اندکے از حالات ملا محمد مبین رحمۃ اللہ علیہ مصنف کتاب ہٰذا منتخب از کتاب اغصان الاربعہ مصنفہ مولوی ولی اللہ مرحوم فرنگی محلی برادر زادۂ ملا مرحوم

مولوی ولی اللہ مرحوم در کتاب مسمی بہ اغصان الاربعہ می نگارند کہ عم نامدار من ملا محمد مبین رحمہ اللہ علیہ بجودت ذہن و ذکا
در ایام طفولیت معروف بود و در ایام تحصیل علم بر دیگر طلبۂ عصر سبقت می برد و احدی در مقابلۂ او سخن گفتن نمی توانست
و بعد تکمیل بحضور اساتذہ تدریس میکرد و طلبۂ علم اساتذہ را گذاشتہ بخدمت او تحصیل میکردند و استفادہ میگرفتند چنانکہ
نام نامی او بر حضرات اساتذہ بلند گشتہ و در اطراف و اکناف آوازۂ علم و فضل او شائع شدہ از آفاق مردم برای تحصیل علم بروے
مجتمع شدند و فراغ از تحصیل علوم کردہ بوطنہای خود شتافتند دائرہ علم او محیط عالم گشتہ میگویند کہ ہر گاہ ملا محمد حسن علیہ الرحمۃ
کہ استاد او بود از وطن بطرف ملک روہیلکھنڈ رفتہ ملا محمد مبین علیہ الرحمۃ بجناب شاہ شاکر اللہ علیہ الرحمۃ حاضر شدہ حکایت
رفتن ملا محمد حسن از وطن میان آورد و کہ شاہ موصوف خطاب می کردہ فرمود میان محمد مبین محمد حسن کجا می بود الان نام شما ہا
بخانہ بنشینید و درس میدادہ باشید اعتبار شما درین ملک زیادہ از اعتبار ملا محمد حسن خواہد شد و ہمچنان اتفاق افتاد کہ
حق تعالی ظاہر و باطن اکثری از امرایان آن زمان مسخر ساختہ کہ مثل وی ہیچ فاضلی نیست چنانچہ روزی در محفل وزیر الممالک نواب
شجاع الدولہ بہادر مرحوم سید شاہ مدن علیہ الرحمۃ مذکور ملا محمد حسن کرد و رتبۂ عالیۂ او در علم بیان ساختہ امیری قطع
کلام کردہ مدح ملا محمد مبین آغاز نمود و مرتبۂ او را فوق مرتبۂ ملا محمد حسن قرار داد سید شاہ مدن گفتند کہ وی
عزیز و تلمیذ ملا محمد حسن ست امیر گفت غلط ست او تلمیذ کسی نیست شاہ مدن خاموش شدند و گویند کہ آن امیر مرتضی خان
بنگش بود و شاہ شاکر اللہ اکثر از ملا محمد مبین علیہ الرحمۃ فرمود کہ مرتضی خان بہ نیازمند شما ست و فی الواقع زیادہ
از ارادت بخدمت وے حاضر می شد و بکمال خشوع و نیاز پیش می آمد اکثر عم علیہ الرحمۃ میفرمود عجائب کارخانۂ
قدرت الہی ست کہ مقام و مردن نیست صفت رزاقی او در بیان نمی آید ہر گاہ میخواہد کسی را کسی فائدہ از دست
کسی بشود حب پیار در دل آن شخص می اندازد و ہمچنان فضل خود میفرماید کہ ہر امر یکہ از غیب برائے او میشود و پیدا
کہ از آن کس ست چنانچہ معاملۂ من و مرتضی خان ہمین قسم بود چون حق تعالے خواست کہ من از وے فوائد
و دنیاویہ شوند در دل وے انداخت کہ ہمہ کمال ظاہر و باطن در من مجتمع است و عم در ہر محفلی کہ میرفت تمامی
اہل محفل فدای وی میشدند و نیازمند میگشتند و در ہر معرکہ کہ روی می نمود دشمن سبقت بر وی نمی یافت و بمقابل
تقریر او احدی سخن گفتن نمی توانست چنین فاضل خوش تقریر و تحریر و ادیب بی نظیر با عظمت و ہیبت اصلاً بنظر نیامدہ از وقتیکہ
ہوش و حواس درست کردم و در اکثر محفلہا کہ وی تشریف می برد ہمراہ میرفتم و گفتگوی ہر جنس از مردم کہ میکرد
می شنیدم ہرگز کسی را ندیدم کہ در پلہ کلام او ہموزن شدہ باشد تا بسبقت چہ رسد و این سخن از ان راہ
نمیگویم کہ او عم و استاد من بود فی الواقع چنین بود ہر کس کہ وی را دیدہ باشد تصدیق این امر خواہد کرد

قل لا اسالکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربیٰ

تالیف شریف عالم علوم حقیقی مفتی مولوی محمد سعید صاحب حنفی فرنگی محلی نور اللہ مرقدہ

رسالۃ النجات

مع ترجمہ اردو

بفرمائش و سعی و کوشش و صرف جناب مولوی ہادی علیخان صاحب مترجم کتاب معروف

در مطبع گلشن فیض واقع محلہ مولوی گنج باہتمام اوحد حسین معروف کاظم حسین طبع شد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی خلق السموات والارضین فجعلنا خیر الامم امة محمد رحمة للعالمین ورفع درجات المومنین بالصدق والایمان وخص من بینهم آل سید المرسلین واصحابه بمزید الفضل والاحسان وجعل مودتهم جنة عن النیران وموجبة لدخول الجنان والصلوة والسلام علی بدر الدجی صدر المنتهی کهف الوری نجم الهدی شمس الضحی صاحب قاب قوسین او ادنی محمد المصطفی احمد المجتبی الذی ارسله الله بالهدی وعلی آله واصحابه الذین قال فیهم خالق الاولین والآخرین بلسان خاتم النبیین من تمسک بهم فقد رشد وهدی ومن تخلف عنهم هلک وردی وبولائهم وجه الدین واضمحل بهم وجه الباطل ولمع نور الیقین **اما بعد** فاعلم ان مودة

ان سبيل الكتابات من الايمان ولاية المسلمين تعظيمهم بالاركان و
محبتهم بالجنان ورعاية حقوقهم بالصدق والايقان واني في زمان
قد كثر فيه القيل والقال وقل العلماء وكثر الجهال كان بضاعة اهل الزمان
المخاصمة والجدال وقد اكتفوا بما فهموا بزعمهم من ظاهر المقال من غير ان
يكون لهم اطلاع على حقيقة الحال حتى ينسبون بالحسد والعناد من شاق الى
الخروج ومن شاق الى الرفض ولا يبالون بذلك مع ان البهتان الكذب من عظائم
الاثم عند الله ذي الجلال حتى من بين فضائل علي يقولون انه رافضي ولا يفهمون
ما الرفض انما الرفض هو انكار الفضيلة والبغض من اصحاب الرسول لا المحبت
بآل البتول كما قال الشافعي **شعر** لو كان رفضا حب آل محمد . فليشهد
الثقلان اني رافضي . فالسني ما يكون مشغوفا بحب آل النبي والا فهو
المنافق الشقي ومن اللطائف ان اعداد السني بحسب الحساب متساوية
بحب علي فمن لا يكون في قلبه حب علي لا يكون سنيا ودامن السني و

لله در من قال **بيت**	خارجی خوار ا بسی باشد
سنی و حب علی را وا جب	قد اشتهر بين من يدعون محبة

آل الرسالة انه ليس في كتب اهل السنة والجماعة فضائل آل العبا ومناقب
علي المرتضى امام الهدى حتى سمعت هذا المقال من افواه بعض الجهال
فاملأ قلبي بخطر الملال وجرحه كالسنان في البال فالمت كتابا لم

الجرح بالنبال والجرح بالنصال | ولله در من قال ؎
جراحات السنان لها التيام | ولا يلتام ما جرح اللسان

وما كان المخاصمة مني والمناقشة من شاني فصبرت ولكن اشتوى خلدي وتغير وجهي قلت سبحانك هذا بهتان عظيم بيت

ما بحق الله والرسول معاً | من لسان الورى فكيف انا

وبالله الذي خلق البرايا فضائل علي المرتضى ومناقب وصي المصطفى في كتبنا لا تعد ولا تحصى الا تظن بالمومنين خير المتقين ان بعض الظن اثم ولا تقل ما ليس لك به علم فقال لو كان ذكر الفضيلة والمودة الائمة في كتبكم وكان فضيلتهم ثابتا عندكم بالكتاب والسنة فكيف ينسب بعض منكم من يقترف هذه الحسنة الى البدعة السيئة وكيف يسمون المومنين المادحين لآل خاتم النبيين بالروافض وغيره من الاسماء التي يطلق على المبتدعين المنحرفين عن الدين مع انهم قرؤا بئس الاسم الفسوق بعد الايمان فقلت اطلق هذه الاسماء ليس لمحبة آل البتول بل لانكار الفضيلة والبغض من اصحاب الرسول الذين رضي الله عنهم ورضوا عنه سيما الاربعة الاصول كما قال مولانا جامی

رفض نے بد زحب آل عباست | بدی آن ز بغض اہل صفاست
بغض آنانکہ مقتدا بودند | سالکان رہ ہدے بودند

از وطن با مهاجرت کردند	برالم با مصابرت کردند
پایهٔ دین بلند زیشان شد	کار شرع ارجمند زیشان شد
با نبی در شداید و اهوال	بذل ارواح کرده و اموال
در سفر همرکاب او بودند	در حضر هم خطاب او بودند
همه آثار وحی دیده ازو	همه اسرار دین شنیده ازو
رضی الله عنهم از سوی حق	بهر ایشان بشارت مطلق
و رضوا عنه منصب ایشان	برتری از همه رضا کیشان

ولما طال الکلام وبلغ الی ان نقول بالقیاس علی ما سمع من النواصب اللیام فی اهل الحق ولا یخرجهم عن الاسلام استعذت بالله من الشیطان الرجیم ومن شر غوایة الناصب الذی یتهم بالبدعة من بین فضائل الذی نزل فی شانه آیات کثیرة فی القرآن العظیم ومبینها علی لسنة السنیة والطریق المستقیم لان صرح بمفاخرة ومناقبة ومراتبة ومنازله فی الاحادیث الکثیرة الرسول الکریم وانما البدعة انکار الفضیلة للاصحاب الذین رضی الله عنهم بلطفه العمیم وبهذه القصة یعنی صدق المهمة وانا اضعف الخلیقة بل لا شئ فی الحقیقة خادم العلماء الراسخین وتراب اقدام العرفاء الکاملین المدعو بمحمد مبین نور الله قلبه بنور الصدق والیقین ورزقه شفاعة سید المرسلین وآله الطیبین

٥

الطاهرين عليهم الصلوة والسلام من رب العالمين الى يوم الدين. اما بعد

اولف رسالة مشتملة على الايات النازلة والاحاديث الواردة فى مودة القربى

ومتضمنة لبيان الشمائل والخصائل والاعمال والافعال التى كانت لهم فى

الدنيا ومحتوية على ما ثبت بالايات القرانية والاحاديث النبوية من مقاماتهم

السنية ودرجاتهم الرفيعة فى العقبى وقد وشحت بها الفقراء ما كتبهم

والاولياء تصانيفهم والمحدثون صحاحهم فاستخرجت من الصحاح بعد

كتاب الله كصحيح البخارى وصحيح المسلم وصحيح الترمذى والكتب الموثوقة

كجامع الاصول لابن الاثير والصواعق المحرقة لشهاب الدين بن الحجر المكى والاشاعة

فى اشراط الساعة للعلامة المحدث عبد الرسول العلوى الحسنى الموسوى

السهروردى البرزنجى ثم المدنى وفصل الخطاب لقدوة اهل صفا خواجه

محمد پارساء النقشبندى وازالة الخفاء لرئيس العلماء شاه ولى الله المحدث

الدهلوى ومدارج النبوة للشيخ الكامل احمد عبد الحق المحدث الدهلوى

وشواهد النبوة لعبد الرحمن الجامى وغيرها من الكتب المعتبرة الاحاديث الصحيحة

وجمعتها فى هذه الرسالة واعرضت عن الضعاف المتروكة والموضوعات المطروحة و

تمسكت بذيل العدل والانصاف وتجنبت من مذهب البغى والاعتساف

فى ما جرى بين اصحاب النبى وعملت بحديث اياكم وما شجر بين اصحابى واقتصرت

على ما كان ثابتا وحقا وما التفت الى ما كان باطلا وضعيفا واوردت ما كان فى

كتب المحدثين من تحقيق الواجبات ورفضت ما كان في كتب المورخين من الواهيات وليس على الناقل الا تصحيح النقل فمن كان في قلبه ريب فعليه الرجوع الى الكتب المذكورة ليكشف الغطاء عن عينيه والغشاوة عن بصره وسميتها **بوسيلة النجات** في مناقب الحضرات من استمسك بها فقد استمسك بالعروة الوثقى في مودة القربى ومن اعتقد بما فيها فقد اهتدى ومن شك فقد ضل وغوى ان هي الا تذكرة لمن اتقى وسيذكر من يخشى وارجوا ان يكون بضاعتي للشفاعة والمغفرة في العقبى ووسيلتي للنجات عن البلاء والفوز بالدرجات العلى قال النبي صلى الله عليه واله وسلم المرء مع احب واني احب ال خير البشر فرجائي من رحمة الله الاكبر ان يلحقني بهم في المحشر ويقيمني تحت لوائهم يوم البعث والنشر والرجو من الطالبين طريق الرشاد والشاربين الرحيق السداد ان ينظروا في هذه الرسالة بعين العناية والوداد ويعرضوا عن المخاصمة بالحسد والعناد **بيت**

عين الرضاء من كل عيب كليلة	ولكن عين السخط تبدي المساويا

لئن ردها المولدون القاصرون فيقبلها المحدثون الماهرون ولئن ذمها الجهلاء الناقصون فسوف يمدحها العلماء الكاملون **شعر**

واذا اتتك مذمتي من ناقص	فدليل على نفسي بانی كامل

ومدح اهل البيت تدل على المودة النبي واله وهي قترات الحسنة

قال الله تعالیٰ من یقترف حسنة نزد له فیها حسنا ولا نترک ھذا الامر العظیم بطعن الطاعن اللئیم ونترک السنة بخوف الاتہام بالبدعة بل عجیب

کما اجاب الشافعی عند اتہامہ بالرفض

الرفض دینی ولا اعتقادی	قالوا ترفضت قلت کلا ما
خیر امام وخیر ھاد	تولیت من غیر شک
فانی ارفض العباد	ان کان حب الولی رفضا
	ومدحهم عین مدائح المادح لکونا

عاملا بالسنة کما ترجم ھذا المعنیٰ بالفارسیة بعض العلماء من اھل السنة والجماعة ابیات جامی قدس سرہ مادح اہل بیت در معنے

مدحت خویشتن کند یعنی	مومنم مومنم خدائے شناس
ور خدایم بود امید و ہراس	از کجی ہا در اعتقادم پاک
نیست از طعن کج نہادم باک	دوستدار رسول و آل ویم
دشمن خصم بد خصال ویم	جوہر من ز کان ایشانست
رخت من از دکان ایشانست	ہمچو سلمان شدیم ز اہل البیت
گشت روشن چراغ من ز ین بیت	انا مولی لہم و مولی القوم
کان منہم ولا اخاف اللوم	مست عشق اند عاشقان دم
لا یخافون لومة اللائم	چون بود عشق صادقان ور سم
کے زکینہ منافقان رسم	آن نہ رفض ست محض ایمان ست

رسم معروف اہل عرفان است	رفض گر ہست حب آل نبی
رفض فرض ست بزرگی و غبی	و بخرج تاریخ تالیف هذه الرساله

من المصراع الاخیر من هذه الاشعار الجمیلة لبعض الاصدقاء قطعه

موجب آیهٔ کلام الله	ور حدیث شریف سر و دین
کرد تصنیف از عنایت حق	خوش کتابے ز مهر اہل یقین
گل تاریخ او اگر جوئے	ہست در باغ [illegible]

اللهم اجعل هذه الرسالة مشهورة بین الصغار والکبار کالشمس فی رابعة النهار ومقبولة عند الابرار وهادیة الاشرار انما الاعمال بالنیات ولکل امرء ما نوی والمامول من الناظرین ان لا ینسونی فی دعائهم [illegible] وما توفیقی الا بالله رب الارباب وعلیه التوکل فی کل باب انه [illegible] والفاتح لمغلقات الابواب ربنا افتح بیننا وبین قومنا بالحق وانت خیر الفاتحین امین یا رب العالمین وصلی الله علی خیر خلقه محمد واله واصحابه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین

این رساله ایست موجز و مختصر در بیان احوال سید البشر و ائمه اثنا عشر مسمی

وسیلة النجات فی مناقب آنحضرت مشتمل است بر مقدمه و دوازده باب و خاتمه مقدمه در بیان احوال سید البشر و وجوب مودت اولاده الاطهر شفیعان روز حشر و دوازده باب هر بابے در احوال هر یک از ائمه اثنا عشر

در خاتمه در بیان ثواب زیارت ائمه اطهار علیهم السلام و فیما نقلناه کفایة لهدایة المستبصرین
وصیانة عن الغوایة للمسترشدین مقدمه در بیان احوال سید البشر
رسول اطهر احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم

ولادت موفور السعادت حضرت رسالت نزد جمهور اهل سیر و تواریخ در
عام الفیل بعد از چهل روز بود یا پنجاه و پنج روز و این قول اصح است و مشهور
آنست که در ربیع الاول بود و بعضی علما دعوی اتفاق برین قول کرده که
در دوازدهم ربیع الاول بود و بعضی گفته اند در شبی که گذشته بود ده
از وی و نزد بعضی هشت شبی که گذشته بود و این مختار بسیاری از علما است
و نزد بعضی ده نیز آمده و قول اول اشهر و اکثر است و عمل اهل مکه برین است
در زیارت کردن ایشان موضع ولادت شریف را درین شب و خواندن مولود
و آنچه آداب و اوضاع آنست در شب دوازدهم میکنند و روز دوشنبه بود
و قیل اول یوم اثنین من ربیع الاول من غیر تعیین و قیل ولد فی رمضان لاثنی
عشر لیلة خلت منه و حملت به امه فی ایام التشریق فی شعب ابی طالب عند الجمرة الوسطی
و در وقت صبح صادق بود و پیش از طلوع آفتاب نزد طلوع عصر بفتح عین مهمله
و سکون فا و آن سه کوکب صغیر است از منازل قمر و مولد همه پیغمبران همین است
و آنحضرت نه ماه تمام در شکم مادر بود نه بیش و نه کم و نه دید مادر او درد و سنگینی
و ثقل را چنانکه عادت نسا می باشد در زمان حمل و از مادر آنحضرت منقول است که گفت

واقف نگشتم که من آبستنم و ثقلے نداشتم چنانکه زن حامله را می باشد لیکن اینقدر بود که
حیض منقطع شد و در بعضے کتب نقل کرده که آنحضرت از جانب دہان مادر خود
پیدا گشته منافات دارد با حادیث صحیحه که دال اند بر ولادت آنحضرت از طریق
معتاد و جمهور اهل سیر بر آنند که آنسرور ختنه کرده ناف بریده متولد شده و این قوم
گفته که این از خصائص آنحضرت نیست بلکه اکثر مردم بدین هیئت متولد شدند بعضے
از اهل سیر گفته که جبرئیل وی را ختنه کرده وقتیکه شق صدر و تطهیر قلب مبارکش نموده
و قولے هست که عبدالمطلب در روز هفتم از ولادت آنحضرت را ختنه کرده و مهمانے
ساخت والله اعلم و آمنه مادر آنحضرت هیچ فرزندے دیگر غیر از پیغمبر آبستن نشده
و عبدالله را نیز هیچ فرزند غیر او نبود و از وقت ولادت آنحضرت تا عیسیٰ
ششصد و بست سال و از وقت عیسیٰ تا داؤد هزار و دو بست سال و از داؤد
تا موسیٰ پانصد سال و از موسیٰ تا ابراهیم هفتصد و هفتاد سال بود و از ابراهیم
تا نوح دو هزار و چهار صد و بست سال و از طوفان تا آدم هزار و دو بست و چهل سال که
جمله شش هزار و هفتصد و پنجاه سال باشد و عثمان ابن عاص از مادر خود روایت میکند
که گفته هست که من در شب ولادت رسولخدا در پیش آمنه حاضر بودم در آن شب تا بیک
هر چه نظر میکردم چون آفتاب روشن میدیدم و ستارگان را چنان می دیدم که
نزدیکے آیند و گمان می بردم که شاید بر من فرود آیند و بسیارے از معجزات و
حالات که در وقت ولادت شریف واقع گشته در کتب احادیث و سیر و تواریخ مرقوم است این

مختصر گنجایش آن ندارد نظم

شب میلاد محمد چه شبے روشن بود ‌ ‌ که ز مکه تا شام منور گردید

مکه و شام چه کز مشرق و مغرب روشن ‌ ‌ همه را گشت محیط و همه جا در گردید

همه آفاق ز انوار منور گشتند ‌ ‌ همه اکناف ز اخلاق معطر گردید

چون ز گنجینهٔ اعطا مدوش کوثر شد ‌ ‌ دشمنش سوخته داغ هوالابتر گردید

عاقبت بر فلک عز و علا جا سازد ‌ ‌ هر که از صدق و یقین خاک برین گردید

هرگز از هیچ سموے نه پذیرد خشکی ‌ ‌ هر گیاهے که ز ابر کرمش تر گردید

هرگز از منزل مقصود بجائی نرسید ‌ ‌ هر که او از روش دین نبی برگردید

للّٰه الحمد که از دنیا و دین جمیع را ‌ ‌ همه از دولت آن شاه میسر گردید

مادر آنحضرت آمنه بنت وهب بن عبد مناف بود و اما نسب شریف آنحضرت چنانکه در مواهب لدنیه ذکر کرده محمد بن عبد اللّٰه بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بفتح میم بن قصی بضم قاف و فتح صاد و تشدید یا بن کلاب بکسر کاف بن مره بضم میم و تشدید را بن کعب بفتح کاف و سکون عین بن لوی بضم لام و فتح همزه و تشدید یا بن غالب بن فهر بکسر فا و سکون ها بن مالک بن النضر بفتح نون و سکون ضاد معجمه بن کنانه بکسر کاف و تنوین بن خزیمه بخائی معجمه و فتح زاے بر لفظ تصغیر بن مدرکه بضم میم و سکون دال مهمله و کسر را بن الیاس بکسر همزه بر قول بعض و بفتح آن نزد بعضی از یاس ضد رجا همزه برائے وصل است و صاحب مواهب گفته که این قول اصح است بن مضر بضم میم

و فتح ضاد معجمه بن نزار بکسر نون بن معد بضم میم و فتح عین مهمله و بعضے بفتح میم و سکون عین تصحیح کرده اند بن عدنان بفتح عین و سکون دال مهمله تا اینجا متفق علیه است میان ارباب سیر و اصحاب علم انساب فوق آن معلوم و صحیح نیست باتفاق بر آنکه آنحضرت از اولاد اسمعیل است و ابراهیم و نوح و ادریس و شیث علیهم السلام از اجداد او یند صلوات الله علیهم اجمعین و از ابن عباس روایت است که گفت چون آنحضرت ذکر نسب شریف خود میکرد تجاوز نمیکرد از معد بن عدنان پس از ان توقف میکرد و میگفت کذب النسابون و از عدنان تا اسمعیل یا آدم اختلاف بسیار است و بعضے با بین عدنان و اسمعیل سی تن ذکر کرده اند که معروف نیست اشخاص و احوال ایشان و بعضے کم و بیش و پرسیده شد از مالک از حال شخصیکه رفع میکرد نسب خود را تا آدم پس ناخوش آمد او را و گفت که خبر داده است او را بدان پس باید که توقف کند از ما فوق عدنان از جهت وجود تخلیط اشخاص و تغییر الفاظ و نبودن فائده در ان و لهذا وحی نکرده شد بر آنحضرت و در حاشیه روضة الاحباب از ما فوق عدنان تا آدم از کتاب انساب ابن جوزی قریب سی تن ذکر کرده و علما را امامیه متفق اند بر آنکه ولادت موفور السعادت آنحضرت صلعم در هفدهم ربیع الاول است که محمد بن یعقوب گفته که ولادت آنحضرت در وقتے شد که دوازده شب از ماه ربیع الاول گذشته بود در سالے که فیل آوردند براے خراب کردن خانه کعبه و بحجارة من سجیل معذب شدند و در روز جمعه وقت زوال و بروایت دیگر نزد طلوع فجر پیش از بعثت بچهل سال

و مادرش با آنحضرت حامله شد در ایام تشریق نزد جمره وسطی در منزل عبد المطلب و ولادت
آنحضرت در مکه معظمه در شعب ابیطالب در خانه محمد بن یوسف در زاویه برابر از جانب
چپ بیکه در آید محل آنجا نشود بعد ازان حجره را ازان خانه بیرون انداختند و آنرا مسجد
کردند که مردم دران نماز کنند و در کتاب عدد قوتیه گفته که ولادت آنحضرت نزد
طلوع صبح روز جمعه هفدهم ربیع الاول شد بعد از پنجاه و پنج روز از هلاک
اصحاب فیل یا چهل و پنج روز بعد ازان یا سی سال بعد ازان و بعضے گفته در
همان روز بود و اشهر آنست که در همان سال بود و گویند که هفت سال از
پادشاهی نوشیروان عادل مانده بود و بعضے گفته اند که در زمان پادشاهی هرمز
که از فرزندان نوشیروان بود و طبری گفته است که چهل و دو سال از ابتدای
پادشاهی نوشیروان گذشته بود و سعیدیه منقول است این روایت مشهور که حضرت
رسول مقبول فرمود که متولد شدم در زمان پادشاه عادل و ابن بابویه گفته است
که حامله شدن مادر آنحضرت با و در شب جمعه هجدهم ماه جمادی الاول بود نه اما
قالوا: و در مدارج النبوة از محمد اسحق نقل کرده که آنحضرت در شکم مادر بود که پدرش
عبد الله وفات یافت و بعضے گویند در مهد بود و هشت ماهه یا هفت ماهه یا دو ماهه
و این قول اصح است و وفات عبد الله در مدینه بود و دفن کرده شد در دار تابعه
و بعضے گویند در ابو الفتح نهره موضعی است قریب مدینه و مشهور در مردم این است
و چون رسید آنحضرت بچهار سال یا پنج سال یا شش سال یا هفت سال و بعضے دوازده

سال گفته اند و اصح اقوال شش سال است یا هفت سال آمنه آن حضرت را با ام ایمن
بدینه احوال پدر او از بنی النجار بمدینه برد و یکماه آنجا بسر بردند بعد از آن بمکه بازگشتند
چون بابوا که موضعی است قریب بمدینه رسیدند آمنه وفات یافت همانجا او را دفن
کردند و در روایتی قبر آمنه در حجون بفتح حاء مهمله موضعی است بمکه در جانب معلی
و بعضی گفته اند تواند که بعد از دفن در ابوا بمکه نقل نموده باشند و این احتمال
خالی از تعدی نیست و اول کسیکه آنحضرت را شیر داده ثویبه کنیزک ابولهب بضم ثاء مثلثه
و فتح واو و سکون تحتانیه و موحده در آخر بود و امیر حمزه را هم شیر داده بود و
از تجهت میان آنحضرت و حمزه اخوت رضاعی ثابت است و اورد فضیلت و
شیر آمنه خورد و چند روز او را ثویبه شیر داد و آنکه مشهور و معروف و مخصوص
و ممتاز است بسعادت ارضاع سید المرسلین حلیمه سعدیه است و آنحضرت فرموده
که من فصیح ترین عربم که از قریشم و شیر داده شدم در بنی سعد بن بکر و آن قوم
مشهور بفصاحت و بلاغت اند و قصه ارضاع حلیمه و آنچه واقع شده است در آن
از فضائل و کرامات و برکات و معجزات آنحضرت خارج از حد و حصر است در
کتب مطوله مسطور است و این مختصر گنجایش آن ندارد و بعد از موت آمنه متصدی
کفالت و تربیت آنحضرت جدا و عبد المطلب شد و بعد وفات عبد المطلب که
آنحضرت هشت ساله یا نه ساله یا شش ساله بود ابوطالب که عم اعیانی آنحضرت بود
در عهده کفالت در آمد چون آنحضرت در سال بست و پنجم رسید با خدیجه کبری نکاح

کرده داد و بیست شتر در مهرش از مال خود مقرر کرد و در روضة الاحباب آورده که
مهر خدیجه چهارصد مثقال طلا بود و در مواهب لدنیه از بعضی روایت نقل کرده که مهر خدیجه
دوازده اوقیه بود و نش و اوقیه نام چهل درهم است پس باین روایت پانصد درهم
باشد و نش یعنی نصف اوقیه و در همان روز زفاف واقع شد و نزد علمای امامیه بروایت
شیخ مفید نکاح خدیجه کبری دهم ماه ربیع الاول بود و چون سال مبارک بچهل رسید ظهور نور نبی
آفاق عالم را منور ساخت و آفتاب نبوة از مطلع عنایت طلوع نمود و ظهور این نور بقول صحیح
در روز دوشنبه هشتم یا سیم ربیع الاول سنه احدی واربعین از عام الفیل بود و قومی
از آیه کریمه شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن و قول وی سبحانه انا انزلناه فی لیلة القدر
گمان برده که بدو وحی در رمضان بود و نزد بعضی در شهر رجب نزد طبری روز دوشنبه
هشتم ربیع الاول و نزد علمای امامیه بیست و هفتم رجب روز رسالت است و دران روز
حقتعالی رسولخدا را برسالت مبعوث گردانید و در روایتی از ابن بابویه و غیره آمده که حضرت
رسولخدا صلی الله علیه و آله وسلم در بیست و پنجم رجب مبعوث برسالت شد و این مخالف مشهور است
و هرگاه عمر رسولخدا صلعم بچهل و نه رسید بعد از هشت ماه و بیست و یکروز ابوطالب وفات
یافت و در بعضی روایت یازده روز و بعضی گفته در نصف شوال از سنه عاشره و بعضی
پیش از هجرت به سه سال و عمر وی هشتاد و هفت سال بود و آنحضرت برای وی گریه کرد و با امیر المؤمنین
علی فرمود که ویرا غسل ده و تجهیز و تکفین وی کن نیز آورده اند که سید عالم همراه جنازه ابوطالب
میرفت و میگفت ای عم من صله رحم بجا آوردی و در حق من تقصیری نکردی خدایتعالی

ترا جزاے خیر دہاد و متاخران اثبات کردند کہ آبا و اجداد آنحضرت پاک و مصفا بودند از
لوث شرک و نجاست کفر و بعد فوت ابی طالب سہ روز یا پنجروز حضرت خدیجہ وفات یافت
و بود مدت اقامت وے با آنحضرت بست و پنج سال و آنحضرت این سال را عام الحزن
خواند از غایت حزن و از خانہ کہ حکم بیت الحزن داشت کم بیرون آمدے و کفار بنیاد جور
و جفا بیشتر از بیشتر نہادند و ہرگاہ سن شریف بہ پنجاہ و یک و شش ماہ رسید در سال دوازدہم
پیش از ہجرت بہ یک سال قصہ معراج واقع شد اکثر علما بر انند کہ معراج در ربیع الاول
سال دوازدہم از بعثت واقع شد و گویند پیش از ہجرت بہ یکسال و پنج ماہ چنانچہ در شوال سال
یازدہم بودہ باشد و گویند شب بست و ہفتم ماہ رجب و بقولے در بست و ہفتم ماہ ربیع الآخر
و گویند در ہفتم ماہ مبارک رمضان در سال دوازدہم از بعثت و نزد علماے امامیہ در بعضے از
روایات وارد شدہ کہ عروج آنحضرت بہ آسمان در شب ہفدہم ربیع الاول واقع شد
و ہرگاہ سن شریف بہ پنجاہ و سہ رسید از مکہ بسوی مدینہ ہجرت فرمود و ہجرت آنحضرت
روز دوشنبہ تاریخ نہم ربیع الاول بود و مدت مکث در غار سہ شب بود و بعضے دوازدہ روز
گفتہ و منشاء این توہم و اشتباہ آن گفتہ اند کہ در آمدن شب و شنبہ و برآمدن روز پنجشنبہ
ہمان پنجشنبہ بود کہ بعد دوشنبہ است سہ شبانہ روز میشود و اگر پنجشنبہ دیگر ہست دوازدہ روز
میگردد و اللہ اعلم بالصواب قول صحیح و مشہور سہ روز است و از علماے امامیہ شیخ مفید و شیخ طوسی
و دیگران ذکر کردہ اند کہ حضرت رسالت در شب اول ماہ ربیع الاول ارادہ ہجرت نمودند
از مکہ معظمہ بسوے مدینہ مشرفہ و درین شب بغار رفتہ و کانت اقامتہ بعد البعثۃ بمکۃ

ثلثة عشر سنة وتا مدت اقامت به مکہ نماز بسوے بیت المقدس گذارده وبعد تشریف آوردن در
به مدینه یک سال وپنج ماه یا شش ماه بسوے بیت المقدس نماز گذارده
ووصول بمدینه مطهره روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول یا سیزدهم واختلاف
محمول بر رویت هلال وبه دوازدهم جزم کرده نووے در کتاب سیر واقوال
دیگر نیز هست وبرآمدن از مکه در بست وهفتم از صفر بود وخروج از غار اول
ربیع الاول است واتفاق است میان علماء سیر که روز در آمدن در مدینه دوشنبه بود
از ماه ربیع الاول لیکن اختلاف است در آن که چند ماه بود پیش ارباب سیر ابتدائے
کتابت تاریخ هم در روز وصول بمدینه بود در محرم بامر رسول خدا صلی الله علیه وآله
ولیکن مشهور آنست که مبدء اعتبار تاریخ وکتابت آن در زمان خلیفه ثانی بود از شهر محرم
باتفاق جناب ولایت مآب علی بن ابیطالب وباتفاق اقامت آنحضرت در مدینه
ده سال بود ودر سنه اولی تشریع اذان ودر دوم فرضیت رمضان وامر به جهاد
وقتل کافران شده ودر جمله غزوات آنحضرت که مشهور اند بست ودو غزوه بودند
وفتح اکثر غزوات از دست صاحب آیات بینات علی مرتضے علیه السلام بود
مگر در غزوه تبوک که در سال نهم از هجرت بود آنحضرت صلعم علی مرتضے
علیه السلام را به اهل وعیال خود خلیفه ساخت وهمراه نه برد وفرمود که
انت منی بمنزلة هارون من موسے ودر سال دهم از هجرت بعد از فراغ حجة الوداع
در اثناء طریق مراجعت چون بمنزل غدیر خم رسید که از نواحی جحفه درمیان مکه ومدینه است

در حق علی بن ابیطالب فرمود من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه
وانصر من نصره واخذل من خذله ومعجزات آنحضرت از شمار بیرون و از حد افزون ست
در کتب مطوله مبسوطه واحادیث و تواریخ مسطور ہست و در سال یازدہم آنحضرت
مریض گشت و وفات یافت و درین سال سریه اسامه بن زید ہست که آخر غزوات
و سرایا است که او را روز دوشنبه بست و ششم ماه صفر سنه یازدہم از ہجرت بجانب
اُبنی بضم ہمزه و سکون موحده که از دیار روم ہست و مقتل پدر او بود و در سریه
موته امیر ساخت و حکم فرمود که در رفتن تعجیل نماید که روز چہارشنبه بست و ہشتم ماه صفر
آنحضرت را مرض تپ و درد سر عارض گشت روز دیگر با وجود مرض بدست مبارک خود
لوائے برائے او عقد نمود و فرمود اغز بسم الله فی سبیل الله فقاتل من کفر بالله پس
اسامه لوا گرفت و بیرون رفت و حکم آنحضرت چنان صادر شد که اعیان مہاجرین مثل
ابو بکر و عمر و عثمان و سعد ابی وقاص ابو عبیدة الجراح وغیرہم رضی الله عنہم ہمراه اسامه
باشند مگر علی مرتضی را فرمود که ہمراه نگردد و این معنی بر خاطر بعضے مردم گران آمد خاطر
مبارک رسول خدا صلے الله علیه و آله رنجیده شد و بغضب در آمد و در بعضے روایات
آمده که گفت لعن الله من تخلف عن جیش اسامه و روز دیگر سنه یازدہم از ہجرت اسامه
برائے رخصت نزد آنحضرت صلے الله علیه و آله وسلم آمد مرض آنحضرت چنان غلبه داشت
که مجال تکلم نداشت و اسامه به لشکرگاه رفت صباح روز دوشنبه باز آنحضرت را خفتے
در مرض حاصل شده بود اسامه را وداع نمود و فرمود اغد علی برکة الله و اسامه بلشکرگاه رفت

واراده کوچ کرد وخواست که سوار شود ما در شش ام الیمن پیغام فرستاد که رسول خدا در نزع
است اسامه بازگشت وصحابه نیز رجعت نمودند وابوبکر وعمر رضی الله عنهما وامثال
ایشان خود در مدینه بودند وابتداے مرض آنحضرت صلعم در اواخر صفر بود در دو شبے
که باقیمانده بود از شهر در روایتے روز چهارشنبه ودر روایتے در مفتتح
ربیع الاول ودر کتاب الوفا گفته بیمار شد در صفر در ده شبے که مانده بود
واختلاف است درمیان اهل سیر در مدت مرض آنحضرت صلعم اکثر برآنند که سیزده روز
بود ودر روایتے چهارده روز نزد بعضے دوازده روز وطائفه برانند که
ده روز واین اختلاف فرع اختلاف در ابتداے مرض در روز وفات است
واز جمله وقائع مشهوره که در کتب صحاح مذکور ومسطور است این است که در حین
اشتداد مرض که اصحاب در حجرهٔ شریف مجتمع بودند فرمود که دوات وصحیفه ودر روایتے
شانه براے من بیارید تا براے شما وصیتے نویسیم که بعد از من هرگز گمراه نگردید
پس صحاب اختلاف کردند بعضے گفتند آنچه فرمود بران عمل باید کرد که دوات
وصحیفه باید آورد تا حضرت هرچه میخواهد بنویسد وبعضے گفتند که مناسب نیست
که آن سرور را درین محل مشغول به کتابت داریم که وقت وے تنگ است
وعمر بن الخطاب رضی الله عنه در آنجا بود وگفت درد والم بر حضرت مستولی است
وحسبنا کتاب الله یعنی قرآن درمیان ماست وما را بسنده است ودر بعضے
روایات این زیاده نیز آمده که عمر بن الخطاب رضی الله عنه گفت مرد در وقت شدت مرض خبرها میگوید

٢٠

که از دائره اختیار بیرون است شاید که این سخنان نیز مثل همان سخنان باشد و اختلاف
میان صحابه افتاد و آوازها بلند شد پس آنحضرت صلعم فرمود برخیزید از پیش من که
منازعت و رفع اصوات بحضور رسولخدا صلی الله علیه و آله مناسب نیست با وجود
آن سه وصیت کرد یکی آنکه مشرکان را از جزائر عرب اخراج کنند دوم آنکه جماعه وفود
که نزد شما بیایند ایشانرا جائزها و صلها بدهند چنانکه من میدادم و وصیت سوم راوی
فراموش کرد یا در اظهار آن مصلحت ندید کذا قال العلماء والله اعلم و از ابن عباس منقول
است که گفت سخت مصیبتیکه گذاشتند که پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وصیت نامه نبویسید
و در بعضی روایات آمده که سعد بن جبیر که راوی این حدیث است میگوید ابن عباس
میگفت که چه روزی بود روز پنجشنبه که این قصه واقع شد و بگریست ابن عباس تا اشکهای
مثل مروارید در رشته کشیده بر رخسار وی فرود آمد و روایت کرد این قصه را که گفته شد
هذا ما فی صحیح البخاری و غیره من الصحاح والمشکاة و وصیت که مهاجرین را که با یکدیگر نیکی کنند
پس خواند سورة والعصر تا آخر و این آیه بخواند فهل عسیتم ان تفسدوا فی الارض وتقطعوا ارحامکم
و این آیه اشاره ایست بانچه ملوک و اخراب مروانیه و عباسیه باهل بیت نبوت کردند
از جفا و ستم و با انصار وصیت فرمود که بعد از من جماعتی را بر شما ایثار و اختیار خواهند کرد
و بر شما ترجیح خواهند داد انصار گفتند یا رسول الله بگو که با ایشان چکنم فرمود صبر کنید تا نزد من
که در لب حوض کوثر بمن رسید آورده اند که در زمان معاویه یکی از انصار نظلم رفت پس
بتظلم نزد معاویه آمد معاویه التفات نکرد و داد وی نداد و آن انصاری گفت رسولخدا

۳۱

خبر داده کہ براستم خواهر رفت معاویہ گفت پس شما را چه گفته است گفت گفته است که صبر
کنید معاویه گفت پس برو و صبر کن هذا امانی مدارج النبوة و آنحضرت نصیحت کرد
بازواج مطهرات فرمود که بر شما باد که در گوشه خانه خود را نگاه دارید و خود را از نامحرم
مصئون و مستور دارید و خواند این آیت را و قرن فی بیوتکن ولا تبرجن تبرج الجاهلیة الاُولیٰ
و از ابن عباس منقول است که در روز وفات آنحضرت حق تعالی امر کرد ملک الموت
را که بر زمین نزد یک حبیب من محمد برو و بپرهیز از آنکه بے اذن بر وے درآئی و از آنکه
قبض روح وی بے اذن نکنی پس قابض ارواح از بیرون خانه بر صورت اعرابی بایستاد
و گفت السلام علیکم یا اهل بیت النبوة و معدن الرسالت و مختلف الملائکة اذن میدهید
مرا تا در آیم رحمت خداوند بر شما باد و فاطمه زهره بر بالین رسول خدا بود و جواب داد که پیغمبر
بحال خود مشغول است و حالا وقت ملاقات نیست دیگر اذن طلبید و همان
جواب شنید بار سوم اذن طلبید و آواز بلند طلبید چنانچه هر کس که در آن خانه بود
از هیبت آواز بر خود لرزید حضرت بهوش باز آمد و چشمان مبارک بکشاد و پرسید که
چه میشود و صورت حال را بعرض رسانیدند فرمود ای فاطمه دانستی که این کیست این
شکنندهٔ لذات و قطع کنندهٔ آرزوهاے و شهوات است و متفرق کنندهٔ جماعات و
بیوه گردانندهٔ زوجات و یتیم کنندهٔ بنین و بنات فاطمه چون این سخن بشنید بگریست
فرمود صلعم ای دختر من گریه مکن که حملهٔ عرش بر بکاے تو گریه میکنند و دست مبارک خود اشک از
چهرهٔ مبارک فاطمه پاک کرد و دلداری نمود و تسلی داد و در بعضی روایات حدیث خبر موت آنحضرت صلعم

وگریهٔ فاطمه و تسلیهٔ آنحضرت او را که تو پیشتر لاحق میشوی بمن و تو سید نساء جنت خواهی بود

درین وقت آمد و گفت بار خدایا و برادر مفارقت من صبر کرامت فرما فاطمه

سلام الله علیها گفت واکربا ه فرمود آنحضرت صلعم نیست هیچ کرب و اندوه بر پدر

تو بعد از امروز یعنی کرب و اندوه بسبب شدت الم و صعوبت وجع بود بواسطهٔ

قشر جسمانی و تعلقات که لازم بشریت است آنگاه فاطمه را فرمود که پسران خود را پیش

آر پس فاطمه حسن و حسین را علیهم السلام پیش آنحضرت صلی الله علیه آله وسلم آورد

چون او را بدین حال دیدند گریه آغاز نهادند و چنان گریه و زاری کردند که از گریهٔ

ایشان هر که در خانه بود بگریست آنحضرت صلعم ایشان را ببوسید و ببوئید و در باب

تعظیم و احترام و محبت ایشان صحابه و تمامه امت را وصیت فرمود و در روایتی

آمده که آنها در حجره بودند نیز گریستند و چون آواز گریهٔ ایشان بگوش حضرت رسید

آنحضرت صلعم نیز بگریست ام سلمه گفت یا رسول الله ذنب گذشته و آینده تو مغفور

گشته موجب گریه چیست فرمود صلعم گریهٔ من برائے رحم و شفقت بر امت است که آیا

بعد از من حال ایشان کجا خواهد رسید بعد ازان عائشه رضی الله عنها پیش رفت و گفت

یا رسول الله چشم بکشاے و در من نگاهے کن و وصیتے فرماے حضرت صلعم چشم بکشاد

و گفت اے عائشه بمن نزدیک شو و فرمود که دیروز که وصیت کرده ام وصیت همان است

باید که بموجب آن عمل کنی و حفصه نیز پیش رفت و بدستورے که با عائشه مکالمه فرمود

با حفصه نیز گفت و تمامه ازواج مطهرات را وصیت کرد بعد ازان فرمود برادر من

۲۲

علی را بیارید علی بیامد و بر بالین آنحضرت بنشست و سر مبارک را بر زانوی خویش نهاد

آن سرور صلعم فرمود اے علی فلان یہودی پیش من چندین مبلغ داد که از وی برای

لشکر تجهیز اسامه بقرض گرفته بودم زنهار که قرضِ او را از ذمه من ادا کنی و فرمود ای علی تو

اول کسے خواهد بود که در لب حوض کوثر بمن برسی و بعد از من مکروهات بتو خواهد رسید

باید که دلتنگ نشوی و صبر کنی و چون بینی که مردم دنیا اختیار کنند باید که تو آخرت اختیار

کنی و در روایتی آنکه فرمود دوات و صحیفه بیار تا برای تو وصیتے بنویسم علی گوید ترسیدم

که تا من اسباب کتابت را مهیا سازم آنحضرت از دنیا نقل کند و من بدولت وصیت

وی نرسم گفتم یا رسول الله وصیتے که میخواهی تلقین کن که من یاد گیرم فرمود الصلوٰة و ما

ملکت ایمانکم در روایتے آنکه گفت الله الله فیما ملکت ایمانکم البسوا ظهورهم و اشبعوا بطونهم

و الینوا لهم القول علی مرتضیٰ گوید که حضرت باین سخن میگفت و آب دهن وے بمن میرسید

پس حال بر وے متغیر شد و زنان از پس پرده بیطاقتی مینمودند و من نیز تحمل آن

نداشتم که وی را باین حال به بینم گفتم اے عباس مرا دریاب عباس آمد و با یکدیگر وی را بخوابانیدیم

ذکر هذا کله فی روضة الاحباب و مدارج النبوة و هرگاه که ملک الموت روح

اطهر وی را صلعم قبض کرد و با علی علیه السلام بر دگفت وا محمداه وا رسول رب العالمین از

علی ابن ابیطالب منقول است که گفت از جانب آسمان آواز وا محمداه مے شنیدیم

در روایت کرده شده است از ام سلمه که گفت آمدم من و دست بر سینه آنحضرت

روزیکه وفات یافت نهادم پس گذشت بر من چند جمعه که طعام میخوردم و وضو میکنم و میمردم

بوئے مشک از دست من و بصحت رسیده که چون آنحضرت رحلت کرد فاطمه زهرا گریه کرد
و زاری نمود و گفت یا ابتاه دعوت حق را اجابت فرمودی و ا ابتاه بجنت الفردوس
نزول نمودی و ا ابتاه خبر مرگ ترا بجبرئیل که رساند و ا ابتاه بعد از تو وحی بر که فرود آید
و جبرئیل بر ما کے آید خدا وندا روح فاطمه را بروح او صلعم برسان بار خدایا مرا بدیدار
رسول خویش قرین گردان بار خدایا مرا از ثواب حبیب خویش بے نصیب مدار
و در روز قیامت از شفاعت او محروم مگردان و گویند بعد گذشتن آنحضرت صلعم
فاطمه زهرا را کسے خندان ندیده و آورده آند که صحابه بعد از وفات آنحضرت صلعم
سراسیمه و حیران گشتند و بر علی مرتضے حالتے طاری گشت که طاقتِ جنبیدن نداشت
و ابوبکر در خانه خود بود در محله سنح از عوالی مدینه بعد از وفات رسول خدا صلعم آمد و تعزیه
و تسلیه اہل بیت بجا آورد و گفت کار غسل و تجهیز و تکفین تعلق بشما دارد شما یان قیام
نمایند و خود با اکابر مهاجرین و اشراف انصار به سقیفه بنی ساعده به قرار دادن امر
خلافت رفت و مشغول بخلافت شد چرا که آنحضرت در ابتدا مرض فرموده بود که غسل
دهند مرا مردان اہل بیت من لاجرم علی مرتضے و عباس آنحضرت را به سینه خویش
گرفته غسل میدادند و شقران و اسامه آب میریختند و قثم در گردانیدن وے از
پہلو به پہلو اعانت و امداد علی مرتضے مینمودند و از غیب نیز دران امر اعانت
واقع میشد چنانچه پنداشتند که خود دستے بدستے دیگر میگردد و چشمہا ہمه بسته بودند
و به ہفت قربه از آب بیر غرس بفتح عین و ضم آن و سکون را و سین مہمله که چاہیست

در شرقی شمال مدینه طیبه بمسافت نصف میل شسته آنحضرت صلعم را سه بار
بآب خالص و آب برگ کنار و آب کافور روایت کرده شده است که جمع شد آب در وقت
غسل زیر پلکهاے و گوناف آنحضرت صلعم میلیسید و بر میداشت علی مرتضی آن آب
را بزبان خود و فرمودے که از ینجا بود کثرت علم و قوت حفظ من و چون تمام شد
غسل حنوط کردند مساجد و مفاصل شریف را و تجمیر کردند عود را سه بار
پس برداشتند و نهادند بر سریر و آمده است که علی مرتضی علیه السلام مقدارے
مشک و حنوط بفرزندان خود سپرده بود و وصیت کرد که این را در کفن من بکار برید
که فضالہ حنوط رسول خدا صلے اللہ علیه و آله وسلم اما تکفین آنحضرت در سه جامه سفید
سحونی بود و سحونی بفتح سین منسوب بسحون یعنی قصار و این روایت اشهر و اکثر است
و بعضے گویند که منسوب است بسحول که نام دیه ست از یمن و بضم سین نیز آمده است
منسوب بسحول جمع سحل یعنی جامه سفید و نمیشد مگر از پنبه و در حدیث دیگر آمده من
کرسف بضم کاف و سکون را و ضم سین یعنی پنبه است و بعضے بضم سین نیز نام
قریه گفته اند و در روایتے دو جامه سفید بود و بُرد یمانی و از حاکم آورده که گفت
متواتر شده اند اخبار از علے بن ابی طالب و عباس و غیره در تکفین
آنحضرت در سه جامه که نیست در و ے قمیص و عمامه و اختلاف است در معنی
این قول که نیست در وے قمیص و عمامه ظاهر عبارت دران است که در کفن آن
حضرت قمیص و عمامه نبود اصلا و یا آنکه کفن کرده شد در سه جامه خارج از قمیص و عمامه یعنی

قمیص و عمامہ زیادہ بر سہ پارچہ بود اما نماز گذاردن بر آنحضرت بجماعت نبود جماعتہ می آمدند و بر وسے و نماز گذاردند بے جماعت و بیرون مے آمدند پس جماعتہ دیگر یعنی در آمدند و میگذاردند و جثہ شریف ہم در آنخانہ بود کہ غسل دادہ بودند دران نخست مردان در آمدند چون مردان فارغ شدند نسا در آمدند و بعد از نسا صبیان گذاردند از امیر المومنین علی مرتضی منقولست کہ فرمود در جنازہ رسولخدا صلعم ہیچکس امامت نکند زیرا کہ آنحضرت صلعم در ایام حیات و ممات امام شماست و در روایتے آمدہ اول کسان کہ نماز گذاردند بر وسے اہلبیت وسے بودند علی و عباس و بنی ہاشم رضی اللہ عنہم پس ازان در آمدند مہاجرین بعد ازان انصار پس تر می در آمدند مردم فوج فوج و نماز میگذاردند و تاخیرے کہ در دفن راہ یافت بسبب این بود وفات روز دوشنبہ بود و روز سہ شنبہ تمام روز گذاشتہ شد سر پرسے و رسیت و نماز گذاردند و دفن کردہ شد شب چہارشنبہ و آوردند کہ علی مرتضے بر طرف سر جنازہ آنحضرت بایستاد و گفت ای پیغمبر گرامی صلعم سلام و رحمت و برکات خدا تعالے بر تو باد بار خدایا گواہی میدہیم کہ وسے رسانید انچہ براو نازل شد و شرط نصیحت نسبت بہ امت بجا آورد و در راہ خدا جہاد کرد تا عزیز گردانید حق دین خود را بار خدایا ما را از آنجملہ گردان کہ پیروی آن کنیم کہ بر وسے نازل شد و جمع کن میان ما و او در روز قیامت مردم آمین گفتند اما در وقت دفن آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم اختلاف واقع شد کہ آنحضرت را کجا دفن کنند علی مرتضی فرمود در روی زمین ہیچ

بقعه نیست گرامی تر نزد خدائے تعالے از بقعه که روح پیغمبر را دران قبض کرده شد پس فراش
وی برداشتند و حفر قبر درین موضع معین و مقرر کردند و در مدینه حفارے که لحد میکند نامش
ابوطلحه انصاری بود آمد پس حفر کرد قبر بطریق لحد و شب چهارشنبه وقت سحر بود که آنحضرت
را از طرف پائین در قبر در آوردند و اصح آنست که علی و عباس و فضل و قثم در
قبر در آمدند و بود قثم که آخر کسیکه برآمد از قبر وے از وارند که گفت آخر عهد کسیکه روئے
مبارک آنحضرت را دید در قبر من بودم نظر کردم در قبر که آنحضرت لبهائے مبارک خود را
میجنبانید پس گوش پیش دہان وے داشتم شنیدم که میگفت رب امتی امتی و بنا کرده شد
در قبر شریف وے نه خشت خام بعد از ان ریختند خاک بر لحد وے و پاشید بلال آب
بر قبر شریف بقربه ابتدا کرد از جانب سر و بلند کرده شد قبر شریف وے از زمین مقدار
یک شبر و در روایتے چهار انگشت آمده و چیده شد بر قبر از سنگریزه هائے سرخ سفید
و آمد صحابه بعد از دفن نزد فاطمه گفت چگونه باور داد دل شما که ریختند خاک بر
رسول خدا گفتند بلے یا بنت رسول الله یا زهرا ما هم درین خیال رفته بودیم و اندوه ناک
بودیم ولیکن چه توان کرد از حکم شرع چاره نیست و انس گفته هرگاه ریختیم خاک بر
رسول خدا استنکر شدند دلها بعد از ان آمد فاطمه زهرا بر سر قبر پدر بزرگوار گرفت خاک
از قبر نهاد بر دو چشم گریان خود و گفت اشعار را ماذا علی من شم تربة احمد ان
لا یشم مدی الزمان غوالیا ۞ صبت علی مصائب لو انها ۞ صبت علی الایام صرن لیالیا
و حضرت فاطمه زهرا که از همه مصیبت زده تر و بیکس تر و زار و نالان بوده و در سوے

حسن و حسین آگاه میکرد و بر یتیمے خود و نامرادیٔ فرزندان بسیار میگریست و بزیارت
قبر پدر بزرگوار خود میرفت و خاکے از انجا برمیداشت و بر دیده و عذار خود مے نهاد
و گریه میکرد این شعر مے فرمود **شعر** اذا اشتد شوقے زرت قبرک باکیا انوح
و اشکو ما اراک مجاوب * یا ساکن الغبرا انما البنی البکاء * و ذکرک انسانی جمیع المصائب
فان کنت عن عینی فی التراب مغیبا * فما کنت عن قلبی الحزین بغائب * و از جمله مراثی
که منسوب بحضرت زهراست این دو بیت است **ابیات** نفسے علے
زفراتها محبوسة * یا لیتها خرجت مع الزفرات * لا خیر بعدک فی الحیوة و انما * ابکی مخافة
ان تطول حیاتی * مرویست که عبد الله بن زید انصاری که صاحب اذان و مستجاب
الدعوات بود دعا کرد که خداوندا چشم جهان بین مرا بستان که بے مشاهدهٔ جمال حبیب
تو نمیخواهم آن در همان زمان نابینا شد و جمعے دیگر نتوانستند که بے دیدار آن
سرور در مدینه باشند غربت اختیار کردند از انجمله بلال رضی الله عنه غربت بجانب شام
نمود و شش ماه تمام بگذشته بود که بخواب دید آنحضرت را که میفرمایند که اے بلال چه
جفا مے کنی که بزیارت نمے آئی پس بلال همان ساعت بیدار شده و بمدینه متوجه گشت
و درانولا فاطمه زهرا در گذشته بود و چون بملازمت امام حسن و امام حسین رسید زود
حال فاطمه زهرا پرسید ایشان در گریه شدند و گفتند اعظم الله اجرک فی فاطمة زهرا بلال
بگریست و گفت اے جگر گوشهٔ رسول خدا چه زود به پدر بزرگوار ملحق گشتی و وفات رسول خدا
روز دوشنبه وقت ضحی دوازدهم ربیع الاول سنه احدے عشر من الهجرة بود

نزد بعضے صحیح دویم ربیع الاول و بعضے اول ربیع الاول و بعضے دہم و بعضی ہیجدہم و بعضے ہشتم ماہ مذکور نیز گفتہ اند و دفن کردہ شد وقت سحر لیلۃ الثلثا و در موطا گفتہ کہ وفات آنحضرت روز دوشنبہ و دفن او روز سہ شنبہ و نزد ترمذی در شب پنجشنبہ و از محمد بن اسحاق روایت است کہ دفن آنحضرت شب چہار شنبہ و نزد بعضے دفن کردہ شد روز سہ شنبہ وقت عصر و در کفایہ شعبی آوردہ کہ نماز کردہ شد برآنحضرت روز چہار شنبہ بعد ازان دفن کردہ شد و موجب تاخیر دفن اشتغال بامر خلافت بود و از سن شریف آنحضرت شصت و سہ سال گذشتہ بود و علما را بہ اتفاق دارند بر وفات آنحضرت روز دوشنبہ اکثر علماء ایشان را اعتقاد آنست کہ آن روز بست و ہشتم ماہ صفر بودہ است و محمد یعقوب کلینی از علماء ایشان قائل بود و از دہم ربیع الاول شدہ لکن قول اول نزد ایشان اشہر و اصح است و صاحب کشف الغمہ از حضرت امام محمد باقر روایت کردہ است کہ آنحضرت در سال دہم از ہجرۃ بعالم بقا رحلت نمود و از عمر شریف آنحضرت شصت و سہ سال گذشتہ بود چہل سال در مکہ ماند تا وحی بر و نازل شد و بعد ازان سیزدہ سال دیگر در مکہ ماند و چون بمدینہ ہجرت نمود پنجاہ و سہ سال از عمر شریف گذشتہ بود و دہ سال بعد از ہجرت در مدینہ ماند و وفات آنحضرت در روز دوشنبہ دوم ماہ ربیع الاول واقع شد ہذا ما قالوا و حلیہ مبارک آنحضرت صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم لون آنحضرت گندم گون سرخ و سفید بود اما وجہ آنحضرت صلعم کہ مرآت جمال الٰہی و مظہر انوار نامتناہی بود در صحیحین بخاری و مسلم

از براء بن عازب آورده که گفته بود رسول خدا خوبروے و خوش روے ترین مردم
و در حدیث ابی هریره آمده که ندیدم من هیچ چیز بهتر از پیغمبر خدا که حسن وے از
همه اشیاء فائق بود و گفت چنان روشن و تابان بود که گویا سیر میکند آفتاب در روے
وے صلعم و در حدیث دیگر آمده که چون میدیدی تو روے او را میدیدی که
گویا آفتاب طلوع میکند **شعر** تا شب نیست روے هستی زاده ؛ آفتابے چو تو ندارد
یاد ۔ و فرمود رسول خدا انا الملیح و اخی یوسف الصبیح و فرق است میان یوسف و رسول خدا
که صباحت صفت یوسف بود و ملاحت که در دیدن خوش مے آید و در دل جا
کند و دلنشین گردد صفت محمد صلعم است و مدرک این صفت ذوق است
و وصف آن به بیان راست نیاید چنانچه گفته است **بیت** شاهد آن
نیست که موئے و میانے دارد ؛ بندۂ طلعت آن باش که آنے دارد
و در بعضے احادیث تشبیه وجه شریف به قطعه قمر واقع شده بود رسول خدا که چون
شگفتے افتاد در جبه مبارک وے روشن میشد و میدرخشید گویا که پارۂ قمر است
و بود آنحضرت بزرگ چشم دراز مژگان و سیاهی چشم وے به سرخی میزد و نزد بعضے
سفیدی چشمش به سرخی میزد و در بعضے روایات آمده که نیک سیاه چشم و بود چشمان
آنحضرت گویا که سرمه کشیده است و میدید در تاریکی چنانچه میدید در روشنائی و بود
تام الاذنین و بود کشاده پیشانی متصل ابرو و باریک ابرو و کمان ابرو و بلند بینی و آغاز
میکرد سخن را و ختم میکرد به کنج دهان یعنی سخن از دهان شریف تمام و کمال بر مے آمد و شکسته و ناقص

نمیشد و بود کشاده دندان و روشن و تابان بود و دندانهاے پیش و چون تکلم میکرد دیده میشد گویا که می برآید نور از میان کشادگی دندانهاے پیش و همیشه بود آن حضرت متبسم و کشاده رو و گاہے خمیازه نکرد زیرا که خمیازه از شیطان ہست و بود رسولخدا خوش آواز و شیرین کلام و فصیح تر و میرسید آواز آنحضرت بے تکلف بانجا که نمیرسید آواز ہیچکس خصوصًا در خطبها و وعظ و تخویف و اندار میخواندند چنانکه میشنیدند مخدرات در پرده ہاے خود و فرمود آنحضرت که ادب آموخت مرا پروردگار من و نیک کرد ادب کردن مرا و فرمود من فصیح ترین کسے ام که نطق کرده ہست بضاد و فرمود که داده شدیم کلماتیکه در غایت اختصار جامع و متضمن معانی کثیره اند و بود آن حضرت بزرگ سر و بزرگی سر دلیل ہست بر وفور عقل و جودت و موے مبارک آنحضرت نه نرم بود فرو ہشته که اصلا پیچ و دوتائی نداشته باشد و نه سخت و نه پیچیده بلکه بین بین بود و درازی موے گاہے میان دو گوش و گاہے میان گوش و گاہے تا گوش و در روایتے تا نرمه گوش و در روایتے تا دوش و در روایتے تا نزدیک دوش و اینہمه باعتبار اختلاف احوال و اوقات ہست و حلق راس آنحضرت نبود جز در حج و عمره و گاہے مبتدل میکردند موے را و فرو ہشتند آنرا بر طرف پیشانی سر و گاہے فرق میکردند و فرق جدا کردن موے بعضے از بعضے چنان که پیدا کرد میان آنها خطے که انرا مفرق خوانند یعنی فرق بر تارک سر و سدل موے ہر دو جائز ہست و بعضے فرق را افضل دانند و مختار آنست که میگذاشتند موے را بحال خود اگر منفرق میشد فرق میکردند

۳۲

دیگر ہمیگذاشتند و در روایت ام ہانی آمدہ کہ چون آنحضرت بمکہ قدوم آوردہ بود او را
چہار گیسو بافتہ بود و لحیہ شریف آنحضرت انبوہ بسیار موے و فر و حجم بود و پر میکرد سینہ
مبارکش را و در طول لحیہ حدیثے معین بنظر نیامدہ و در خلائق النبی گفتہ کہ لحیہ شریف
چہار انگشت بود یعنی بامقدار بود و از روے خلاقت کہ دراز و کم نمیشد و می برید پست
میکرد سبلت را و فرمود نیست از ما کسیکہ نبرد سبلت را اکثر علما برآنند کہ آنحضرت
خضاب نکرد زیرا کہ نرسیدہ بود پیری آنحضرت بسرحد خضاب و در تمام سر و لحیہ
مبارک موہاے سفید بہ بست نرسیدہ بود و چون ادہان میکرد پوشیدہ میشد
پیری و نمایان نمیشد موہاے سفید و در حدیثے آمدہ کہ بود گردن رسول خدا اسفید
گویا کہ ریختہ شدہ است از سیم و مابین شانہاے آنحضرت پہن کم داشت و ہموار
سینہ و کشادہ بود و مستوی البطن بود و از فوق سینہ تا ناف خطے از موے بود
باریک و برہنہ از موے ہر دو پستان بودند و ہر دو ذراع و ہر دو بازو و ہر دو
دوش و بالاے سینہ و ساقہاے مویدار بودند و در بعضے روایات اجرد آمدہ
یعنی برہنہ از موے بود اما عانہ یعنی موے زہار در بعضے احادیث آمدہ کہ حلق
میکرد و در بعضے آمدہ کہ نورہ میکرد و حدیث جانب ضعیف است و حدیث حلق
ضعیف تر نہ افی مدارج النبوۃ و بغلہای شریف سفید رنگ سایر بدن بودند و گوشتاک و می آید
ہرگاہ رسول خدا در بر گرفت کسی خود بوشناک ساختہ بعضی در بغل گم شود و در احادیث مختلف لحیہ
واقع گشتہ یعنی میکند موے بغل را و در میان دو شانہ آنحضرت خاتم نبوۃ بود و گوشت

۳۳

بود درو ے الله وحده لاشریک له توجیهش سشت فاناک منصور و در بعضے
روایات بشانهٔ راست نزدیک بر بیکیا نبا و نوشته العظمة لله و بجای
دیگر لا اله الا الله محمد رسول الله و بر وسطا و میان گوشت و پوست نوشته
توجیهش سشت فاناک منصور و بند بهای دست دراز بود و سطبر بازو و
فراخ کف دست و نرم بودند کف دستهای آنحضرت مانند ابریشم و سرو نرم
از برف و هر که مصافحه میکرد و دست بوی میرسید مشک در دست خود می یافت
خوش قد مستوی القامت بود و همه اطراف نه دراز و نه کوتاه در هم کشیده
و در روایتے آمده که انگشتهای مبارک دراز بودند و سطبر و بند گاههای
مبارک بلند می ماند از زمین و پشت هر دو پای مبارک هموار بودند و صاف
که سیلان میکرد و میگذشت آب از انها از جهت ملایمت و راه میرفت بتمام
قدم و در پاشنه مبارک گوشت کم بود و در بعضے روایات آمده که پاشنه
رگ دار بودند و بعضے بندهای استخوان سطبر بودند و ساقهای شریف باریک
و لطیف بودند و سفید رو و نمکین بود و در بعضے روایات سرخ و سفید و چون پی
سیر میکردند زمین را بتمام قدم میکردند و بر می داشتند پای مبارک را از زمین بتمام
و کشاده میرفتند و آسان و سبک میرفتند بے تحرک و اضطراب گویا که فرود
می آید از زمین نخود ریجانب نشیب و بودند آنحضرت که میراندند اصحاب
خود را پیش خود در سفر و خود بعد از مجموع اصحاب رفتے و ضعفا را تقویت

٣٥

وادے وپیادگان را سوار کردندے وگاه ردیف خود ساختندے وطیب ذاتی آنحضرت بود وخوشبوئے تر از بوئے پیغمبر خدا هیچ چیز نبود وچون آنحضرت میخواست که تغوط کند بیسنے قضائے حاجت نمایندگان فته میشد زمین فرو می برد بول وغائط اورا وفائح میشد از ان بوئے خوش ومطلع نمیشد بر آنچه بیرون می آمد از وے هیچ بشرے وآنچه کلوخ استنجائی بود صحابه میگرفتند ومی یافتند از ان بهار رائحه طیبه وتحقیق رفته اند قومے از اهل علم بطهارت بول وغائط آنحضرت صلعم ونیست قول بعضے اصحاب شافعی وبعضے نوشیدند بول آنحضرت را که در قدحے بود واز برکت آن تمام عمر بیمار نشدند وعرق پیشانی آنحضرت اطیب الطیب بود وتلالاء وجه الانوار تلالاء القمر لیلة البدر اللهم صل علی محمد وآله بقدر حسنه وجماله واختلاف کرده اند در عدد ازواج آنحضرت صلعم وترتیب ایشان وعدد آنکه مرد از ایشان پیش از آنحضرت علیه السلام وآنکه وفات یافت آنحضرت پیش از ایشان وآنها که دخول کرد بوے ودخول نکرد وآنکه خطبه نمود وے کرد ونکاح نکرد وآنکه عرض کرد نفس خود را بر آنحضرت ومتفق علیه یازده زن اند شش از قریش خدیجه بنت خویلد وعایشه بنت ابی بکر وحفصه بنت عمر بن الخطاب وام حبیبه بنت ابی سفیان وام سلمه بنت ابی امیه وسوده بنت زمعه وچهار عربیه اند از غیر قریش زینب بنت جحش ومیمونه بنت الحارث الهلالیه وزینب بنت خزیمه الهلالیه ام المساکین وجویریه بنت الحارث ویکی غیر عربیه از بنی اسرائیل

صفیہ بنت حیی از بنی النضیر و آنکہ مردند در آنحضرت دو کس خدیجہ و زینب ام المساکین
و وفات آنحضرت از نہ زن بود و خلافے نیست در آنکہ اوّل زنے کہ تزوج کرد
او را آنحضرت خدیجہ رض است و تزوج نکرد آنحضرت صلعم بروے ہیچ زنے را
تا مرد او و این یازدہ زن است کہ آنحضرت ایشان را خواستہ و با ایشان
زفاف کرد و از بعضے ایشان اولاد بوجود آمد و از جملہ خدیجہ رض و زینب بنت
خزیمہ در حیات آنحضرت از دنیا رفتہ و نہ باقی بعد از حضرت وفات یافتہ
و جماعۂ دیگر از نسا اند بست یا زیادہ کہ بعضے را تزوج نمودہ و زفاف
نکردہ و پیش از دخول مفارقت نمودہ و بعضے را خطبہ کردہ و خواستگاری نمودہ
اما تزوج نکردہ و بعضے از آن تزوج کردہ و در وقت تخییر کہ یا ایہا النبی قل
لازواجک ان کنتن تردن الحیوۃ الدنیا و زینتہا الایہ از حبالہ آنحضرت بدر رفتند
و اما سراری آنسرور صلعم چہار بودند اوّل ماریہ بنت شمعون قبطی کہ مقوقس
قبطی صاحب مصر و والی اسکندریہ برائے آنحضرت پیشکش فرستادہ بود و آن
ام ابراہیم بود دوم رکانہ بنت زید بن عمرو و بعضے گفتہ اند بنت شمعون
از سبایائے بنی النضیر و بقولے از بنی قریظہ والاوّل اظہر و طی میکرد آنحضرت
او را بملک یمین و بعضے گفتہ اند کہ آزاد کرد و تزوج نمود در محرم سال ششم از
ہجرت و وفات یافت پیش از وفات آنحضرت در وقت رجوع از حجۃ الوداع
و دفن کردہ شد بہ بقیع و دیگر کنیزکے بود جمیلہ کہ از بعضے سبایای آنحضرت

رسیده و دیگری نبود که زینب بنت جحش حضرت بخشیده بود اما اولاد کرام
آنحضرت جمله آنچه اتفاق کرده شده است بر ایشان شش اند دو پسر قاسم
و ابراهیم و چهار دختر زینب و رقیه و ام کلثوم و فاطمه و در غیر ایشان اختلاف است
بعضی طیب و طاهر نیز شمرده اند پس جمله هشت باشند چهار ذکور و چهار اناث
و بعضی میگویند که غیر ابراهیم و قاسم عبد الله است که بکمه صغیر از عالم رفت
و طیب و طاهر لقب عبد الله است بجهت تولد او در عهد اسلام و اکثر اهل علم
انساب برین اند و دارقطنی گفته که این قول اثبت است پس مجموع هفت
باشند سه ذکور و چهار اناث و آنچه مشهور است در مقام و بر زبانها میگردد این
کلام است و در مواهب لدنیه از دارقطنی حکایت کرده که طیب و طاهر غیر
عبد الله اند پس ذکور پنج تن باشند و مجموع نه و از بعضی هم نقل کرده شد
که طیب و مطیب از یک شکم مولود اند و طاهر و مطهر از یک شکم دیگر پس همه
یازده باشند و از بعضی منقول است که زائیده شد برای آنحضرت
پیش از بعثت پسری که نام کرد او را عبد مناف پس مجموع دوازده تن باشند
که همه زائیده شده اند در اسلام غیر عبد مناف و گفته است ابن اسحق که زائیده
شده اند همه غیر ابراهیم پیش از اسلام و وفات یافتند در اسلام و وفا
یافتند در حالت ارتضاع و در بعضی اقوال عبد الله بعد از نبوت مولود شده
و اختلاف کرده اند در اکبر اولاد آنحضرت و ترتیب ایشان در ولادت پس

بعضے گفته اند که اکبر اولاد وے صلعم قاسم بود و پسترش زینب پسترش رقیه
پستر عبدالله پستر ام کلثوم پستر فاطمه زهرا پستر ابراهیم و بعضے گفته که اکبر
زینب پستر قاسم پستر ام کلثوم پستر فاطمه پستر عبدالله که لقب او طیب و طاهر ست
پستر ابراهیم و ابن عبدالبر گفته که همین قول ست صحیح اما قاسم اول مولودیست
که زائیده شد مر آنحضرت را پیش از نبوت و وے کنیت کرده شد آنحضرت
با بو القاسم بزیست تا مشی کرد و بعضے گفته تا قابل رکوب شد و بعضے گفته دو
سال بزیست و بعضے هفده ماه گفته اند و وفات یافت پیش از نبوت و نزد
بعضے در اسلام و وے اول کسے ست که مرد از اولاد رسولخدا اما عبدالله
در مکه در اسلام بوجود آمد و در طفولیت فوت شد اما ابراهیم آخر اولاد اوست
در مدینه در ذیحجه سال هشتم از هجرت تولد شد و مادر او ماریه قبطیه بود و سلمی زوجه
ابورافع از موالاة رسولخدا قابله او بود و برائے ماریه خانه ساخته داده بود که الان
آن موضع را مشربه ام ابراهیم میگویند زیارت و تبرک به بود و عمر ابراهیم هفتاد روز چنانکه
ابوداود ذکر کرده و در روایتے شانزده ماه و هشت روز و نزد بعضے یکسال و
ده ماه و شش روز و بعضے قریب یکسال و نیم گفته اما اکبر بنات آنحضرت
نزد اکثر علما زینب ست و نزد ابن اسحق آنست که زائیده شد در سنه
ثلثین از ولادت آنحضرت که در واقعه فیل بود و دریافت اسلام را و هجرت
کرد و تزویج کرده بود او را با پسر خاله اش که ابوالعاص بن الربیع بن عبدالعزی

بن عبد الشمس بن عبد مناف و مادر ابو العاص ہالہ بنت خویلد اخت خدیجہ بنت
خویلد از یک مادر و پدر و زینب را از ابو العاص پسرے بود علی نام و دخترے اما
نام علی نزدیک بحد بلوغ رسیده از دنیا رفت و حضرت علی ابن ابی طالب
بعد وفات فاطمہ زہرا صلے اللہ علے ابیہا و علیہا بموجب وصیت وے
امامہ را بخواست و زائید وے برائے علی ولدے را کہ نام وے محمد اوسط و
محمد اکبر و محمد اصغر نیز از اولاد علی مرتضیٰ اند محمد اکبر محمد بن حنفیہ و محمد اصغر
ام او ام ولد بود کہ شہید شد با حضرت امام حسین صلے اللہ علیہ و علی جده
وسلم و وفات زینب در زمان حیات آنحضرت در سال ہشتم از ہجرت واقع شد
اما رقیہ ولادت وے در سال سی و سوم از واقعہ فیل است بعد از زینب
بسہ سال و رقیہ پیش از عہد نبوت تحت عتبہ بن ابی لہب و اخت او ام کلثوم
تحت برادر وے عتیبہ و در اکثر کتب و جامع الاصول در اول بصیغہ مکبر و
در ثانی مصغر و در روضة الاحباب بعکس این آورده و ہرگاہ کہ عتبہ طلاق داد
با حضرت عثمان رضی اللہ عنہ بن عفان در مکہ تزویج نمود و عتیبہ ہم ام کلثوم را
گذاشت و آنحضرت در حق وے دعا کرد و شیر سینہ اش پاره ساخت و
آنحضرت ام کلثوم را بعد فوت رقیہ در سنہ ثلاث از ہجرت بعثمان داد
و ام کلثوم در سنہ سبع از ہجرت وفات یافت و از دختر پیغمبر فرزندی مر عثمان
رضی اللہ عنہ بن عفان را بوجود آمد اما باقی نماند و نزد علماء امامیہ زینب و کلثوم

از اخت خدیجه زوجه رسولخدا بودند و اما فاطمهٔ زهرا ولادت وے در سنه احدی
و اربعین از مولد نبی صلعم گفته اند و روایات دیگر هم آمده و وے سیدة النساء العالمین
و سیدة النساء اهل جنت است و تسمیه کرده شد بفاطمهٔ زهرا که حقتعالے بازداشت
او را و محبان او را از آتش دوزخ اللهم اجعلنی من محبیها و محبی اولادها و بعلها و ابنیها
و احشرنا معهم یوم الدین بمنه و کرمه ابیات شکر ایزد که منم را زجان نهست
مهر علی و فرزندان ٭ آن امام کہ خالق بیچون ٭ وصف او گفته جمله در قرآن ٭
آگاه باش اے مسلم عاقل و خبردار باش اے مومن کامل که مودت آل سید
کائنات و محبت اولاد مفخر موجودات و تولاے قربیت سرور مخلوقات اوجب
واجبات و طاعات و عبادات است تا که دل از محبت ایشان مملو و مشحون و
قلب از تولاے شان مشغوف و مکون نباشد ایمان درست نمیه یا اهلبیت
رسول الله حبکم فرض من الله فی القرآن انزله کفاکم من عظیم القدر انکم من لم یصل
علیکم لا صلوة له پس مومن صادق و مسلم واثق را باید که زبان خود را مشغول
و موظف به بیان مناقب و ارسال تحایف صلوٰة بر سرور کائنات و آله شفعاء
الدرجات دارد و قلب و جوارح و اعضا را مطیع و منقاد اعمال آئمه ببینی باشد
من اختار طریقتهم و سلک علی مسلکهم فقد فاز و نجی و من اعرض عنهم فقد ضل و غوی
ان هی الا تذکرة لمن اتقی و سید کرمن یخشی و حقتعالی رسولخدا صلے الله علیه و آله
وسلم را فرمود که سوال مودت قربی و محبت آل عبا از امت خود فرماید و مودت را

ترغیب و تحریص بر تولائے ایشان نماید قال اللہ تعالےٰ قل لا اسئلکم علیہ اجرا الا المودۃ
فی القربےٰ بگو ای محمدؐ کہ سوال نمیکنم بر تبلیغ رسالت ہیچ مزدے مگر دوستی و محبت
قربےٰ فی المدارک والبیضاوی والثعلبی والکشاف روے انہا لما نزلت قیل
یا رسول اللہ من قرابتک من ہولاء الذین وجبت علینا مودتہم قال علی
و فاطمۃ وابناہما ترجمہ در مدارک و بیضاوی و تفسیر کشاف و ثعلبی مذکور ست
کہ روایت کردہ شد ہرگاہ این آیہ نازل گشت سائلے از جناب حضرت رسالت
صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم سوال کرد کہ کدام اند از قرابت تو کہ دوستی و محبت
ایشان بر ما واجب و فرض است فرمود رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم
کہ مفترض المحبت علیؑ و فاطمہؑ و ہر دو پسران حسن و حسین علیہم السلام اند قال اللہ
تعالیٰ ومن یقترف حسنۃ نزد لہ فیہا حسنا این آیت ملحق بہ آیہ سابق است
فی المدارک عن السدی انہا المودۃ فی آل الرسول یعنی اکتساب حسنہ مودۃ اولاد طاہرہ
رسول خدا است و ذکر این آیت بعد آیہ سابقہ وآلہ بر وجوب مودت قربےٰ مشعر است
کہ مراد ہمین مودت قربےٰ است اگرچہ بظاہر عام است کما قال فی المدارک الظاہر العموم
فی ای حسنۃ کانت الا انہا یتناول المودت تناول اولیا لذکرہا عقیب ذکر المودۃ
در تفسیر ماوردی و تبیان و عین المعانی مذکور شدہ کہ حسنہ دوستی آل رسول
است و سیئہ دشمنی ایشان و فی فصل الخطاب ومن یقترف حسنۃ اے حب آل محمد
نزد لہ فیہا حسنا الی آخرہ قالوا یا رسول اللہ من قرابتک من ہولاء الذین وجبت

۱۴۱

من هولاء الذين وجبت علينا مودتهم قال علي وفاطمة وابناهما رواه احمد وابن ابي حاتم والطبراني والحاكم وصححه وفي الصواعق ونقل الثعلبي والبغوي عن ابن عباس انه لما نزل قوله تعالى قل لا اسألكم عليه اجرا الا المودة في القربى قال قوم في نفوسهم ما يريدون الا ان يحثنا على قرابته من بعده فاخبر جبرئيل النبي صلى الله عليه وآله وسلم انهم اتهموه فانزل الله تعالى ام يقولون افترى على الله كذبا الآية فقال القوم يا رسول الله انك صادق فانزل وهو الذي يقبل التوبة عن عباده واخرج الطبراني عن الامام زين العابدين عليه السلام لما جيء به اسيرا عقيب مقتل الحسين واقيم على درج دمشق قال بعض جفاة اهل الشام الحمد لله الذي قتلكم وقطع قرن الفتنة فقال اما قرأت قل لا اسألكم عليه اجرا الا المودة في القربى قال وانتم هم قال نعم واخرج الديلمي عن ابي سعيد الخدري ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال في قوله تعالى وقفوهم انهم مسئولون عن ولاية علي واهل البيت لان الله امر نبيه ان يعرف الخلق انه لا يسألهم على تبليغ الرسالة اجرا الا المودة في القربى والمعنى انهم مسئولون هل وفوا حق الموالاة كما اوصاهم النبي ام اضاعوها واهملوها فيكون عليهم المطالبة والتبعة ومن ذلك اخرج مسلم عن زيد بن ارقم قال قام رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يوما فينا خطيبا بماء يدعى خما بين مكة والمدينة فحمد الله واثنى عليه ووعظ وذكر ثم قال اما بعد الا ايها الناس فانما انا بشر يوشك ان يأتي رسول ربي فاجيب وانا تارك فيكم الثقلين اولهما كتاب الله فيه الهدى والنور فخذوا بكتاب الله واستمسكوا به فحض على كتاب الله ورغب فيه ثم

۴۲

قال و اهل بیتی اذکرکم الله فی اهل بیتی اذکرکم الله فی اهل بیتی ترجمہ منقول ست از ابن عباس

هرگاه که این آیه مودت نازل شد قومے در دلهاے خود خیال فاسد آوردند که رسولخدا

اراده کرده که از قرابت خود ما را بتر ساخته تا من به ترسیم بعد از وے حق تعالے جبرئیل را

فرستاد و از این خیالات فاسده ایشان خبر داد و آگاه ساخت رسولخدا صلی الله علیه و آله

را که این قوم تهمت میکنند ترا و آیه نازل کرد که میگویند در حق رسولخدا که این تاکید و

ترغیب مودت قربے آیا افترا کرده است بر خدا و دروغ بسته یا مجنون ست که

در حالت جنون این چنین کلمات میگوید بعد نزول آیه قوم گفتند یا رسول الله تو صادق

ما یان از خیالات خود باتو به کردیم پس نازل شده و هو الذی یقبل التوبة عن عباده و

آیه کریمه وقفوهم انهم مسئولون دال ست بر اینکه در روز حشر از همه بشر سوال خواهم

کرد در حق امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب صلوات الله علی نبینا و علیه ابیت خیر البشر چه

سلوک کردید و حقوق موالات ایشان کما حقه بجا آوردید یا نه و آنچه رسولخدا صلی الله

علیه و آله وسلم در ادائے حقوق و اطاعت و انقیاد و امر ایشان فرموده آن را استماعا

و طاعتا امتثال کردید یا تخلف نمودید پس هرکه مطابق فرموده رسولخدا صلے الله

علیه و آله محبت آل سید الوری نمود و فرموده ایشان بدل و جان قبول کردند

روضه رضوان و حور و قصور جنان فائز خواهند شد و هرکه نعوذ بالله تخلفے

از ایشان ورزید بعذاب نیران گرفتار خواهد گردید و از اینجاست که روایت کرده مسلم

از زید بن ارقم که ایستاده شد رسولخدا صلے الله علیه و آله روزے در میان ما در حالیکه خطبه

بنجوا نزد موضعی که آنجا آبی بود خوانده میشود و آن موضع بخم نضم خاء معجمه و تشدید میم یعنی در غدیر خم که میان مکه و مدینه بود و شکر و ثنا بجناب جل و علا کما هو احری بجا آورد و نصیحت و پند بمردمان کما هو الیق دادے بود داد و بعد از ان فرمود اما بعد حمد و ثنا بدانید و آگاه باشید ای مردمان بدرستیکه من بشرم قریب است که بیاید مرا فرستادهٔ پروردگار من و قبول کنم او را مراد ملک الموت ست یعنی ملک الموت بیاید و من ازین عالم انتقال نمایم لهذا به شما وعظ میکنم و میگویم که میگذارم میان شما دو چیز نفیس عظیم اول آن قرآن شریف که کتاب خدا ست و دران نور و هدی ست پس بگیرید و عمل کنید باوامر و نواهی آن و چنگل زنید به وے و تحریص فرمود بر کتاب الله و ترغیب نمود باستمساک وے بعد ازان فرمود دوم ازان دو چیز نفیس عظیم اهلبیت من اند یاد میدهانم خدا را در حق اهلبیت خود و سه مرتبه این کلمه فرمود یعنی از خدا بترسید حقوق ایشان نگاهدارید و طاعت و محبت ایشان را شعار و دثار خود سازید چنانچه امتثال باحکام کتاب الله فرض ست همچنین اطاعت و انقیاد او امر اهلبیت بجوارح و ارکان و محبت و عقیدت و مودة و رسوخیت بایشان بقلب و جنان و حب و فرض ست و از زید بن ثابت مرویست انهما لن یتفرقا حتی یردا علی الحوض یعنی کتاب و آل عبا جدا از هم نخواهند شد تا که خواهند آمد نزد من بر حوض کوثر از مطیعان و متخلفان خود خبر خواهند داد و بسیار از آیات دال بر مودت و محبت اهلبیت نبوت علیهم الصلوة و السلام است قال الله تعالی و انی لغفار لمن تاب و امن و عمل صالحا ثم اهتدے

قال ثابت البنانی اہتدی الی ولایۃ اہل بیتہ وجاء ذلک عن ابی جعفر الباقر واخرج الثعلبی فی تفسیر قولہ تعالی واعتصموا بحبل اللہ جمیعا ولا تفرقوا عن جعفر الصادق انہ قال نحن حبل اللہ الذی قال اللہ تعالی واعتصموا بحبل اللہ جمیعا ولا تفرقوا قال اللہ تعالی ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات سیجعل لہم الرحمن ودا واخرج الحافظ السلفی عن محمد بن الحنفیۃ انہ قال فی تفسیر ہذہ الآیۃ لا یبقی مومن الا وفی قلبہ ود العلی واہل بیتہ قال اللہ تعالی ام یحسدون الناس علی ما آتاہم اللہ من فضلہ اخرج ابو الحسن المعالی عن الباقر علیہ السلام انہ قال فی ہذہ الآیۃ نحن الناس واللہ ہذا فی الصواعق وفی المشکوۃ عن جابر قال رایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فی حجتہ یوم عرفۃ وہو علی ناقتہ القصواء یخطب فسمعتہ یقول یا ایہا الناس انی ترکت فیکم ما ان اخذتم بہ لن تضلوا کتاب اللہ وعترتی اہل بیتی رواہ الترمذی وعن زید بن ارقم قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ انی تارک فیکم ما ان تمسکتم بہ لن تضلوا بعدی احدہما اعظم من الآخر کتاب اللہ حبل ممدود من السماء الی الارض وعترتی اہل بیتی ولن یتفرقا حتی یردا علی الحوض فانظروا کیف تخلفونی فیہما رواہ الترمذی واخرج احمد فی مسندہ وابن جریر والحاکم فی مستدرکہ عن ابی ذر الغفاری انہ قال وہو اخذ بباب الکعبۃ سمعت النبی یقول الا ان مثل اہل بیتی فیکم مثل سفینۃ نوح من رکبہا نجی ومن تخلف عنہا ہلک وہذا ایضا فی المشکوۃ **ترجمہ** احمد در مسند وابن جریر والحاکم در مستدرک از ابی ذر غفاری روایت کردہ کہ مے گفت ابوذر در حالیکہ گرفتہ بود در وازہ کعبہ را شنیدم از رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ کہ مے فرمود آگاہ باشید کہ مثل

اہل بیت من میان شما مثل کشتی نوح است کسیکہ سوار شد در کشتی نوح نجات یافت از عذاب دنیا وعقبے وکسیکہ باز ماند وتخلف ورزید غرق شد و ہلاک گشت ونیکال دنیا وعقبے گرفتار ماند ہمین طور کسیکہ فرمان برداری آل رسول کرد وادای حقوق ایشان کما ہو احری کرد بدرجات اعلیٰ ومقامات اقصے دنیا وعقبے فائز گردید وہر کہ نعوذ باللہ منہ انحراف از ین بزرگان شفیعان روز حشر ورزید گرفتار عذاب ابد گردید

بیت

منکر انحراف اہیدم ورنظرم شد ہمثل سرنگون اندر سفر ۞ واخرج الحاکم فی مستدرکہ عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ قال خیرکم خیرکم لاہلی من بعدی بہترین شما کسیست کہ بہتر ونیکو باشد در حق اہل بیت من بعد من واخرج الحاکم والترمذی عن ابن عباس رضی اللہ عنہما قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ احبوا اللہ لما یغذوکم من نعمۃ فاحبونی لحب اللہ واحبوا اہل بیتی لحبی دوست دارید خدا را بجائے آنکہ داد شما را نعمت وشکر منعم بجا آرید ودوست دارید مرا ببدل دوستی خدا ودوست دارید اہلبیت مرا بسبب دوستی من

ابیات

حب ایشان دلیل صدق ووفاق بغض ایشان دلیل کفر ونفاق
قرب شان پایۂ علو وجلال بعد شان مایۂ عتو وضلال

واخرج ابن ماجۃ والطبرانی فی الکبیر وابن عساکر فی تاریخہ عن محمد بن کعب القرظی عن عباس ابن عبد المطلب ان رسول اللہ قال ما بال اقوام یتحدثون فاذا راوا الرجل

من اہل بیتی قطعوا احشیہم والذی نفسی بیدہ لایدخل قلب امرء الایمان حتی یحبہم اللہ ولقرابتہم منی فی الصواعق روایۃ صحیحۃ واخرج احمد والترمذی عن عبد المطلب بن ربیعۃ لایدخل قلب امرء الایمان حتی یحبہم للہ ولقرابتی ترجمہ برآوردہ ابن ماجہ وطبرانی در کبیر وابن عساکر در تاریخ خود از محمد بن کعب از عباس بن عبد المطلب عم رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ کہ فرمود رسول خدا چہ رسید قومی را کہ باہم سخن میکنند ہرگاہ کہ می آید مردے از اہلبیت موقوف میکنند سخن خود را وخفی می سازند قسم بخدا کہ ذات من در دست قدرت اوست در نمی آید در دل مردے ایمان مگر کہ دوست دارد اہلبیت مرا برائے خدا وبجہت قرابت ایشان با من ہذا ما فی مفتاح النجا وغیرہ واخرج ابو یعلی فی مسندہ عن الحسین ادبوا اولادکم علی ثلث خصال حب نبیکم وحب اہل بیتہ وقراۃ القران فان حملۃ القران فی ظل اللہ یوم لاظل الا ظلہ مع انبیائہ واصفیائہ اخرج احمد فی مسندہ والطبرانی فی الکبیر وابی نعیم فی الحلیۃ والحاکم فی المستدرک عن ابن عمر الدنیا ملعون وملعون ما فیہا الا ما یبتغی لمحمد وآل محمد ہذا ما فی تبویب الجامع الصغیر وفی البخاری عن ابی بکر رضی اللہ عنہ ارقبوا محمدا فی اہل بیتہ وعن تبویب الجامع الصغیر ابن عساکر عن علی النجوم امان لاہل السماء واہل بیتی امان لامتی وابو یعلی فی مسندہ عن سلمۃ بن الاکوع اثبتکم علی الصراط اشدکم حبا لاہل بیتی وفی روایۃ صححہا الحاکم علی شرط الشیخین النجوم امان لاہل الارض من الغرق واہل بیتی امان لامتی من الاختلاف فاذا خالفتہا قبیلۃ من العرب اختلفوا فصاروا حزب ابلیس ہذا فی الصواعق

وعن زید بن ارقم قال رسول اللہ من یرید ان یحیی حیوتی ویمیت مماتی ویسکن الجنۃ الخلد التی وعدنی ربی فلیتول علی بن ابی طالب فانہ لن یخرجکم من ہدی ولن یدخلکم فی ضلال ہکذا اخرج الطبرانی فی الکبیر والحاکم وابونعیم فی فضائل الصحابۃ

ترجمہ روایت کرد زید ابن ارقم کہ فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ کسیکہ بخواہد کہ زندگانی کند بزندگانی من و بمیرد بموت من وبماند در جنت خلد یکہ حقتعالی مرا وعدہ کردہ است پس بگو آنکس را کہ دوست دارد علی ابن ابیطالب را بدرستیکہ علی ابن ابیطالب بیرون نخواہد آورد شما را از ہدایت و درنخواہد آورد شما را در ضلالت خوشا حال کسیکہ در تولا علی بن ابیطالب زندگی کند و وقت مرگ بایقان جنان رطب اللسان وعذب البیان بمدح و ثنا آن محبوب رحمن ازین عالم انتقال کند **بیت** زندگانی نتوان گفت حیاتی کہ مراست ❊ زندہ آنست کہ با دوست وصالی دارد ❊ وعن سلمان قال رجل لسلمان ما اشد حبک لعلی قال سمعت رسول اللہ من حب علیا فقد احبنی گفت مردی بسلمان کہ چہ بسیار است محبت تو بعلی ابن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ سلمان جواب داد کہ شنیدم رسولخدا را کہ فرمود کسیکہ دوست دارد علی را پس بتحقیق دوست داشت مرا وعن بریدہ عن ابیہ قال قال رسول اللہ ان اللہ امرنی بحب اربعۃ من اصحابی واخبرنی انہ یحبہم قال قلنا من ہم یا رسول اللہ وکلنا نحب ان نکون منہم فقال الا ان علیا منہم ثم سکت ثم قال الا ان علیا منہم ثم سکت **ترجمہ** فرمود رسولخدا صلی اللہ

علیه و آله بدرستی که حق تعالی امر کرد مرا بمحبت چهار کس از یاران من و خبر داد مرا که او سبحانه
دوست میدارد آن هر چهار کس را گفت پدر بریده گفتیم آیا کدام اند آن محبوبان تو و
حال آنکه هر کس از ما دوست میدارد که باشیم از انها پس فرمود آگاه باشش
بدرستیکه علی از انهاست بعد ازان اندک خاموش شد بعد ازان فرمود که آگاه
باشش علی از انهاست بعد ازان خاموش گشت و باقی را نام نگرفت و در بعضی روایت
آمده که علی منهم و سلمان و ابوذر و مقداد هکذا فی ازالة الخفاء و فی الصواعق اخرجه
ابویعلی فی مسنده و اخرج حافظ ابو محمد عبد العزیز بن محمود المعروف بابن الاخضر فی
معالم العترة عن فاطمة و طبرانی فی الکبیر و ابن منده عن رافع مولی عائشة عنوان صحیفة
المومن حب علی ابن ابیطالب و فی الصواعق بروایة الخطیب عن انس و جاء فی الحدیث
حب علی حسنة لا یضر معها سیئة و بغضه سیئة لا ینفع معها حسنة فهذا الحدیث
بمعناه صحیح لانه قد ثبت باسناد صحیح انه لا یحبه الا مومن و لا یبغضه الا منافق و جاء
فیه حب علی یاکل الذنوب کما یاکل النار الحطب هو صحیح بمعناه هکذا فی مسند
الفردوس الدیلمی عن معاذ بن جبل و در ترجمه این حدیث چند ابیات در بعضی
از نسخ مثنویات در دفتر ششم بنظر آمده

ابیات مثنوی

گفت پیغمبر که حب مرتضی — گشت در دل ماحی ظلم و جفا
هر کرا حب علی باشد بجان — خود گنه او را نمیدارد زیان
این سخن را هست تاویل ای سخی — فهم کن نیکو و بشنو از اخی

در حدیث دیگر آن سلطان راد ‌ ‌ پادشاه انبیا و کیقباد
شرح این معنی بیان کرد اے عمو ‌ ‌ من احب گفت قوماً منهم او
ہست معنی آنکه حب واصلان ‌ ‌ محو گرداند گناه غافلان
هر که حب مرتضیٰ دارد مقیم ‌ ‌ حشر او با او بود در روز عظیم
وانکه او را با علی محشر بود ‌ ‌ از گنه او را ضرر کے بود
در حقیقت چشم بکشا بر یقین ‌ ‌ محب را تابع محبوب بین
اصل ایمان حب حق است اے پسر ‌ ‌ حب واصل را تو حب او شمر
هر که حق را دوست دارد اے ہمام ‌ ‌ هر که وصل او بجا گیرد مرام
در حقیقت ہست تحویل دگر ‌ ‌ چشم دل بکشا و اندر دل نگر
مر عوام مومنان را اے پسر ‌ ‌ سیئات واصلان نکند ضرر
بلکه خود طاعت بود مر خلق را ‌ ‌ سیئات پاکبازان بے ریا
ہست در تحقیق حب مرتضیٰ ‌ ‌ کار اصل قرب خاصان خدا
سیئات اہل قرب قانتین ‌ ‌ چون حسن آمد بجائے مومنین
مومنان را چه ضرر دارد بگو ‌ ‌ سیئات پاکبازان اے عمو

در بیان درجات محبان و مطیعان شیر یزدان علیٰ نبینا و علیه الصلوٰۃ الرحمٰن

در مدارج النبوۃ آوردہ از امیر المومنین علی بن ابی طالب صلوٰۃ اللہ علیٰ نبینا و علیہ آنحضرت

گرفت دست حسن و حسین را و گفت کسیکه دوست دارد این دو را و مادر و پدر این دو را باشد با من در درجهٔ من روز قیامت و درینجا غایت مبالغه است که فرمود که باشد در درجهٔ ما یا مراد غایت قرب معیت است نسبت دیگران که آنجا اکتفا بمطلق معیت کرده انتهی و اخرج الترمذی مسلسلا بالسادات الاشراف قال حدثنا نصیر بن علی الجهضمی حدثنا علی بن جعفر بن محمد قال اخبرنی موسیٰ بن جعفر بن محمد عن ابیه جعفر بن محمد بن علی عن ابیه علی ابن الحسین عن ابیه عن جده علی ابن ابی طالب ان النبی اخذ بید حسن و حسین و قال من احبنی و احب هذین و اباهما و امهما کان معی فی درجتی یوم القیمة ترجمه بدرستیکه رسول خدا گرفت دست حسن مجتبیٰ و حسین شهید کربلا را فرمود کسیکه دوست دارد مرا و دوست دارد این هر دو را و پدر و مادر اینها را پس آنکس همراه من خواهد بود در درجهٔ من روز قیامت فی فصل الخطاب روی الامام ابو اسحٰق الثعلبی رحمه الله باسناده عن الامام محمد بن اسلم الطوسی رحمه الله قال حدثنا یعلی ابن عبید عن اسمٰعیل بن ابی طالب عن قیس ابن ابی حازم عن جریر بن عبد الله البجلی انه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم من مات علی حب آل محمد مات شهیدا الا من مات علی حب آل محمد مات مغفورا الا من مات علی حب آل محمد فتح فی قبره بابان من الجنة الا من مات علی حب آل محمد بشره ملک الموت بالجنة ثم منکر و نکیر الا و من مات علی حب آل محمد زف علی الجنة کما یزف العروس الی بیت زوجها الا و من مات علی حب آل محمد جعل الله زوار قبره ملئکة الرحمة الا و من مات علی حب آل محمد مات علی السنة و الجماعة الا و من مات علی

بغض آل محمد جاء یوم القیامة مکتوبا بین عینیه آیس من رحمة الله الا ومن مات علی بغض آل محمد
لم یشم رائحة الجنة وهکذا ایضا فی الکشاف وفی فصل الخطاب روی الامام ابو اسحق الثعلبی
رحمة الله علیه باسناده عن ابی عبد الله حافظا باسناده عن زید بن علی بن الحسین
عن ابیه عن جده علی انه قال شکوت الی رسول الله حسد الناس لی فقال رسول الله
اما ترضی ان یکون رابع اربعة اول من یدخل الجنة انا وانت والحسن والحسین وازواجنا
عن ایماننا وشمائلنا وذریاتنا خلفنا وشیعتنا من ورائنا الٰہی بحق ایشان و دوستان
علی مرتضی و محبان آل عبا ام این روسیاه مرا که از کثرت عصیان شده است
ببرکت این شفیعان محشر سفید گردان و در زمرهٔ پیروان ایشان که واصلان و کاملان اند
محشور شوم و در تحت لوای ایشان ایستاده باشم انک واسع المغفرة وانک علی
کل شیء قدیر و بالاجابة جدیر وحکی السید الامام ابو القاسم فی تاریخه و بلغ باسناده
ان رسول الله صلی الله علیه وآله سجد یوما خمس سجدات بلا رکوع قالوا یا نبی الله
سجود بلا رکوع قال نعم ان جبرئیل علیه السلام اتانی فقال یا محمد ان الله تعالی
یحب علیا فسجدت فرفعت راسی فقال یا محمد ان الله یحب الحسن والحسین فسجدت ثم
رفعت راسی فقال یا محمد ان الله عز وجل یحب من احبهم فسجدت ثم رفعت راسی
فقال ان الله یحب من یحب من یحبهم فسجدت هکذا فی کنز العباد وغیره من کتب الفقه
فی باب سجدات الشکر **ترجمہ** بدرستیکه رسول خدا صلی الله
علیه وآله وسلم روزی پنج سجده کرد بدون رکوع پرسیدند یاران از و

یا نبی خدا سجدہ آوردے بدون رکوع خلاف عادت فرمود حضرت رسالت کہ آری

بدرستی آمد مرا جبرئیل و گفت ای محمد خدا تعالے دوست میدارد علی را پس سجدہ شکر این

نعمت بجا آوردم و بعد ازان برداشتم سر خود را گفت جبرئیل کہ خدا دوست

میدارد حضرت زہرا را باز سجدہ کردم پس برداشتم سر از سجدہ گفت جبرئیل ای

محمد خدا دوست میدارد حسن و حسین را علیہم السلام پس سجدہ کردم و بعد ازان

برداشتم سر خود را از سجدہ گفت جبرئیل بدرستے خدا تعالے دوست میدارد

کسے را کہ دوست دارد ایشان را پس سجدہ کردم و سر برداشتم از سجدہ

پس گفت جبرئیل خدا دوست میدارد کسے را کہ دوست دارد دوستان

ایشان را پس سجدہ کردم و فی فصل الخطاب حدثنا عبد اللہ عن محمد بن عبید بن خالد

قال حدثنا محمد بن عثمان البصری قال محمد بن الفضل عن محمد بن سعید ابی طیبہ عن

المقداد بن الاسود رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم

معرفۃ آل محمد براۃ من النار و حب آل محمد جواز علی الصراط و الولایۃ لال محمد امان

من العذاب نیز در مدارج النبوۃ آوردہ کہ فرمود آنحضرت کہ شناختن آل محمد سبب

بیزاریست از آتش دوزخ و حب آل محمد سبب گذشتن است از صراط و ولایت آل محمد

امانست از عذاب الہی اللہم فی اعرف منزلت النبی المختار و آلہ الاطہار و انت تعلم ان قلبی لاتہم مشحون

و موالاتہم فی قلبی مکنون و لا بضاعۃ لی من الاعمال للنجاۃ من النار الا مودۃ آل سید الابرار و لاحجاب

للوصول الی مقام النبی و آل الاخیار علیہم صلوات السبحان المجتبی لہم بالقلب و الجنان لانہ قال حبیب الرحمن

صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم المرء مع من احب فاجعل مودتی لہم یوم القیمۃ سببا لاجارتی من النار وامانی من العذاب والجواز علی الصراط والخلاص عند المیزان والبعد من النیران بفضلک وکرمک یا حنان یا منان آمین یا رب العالمین بیان آنکہ اطاعت ایشان بعینہ اطاعت خدا و رسول خدا ست و مفارقت ایشان مفارقت از خدا و رسول خدا ست

اخرج الحاکم فی مستدرکہ عن ابی ذر رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم من اطاعنی فقد اطاع اللہ عز وجل ومن اعصانی فقد عصی اللہ ومن اطاع علیا فقد اطاعنی ومن عصا علیا فقد عصانی **ترجمہ** فرمود رسول خدا کسیکہ اطاعت کرد مرا بدرستی اطاعت کرد خدا را و کسیکہ نافرمانی کرد مرا بدرستی نافرمانی کرد خدا را و کسیکہ اطاعت و امتثال امر علیؑ نمود بدرستی اطاعت من کرد و کسیکہ نافرمانی علی نمود و سرکشی کرد و برگشت از و بدرستی از خدا و رسول برگشت **بیت** چون از و گشتی ہمہ چیز از تو گشت ٭ چون از و گشتی ہمہ چیز از تو گشت ۔ و اخرج ایضا از ابی ذر رضی اللہ عنہ ان النبی قال لعلی من فارقک یا علی فقد فارقنی ومن فارقنی فقد فارق اللہ **نظم**

از حضور اولیا گر بگسلی	در حقیقت گرچہ جزوی از کلی
چون شوی دور از حضور اولیا	در حقیقت دور گشتی از خدا
بر تہاند از عرش و کرسی و سما	ساکنان مقعد صدق و صفا

و فی الصواعق عن الطبرانی بسند حسن عن ام سلمہ عن رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم

قال من احب علیا فقد احبنی و من احبنی فقد احب اللہ و من ابغض علیا فقد ابغضنی و من ابغضنی فقد ابغض اللہ و اخرج ابو یعلی والبزار عن سعد بن ابی وقاص قال صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم من اذی علیا فقد اذانی و اخرج احمد والحاکم و صححہ عن ام سلمۃ قالت سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم یقول من سب علیا فقد سبنی اخرج عساکر عن علی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم قال من اذی شعرۃ منی فقد اذانی و من اذانی فقد اذی اللہ و اخرج الطبرانی فی الکبیر عن ابی عمر مثلہ و فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم در حق علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا و علیہ اللهم انصر من نصرہ و اخذل من خذلہ و عن زید ابن ارقم عن النبی صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم قال لعلی و فاطمۃ و حسن و حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہم انا حرب لمن حاربکم و سلم لمن سالمکم رواہ الترمذی ترجمہ فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم مر علی و فاطمہ و حسن و حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہم را من جنگ کنندہ ام با کسیکہ جنگ کنندہ است با شما و صلح کنندہ ام با کسیکہ صلح کنندہ است با شما

در بیان عقوبت و عذاب دشمنان و اعدای آل عبا و خسران مبغضین اولاد مصطفی صلی اللہ علیہ و آلہ ربنا و عقبی

روی الامام ابو اسحق الثعلبی رضی اللہ عنہ باسنادہ عن علی بن موسی الرضا علیہ السلام قال حدثنی ابی قال حدثنی ابی علی ابن الحسین قال حدثنی ابی الحسین بن علی قال حدثنی ابی علی ابن ابی طالب قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم حرمت الجنۃ علی من ظلم اہل بیتی و اذانی فی عترتی و من اصطنع صنیعۃ الی احد من ولد عبد المطلب

۵۵

ولم یجازه علیها فانا اجازیه عنہ اذا بعثنی یوم القیمۃ ہذا ما فی فصل الخطاب وعن ابی ذر

ما کنا نعرف المنافقین الا بتکذیب اللہ ورسولہ والتخلف عن الصلوات والبغض لعلی ابن

ابیطالب ترجمہ وسیت از ابی ذر نمی شناختیم با منافقان مگر بتکذیب و انکار خدا و

رسول خدا و باز ماندن از نماز مفروضہ و بہ کینہ و بغض علی ابن ابی طالب صلوات اللہ

وعلی نبینا وعلیہ پس ظاہر شد کہ کینہ با علی ابن ابی طالب دارد او منکر خدا و رسول است

و با کافران مساوی است و کینہ علی ابن ابیطالب علامت کفار و منافقان و موجب

ابتلائے عذاب و خسران و دخول درکات نیران ہست قال اللہ تعالے ان المنافقین

فی الدرک الاسفل من النار واخرج الترمذی عن ابی سعید الخدری قال انا کنا لنعرف

المنافقین نحن معاشر الانصار ببغضہم علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ

وفی الصواعق اخرج احمد عن ابی رجاء انہ کان یقول لا تسبوا علیا ولا اہل البیت ان

جارا لنا قدم من الکوفۃ فقال الم تروا ہذا الفاسق ابن الفاسق ان اللہ قتلہ یعنی الحسین

فرماہ بکوکبین فی عینیہ وطمس اللہ بصرہ وقد صح انہ صلعم قال والذی نفسی بیدہ لا یبغض

اہل البیت احد الا ادخلہ اللہ النار وصحح الحاکم لو ان رجلا صفن بین الرکن والمقام فصلی وصام

ثم لقی اللہ وہو مبغض لاہل بیت محمد صلعم دخل النار وعن ابی بکر بن عبد اللہ بن ابی ملیکہ عن

ابیہ قال کان رجل من اہل الشام یسب علیا عند ابن عباس فحصبہ ابن عباس فقال یا عدو اللہ

اذیت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ان الذین یؤذون اللہ ورسولہ لعنہم اللہ فی الدنیا والآخرۃ واعد لہم

عذابا مہینا لو کان رسول اللہ صلعم حیا لاذیتہ ہذا کذا فی ازالۃ الخفاء وغیرہ ترجمہ ابی ملیکہ از پدر خود روایت

میکند گفت آری یکی از شامیان و کلمه ادبی گفت آن بیچاره در جناب علی مرتضی علی نبینا

و علیهم السلام پس بسنگ زد او را عبد الله ابن عباس رضی الله عنه و گفت ای دشمن خدا ایذا

دادی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را بدرستی که آنانکه ایذا میدهند الله و رسول

وی را لعنت کرده است ایشان را خدا در دنیا و عقبی و آماده کرده است خدا

برای ایشان عذاب خوار کننده در عقبی که خواهد شد آنکس خوار و رسوا پس بخدا اگر زنده

می بود رسول خدا هر آینه رنجیده می شد از کلمه بادبی که در حق جناب مرتضوی گفتی و در بعضے

روایات بنظر آمده که عبد الله بن عباس در آخر عمر از قصور بصر در بینائی او راه یافته

و دران ایام بکعبه رفته بود از کسے این کلمه ادبی شنید بغضب آمد و گفت کیست

که خدا را دشنام میدهد همه انکار کردند باز پرسید که کیست که رسول را دشنام داد باز همه

انکار کردند بعد از ان گفت کیست که علی مرتضی را دشنام داد دریافت شد که

یکی از مطرودان شام است عبد الله ابن عباس گفت که من شنیدم از رسول خدا که فرمود

کسیکه سب کند علی را بتحقیق آنکس سب کرد مرا و کسیکه سب کرد مرا بتحقیق بگفت خدا را پس آن گوینده

کافر است سعد مردان خدا اخدا نباشند لیکن خدا جدا نباشند اخرج النسائی

عن سعید بن عبید قال جاء رجل الی ابن عمر فسأله عن علی فقال لا تسئلنی و لکن انظر الے

بیت من بیوت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم قال فانی ابغضه قال

ابغضک الله ترجمه گفت سعید بن عبید آمد مردی نزد عبد الله بن عمر و سؤال کرد او را از علی

ابن ابی طالب صلوٰة الله علی نبینا و علیه گفت ابن عمر سؤال مکن از من لیکن ببین بسوی خانه از خانها

رسول خدا صلے اللہ علیہ آلہ وسلم یعنی حاجت سوال نیست ہمانگی کچھ بھی حاجت نہیں اتحاد کلی امیر علی مرتضی با رسول خدا است ظاہر است چشم کشا ببین آن کو را بد اظہار بغض و عداوت با علی مرتضے علیہ السلام کرد ابن عمر گفت کہ دشمن ہر اہ ترا خدا از بیراکہ تو ہستی دشمن محبوب رسول خدا صلی اللہ علیہ آلہ وسلم بود و اخرج احمد و الترمذی عن جابر رضی اللہ عنہ قال ما کنا نعرف المنافقین الا ببغضہم علیا و فی تبویب الجامع للسیوطی علی باب جبلتہ من وصل فیہ کان مومنا و من خرج منہ کان کافرا و فیہ و فی روایتہ مثلہ کمثل باب حطۃ من دخلہ غفرت لہ الذنوب و فیہ ایضا عادی اللہ من عادی علیا کذا فی تفسیر العزیزیہ فی الحدیث الذی اخرج الحاکم عن ابن عباس ان رسول اللہ نظر الی علی بن ابی طالب قال عدوک عدوی و عدوی عدو اللہ ویل لمن یبغضک من بعدی ہذا الحدیث صحیح علی رای الحاکم و معناہ صحیح بالاتفاق و فی بعض الروایات قال رسول صلے اللہ علیہ آلہ وسلم یا علی لو ان امتی یبغضوک لکبہم اللہ علی مناخرہم فے النار و ہذا الحدیث صحیح علی معناہ لان مقام المنافقین

لیس الا النار و یعذبون باشد العذاب فی دار القرار

باب اول در شمائل و اعمال و افعال و کرامات مخزن اسرار رسالت و معدن انوار ولایت محبوب احضرت علی مرتضی علیہ السلام

از حال ولادت موفور السعادت تا وفات آن صاحب آیات بینات بدانکہ بموجب من سعد فی بطن امہ آثار سعادت و صدور کرامات ازان مظہر ولایت قبل از ظہور عالم شہادت واضح و لائح گشت چنانچہ در شکم مادر کہ بود ہر گاہ کہ مادرش میخواست در کعبہ حضور بہت

سجدہ کند بجز سے سچیدکہ اورش طاقت جنبش نمیداشت وسجدہ کردن نمے توانست
در اول وآخر وقتیکہ باسعادت باشد وازلوث شرک وشوب شقاوت وخلاط
نجاست پاک باشد وبجز طہارت از ابتدا تا انتہا گذشتہ باشد سوائے علی مرتضیٰ از
صحابہ کسے نبود لہٰذا بر نام نامی آنحضرت کرم اللہ وجہہ میگویند سُئل عمدۃ المحققین وقدوۃ
المحدثین شیخ شہاب الدین ابن حجر المکی عن حکمۃ استعمال کرم اللہ وجہہ فی حق علی علیہ السلام
دون غیرہ عوضا من الرضی وہل یحتمل ذلک لغیرہ من الصحابۃ فاجاب بقولہ حکمۃ ذلک
ان علیا علیہ السلام لم یسجد للصنم قط فناسب ان یدعی لہ بما ہو مطابق لحالہ من تکرمۃ الوجہ
والمراد بہ حقیقتہا والکفایۃ عن الذات احتفاظہ عن ان یتوجہ لغیر اللہ تعالیٰ فی عبادتہ وعدم
سجودہ لصنم امر مجمع علیہ لانہ اسلم وہو صبی ممیز وصح اسلامہ عندنا علی خلاف فیہ لان الاحکام
وقت اسلامہ کانت منوطۃ بالتمیز ثم بعد ذلک نسخ الامر فنیطت بالبلوغ کما بینہ البیہقی وغیرہ
فانقلت کثیر من الصحابۃ لم یوجد منہم سجود للصنم کالعبادلۃ الا ابن عباس وابن عمر وابن الزبیر
وغیرہم ومع ذلک لا یقولوا لنا فیہم ذلک بل رضی لغیرہم قلت ہؤلاء ونظراؤہم
انما وجدوا بعد اضمحلال الشرک وخمود نار الضلال فی الفتنۃ فلم یشابہوا ذلک تمیز الکبیر من الشرک
من السجود للصنم مع مخالفۃ اہلہ الناس بہا لغضبہم فی ذلک وکان فی الترک عندہ عن الآباء
والاقارب وتحمل المشاق التی لا یطاق من الدالۃ علی الصدق ما لیس فیہ بعد ظہور الاسلام
وزہوق الضلال فناسب ان لا یشرکہ غیرہ من بقیۃ الصحابۃ بہذہ الخصوصیۃ العظمیٰ علیہ السلام

فصل ولادت باسعادت

آن معدن کرامت روز جمعه سیزدهم رجب بعد از بیست وهشت سال ونزد بعضی بعد
سی سال از عام الفیل در مکه بود روایت کرده اند که پیدا شد در جوف کعبه وپیدا نگشت
کسے در جوف کعبه بجز وے وخدا تعالی مخصوص گردانید او را باین فضیلت و
مشرف گردانید کعبه را باین شرافت ودر بعضے کتب سیر از یزید نقل کرده که با
عباس با جمعے از بنی هاشم وعبد المطلب در مسجد الحرام نشسته بودیم ناگاه فاطمه بنت اسد
مادر علی حیدر بهم رسیده بطواف کعبه مشغول گردید ودر اثنای طواف بدرد زه
مبتلا شده آثار ولادت وعلامت زائیدن بروے ظاهر گشت طاقتش
نماند دیدم که دیوار خانه کعبه شق شد وفاطمه درون رفت ما هر چند خواستیم که درون
در آئیم میسر نشد روز چهارم علی را بر دست گرفته بیرون آمد ابو طالب خواست که
مولود مسعود را زید نام کند مادرش با او موافق نبود آن فرزند ارجمند را به حیدر موسوم ساخت
آخر پدر ومادر بحسب اشاره خیر البشر نامش علی قرار دادند ودر مدارج النبوة
آنست که تسمیه کرد او را ابو طالب بعلی وتسمیه نمود پیغمبر خدا بصدیق ولقب کرده باین شریف
وهادی ومهدی واذن واعیه ویعسوب الامة وکنیتش ابو الحسن وابو الحسین
وابو تراب وابو السبطین وابو الریحانتین واشهر القابش مرتضی واسد الله
الغالب وحیدر والوصی وامیر المومنین وسید المسلمین وامام المتقین ویعسوب المومنین
وسید العرب وامام البررة وقاتل الفجرة وذی القرنین وقسیم النار والجنة وغیر ذلک
ما یطول شرحها بود وآورده اند امامیه که ولادت باسعادت حضرت علی مرتضی

علیه السلام روز جمعه سیزدهم ماه رجب بعد از سی سال از عام الفیل در میان کعبهٔ معظمه
واقع شد و دران وقت عمر شریف حضرت رسالت بیست و هشت سال بود و بقولی
دو سال پیش از بعثت آنحضرت و نقل کرده اند بعضی از حضرت امام جعفر صادق
صلوات الله علی نبینا و علیه ولادت موفور السعادت آنحضرت روز یکشنبه هفتم
ماه مبارک شعبان واقع شد و گفته اند که قول اول اشهر است و اگر هر دو روز را
اختیار نمایند بهتر است و بعضی بیست و ششم گفته اند هذا ما قالوا

فصل در بیان حسن خلقت و جمال صورت آنحضرت علیه السلام

اما وجه شریف آن حضرت مرآت جمال الٰهی و مظهر انوار نامتناهی بود و فی شرح
الکرمانی لصحیح البخاری فی کتاب العلم فی باب اثم من کذب علی النبی صلی الله علیه
وآله وسلم فی وصف علی کان حسن الوجه کانه القمر لیلة البدر ضحوک السن ترجمه
بود علی علیه السلام خوشرو و روشن و تابان و نورانی مانند قمر شب چهاردهم و
متبسم و بشاش و فی الاربعین لتاج الاسلام الخوارزمی البخاری فی الحدیث الرابع
وکان علی حسن الوجه شدید الادمة اسمر مائلا الی الحمرة مربوعا ابلج اصلع اشعر البدن
عظیم البطن طویل اللحیة وقد طارت ما بین منکبیه خضب بالحناء ولم یکن اعضائه واطرافه
مستویة متناسبة حتی وصفه بعضهم فقال کانه کسرت اعضاؤه ثم جبرت و فی
بعض الروایة ابیض الراس واللحیة ترجمه بود علی علیه السلام گندم گون مائل به سرخی
میانه قد کشاده دندان روشن و تابان مانند رسول سبحان و پیش سر

آنحضرت مُوسپا نبود و در بدن مبارکش مُوها بود و شکم بزرگ داشت پُر از علم و حلم و اسرار
و ریش و لحیه مبارکش در طول میگرفت سینه بی کینه او را و در عرض تا بهر دو شانه او
سپید و خضاب کرده بود بحنا و نبود اعضا و اطراف او مستوی و بهم متناسب تا آنکه بعضے
وصاف وصف اعضاے شریفش کرده اند که گویا آنرا بعد از شکستن باهم
پیوسته بودند و ملاحت و لطافتے که داشت در بیان نمیتواند آمد شعر
شاهد آن نیست که مُوی میان دارد ٭ بندهٔ طاعت آن باش که آنی دارد ـ و در بعضی روایات آمده
که موهاے سر و لحیه مبارک آنحضرت سفید و نورانی بود و مقصود از تشبیه بقمر لیلة البدر بیان
سطوع و اشراق و لمعان وجه مبارک و روشن او ست و الا آفتاب را
کجا آن شعاع و ضیا و ماه را کجا آن نور و صفا که در جمال مبارک آن شیر خدا هویدا بود
شعر تا شبے نیست روز روشنی او ٭ آفتابے چو تو ندارد یاد ـ چون ابوطالب
وفات یافت آنحضرت در تعزیه و تسلیه حضرت علی مرتضی علیه السلام و در دعائے
خیر مبالغه کمال شفقت فرمود اخرج احمد عن علی قال لما توفی ابوطالب اتیت النبی فقلت
ان عمک الشیخ قد مات قال اذهب فواره ثم لا تحدث شیئا حتے تاتینی قال فواریته
ثم اتیته قال اذهب فاغتسل ثم لا تحدث شیئا حتے تاتینی قال فاغتسلت ثم اتیته قال
فدعالی بدعوات ما یسرنی ان تکون لی بها حمر النعم و سودها و کان علی اذا غسل المیت
اغتسل [illegible] فرمود علی علیه السلام هرگاه وفات یافت ابوطالب آمدم ثم
بجناب رسالت مآب و عرض کردیم که عم تو که پیر بود در گذشت فرمود رسول خدا

برو و او را پنہان کفن و بعد از دفن ہیچ سخن مگو و نزد من بیا پس دفن کردیم و آمدیم بخدمت رسولخدا صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم بعد از آن فرمود برو و غسل کن و ہیچ مگو باز آ سے پس رفتم و غسل کردم و آمدم بحضور حضرت رسولخدا پس دعا کرد مرا بدعاہا سے کہ اگر عوض آنہا باشد مرا چہار پاہای سرخ و سیاہ خوش نکند مرا چنانچہ خوش کردہ دعاہا سے رسولخدا و ہمیشہ غسل منمود علی مرتضے بعد از غسل دادن میت و عنایت الٰہی جل و علا در صغیر سن شامل حال علی مرتضے گشت کہ رسولخدا اکفل سے بہ خود گرفتند و اسلام و نماز گذاردن او ہمراہ جناب مقدس نبوی پیش از آوان بلوغ بودہ است

فی ازالۃ الخفاء قال محمد ابن اسحق حدثنی عبد اللہ بن ابی نجیح عن مجاہد بن جبیر ابی الحجاج قال کان من نعمۃ اللہ علی علی ابن ابی طالب مما صنع اللہ لہ و ارادہ بہ من الخیر ان قریشا اصابتہم ازمۃ شدیدۃ و کان ابو طالب ذا عیال کثیر فقال رسول اللہ للعباس عمہ و کان من ایسر بنی ہاشم یا عباس ان اخاک ابا طالب کثیر العیال و قد اصاب الناس ما تری من ہذہ الازمۃ فانطلق بنا الیہ فلنخفف من عیالہ اخذ من بنیہ رجلا و تاخذ انت رجلا فنکفیہما عنہ قال العباس نعم فانطلقا حتی اتیا ابا طالب فقالا لہ انا نرید ان نخفف عنک من عیالک حتی ینکشف عن الناس ما ہم فیہ فقال لہما ابو طالب اذا ترکتما لی عقیلا و قال ابن ہشام عقیلا و طالبا فاصنعا ما شئتما فاخذ رسول اللہ علیا و ضمہ الی صدرہ و اخذ العباس جعفر فضمہ الیہ فلم یزل مع رسول اللہ حتی بعثہ اللہ نبیا فاتبعہ علی و آمن بہ و صدقہ و لم یزل جعفر عند العباس حتی اسلم و استغنی عنہ ترجمہ گفت مجاہد بن جبیر کہ یکے از نعمتہا خدا کہ مر علی مرتضے را

عطا کردہ بود از انکہ خبر است با و از خیر و نیکی آن بود کہ رسید بقریش سالے قحط شدید و بود
ابوطالب عیال دار و مفلس پس فرمود رسول خدا عم خود عباس را کہ بود مالدار در میان
بنی ہاشم ای عباس بدرستی برادر تو ابوطالب عیال دار است و انچہ بر وی از شدت و
مشقت رسیدہ است تو می بینی آن را بیا ہمراہ من بسوے ابوطالب تا سبکبار کنیم او را از
عیال و بگیرم من یکے از فرزندان و را و بگیرے تو یکے را گفت عباس بہتر است پس رفتند
ہر دو تا آمدند نزد ابی طالب و گفتند میخواہیم کہ سبکبار سازیم ترا از بعضے از عیال تو
تا وقتیکہ برود این شدة از آدمیان کہ ہستند در آن گفت ابوطالب بگذارید بمن برائے
من عقیل را و ہشام روایت کردہ کہ گفت ابوطالب بگذارید عقیل و طالب را برائے
من ہر چہ خواہید بکنید پس گرفت رسولخدا علی را و چسپانید او را بسینۂ کینہ خود و ہمیشہ
بود علی مرتضی با رسولخدا تا مبعوث کرد او را حضرت جل و علا تابع گشت علی مرتضی و برا
و ایمان آورد با و و تصدیق او نمود و گرفت عباس جعفر را ہمیشہ بود جعفر نزد عباس تا کہ اسلام
آورد و بی نیاز گشت از و قال ابن اسحق و ذکر بعض اہل العلم ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم
کان اذا حضرة الصلوة خرج الے شعاب مکة و خرج معہ علی ابن ابیطالب من جمیع اعمامہ و سایر قومہ
فیصلیان الصلوة فیہا فاذا امسیا رجعا فمکثا کذلک ما شاء اللہ ان یمکثا ثم ان ابا طالب
عثر علیہما یوما و ہما یصلیان فقال لرسول اللہ ما ہذا الدین الذی اراک تدین بہ قال یا عم
ہذا دین اللہ و ملائکتہ و رسلہ و دین ابینا ابراہیم او کما قال بعثنی اللہ رسولا الی العباد و انت
یا عم احق من بذلت لہ النصیحة و دعوتہ الی الہدی و احق من اجابنی اللہ و اعاننی علیہ او

كما قال فقال ابو طالب يا ابن اخي اني لا استطيع ان افارق دين ابائي وما كانوا عليه ولكن والله
لا يخلص اليك شيء تكرهه ما بقيت وذكر وانه قال لعلي يا بني ما هذا الدين الذي انت عليه قال يا ابت
امنت برسول الله وصدقته لما جاء به وصليت معه بالله واتبعته فزعموا انه قال اما انه لم يدعك
الا الى خير فالزمه هذا ما في ازالة الخفاء ترجمه گفت اسحق محدث که ذکر کرده است بعضی از علما
که رسول خدا هرگاه می آمد وقت نماز بیرون میرفت بسوی دره‌ای که نزد مکه بیرون میرفت
همراه وی علی بن ابی طالب پنهان از پدر خود ابو طالب و از جمیع اعمام و سایر قوم خود
از بیم تعرض پس نماز میخواندند رسول خدا و علی مرتضی در آنجا و هرگاه شام میگشت باز
می آمدند هردو و ماندند بر اینحال تا وقتیکه خواست خدا آنکه توقف کنند بعد از ان روزی
گذشت ابو طالب بر رسول خدا و علی مرتضی در حالیکه میخواندند نماز را پس گفت مر رسول خدا
را چیست این دین که می بینم ترا که اختیار کرده فرمود رسول خدا ای عم این دین خدا و دین فرشتها
و پیغمبران و دین پدر ما ابراهیم علیه السلام است یا فرمود که فرستاده مرا باین دین
خدا بسوی خلق خود و تو ای عم من سزاوارتری باینکه نصیحت کنم من ترا برای اختیار
این دین و بخوانم ترا بسوی هدایت و لائق است ترا که قبول کنی فرموده مرا در دین خدا
و اعانت کنی مرا بر اجرای این دین پس گفت ابو طالب ای برادرزاده من بدرستی
طاقت ندارم که بگذارم دین پدران خود و چیزی را که بودند ایشان بران لیکن بقسم خدا
نخواهد رسید بسوی تو مکروهی تا زنده ام و ذکر کرده اند که گفت ابو طالب مر علی مرتضی را که ای
پسر من چیست این دین که تو هستی برآن گفت علی مرتضی علیه السلام ای پدر ایمان آوردم

برسولخدا وتصدیق نمودم بچیزے کہ آورد آنرا از نزد خدا ونماز گذاردم ہمراہ وے اللہ وپیروی کردم بوے وزعم کردند آنکہ گفت ابوطالب مرتضےٰ علی را کہ ہرگز نخواہد خواند ترا رسولخدا مگر بسوئے نیکی پس لازم گیر صحبت وے **نظم**

اے علی از جملۂ طاعات راہ	برگزین تو سایۂ اقبال شاہ
ہر کسے در طاعتے بگریختند	خویشتن را مخلصے انگیختند
تو برو در سایۂ عاقل گریز	تا رہی از دشمنان پنہان ستیز
از ہمہ طاعات اینت بہتر است	سبق یابی بر ہران سابق کہ ہست

فصل دربیان فضائل علی ابن ابیطالب علیہ السلام

قال احمد والنسائی وغیرہما لم یرو فی حق احد من الصحابۃ بالاسانید الجیاد اکثر مما جاء فی علی علیہ السلام واخرج عن احمد بن حنبل قال ما ورد لاحد من اصحاب رسول اللہ من الفضائل ما ورد لعلی گفت احمد والنسائی وغیر ایشان کہ وارد نشدہ احادیث باسناد صحیحہ درحق ہیچ یکی از صحابہ بیشتر از آنکہ وارد شدہ درحق علی ابن ابیطالب علیہ السلام از آنجملہ آنست کہ سورۂ دہر درشان وے علیہ السلام نازل گشت وفرمود رسولخدا ہرجا کہ آیۂ کریمۂ ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات در کلام خدا است علی را سر آنہاست اخرج الطبرانی عن ابن عباس قال ما انزل اللہ یا ایہا الذین آمنوا الا علی امیرہا وشریفہا وفی روایۃ راسہا وآیۂ کریمۂ من یقترف حسنۃ درشان محبت وے نازل گشت والذین ینفقون اموالہم سرا وعلانیۃ الایۃ دربیان اوصاف حمیدہ اوست واز آنجملہ

٦٦

واز انجمله آنست که آنحضرت علیه السلام یکے از ان پنجتن است که در شان ایشان آیهٔ تطهیر انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت الایة فرود آمد ویکے از ان قربے است که رسول خدا را بامر قل لا اسالکم علیه اجرا الا المودة فی القربیٰ سوال موده آنها از امت آمده وآیه لکل قوم هاد در شان اوست زیرا که فرمود رسول خدا که من منذرم وعلی هادی واز انجمله آنست که در حق او ودوستان وے آیه ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات اولئک هم خیر البریه فرود آمده وبعد از نزول این آیه هرگاه حضرت علی مرتضیٰ علیه السلام تشریف می آورد بحضور محمد مصطفیٰ علیه الصلواة آنحضرت میفرمود که آمد خیر البریه انت وشیعتک یوم القیامه راضین ومرضیین هذا فی الدر المنثور ومفتاح النجا واز انجمله آنست که سه صد آیه قران در حق وے نازل شد در حق هیچکس نازل نشده اخرج ابن عساکر عن ابن عباس قال نزل فی علی ابن ابی طالب صلواة الله علی نبینا وعلیه ثلاثمائة آیة ما انزل فی احد من کتاب الله ما نزل فی علی واز انجمله آنست که حق تعالیٰ بر دیگران عتاب فرموده وحضرت علی مرتضیٰ علیه السلام را بجز خیر یاد ننموده اخرج ابن ابی حاتم عن ابن عباس قال عاتب الله اصحاب محمد فی غیر موضع وما ذکر علیا الا بالخیر هذا فی تاریخ السیوطی وازالة الخفا ومفتاح النجا وغیره واز انجمله آنست که هرگاه آیه مباهله قل تعالوا ندع ابناءنا وابناءکم وانفسنا وانفسکم ونساءنا ونساءکم الایه نازل شد رسول خدا علی مرتضیٰ را بانفس خود ضم ساخت وبمعامله النفس واحد پیوسته فی البیضاوی وقد غدا محتضنا بالحسین آخذا بید الحسن وفاطمه تمشی خلفه وعلی خلفها وهو یقول اذا انا دعوت فامنوا فقال اسقفهم یا معشر النصاری انی لاری وجوها لو سالو الله

ان یزیلا جبلا من مکانہ لازالہ فلا تباہلوا فتہلکوا فاذعنوا لرسول اللہ وبذلوا لہ الجزیۃ الفی حلۃ
حمراء وثلثین درعا من حدید فقال النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم والذی نفسی بیدہ لو تباہلوا
لمسخوا قردۃ وخنازیر ولاضطرم علیہم الوادی نارا ولاستاصل اللہ نجران واہلہ حتی الطیر
علی الشجر وہو دلیل علی نبوۃ وفضل من اتی بہم من اہل البیت ترجمہ ہرگاہ نصاری
قصد مباہلہ کردند صبح کرد رسول خدا ص درحالیکہ در کنار داشت حسین شہید کربلا را و گرفتہ بود
دست حسن مجتبی و در پس آنحضرت بود فاطمہ زہرا و از پس وے علی مرتضی علیہم السلام
میفرمود ہرگاہ کہ من دعا کنم شما آمین بگوئید پس گفت یکے از رؤسا نصاری ای گروہ
نصاری بدرستے من می بینم رویہا(روئے) صاحب آیات باہرہ وقدرۃ ظاہرہ کہ اگر سوال
کنند از خدا کہ جنبش دہد کوہ را و زائل گرداند از مکان خودش ہر آئینہ خدا تعالی اجابت کند
کوہ را پس مباہلہ مکنید با ایشان ورنہ ہلاک خواہید شد پس طاعت کردند رسول خدا را و دادند او را
جزیہ دو ہزار حلہ سرخ و سی زرہ آہنی پس فرمود رسول خدا ص قسم است بآنکس کہ جان من در دست قدرت
اوست اگر مباہلہ میکردند ہر آئینہ صورتہای این نصاری بصورت میمونہا و خوکہا مسخ میگردیدند و
ہر آئینہ می افروخت بر ایشان دشتہای آتش را و از بیخ و بن میکند خدا نجران و اہل او را تا آنکہ پرندہ
ہم بر درخت نمیماند و این دلیل است بر صدق نبوۃ حضرت رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و بزرگی و فضل آل عبا علیہم

ہمسری با انبیا برداشتند — اولیا را ہمچو خود پنداشتند
گفتہ اینک ما بشر ایشان بشر — ما و ایشان بستہ خوابیم و خور
این ندانستند ایشان از عمی — در میان فرقے بود لا انتہا

برتر اند از عرش و کرسی و سما	ساکنان مقعد صدق و صفا
هر که را دل پاک شد از اعتدال	این دعایش میرود تا ذو الجلال
کان دعای شیخ نی چون هر دعاست	فانی است و گفت او گفت خداست
این دعای بیخودان خود دیگرست	این دعا زو نیست گفت داورست
این دعا حق میکند چون او فناست	آن دعا و این اجابت از خداست

قال السیوطی قلت له طریق اخری قال ابن النجار فی تاریخه معنعنا عن قیس بن حازم عن عمرو
بن العاص قال لما قدمت من غزوة السلاسل وکنت اظن انه لیس احد احب الی رسول الله
منی قلت یا رسول الله ای الناس احب الیک قال عائشة قلت انی اسألک عن الرجال قال
فابوها قلت یا رسول الله فاین علی فالتفت الی اصحابه فقال ان هذا یسألنی عن
النفس وفی روایة فقال فتی من الانصار فما بال علی فقال له النبی صلی الله علیه وآله وسلم
من طیب ان احدا یسأل عن نفسه و اخرج ابن النجار فی تاریخ بغداد من طریقه قالت
فاطمة یا رسول الله لم تقل فی علی شیئا قال علی نفسی فمن رأیته یقول فی نفسه شیئا یعنی علی مرتضی
ذات من است و دیگر کسی را که تعریف و مدح کند نفس خود را زیاده ازین تعریف مدح نخواهد بود
که عینیت او با خود بیان کرد پس هر صفتی که متصف شد محمد مصطفی موصوف است باین صفات
علی مرتضی سوای نبوة که خاصه مختصه حضرت رسالت است کما قال فی حدیث آخر لا نبی بعدی
و اخرج الحاکم و ابن مردویه عن جابر ان النبی قال لعلی یا علی الناس من شجر شتی و انا و انت
من شجرة واحدة و هو صحیح علی رای الحاکم فرمود رسول خدا علی مرتضی را ای علی آدمیان

از درختهای مختلفه اند من و تو از یک درختیم و فی بعض الروایة خلقت انت و خلقت من طینة ابراهیم شعر نبی و حیدر را ز یک آب و خاک اند ✽ دو روحانی تن از یک جان پاک اند ✽ و از انجمله آنست که پیش از اوان بلوغ اسلام آورد به روایت ابن عباس و زید بن ارقم و سلمان فارسی و بسیاری از صحابه و تابعین که اول مسلمین است ابن حجر گفته که سوال ارجح و از بعضے اجماع بر همین نقل کرده شده و سن شریف آنصاحب ولایت وقت بعثت حضرت رسالت ده سال و نزد بعضے کمتر از ان گفته اند و از ابیات منسوبه بآنجناب که در شرح وقایه در باب قسمة الغنایم ذکر کرده اولیت او باسلام و اختصاص او بفضائل مختصه واضح و لایح است اشعار شعر محمد النبی اخی وصهری ✽ وحمزه سید الشهداء عمی ✽ وجعفر الذی اضحی و یمسی ✽ یطیر مع الملائکة ابن امی ✽ و بنت محمد سکنی و عرسی ✽ مشوب لحمها بدمی و لحمی ✽ و سبطا احمد ولدای منها ✽ فایکم لکم سهم کسهمی ✽ سبقتکم الی الاسلام طرا ✽ غلاما ما بلغت اوان حلم ✽ و اوجب لی ولایته علیکم ✽ رسول الله یوم غدیر خم ✽ بیت برادر ابن عم فرزند و داماد ✽ کرا دست این تقرب بانبی داد ✽ فی الصواعق قال معاویة لخالد بن معمر لم احببت علیا قال علی ثلث خصال علی حلمه اذا غضب و علی صدقه اذا قال و علی عدله اذا حکم و لما وصل الیه فخر من معاویة قال لغلامه اکتب الیه هذه الابیات و از انجمله آنست که او اول کسیست که عبادت کرد خدا را و نماز کرد با حضرت رسالت پیش از همه امت اخرج احمد عن حبة العرنی قال رایت علیا ضحک علی المنبر لم اره ضحک اکثر منه حتی بدت نواجذه ثم قال ذکرت قول ابی طالب ظهر علینا ابو طالب و انا مع رسول الله و نحن نصلی

ببطن نخلة فقال ما ذا تصنعان یا ابن اخی فدعاه رسول الله الی الاسلام فقال ما بالذی تصنعان
باس او بالذی تقولان باس ولکن والله لا تعلونی استی ابدا وضحک تعجبا لقول ابیه ثم قال اللهم
لا اعرف ان عبدا لک من هذه الامة عبدک قبلی غیر نبیک ثلث مرات لقد صلیت قبل
ان یصلی الناس سبعا ترجمه روایت میکند احمد از برادر سن عرنی که دیدم حضرت علی
مرتضی علیه السلام را خندید بر منبر و ندیده بودم که گاهی خندیده باشد زیاده از ان
حتی که ظاهر شدند انیاب پیش وبعد از ان فرمود که یاد کردم اینوقت گفتار پدر
خود ابوطالب اگر روزی بما رسید و در حالیکه من همراه رسول خدا در بطن نخله مشغول
به نماز بودیم پس گفت ابوطالب که چه چیز میکنید شما هر دو ای برادرزاده من پس خواند رسول خدا
ابوطالب را بسوی اسلام پس گفت نیست بشما باکی باین چیز که میکنید و مشغول اید باین یا
بچیزیکه میگوئید از زبان قسم بخدا افزونی و اظهار غلبه خود نکنید بر ما هرگز وخندید علی مرتضی
از راه استعجاب بگفتار پدر خود وبعد از ان فرمود که نمیدانم که هیچ یکی از بندگان تو ای
پروردگار من ازین امت پرستیده باشد ترا پیش از من بغیر رسول خدا وسه بار این کلمه را
تکرار کرد علی مرتضی فرمود که نماز کردم هفت سال همراه سردار رسولان پیش از انکه نماز
خوانند آدمیان بدانکه اتفاق اهل سنت است که ابوطالب ممد و معاون و معین و ناصر
رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم در جمیع امور بود تا او زنده بود کسی طاقت نداشت
که مکروهی برسول خدا رساند و همیشه حمایت و رعایت و حفاظت رسول خدا از کفار قریش
مرعی داشت وبعد از موت عبدالمطلب در کنار خود پرورش نمود رسول خدا از مردن ...

نہایت محزون و غمگین گردیدہ در سنہ وہم از بعثت این دو واقعہ رو داد و خدیجہ ہم درین
سال وفات یافت لہذا این سال را عام الحزن نام کردند و اسلام قبر وایت ابن عباس
ثابت ہست و از انجملہ آنست کہ بعد از رسول خدا تغیر و تبدیل در نماز گذاشتن ہم ہست
راہ یافت و مردمان آنرا ضایع ساختند و بشرائط و حقوق آن بجا آوردند حضرت مرتضی علی
علیہ السلام تنبیہ فرمود لقد کان لکم فی رسول اللہ اسوۃ حسنۃ بشرائط و حقوق و تعدیل ارکان و
حفظ اوقات و غیر لوازم آن چنانچہ شاید و باید بجا می آورد و از نماز رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ
وسلم صحابہ یاد دہانیدند فی البخاری فی باب تضییع صلوٰۃ عن وقتہا حدثنا موسی بن اسمٰعیل قال ثنا
مہدی عن غیلان عن انس قال ما اعرف شیئا مما کان علی عہد النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم قیل الصلوٰۃ
قال الیس ضیعتم ما ضیعتم فیہا حدثنا عمرو بن زرارۃ قال ثنا عبد الواحد بن واصل ابو عبیدۃ الحداد عن
عثمان بن ابی رواد اخی عبد العزیز قال سمعت الزہری یقول دخلت علی انس بن مالک بدمشق
وہو یبکی فقلت ما یبکیک فقال لا اعرف شیئا مما ادرکت الا ہذہ الصلوٰۃ وقد ضیعت
میگوید زہری کہ در آمدم من بر انس بن مالک بدمشق در حالیکہ میگریست پس گفتیم چہ چیز
در گریہ آورد ترا گفت انس نمیدانم چیزیرا کہ یافتم از رسول خدا مگر ہمین نماز و این نماز تحقیق
ضایع کردہ شد پس گریہ من برای تضییع نماز ہست کہ عماد الدین ہست فی البخاری در باب
اتمام التکبیر فی الرکوع حدثنا ابو اسحٰق الواسطی قال اخبرنا خالد عن الجریری عن ابی العلاء عن مطرف
عن عمران بن حصین قال صلی مع علی علیہ السلام بالبصرۃ فقال ذکرنا ہذا الرجل صلوٰۃ
کنا نصلیہا مع رسول اللہ فذکر انہ کان یکبر کلما رفع و کلما وضع و فی باب تمام التکبیر

٧٣

فی السجود حدثنا ابو نعمان قال ثنا حماد عن غیلان بن جریر عن مطرف بن عبد اللہ
قال صلیت خلف علی ابن ابی طالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ انا وعمران بن حصین فکان
اذا سجد کبر واذا رفع راسہ کبر واذا نہض من الرکعتین کبر فلما قضی الصلوۃ اخذ بیدی
عمران بن حصین فقال قد ذکرنی ہذا صلوۃ محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم او قال لقد صلی بنا صلوۃ
محمد علیہ الصلوۃ والسلام ترجمہ گفت مطرف بن عبد اللہ کہ نماز خواندم من وعمران
بن حصین در پس علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ واو ہر گاہ سجدہ میکرد تکبیر
میگفت ووقتیکہ بر میداشت سر خود از سجدہ باز تکبیر میگفت وہر گاہ کہ بر میخواست
بعد از دو رکعت برای رکعت ثالث تکبیر میگفت ووقتیکہ تمام شد نماز گرفت
مطرف بن عبد اللہ را دست عمران بن حصین گفت بتحقیق یاد داہنید مرا علی مرتضی نماز
محمد مصطفی یا گفت کہ نماز خواند با ما چنانچہ میگذارد رسولخدا ربا عی مرتوا را تو وزیر
خود مساز ٭ تا بر آید جان پاکت در نماز ٭ گرچہ نعمت دادنش بی علت است ٭
طاعت او ز کار صاحب دولت است ٭ وز انجملہ آنست کہ رسولخدا حضرت علی مرتضی را
بر دوش خود سوار ساخت در آنوقت آنچہ ما بین الارض والسماء بود بر وی منکشف شد
اخرج النسائی عن علی قال انطلقت مع رسول اللہ حتی اتینا الکعبۃ وصعد رسول اللہ علی منکبی فنہض
علی فلما رای ضعفی قال لی اجلس فجلست فنزل نبی اللہ وجلس لی وقال اصعد علی منکبی فصعدت علی منکبہ
فنہض لی فقال علی انہ لیخیل الی لو شئت لنلت افق السماء فصعدت علی الکعبۃ وعلیہا تمثال من صفر
ونحاس فجعلت اعالجہ لازیلہ یمینا وشمالا وقداما ومن بین یدیہ ومن خلفہ حتی اذا امکنت منہ قال النبی

اقذفہ فقذفت بہ فکسرتہ کما یکسر القواریر ثم نزلت فانطلقت انا و رسول اللہ نستبق حتے
توارینا البیوت خشیۃ ان یلقانا احد ترجمہ نسائی از حضرت علی مرتضے روایت
کردہ کہ فرمود میرفتم من با رسول خدا تا آمدیم بخانۂ کعبہ پس برآمد رسول خدا بر دوش من و
ایستادہ شد بر من پس ہرگاہ دید ضعفی بر من فرمود مرا کہ بنشین پس نشستم و فرمود آمد
رسول خدا و نشست برای من و گفت سوار شو ای علی بر دوش من پس برآمدم بر دوش
رسول خدا و ایستادہ شد و میفرمود علی مرتضی بر پشتی من در آنوقت خیال میکردم کہ
اگر بخواہم ہر آئینہ برسم تا آسمان پس برآمدم بر خانۂ کعبہ و بود بر کعبہ صورت بتان
از زرد یا مس کہ ساختہ بودند آنرا کافران پس بقصد آنکہ بطرف کنم آنرا می جنبانیدم
بجپ و راست و پیش و پس آن تا قادر گشتم بر کندن آن و فرمود مرا رسول خدا کہ بینداز
آنرا پس انداختم آنرا و شکستم چنانچہ شکستہ میشود شیشہا یعنے ریزہ ریزہ کردم و بعد
از ان پایین فرود آمدم از دوش مبارک پیغمبر خدا صلے اللہ علیہ آلہ وسلم پس روان شدم
من و رسول خدا جلد و شتاب تا آنکہ پنہان شویم در خانہائے خود از ترس آنکہ مبادا اگر ببیند
ما را یکے از کفار بحال در یافتہ ایذا رسانند ما را و در مدارج النبوۃ آوردہ کہ چون علی مرتضی علیہ السلام
پا بر کتف رسول خدا نہاد حالتے آنرا فرو گرفت در آن حالت حضرت از وے پرسید کہ خود را چگونہ می یابی
گفت یا رسول اللہ چنان می بینم کہ حجب مکشوف شد و گویا سر من بساق عرش رسیدہ است
و بہر چہ دست دراز میکنم بدست من می آید حضرت فرمود ای علی خوشا وقت تو کہ کار
حق میکنی و خوشا حال من کہ بار حق میکشم آوردہ اند کہ چون علی علیہ السلام

بتان را بر زمین انداخت و قطعه قطعه ساخت خود را از دوش آنحضرت بر زمین زد و
درر و لیتے آمده که خود را از نزدیکی کعبه بینداخت از جهت ادب و شفقت آنحضرت
و چون بر زمین افتاد تبسمے نمود رسولخدا از وے پرسید که چه چیز ترا بخنده آورد و
گفت آنکه خود را ازچنین جای بلند انداختم و هیچ المی بمن نرسید آنحضرت فرمود چگونه الم
بتو رسد و حال آنکه بردارنده تو محمد باشد و فرود آرنده تو جبرئیل انتهی کلامه از انجمله
آنست که چون کفار مجتمع شدند براے ایذاے آنحضرت و هجرت از مکه بمدینه
تصمیم یافت رسولخدا صلے الله علیه و آله بحضرت علی مرتضی فرمود تا بر فراش سید الورا
بخفت و ردای مبارک آنجناب را بالاے خود بپوشید تا کفار در غلط افتادند و بر رفتن
آنحضرت اطلاع نیافتند و بعد از هجرت عنقریب بحضرت رسالت ملحق گشت قال ابن
اسحق فی قصة الهجرت و مشاورة کفار قریش فی امر النبی فاتی جبرئیل الی رسول الله
فقال لا تبت هذه اللیلة علی فراشک فلما کانت العتمة من اللیل اجتمعوا یرصدونه متی
ینام فیثبون علیه فلما رای رسول الله قال لعلی نم علی فراشی و تشح بردای الحضرمی الاخضر
فنم فیه فانه لن یخلص الیک شیء تکرهه منهم و کان رسول الله قبل ینام فی بردة ذلک
اذا نام قال و خرج علیهم رسول الله فاخذ حفنة من تراب فی یده فجعل ینثر التراب علی
رؤسهم و هو یقرء سورة یس و القرآن الحکیم انک لمن المرسلین علی صراط مستقیم الی قوله
فاغشیناهم فهم لا یبصرون حتی فرغ رسول الله من هولاء الایات لم یبق منهم رجل
الا و قد وضع علی راسه ترابا ثم انصرف الی حیث اراد ان یذهب فاتاهم آت ممن لم یکن

معہم فقال ما تنظرون ہہنا فقال محمد قال خیبکم اللہ واللہ خرج علیکم ثم ما ترک منکم رجلا الا وقد
وضع علی راسہ ترابا وانطلق لحاجتہ اما ترون ما بکم قال فوضع کل واحد منہم یدہ علی راسہ فاذا
علیہ تراب ثم جعلوا یطلعون فیرون علیا علی الفراش متسجیا ببرد رسول اللہ فیقولون واللہ
ان ہذا لمحمد نائما علیہ بردہ فلم یبرحوا کذالک حتی اصبحوا فقام علی عن الفراش فقالوا واللہ
لقد کان صدقنا الذی حدثنا ثم قال محمد بن اسحق فی قصۃ مقدم النبی المدینۃ واقام علی بمکۃ
ثلاث لیال وایامہا حتی ادی عن رسول اللہ الودائع التی کانت عندہ للناس حتی اذا
فرغ منہا لحق برسول اللہ ترجمہ گفت ابن اسحق محدث در قصہ ہجرت مشاورت کفار
قریش در قتل نبی کہ آمد جبرئیل نزد رسولخدا و گفت وی را کہ مخواب امشب بر بستر خود پس گاہ
تاریک گشت شب مجتمع گشتند کفار و منتظر بودند کہ ہرگاہ بخواب رود رسولخدا بر تازند
بر وے و بکشند او را ہرگاہ دید رسولخدا این ماجرا را فرمود علی مرتضی را بخواب اے
علی بر بستر من و بپوش چادر سبز من بخواب بدرستی ہرگز نخواہد رسید بتو ہیچ مکروہے از کفار
و ہمیشہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم میخوابید بر چادر کہ عنایت نمود بہ علی مرتضی علیہ السلام و
بیرون آمد رسولخدا از خانہ و گذشت بر کفار و گرفت مشتے از خاک و میریخت بر سر کافران حالیکہ
میخواند سورہ یس والقرآن الحکیم انک لمن المرسلین علی صراط مستقیم الی قولہ فاغشیناہم فہم
لا یبصرون تا آنکہ فارغ گشت سرور کائنات از خواندن این آیات نبود ہیچ کافری مگر آنکہ
بود بر سر وے خاک و تشریف برد رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ ہر جا کہ میخواست پس آمد نزد کفار شخصے
کہ نبود در میان ایشان و گفت چہ میبینید شما در اینجا و برائے کہ ایستادہ اید گفتند برائے محمد گفت

رسوا و خراب کرد و شمارا خدا القسم خدا کہ فیت محمد از میان شما و نگذ شت ہیچ یکی را از شما مگر بیخت بر سرآن خاک و رفت حالا نگاہ کنید بسرہای خود ہا کہ خاک آلودہ است پس گذ شت ہر یک دست خود بر سر و یافت خاک را بر سر خود ؎ محمد عربی کا بروئے ہر دو سرا ست ❊ کسیکہ خاک درش خاک بر سر او ـ و بعد ازان آمدند کفار کہ دریافت کنند احوال سیّد ابرار دیدند حضرت علی مرتضے علیہ السلام را کہ ہست بر بستر رسولخدا صلی اللہ علیہ آلہ و پوشیدہ است چادر سرور انبیا پس گفتند کفار قسم خدا نیست محمد مصطفے زیراکہ ہست بروے چادریکہ بود بر رسولخدا و منتظر ماندند تا کہ صبح طالع گشت پس برخواست علی مرتضی از بستر رسولخدا پس گفتند کہ قسم خدا است گفت کسیکہ خبر داد مارا از رفتن رسولخدا صلے اللہ علیہ آلہ وسلم و اقامت نمود علی مرتضے علیہ السلام در مکہ سہ شب تاکہ ادا کرد از رسولخدا امانتہا و ودائع مردمان کہ نزد رسولخدا بود ہر گاہ فارغ شد ازان ملحق گشت بسرور رسولان و در تفسیر در منثور آوردہ کہ آیہ کریمہ من یشری نفسہ ابتغاء مرضات اللہ در ہمین ماجرا در مدح علی مرتضی نازل شد و حدیث نقل کردہ کہ او تعالے جلشانہ جبرئیل و میکائیل علیہما السلام را حاضر ساخت و سوال فرمود کہ اے جبرئیل ترا با میکائیل اخوت و مودت است بعوض میکائیل جان خود را فدا میسازی جبرئیل گفت این از من نخواہد شد حضرت رب العزت فرمود کہ علی را با محمد اخوت است جان خود را فدا آن سرور گردانید بر بستر و خواب نمود و در حدیث آمدہ فیاہے لعلی علی جمیع الخلائق یعنی جستی مباہات ہا و مفاخر نمود بوجود علی برہمہ خلائق فی الواقع ہمچنین ذات معدوم النظیر از جملہ نادرات ست شخصے از فقیر

پرتفصیر سوال کرد کہ مولانا روم علیہ الرحمۃ فرمودند در حق علی کہ افتخار ہر نبی و ہر ولی
بے شبہہ وجود حضرت علی مرتضی علیہ السلام افتخار اولیاست با افتخار انبیا چہ نسبتے
دارد این عاصی جواب داد کہ رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ فرمود کہ من مباہات ومفاخر
خواہم کرد روز قیامت بکثرت امت و روایت میکنند کہ فرمود الفقر
فخری پس ذات معدن کرامات و مخزن کمالات حضرت علی مرتضے علیہ السلام
کہ مجموعہ فقر و عرفان و موصوف باوصاف جمیلہ سرور رسولان بود پس گفتن
افتخار در حق این قدوہ اخیار چہ تعجب باشد ہرگاہ خدا تعالے بر جبرئیل و میکائیل
و جمیع خلائق بہ علی اظہار افتخار فرماید پس برای افتخار نبی چرا نشاید کہ فی احیاء
العلوم لحجۃ الاسلام محمد الغزالی فی بیان الایثار بات علی بن ابیطالب علی فراش
رسول اللہ فاوحی اللہ عزوجل الی جبرئیل ومیکائیل علیہما السلام انی اخیت بینکما وجعلت
عمر احدکما اطول من عمر الاخر ایکما یوثر صاحبہ بالحیوۃ فاختار کلاہما الحیوۃ فاوحی اللہ
عزوجل فلا کنتما مثل علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ اخیت بینہ وبین محمد
فبات علی فراشہ فقدیہ بنفسہ واثرہ بالحیوۃ اہبطا الی الارض فاحفظاہ من عدوہ فکان
جبرئیل عند راسہ ومیکائیل عند رجلیہ وجبرئیل ینادی بخ بخ من مثلک یا ابن ابیطالب
یباہی تعالے بک الملائکۃ فانزل اللہ عزوجل ومن الناس من یشری نفسہ ابتغاء مرضات
اللہ واللہ رؤف بالعباد و از انجملہ آنست کہ چون در میان اصحاب مواخاۃ واقع شد
آنحضرت علی مرتضی را برادر خود خواند اخرج الترمذی عن ابن عمر قال اخی رسول اللہ

صلی الله علیه و آله بین اصحابه فجاء علی تدمع عیناه فقال یا رسول الله صلی الله علیه و آله
اخیت بین اصحابک ولم تواخ بینی وبین احد فقال رسول الله انت اخی فی الدنیا
والآخرة ترجمه ترمذی از ابن عمر آورده که گفت اخوت کرد رسولخدا میان صحابه
و یکی را برادر دیگرے گردانید پس آمد علی مرتضی علیه السلام بحضور رسولخدا صلی الله
علیه و آله گریان که آب از دیدهٔ مبارکش جاری بود بخدمت رسولخدا عرض نمود که مواخاة
فرمودی درمیان صحابه خود و اخوت نکردے میان من و هیچ یکے از ایشان پس فرمود
رسولخدا اے علی تو برادر منی در دنیا و عقبیٰ بیت برادر ابن عم
فرزند و داماد ۞ کرا دست این تقرب با نبی داد ۞ از آنجمله آنست که روز بدر سه
نفر از جماعه کفار که مبادرت کردند و سه کس از بنی هاشم در صدد مدافعهٔ آنها در آمدند
حضرت علی مرتضی از جملهٔ آن بود و ولید بن عتبه از دست وی کشته شد و جبرئیل
و میکائیل درین روز چپ و راست آنحضرت بودند و دران روز رسولخدا صلی الله
علیه و آله بهمه نفار الگذاشته تن تنها نزد علی مرتضی برائے آنکه درد شکم داشت تشریف
فرما شد اخرج ابو سعد عن ابراهیم بن عبید بن رفاعة بن رافع الانصاری عن ابیه
عن جده قال اقبلنا من بدر ففقدنا رسول الله صلی الله علیه و آله فنادت الرفقة بعضها
بعضا افیکم رسول الله فوقفوا حتی جاء رسول الله ومعه علی ابن ابی طالب صلوات الله
علی نبینا وعلیه فقالوا یا رسول الله فقدناک فقال ان ابا حسن وجد مغصا فی بطنه فتخلفت
علیه ترجمه یادی میگوید هرگاه که مراجعت نمودیم از بدر گم کردیم رسولخدا را پس

آواز داد ند رفقا یکے دیگرے را کہ آیا ہست میان شما رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ پس استادہ شدند ہمہ و توقف ورزیدند برائے رسول خدا تا کہ آمد محمد مصطفے و ہمراہ وے بود علی مرتضی پس گفتند یا رسول اللہ گم کردیم ترا پس فرمود کہ بدرستی در شکم علی مرتضی درد بود لہذا جدا گشتم از شما و حاضر شدم بر علی مرتضی و از انجملہ در مشہد احد فضائل عظیمہ نصیب او آمد مصعب بن عمیر کہ صاحب لوائی آنحضرت بود وقتیکہ بشہادت رسید جناب اقدس نبوی لوا را بحضرت علی مرتضی علیہ السلام داد و در انحالت با صاحب لوائے قریش مبارزت نمود و او را کشت قال ابن اسحق وقاتل مصعب بن عمیر دون رسول اللہ حتی قتل وکان قتلہ ابن قمیئۃ اللیثی وہو یظن انہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ فرجع الی قریش وہو یقول قتلت محمدا فلما قتل مصعب بن عمیر اعطی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم اللواء لعلی ابن ابیطالب وقاتل علی ابن ابیطالب ومعہ رجل من المسلمین قال ابن ہشام حدثنی مسلمۃ بن علقمۃ المازنی قال لما اشتد القتال یوم احد جلس رسول اللہ تحت رایۃ الانصار وارسل الی علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ ان قدم الرایۃ فتقدم علی فقال انا ابو القصم فناداہ ابو سعد بن طلحۃ صاحب لواء المشرکین ہل لک یا ابا القصم فی البراز من حاجۃ قال فبرزا بین الصفین فاختلفا ضربتین فضربہ علی علیہ السلام فصرعہ ثم انصرف ولم یجہز فقال لہ الاصحاب افلا اجہزت علیہ فقال استقبلنی بعورتہ فعطفنی عنہ الرحم وعلمت ان اللہ قد قتلہ ویقال ان ابا سعد بن طلحۃ قد خرج بین الصفین فنادی انا قاصم من یبارز

فلم یبرز الیہ احد فقال یا اصحاب محمد زعمتم ان قتلاکم فی الجنۃ وقتلانا فی النار کذبتم واللات
والعزی لو تعلمون ذلک حقا لخرج الی بعضکم فخرج الیہ علی ابن ابیطالب فاختلفا
ضربتین فقتلہ علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ ترجمہ گفت ابن اسحق محدث کہ مقاتلہ کرد
مصعب بن عمیر تا کہ شہید شد وکشت آن را ابن قمیہ لیثی وگمان برد ابن قمیہ ملعون سحق
مصعب بن عمیر کہ این رسول خدا است بزعم فاسد خود ضربہ بر رسول خدا زد وبعد ازان برگشت ابن
قمیہ بسوئے قریش ومی گفت کہ کشتیم محمد رسول اللہ را وہرگاہ کہ کشتہ شد مصعب بن عمیر عطا فرمود
رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ لوا خود را بعلی مرتضی پس مقاتلہ کرد با کفار آن شیر یزدان کرار
غیر فرار درحالیکہ ہمراہ وے بودند مسلمانان ودر روایت ہشام آمدہ کہ ہرگاہ سخت
شد قتال روز احد نشست سید ابرار زیر رایت انصار وفرمود بعلی مرتضی علیہ السلام
پیش آئی برای جہاد پس مقدم گشت علی مرتضی وفرمود منم ابو القصم وآواز داد ابو سعد بن طلحہ
کہ لوای مشرکان در دست وے بود آیا ہست ترا یا ابا القصم کہ در میدان آئی پس آمد آن شہسوار
برای محاربہ کفار وکشتہ شد آن کافر نابکار از دست حیدر کرار وہرگاہ کہ آن کافر ازو وا و
بر زمین افتاد حضرت علی مرتضی علیہ السلام ملتفت با وگشت پس یاران بخدمت آنحضرت عرض نمودند
کہ چرا کار آن کافر تمام نکردی فرمود کہ او ستر عورت خود کشاد وعریان گشت بصورت الحاح وزاری
پیش آمد پس باز داشت مرا رحم از وے وبدرستی نمیدانم کہ خدا کشت او را ابیت
دوستا نرا کجا کنی محروم تو کہ با دشمنان نظر داری واز انجملہ آنست کہ درین غزوہ احد جبرئیل در خدمت آن
فخر انام بود ودر مدارج النبوۃ است کہ حضرت علی مرتضی علیہ السلام انچہ حق مبارزت محاربت وجلادت

۸۱

وشجاعت کہ آن روز بجا آورد فوق آن متصور نیست روایت است از قیس کہ وے
از پدرش سعد روایت کرد کہ گفت از علی مرتضی شنیدم کہ فرمود روز احد شانزده
ضربت بمن رسید کہ در چہار ضربت از آن بر زمین افتادم وہر بار کہ می افتادم
مردے خوبرو وخوشبو بازوئے مرا بگرفت وبر پاے کرد وے گفت
کہ متوجہ کافران شو کہ تو در طاعت خدا ورسول او ئی وایشان ہر دو از تو راضی اند
بعد از فراغ جنگ آن واقعہ را بحضرت رسالت عرض کردم آن سرور فرمود کہ
او را شناختی گفتم نے اما بدحیہ کلبی مشابہ بود پس فرمود ای علی خدا تعالے چشم ترا
روشن کناد آن جبرئیل بود واز انجملہ آنست چون بلا پیش آمد وبسیارے
از صحابہ درین واقعہ بدرجہ شہادۃ رسیدند ودران ہنگامہ از آنجناب اطلاع
نداشتند ومتفرق گشتند وحضرت رسول را تنہا گذاشتند حیدر کرار ثابت وقائم
ماند چون آنحضرت تفرق صحابہ دید بغضب آمد وعرق از پیشانی ہمایونش متقاطر گشت
ودر انحالت نظر کرد علی مرتضی ابن ابیطالب را دید کہ بپہلوئے وے ایستادہ است
فرمود چیست کہ تو بہ برادران ملحق نہ گشتی علی گفت الکفر بعد الایمان ان لی بک
اسوۃ یعنی آیا کافر شوم بعد از ایمان بدرستی مرا تبو اقتدا ست یعنی مرا باشما
کار ست وبا دیگران کار ندارم بیت جز آستانت ام در جہان پناہی نیست
سر مرا بجز این در حوالہ گاہی نیست ؎ ہذا ما فی مدارج النبوۃ وبعد انکشاف بلا آب
آوردن برائے غسل دم از روے سید ولد آدم از دست حضرت علی مرتضی

۸۳

صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ سر انجام یافت اخرج البخاری عن سہل بن سعد و ہو یسال
عن جرح رسول اللہ فقال واللہ انی لاعرف من کان یغسل جرح رسول اللہ ومن کان
یسکب الماء وبما دووی قال کانت فاطمہ بنت رسول اللہ تغسلہ وعلی یسکب الماء
بالمجن فلما رات فاطمہ ان الماء لا یزید الدم الا کثرۃ اخذت قطعۃ من حصیر فاحرقتہا
فالصقتہا فاستمسک الدم در بخاری از سہل بن سعد آوردہ کہ او سوال کردہ شد
از زخم رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ گفت من می شناسم کسے را کہ شست آن زخم
را و کسیکہ ریخت آب را و میدانم چیزے را کہ دوا کردہ شد بہ آن چیز کہ فاطمہ زہرا
علیہا السلام مے شست خون را از روئے مبارک رسولخدا صلے اللہ علیہ
وآلہ وعلی مرتضی میریخت آب را بہ سپر خود وگاہ دید فاطمہ زہرا کہ بہ شستن زیادہ
میشود خون گرفت پارہ از بوریا و سوخت آنرا و چسپانید بر زخم رسولخدا پس
ایستادہ خون او موقوف گشت واز انجملہ آنست کہ در روز احد آواز غیبے آمد و گوینده
معلوم نمیشد لا فتے الا علی لا سیف الا ذو الفقار اذ قال ابن ہشام حدثنی اہل العلم
ابن ابی نجیح قال نادی مناد یوم احد لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار شعر

نہ دید و نہ بیند دگر روزگار	جوان چون علی تیغ چون ذو الفقار

واز انجملہ آنست کہ چون جبرئیل مردانگی علی مرتضے و دید لب بمدح وثنای علی مرتضی
علیہ السلام کما ہو اخبر بحضور محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وآلہ کشود وحضرت رسالت
نیز آنچہ مرتبہ علیہ افضاحت لایت بود بیان فرمود و در مدارج النبوۃ است چون علی

مرتضے این مردانگی کرد حقتعالے او را نصرت داد جبرئیل آنحضرت گفت که این
کمال مواسات وجوانمردیست که علیؓ باتو میکرد آنحضرت فرمود انه منی وانا منه بدرستی
علی از منست و من از ویم کنایت است از کمال اتحاد و اختلاط و یگانگی و آمده است
چون آنحضرت این کلمه فرمود جبرئیل گفت انا منکما یعنی من از شما هر دو ام و از آنجمله
آنست که در روز خندق چون کفار از خندق عبور کردند و مقابله مسلمین قایم شد حضرت مرتضی
صلوات الله علی نبینا و علیه با عمرو بن عبدود مبارزت نمود و او را بجهنم فرستاد و در مدارج النبوة است
و درین غزوه مبارزت و مقاتلها از علی علیه السلام واقع شده از حد قیاس بیرونست چنانکه در اخبار
وارد شده است لمبارزة علی ابن ابیطالب یوم الخندق افضل من اعمال امتی الی یوم القیمة
و حضرت رسول دعا کرد در حق علی مرتضی و شمشیر خود که ذوالفقار نام داشت
او را عنایت ساخت و از آنجمله آنست که در غزوه بنی النضیر لواء خود عقد
نمود و بعلی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه داد و کار از دست آن شهسوار بانصرام رسید و در
مدارج النبوة است که آنحضرت چون از مدینه مطهره بیرون آمد و نماز دیگر در فضای
منازل بنی النضیر گذارد و دیار ایشان از مدینه مطهره نزدیک است چون یهود
سپاه اسلام دیدند ابواب قلاع بسته دست بسنگ و تیر گشادند تا بوقت عشا
جنگ کردند چون مومنان نماز عشا گذاردند حضرت با چند کس بمنزل شریف
تشریف آوردند و سائر صحابه که سردار ایشان علی مرتضے علی اختلاف
الروایتین بود تا وقت صبح به محاصره یهود اشتغال نمود آورده اند که خیمه

آنحضرت در قفای بنی حطمه ده بودند غروه که یکے از تیراندازان یهود بود تیری انداخت
تیرے بخیمه آنحضرت رسید و از انجا خیمه بجائے دیگر زدند امیر المؤمنین علی مرتضی علی نبینا
وعلیه الصلوة والسلام در کمین وبودنا گاه شمشیر برهنه در دست بانه کس دیگر بیرون
آمد علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه بر شے حمله کرده سر شوم او را از تن پلیدش
جدا کرده پیش آنحضرت آورده و از انجمله آنست که در غزوهٔ بنی قریظه که قبیله
عظیم یهود بود در وقت محاصره یکے از اسباب نزول آنها از حصن دلاوری
وشجاعت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه بود وقال ابن اسحاق حدثنی
من اثق به من اهل العلم ان علی ابن ابیطالب صاح وهم محاصرو بنی قریظه ویدعوه الی الایمان
وتقدم هو وقال لاذوقن ما ذاق حمزة اولافتحن حصنهم فقالوا یا محمد ننزل علی حکم سعد
بن معاذ و از انجمله آنست که در غزوهٔ خیبر در فتح حصنے از حصون درنگ واقع
شد رایت بدست علی مرتضی دادند و بآنجناب روان ساختند فتح آن حصن
بر دست او تحقق گشت قال محمد بن اسحق حدثنی بریدة بن سفیان عن ابیه سفیان
عن سلمة بن الاکوع قال بعث رسول الله صلی الله علیه وآله ابابکر برایته الی
بعض حصون خیبر فقاتل ورجع ولم یکن فتح وقد جهد ثم بعث من الغد فقاتل ثم رجع
ولم یکن فتح وقد جهد فقال رسول الله لاعطین الرایة غدا رجلا یحب الله ورسوله ویحب الله
ورسوله کرار غیر فرار لا یرجع حتی یفتح الله علی یدیه قال یقول سلمة فدعا علیا
وهو رمد العینین فتفل فی عینیه ثم قال خذ الرایة فامض بها حتی یفتح الله علیک قال یقول

سلمة فخرج بها يهرول هرولة وانا لخلفه نتبع اثره حتى ركزه رايته في رضم من حجارة
تحت الحصين فاطلع اليه اليهود من راس الحصن قالوا من انت قال انا علي ابن ابيطالب
صلواة الله على نبينا وعليه قال يقول اليهود علوتم وما انزل على موسى وكما قال فما رجع
حتى فتح الله على يديه قال ابن اسحق حدثني عبد الله بن حسن عن بعض اهله عن ابي رافع
مولى رسول الله قال خرجنا مع علي بن ابيطالب حين بعثه رسول الله برايته فلما
دنا الحصن خرج اليه اهله فقاتلهم فضربه رجل من يهود فطرح ترسه من يده فتناول علي بابا
كان عند الحصن فترس به عن نفسه فلم يزل في يده وهو يقاتل حتى فتح الله على يديه ثم القاه
من يده حين فرغ فلقد رايتني في نفر سبعة انا منهم ان يقلب ذلك الباب فما نقدر هذا
الحديث في المسلم والبخاري وان لم يكن فيه ذكر قلع الباب لكنه مذكور في غير من كتب
الاحاديث ترجمه روايت كرده است سلمة بن الاكوع كه فرستاد رسولخدا صلى الله عليه وآله
ابوبكر صديق را با رايت خود بجانب بعضے از قلعهاے خيبر پس مقاتله نمود ومحنت
ومشقت بسيار كرد واعقده كار از دست او نكشود وبازگشت بعد ازان فرداے
آن روز فرستاد عمر بن الخطاب را آنهم جنگ كرد وجد وجهد بسيار بكار برد و
هيچ فائده نكرد وبازآمد پس گفت رسولخدا كه ميدهم فردا علم را بمردے كه دوست
دارد خدا ورسول را ودوست دارند او را خدا ورسول صلى الله عليه وآله ومرد حمله
برحمله كننده واز دشمن برنگردنده وستيز كننده وناگريزنده باشد تاكه فتح كند خدا
بردست وے واين قلعه ابس خواند رسولخدا علي مرتضى را در حاليكه درد ميكرد چشم مبارك

آن شیر میدان غزا پس آنحضرت سر او را بر ران خود نهاد و آب دہان مبارک
خود در چشم میمونش کشید و دعا کرد فی الحال درد زائل گشت و فرمود بگیر این رایت را
و روان شو تا فتح کند خدا بر تو آن قلعه را پس روان شد علی مرتضی شتابان و
خرامان و شادان و فرحان تا که قائم کرد علم را در سنگے از سنگها که زیر آن قلعه بود
پس آگاه شد یہودی و از سر آن قلعه بدید علی مرتضی علیه السلام و گفت که کیستی
تو فرمود منم شیر خدا علی مرتضی گفت یہودی بر آمدید شما بقسم چیزے که نازل شد بر
موسی علیه السلام پس باز نگشت علی مرتضی علیه السلام تا که فتح کرد خدا بر دست او
آن قلعه را و در روایت دیگر آمده که یکے از یہود زد بر دست مبارک علی
مرتضی علیه السلام و سپر از دست مبارکش افتاد پس گرفت در را و سپر خود
ساخت تا فتح نمود خدا و بعد از ان انداخت آن در را شعر آن قلعه کشائے که
در قلعه خیبر بر کند بیک حمله و بکشود علی بود ایضاً جسته از خندق و درکنده
بر وی پل بسته بلرزه انداخته بر باره برج خیبر میگوید راوی که دیدم هفت
نفر را که من یکے از انها بودم میخواستند که جنبش دهند آن در را نتوانستند و
و عاجز گشتند و در بعضے روایات چهل تن عاجز شدند از جنبش آن و در بعضے
آمده که آن در آهنی بود و هشت صد من وزن داشت و در مواهب لدنیه آورده
که بر کند علی مرتضی بیک حمله باب خیبر را که جنبش نمیتوانستند داد او را هفتاد کس
هر چند ذکر این قلعه باب در صحیح بخاری نیست لاکن در کتب احادیث معتبره

مذکور ومسطورست ومشهور ومعروف است در مدارج النبوة آمده که چون آنحضرت این خبر بشارت اثر واین نوید سعادت ثمر درداد صحابه دین امید در راه چشم بر قبول درگاه بودند تا این دولت نصیب که گردد واین فضیلت مخصوص که شود سعد بن ابی وقاص گوید رفتم در پیش آنحضرت دو زانو زدم وبرنخواستم باميد آنکه صاحب رایت من باشم واز عمر بن خطاب منقولست که گفت هرگز امارت را دوست نداشتم مگر آنروز اخرج مسلم عن ابی هریرة ان رسول الله قال خیبر لاعطین الرایة رجلا یحب الله ورسوله ویفتح الله علی یدیه قال عمر بن الخطاب ما احببت الامارة الا یومئذ فبادرت لها رجاء ان یدعی لها قال فدعا رسول الله علی ابن ابیطالب فاعطاه ایاها جماعة قریش باهم میگفتند که علی ابن ابی طالب باین مراد نخواهد رسید زیرا که در چشم وی درد است بحدی که پیش پای خود نمی بیند منقولست چون علی مرتضے شنید که اینچنین میگویند امید بر فضل خدا نموده فرمود اللهم لا مانع لما اعطیت ولا معطی لما منعت واز مدینه بیرون آمد وخبر بحضرت رسالت صلی الله علیه وآله رسید فرمود کجاست علی مرتضے گفتند که همین جاست لیکن چشم او درد میکند که پیش پای خود نمی بیند فرمود که او را نزد من بیارید سلمة بن الاکوع دست او را گرفته تا بحضرت رسالت رسانید حضرت رسالت آب دهان مبارک خود در چشم آنحضرت کشید شفا کلی حاصل گردید واز آن روز باز درد چشم ودرد سر گرد وے نگردید واخرج البخاری ومسلم عن سلمة بن الاکوع قال کان علی قد تخلف

عن النبی فخرج علی فلحق بالنبی فی خیبر وکان بہ رمد فقال انا تخلف عن رسول اللہ فلما کان مساء اللیلۃ التی فتحہا اللہ فی صباحہا قال رسول اللہ لاعطین الرایۃ غداً رجل یحبہ اللہ و رسولہ او قال یحب اللہ و رسولہ یفتح اللہ علیہ فاذا نحن بعلی و ما نرجوہ فقالوا ہذا فاعطاہ رسول اللہ ففتح اللہ علیہ واخرج مسلم ایضا عنہ قال ارسلنی رسول اللہ الی علی وہو ارمد فقال لاعطین الرایۃ رجلا یحب اللہ و رسولہ و یحبہ اللہ و رسولہ فاتیت علیا فجئت اقودہ وہو ارمد حتی اتیت بہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فبصق فی عینیہ فبرا واعطاہ الرایۃ وخرج مرحب فقال قد علمت خیبر انی مرحب شاکی السلاح بطل مجرب اذا الحروب اقبلت تلہب فقال علی انا الذی سمتنی امی حیدرہ کلیث غابات کریہ المنظرہ اوفیہم بالصاع بالسیف کیل السندرہ و از امام محمد باقر سلام اللہ علیہ و علی آبائہ الکرام و اولادہ العظام منقولست کہ فرمود چون علی در خیبر را بگرفت و بجنبانید و از جا بر کند تمامی حصار بجنبید چنانکہ صفیہ بنت حیی بن اخطب از سریر بیفتاد و روی وی مجروح شد و ازینجاست کہ حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ فرمود کہ آنرا بقوت روحانی کندم نہ جسمانی و این ظاہرست کہ آن از عالم قدرت بود نہ عادت و از عالم حقیقت بود نہ مجاز کہ بر دست آن مظہر قدرت الہی ظہور نمود

نظم

بر صف اہل زیغ با دل صاف — بہر اعلای دین کشیدہ مصاف
بود از غایت فتوت خویش — خالی از حول خویش و قوت خویش
قوۃ فضل حق ازو زدہ سر — کند بنخویشتن در خیبر

خود چه خیبر که خیبر گردون	پیش آن دست و پنجه بود زبون

و در روایتی آمده که آنوقت دعا کرد رسول خدا در حق علی مرتضی که اللهم اذهب عنه الحر والبرد خدایا دور کن از وی گرما و سرما را چون اکثر تشویش آدمی را ازین امور می باشد خصوصا در معرکهای جنگ و هوای خیبر درین ایام بسیار گرم بود پس آنحضرت اثر آن نفی کرد و بنفی سرما نیز استظهار نمود و از بهر مقابله گرما سرما را هم نام برد هر چند که حاجت نفی سرما نبود و این لیلی گوید که علی مرتضی در گرمای سخت جامه پنبه دار در بر میکرد و در سرمای عظیم جامه تنک می پوشید و ازان باک نداشت نظم

گرم و سردش نوبهار زندگیست	پایه صدق و الیقین بندگیست
دامن او گیر زو تر بیگمان	تا رهی از فتنه آخر زمان

القصه چون اهل حصن قموص و سایر حصون خیبر نیقوت قدرت را از حضرت علی مشاهده کردند فریاد برآوردند که الامان الامان پس آن حضرت علیه السلام باشارت سراسر بشارت از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله ایشان را امان داد بشرط آنکه هر مردی سر دار طعام خود برداشته ازان دیار بیرون رود و نقود و امتعه و اسلحه و سایر اموال با اهل اسلام گذارند و هیچ چیز پوشیده و پنهان ندارند و اگر مالے ظاهر شود که گفته باشند امان نیز چون ایمان از ایشان مسلوب گردد و چون خبر فتح بجناب رسالت رسید شکرانه این نعمت بجا آورد که سبب ظهور عزت اسلام گشت و چون علی مرتضی علیه السلام از مهم کفار فراغ یافت بدرگاه حضرت متوجه شد آن حضرت بحجبت تهنیت وی

باستقبال و استبشار از خیبر بیرون آمد و ویرا در کنار گرفت و میان دو چشمش بوسه داد و فرمود
بلغنی المشکور صنیعک المذکور قد رضی الله و رضیت انا منک پس امیر گریه کرد حضرت
فرمود که گریه شادیست یا گریه اندوه علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه گفت گریه
شادی و چگونه شاد نباشم که تو از من راضی باشی فرمود حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه
و آله من تنها از تو راضی ام بلکه خداوند تعالی و جبرئیل و میکائیل و جمله فرشتگان از تو
راضی اند و گویند که در حصن قموص که والی آن کنانه ابن ابی الحقیق بود صد جوشن و چهار صد شمشیر
و هزار نیزه و پانصد کمان یافتند و اثاث و امتعه فراوان دست داد و از آنجمله
آنست که در غزوه خیبر رایت را آنحضرت حواله وی فرمود و گفت لاعطین الرایة غدا رجلا
یحب الله و رسوله و یحبه الله و رسوله و اجماع الصحابة علیه هذا الخبر من المتواتر و از آنجمله آنست که فرمود
در حق وی آنحضرت علی منی و انا منه هذا من المتواتر ایضا و از آنجمله آنست که برای آنحضرت
التماس کرد و از خدا که خلیفه بعد من علی باشد کذا فی الغنیه و در بعضی کتب معتبره مسطور است روی
ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه و آله انه قال لما عرج لی سالت ربی ان یجعل الخلیفة من
بعدی علی بن ابی طالب فقالت الملائکة یا محمد ان الله یفعل ما یشاء الخلیفة من بعدک
ابوبکر رضی الله عنه فی روایة ثلاث مرات

ابیات

اوست سلطان هر چه خواهد آن کند — عالمی را در دمی ویران کند
هست سلطانی مسلم مر ورا — نیست کس را زهره چون و چرا
و گر اینکه از خواهش ایزدیست — ترا و مرا در میان دخل نیست

و از انجملہ آنست کہ در حق وی فرمود کہ اقضاکم علی ابن ابی طالب و از انجملہ آنست
کہ فرمود در حق وی کہ تو امیر و خلیفہ ہستی اخرج الطبرانی عن جابر بن سمرۃ قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ و آلہ لعلی انک مؤمر مستخلف و انک مقتول و ہذہ مخضوبۃ فی ہذہ یعنی لحیتہ
من راسہ و از انجملہ آنست کہ فرمود ہر کہ گذاشت علی مرتضی را و دور شد از وی پس
بدرستی دور گشت و گذاشت خدا و رسول خدا را اخرج الحاکم عن ابی ذر قال النبی
صلی اللہ علیہ و آلہ یا علی من فارقنی فقد فارق اللہ و من فارقک یا علی فقد فارقنی
و ایضا عن ابی ذر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ من اطاعنی فقد اطاع اللہ عز و جل
و من عصانی فقد عصی اللہ و من اطاع علیا فقد اطاعنی و من عصی علیا فقد عصانی و ہکذا
رواہ ابو یعلی فی مسندہ و الشیبۃ فی سننہ و از انجملہ آنست کہ فرمود علی با قرآنست و قرآن
با علی ہست اخرج الحاکم عن ام سلمۃ سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ یقول علیؑ مع
القرآن و القرآن مع علی لن یتفرقا حتی یردا علی الحوض و از انجملہ آنست کہ در حق وے
فرمود کہ دور میکند حق با علی ای بار خدایا بگردان حق را بہر جانب کہ علی بگردد اخرج الحاکم
عن علی قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ رحم اللہ علیا اللہم ادر الحق معہ حیث دار و از انجملہ
آنست کہ ہرگاہ رسول خدا عقد مواخات میان صحابہ فرمود عرض کرد علی مرتضیٰ یا
رسول اللہ ذہب روحی و انقطع ظہری رایتک فعلت باصحابک غیری فان کان
من سخط علی فلک العتبی و الکرامۃ فقال صلعم و الذی بعثنی بالحق ما اخترتک الا لنفسی فانت
عندی بمنزلۃ ہرون من موسی و وارثی فقال یا رسول اللہ ما ارث منک قال ما ورث

الانبیا قال وما اورثت الانبیاء قبلک قال کتاب وسنۃ نبیہم وانت معی فی قصری فی الجنۃ
مع فاطمۃ ابنتی وانت اخی ورفیقی ثم تلا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ ہذا الایۃ اخوانا علی
سرر متقابلین لا اخلا فی اللہ ینظر بعضہم الی البعض در ینحدیث بیان فرمود کہ احکام کتاب
وسنت رسول اللہ بعلی مرتضی قایم خواہد ماند و در عقبی ہمخانہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ
در جنت با فاطمہ زہرا خواہد بود واخرج الترمذی عن ابی عمر قال اخی رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ بین اصحابہ فجاء علی تدمع عیناہ فقال رسول اللہ اخیت بین اصحابک ولم تواخ
بینی وبین احد فقال رسول اللہ انت اخی فی الدنیا والاخرۃ ہذا کلہ فی ازالۃ الخفاء وغیرہ
واز انجملہ آنست کہ برائی تبلیغ احکام اوائل سورہ برات علی مرتضی را در مکہ فرستاد
اخرج احمد عن علی ان النبی بعثہ ببراۃ فقال یا نبی اللہ انی لست باللسن ولا بالخطیب قال ما بد لی
ان اذہب بہا انا او تذہب بہا انت قال فان کان لابد فاذہب انا قال فانطلق فان اللہ
یثبت لسانک ویہدی قلبک ثم وضع یدہ علی فمہ ترجمہ فرستاد رسولخدا حضرت علی
مرتضی را بسوئی مکہ برائی قرات برات پس عرض کرد کہ من لسان وزبان آور وخطیب
نیستم رسولخدا فرمود کہ نیست چارہ ازین کہ من ببرم این سورہ را یا تو ببری ترا
ودیگرے سزاوار نیست پس علی مرتضی عرض کرد کہ اگر ضرورت واز رفتن چارہ نیست
من میروم فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ برو بدرستیکہ خدائی تعالی ثابت خواہد داشت
زبان ترا و ہدایت خواہد کرد دل ترا بعد ازان نہاد رسولخدا دست خود را بر دہان
علی مرتضی علیہ السلام وملو کردانید دہان مبارک را از علوم خدا ورخصت فرمود در

حق وی فرمود علی منی و انا من علی و لا یؤدی عنی الا انا او علی اخرجه ابن شیبة و احمد و ابن ماجه
و الترمذی و صححه و فی البخاری و المسلم عن البراء بن عازب قال النبی لعلی انت منی و انا منک
و از انجملہ آنست کہ آنحضرت علی مرتضے را بجہت اخذ خمس از خالد جانب یمن فرستاد و خالد را
معزول ساخت در غنیمت نیز از دست علی مرتضی علیہ السلام حصنی از حصون ان ناحیہ
مفتوح شد و درین اثنا حضرت علی مرتضے علیہ السلام را با بعض مردم خالد ملالی پیدا شد
و آنمردم شکایت وی بعرض اقدس نبوی صلی اللہ علیہ و آلہ رسانیدند و وی صلی اللہ علیہ و آلہ
و سلم در حق علی مرتضی علیہ السلام تلطفات بیپایان ظاہر فرمود و مردم را از گلہ و زجر و
منع نمود و اخرج الترمذی عن البراء قال بعث النبی صلی اللہ علیہ و آلہ جیشین و امر علی احدہما علی بن
ابیطالب و علی الاخر خالد بن الولید و قال اذا کان القتال فعلی قال فافتتح علی حصنا فاخذ
منہ جاریة فکتب معی خالد کتابا الی النبی صلی اللہ علیہ و آلہ الشیٔ فیہ قال فقدمت علی النبی فقرء
الکتاب فتغیر لونہ ثم قال ما تری فی رجل یحب اللہ و رسولہ قال قلت اعوذ باللہ من غضب اللہ
و من غضب رسولہ انما انا رسول فسکت ترجمہ خالد شکوہ علی ابن ابیطالب بحضرت
رسالت پناہ صلی اللہ علیہ و آلہ نوشت بسبب آنکہ علی مرتضی کنیزکے از ان سبایا گرفتہ بود
و ہر گاہ کہ براء نوشتہ خالد را بخدمت حضرت رسالت آورد آنحضرت آنرا خواند چون
مشتمل بر گلہ علی ابن ابیطالب بود رنگ روی وی متغیر شد و آثار غضب پیدا گشت بعد از ان
فرمود کہ چہ می بینی در مردی کہ دوست دارد خدا و رسول را و دوست میدارند او را
خدا و رسول گفت براء پناہ می برم از غضب خدا و رسول اللہ جز این نیست من فرستادہ

خالدم یعنی الهی را چه زوال پس خاموش گشت رسول الله و هیچ نفرمود نظم

نکته گان جست ناگه از زبان	هیچ چیزی دان که او جست از کمان
وا نگردد از ره آن تیر ای پسر	بند باید کرد سیلی را از سر
تا فال زد این خلق از خود ای پسر	لاجرم گویند عیب یکدگر
حسر کرا اقبال دائم بود بود	با کریبا الخش گمان بد بود
بیشتر باشد همچون نفع تو	بهر آن آمد خطاب الفتو

و از جمله آنست خشونت در راه خدا داشت و از کسی پروا نداشت و داعیه خود را بسبب مدارات و مراودت قوم نمی شکست قال ابن اسحاق حدثنی عبد الرحمن بن معمر عن سلیمان بن محمد بن کعب عن عمته زینب کانت عند ابی سعید الخدری قال شکی الناس علیا فقام خطیبا فقال لا تشکوا علیا فانه حسن فی ذات الله و فی سبیل الله ترجمه ای مردمان شکوه علی ابن ابیطالب میکنید بدرستیکه او سخت و درشت هست در راه خدا اشداء علی الکفار رحماء بینهم شان اوست و اخرج ابو عمر عن اسحاق بن کعب بن عمرة عن ابیه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله علی مخشوش فی ذات الله و از جمله آنست که آنحضرت او را امیر لشکر ساخت و قوم را از خصوصیت وی اطلاع کرد و بر ولایت وی آگاه نمود و اخرج الحاکم و الترمذی نحوه عن عمران بن حصین قال بعث رسول الله صلی الله علیه و آله سریة و استعمل علیهم علی ابن ابیطالب علیه السلام فمضی علی فی السریة فاصاب جاریة فانکروا علیه فتعاقد اربعة من اصحاب رسول الله اذا لقینا النبی صلی الله علیه و آله اخبرناه

95

بما صنع علی قال عمران وکان المسلمون اذا قدموا من سفر بدؤا برسول اللہ فنظروا الیہ

وسلموا علیہ ثم ینصرفون الی رحالہم فلما قدمت السریۃ فسلموا علی رسول اللہ صلعم فقام احد الاربعۃ

فقال یا رسول اللہ الم تر الی علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ صنع کذا وکذا فاعرض

عنہ رسول اللہ ثم قام الثانی فقال مثل مقالتہ فاعرض عنہ ثم قام الیہ الثالث فقال مثل

مقالتہ فاعرض عنہ ثم قام الرابع فقال مثل ما قالوا فاقبل علیہم رسول اللہ والغضب یعرف

فی وجہہ فقال ما تریدون من علی ان علیا منی وانا منہ وہو ولی کل مومن بعدی ولفظ احمد

دعوا علیا دعوا علیا ان علیا منی وانا منہ وہو ولی کل مومن بعدی واخرج البخاری

عن بریدہ رضی اللہ عنہ قال بعث النبی صلی اللہ علیہ وآلہ علیا الی خالد لیقبض الخمس وکنت ابغض

علیا وقد اغتسل فقلت لخالد الا تری الی ہذا فلما قدمنا علی النبی ذکرت ذلک لہ فقال

یا بریدۃ اتبغض علیا فقلت نعم قال لا تبغضہ فان لہ فی الخمس اکثر من ذلک واز انجملہ آنست

کہ در غزوۂ تبوک فرمود لا ینبغی ان اذہب الا وانت خلیفتی وعن ابن عباس قال لعلی انت

ولی کل مومن بعدی ومومنۃ وعنہ ایضا ان علیا شری نفسہ ولبس ثوب النبی صلی اللہ علیہ وآلہ

ثم نام مکانہ وقال لہ صلعم انت ولیی فی الدنیا والاخرۃ وقال سدوا رسول اللہ

ابواب المسجد غیر باب علی وکان یدخل المسجد جنبا وہو طریقہ لیس لہ طریق اخر اخرجہ الحاکم والنسائی

عن عمرو بن میمون واخرج احمد والنسائی والحاکم باسناد رجالہ ثقات عن زید بن ارقم قال

کان لنفر من الصحابۃ ابواب شارعۃ فی المسجد فقال رسول اللہ سدوا ہذہ الابواب الا باب علی

فتکلم ناس فی ذلک فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ انی واللہ ما سددت شیئا ولا فتحتہ ولکن

امرت بشیٔ فابتغتہ ترجمہ فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ کہ نبہ کنید ہمہ درہا را جز
در علی مرتضے علیہ السلام پس گفتگو کردند مردمان در سخن سرور رسولان پس فرمود
در جواب ایشان کہ قسم است مرا بخدا کہ نبندکردم چیزیرا و نکشادم انرا از نزد
خود لیکن مامور شدم از خدا بچیزے پس بجا آوردم آنرا بیت

ہرچہ استاد ازل گفت ہمان میگویم		در پس آئینہ طوطی صفتم داشتہ اند

و از انجملہ آنست کہ فرمود رسول خدا صلے اللہ علیہ و آلہ در حق آنحضرت سید العرب
اخرج الحاکم عن عائشۃ قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ ادعو لی سید العرب
فقلت یا رسول اللہ الست سید العرب قال انا سید ولد آدم و علی سید العرب و از انجملہ
آنست کہ آنحضرت خالد بن ولید را بطرف بنی خزیمہ فرستادہ بود و خالد بن
ولید جماعتی را از اسیران آنجا بغیر احتیاط بکشت برائے تدارک این خلل در
عقب او حضرت علی مرتضی علیہ السلام را فرستاد حضرت علی مرتضی علیہ السلام
در آنجا احتیاط را کار فرمود و بعد ازان آمدہ بحضرت رسالت صلی اللہ علیہ و آلہ
خبر داد آنحضرت فرمود اصبت و احسنت ثم قال رسول اللہ فاستقبل القبلۃ
شاہرا یدیہ حتی انہ لیری ما تحت منکبیہ و یقول اللہم انی ابرأ الیک مما صنع خالد
ثلث مرات ترجمہ علی المرتضے علیہ السلام را تحسین و آفرین کرد و انچہ خالد
بی احتیاطی نمودہ بود پیغمبر خدا خود را ازان بری ساخت و از انجملہ آنکہ در بیعت
رضوان حاضر بود و نامہ صلح حدیبیہ بر دست او مکتوب شد قال ابن اسحق کان

٩٧

ہو کاتب الصحیفۃ وہم درین سفر با حضرت علی مرتضیٰ علیہ السلام معاملہ منتظر الخلافۃ
بجا آورد وقد اخرج النسائی عن علی قال جاء النبی اناس من قریش فقالوا یا محمد
انا جیرانک وحلفاؤک وان من عبیدنا قد اتوک لیس لہم رغبۃ فی الدین ولا رغبۃ
فی الفقہ انما فروا من ضیاعنا واموالنا فارددہم الینا فقال لابی بکر ما تقول قال
صدقوا انہم لجیرانک وحلفاؤک فتغیر وجہ النبی صلی اللہ علیہ وآلہ ثم قال یا معشر
قریش واللہ لیبعثن اللہ علیکم رجلا منکم قد امتحن اللہ قلبہ للایمان فلیضربکم علی الدین
او یضرب بعضکم قال ابو بکر انا ہو یا رسول اللہ قال لا وقال عمر انا ہو یا رسول اللہ قال
لا ولکن ذلک الذی خصیف النعل وقد کان اعطی علیا نعلا یخصفہا ہذا فی ازالۃ الخفاء وغیرہ
ترجمہ فرمود علی ابن ابیطالب کہ آمدند در رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ مردے
چند از قریش وگفتند اے محمد ما از ہمسایگان وشریکان تو ایم وبدرستیکہ می آیند
غلامان ما نزد تو ونیست آنہا را رغبت در دین ونہ رغبت در فقہ واحکام شرعیہ
بلکہ می گریزند از ما پس باز گردان آنہا را بجانب ما پس فرمود حضرت رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ بہ ابی بکر صدیق کہ چہ میگوئی تو ابی بکر گفت راست میگوید ایشان پس
متغیر گشت رنگ چہرۂ مبارک رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ بعد از ان فرمود عمر بن
الخطاب را کہ چہ میگوئی تو گفت راست گفتید اینہا از ہمسایگان وخلیفہ ہائی تو اند
پس متغیر گشت رنگ روئی مبارکش وناخوش آمد این سخن آنحضرت را بعد از ان
فرمود کہ اے گروہ قریش قسم بخدا کہ ہر آئینہ خواہد انگیخت خدا امیر خواہد ساخت

برشما مردے را از شما کہ بتحقیق امتحان کردہ است خدا دل ورا با یمان واو ایمان
کامل دارد ہر آئینہ او خواہد زد شما را بر دین عرض کرد ابوبکر منہم انا یا رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ فرمود نہ پس عرض کرد عمر منہم انا یا رسول اللہ فرمود نہ و آنمرد
کسے است کہ نعل می دوزد و آنحضرت نعل مبارک خود بعلی مرتضی علیہ السلام دادہ بود
کہ میدوخت آنرا پس اشارۃ بذات مظہر آیات علی مرتضی فرمود کہ او انکار را شاید و
از دیگرے نیاید اخرجہ الترمذی ایضا وصححہ عن ربعی بن حراش عن علی ابن ابی طالب
وفی الصواعق بروایۃ ابن ابی شیبۃ عن عبد الرحمن بن عوف لابعثن الیکم رجلا منی
او کنفسی لیضرب اعناقکم ثم اخذ بید علی علیہ السلام ثم قال ہو ہذا و در مدارج النبوۃ
است کہ چون مرتضی علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ صلحنامہ بامر سید [illegible] نوشت
دران این عبارت بود کہ من محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ از قوم قریش
بود گفت ما اقرار برسالت تو نداریم واللہ اگر میدانستیم کہ تو رسولی ابی ترا از
زیارت خانہ او منع نمیکردیم بنویس محمد بن عبد اللہ سید کائنات بعلی مرتضی فرمود
بنویس محمد بن عبد اللہ ومحو کن لفظ رسول اللہ را علی مرتضی عرض نمود کہ من ہرگز
صفت رسالت را محو نسازم وآمدہ است کہ آنحضرت بدست خود آنرا محو فرمودہ
و این لفظ را نوشت و در حق علی مرتضی علیہ السلام فرمود کہ ترا ہم در وقتے
ہمچنین معاملہ پیش خواہد آمد ومیگویند کہ چون قضیہ صفین بصلح قرار یافت در
صلحنامہ نوشتند کہ این کتاب مصالحہ امیر المومنین علی است با معاویہ بن سفیان

٩٩

معاویہ گفت کہ لفظ امیر المومنین را محو سازید و بنویسید علی ابن ابی طالب کہ اگر من
اورا امیر المومنین دانم با او مقاتلہ نکنم و مطاوعت و متابعت او نمایم پس گفت
علی صدق رسول اللہ ہمچنانکہ معاویہ میگوید بنویسید از آنجملہ آنست کہ وقتی کہ ویرا
بسوی یمن فرستاد و سیصد سوار ہمراہ وی داد و دستار بر سر وی بدست مبارک
خود بست گویند آن دستار سہ پیچ بود و دو علاقہ گذاشت یکی از جانب پیش قریب
بذراعی و دیگر از جانب قفا قریب بشبرے و فرمود ای علی ترا فرستادم و بر مفارقت تو
دریغ میخورم و فرمود برو بساحت ایشان و قتال مکن با ایشان تا مقاتلہ نکنند
با تو و آن قوم را تحریص کن بر قول لا الہ الا اللہ علی مرتضی عرض نمود کہ یا رسول اللہ
مرا بدیار قومی میفرستی کہ اہل کتاب اند و من جوانم و چندان اطلاع بر علم
قضا ندارم پس آنحضرت دست مبارک خود بر سینہ علی نہاد و گفت اللہم ثبت لسانہ
واہد قلبہ لاجرم در علم قضا بمرتبہ رسید کہ زبان معجز بیان رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ
باین منقبت ناطق گشت کہ اقضاکم علی و این منقبتی عظیم است در باب ہدایت و حقانیت
واخرج الترمذی وابن ماجہ والبزار والنسائی فی خصایص علی وابو یعلی وابن حبان کلہم
عن علی قال بعثنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ الی الیمن فقلت یا رسول اللہ بعثنی وانا شاب
اقضی بینہم ولا ادری ما القضاء فضرب صدری بیدہ ثم قال اللہم اہد قلبہ وثبت لسانہ
فو الذی فلق الحبۃ ما شککت فی اثنین واخرج احمد مثلہ وفی الصواعق سبب قولہ اقضاکم
علی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ کان جالسا مع جماعۃ من اصحابہ فجاء خصمان فقال

100

احدہما یا رسول اللہ ان لی حمارا و ان لہذا البقرۃ و ان البقرۃ قتلت حماری فبدرجل من الحاضرین فقال لا ضمان علی البہایم فقال صلعم اقض بینہما یا علی فقال علی لہما اکانا مرسلین ام مشدودین ام احدہما مشدود و الآخر مرسل فقالا کان الحمار مشدودا و البقرۃ مرسلۃ و صاحبہا معہا فقال علی صاحب البقرۃ ضمان فاقر رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ حکمہ و قضی قضاہ و از انجملہ آنست چون حضرت حجۃ الوداع ادا فرمودند حضرت علی مرتضی در یمن بود و از انجا ارادہ حج نمود و پیش آنحضرت رسید و احرام باین مضمون منعقد ساخت کہ اہللت بما اہل بہ رسول اللہ صلعم و باہدی کثیر بمکہ قدوم نمود و جناب نبوی او را باخود در ہدی شریک ساختند اخرج مسلم عن عبد اللہ بن الحارث الکندی قال شہدت رسول اللہ فی حجۃ الوداع و اتی المنحر فقال ادعو لی ابا حسن فدعی لہ علی فقال لہ خذ باسفل الحربۃ و اخذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ باعلاہا ثم طعنا بہا البدن فلما فرغ ارکب بغلتہ و اردف علیا ہذا فی ازالۃ الخفاء چون از حجۃ الوداع مراجعت فرمودند در غدیر خم خطبہ خواندند متضمن اظہار فضائل حضرت علی مرتضے علیہ السلام اخرج الحاکم و ابو عمر وغیرہما و ہذا لفظ الحاکم عن زید بن ارقم لما رجع رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ من حجۃ الوداع و نزل غدیر خم امر بدرجات فقمن فقال کانی قد دعیت فاجبت انی قد ترکت فیکم الثقلین احدہما اکبر من الآخر کتاب اللہ تعالے و عترتی فانظروا کیف تخلفونی فیہما فانہما لن یتفرقا حتی یردا علی الحوض ثم قال ان اللہ عز و جل مولای و انا ولی کل مومن ثم اخذ بید علی فقال من کنت ولیہ فہذا ولیہ اللہم وال من والاہ و عاد من

عاداه وفي مسند احمد ومستدرك الحاكم عن ابن عباس من كنت مولاه فعلي مولاه
حاكم عن زيد بن ارقم يا ايها الناس ان الله مولاي وانا من المومنين اولى
بهم من نفسهم فمن كنت مولاه فهذا مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه الطبراني
في الكبير بسند صحيح عن ابي الطفيل عن حذيفة بن اسيد وهو الخطبة طويلة وفيها الستم
تعلمون اني اولى بالمومنين من انفسهم الستم تعلمون اني اولى بكل مومن من نفسه
اللهم من كنت مولاه فعلي مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وفي مسند
احمد عن البراء بن عازب وزيد بن ارقم يا بريدة الست اولى بالمومنين من انفسهم
من كنت مولاه فعلي مولاه واحمد وابن حبان والحاكم عن ابن عباس عن بريدة من كنت
مولاه فعلي مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه احمد والطبراني عن ابي ايوب
وجمع من الصحابة عن علي وزيد بن ارقم وثلثين رجلا من الصحابة والطبراني في الكبير
عن الطفيل عن زيد بن ارقم الا ان الله ولي وانا ولي كل مومن من كنت مولاه فعلي
مولاه وفي المشكاة عن البراء بن عازب وزيد بن ارقم ان رسول الله صلى الله عليه وآله
لما نزل بغدير خم اخذ بيد علي صلوات الله على نبينا وعليه فقال الستم تعلمون اني اولى
بكل مومن من نفسه قالوا بلى فقال اللهم من كنت مولاه فعلي مولاه اللهم وال من والاه
وعاد من عاداه فلقيه عمر بعد ذلك فقال هنيئا يا ابن ابي طالب اصبحت وامسيت مولى
كل مومن ومومنة رواه احمد وعن زيد بن ارقم ان النبي صلى الله عليه وآله قال من كنت
مولاه فعلي مولاه رواه احمد الترمذي في الصواعق قال صلعم يوم غدير خم من كنت مولاه فعلي مولاه

اللهم وآل من والاه وعاد من عاداه الحديث وله ثلاثون صحابیا وان کثیرا من طرقه صحیح وحسن

حاصل ترجمه این جمله حدیث که بطرق متعدد وارد گشته اینست

چون رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم از مکه مراجعت فرمود و بمنزل غدیر خم که از نواحی

جحفه میان مکه و مدینه واقع است رسید روی سوی یاران کرد و فرمود الستم تعلمون

انی اولی بالمومنین من انفسهم آیا میدانید شما که من دوست ترم بمومنان از ذوات

ایشان چنانکه در قرآن مجید هم مذکورست که النبی اولی بالمومنین من انفسهم و در

روایتی آمده است که سه بار این لفظ را تکرار فرمود و معنی آنست که من امر

میکنم مومنان را اگر بآنچه که صلاح و نجات و خیریت دنیا و آخرت ایشان دران

باشد بخلاف نفوس ایشان که گاهی بشر و فساد نیز میخوانند قالوا بلی گفتند صحابه آری

تو نزدیک ترین و دوست ترین بمومنان از نفوس ایشان هستی و در روایتی

آمده است که فرمود گویا مرا بان عالم خوانند و من اجابت نمودم بدانید که

من میان شما دو امر عظیم میگذارم که یکی از دیگری بزرگ تر است قرآن و

اهل بیت من و ببینید و احتیاط کنید که بعد از من با این دو امر چگونه سلوک خواهید کرد

و رعایت و حقوق آنها بچه کیفیت ادا خواهند نمود و آن دو امر از یکدیگر جدا نخواهند شد

تا بر لب حوض کوثر بمن رسند انگاه فرمود که خدا مولای من است و من مولای جمیع

مومنانم بعد ازان دست علی صلوات الله علی نبینا وعلیه را بگرفت و فرمود اللهم

من کنت مولاه فعلی مولاه خداوندا کسیکه من مولای اویم علی مولای اوست

۱۰۳

اللهم وال من والاه وعاد من عاداه خداوندا دوست دار کسی را که دوست دارد علی را و دشمن دار کسی را که دشمن دارد علی را
و در روایتی این عبارت زیاده آمده وانصر من نصره واخذل من خذله یاری ده
کسی را که یاری دهد علی را و فروگذار و یاری مده کسے را که فروگذارد و یاری ندهد
علی را وادر الحق حیث دار وبگردان حق را با علی هر سو که او بگردد و آمده است که
ملاقات کرد علی را عمر بن الخطاب بعد ازین حکایت وگفت گوارنده باد ترا و شاد
باش اے پسر ابیطالب که صبح کردی وگشتی مولای هر مومن از مرد و زن و روایت
کرده است این حدیث را احمد از براء ابن عازب و زید ابن ارقم کذا فی المشکاة بدانکه
درین حدیث غایت تفضیل و تکریم است مر علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ را و تحریص
و ترغیب است مومنان را بر محبت و موالات او و اجتناب و احتراز از بغض و عداوت
او چنانکه در حدیث آمده است که دوست ندارد علی را مگر مومن و دشمن ندارد علی را مگر
منافق هذا ما فی مدارج النبوة

مثنوی

زان سبب پیغمبر با اجتهاد	نام خود را وان علی مولا نهاد
گفت هر کو را منم مولا و دوست	ابن عم من علی مولاے اوست
چیست مولا آنکه آزادت کند	بند رقیت ز پایت برکند

والکثر احادیث که درین باب مذکور گشته از جمله متواترات است

چنانچه حدیث انت منی بمنزلة هارون من موسیٰ و حدیث انا من علی و علی منی و اللهم
وال من والاه وعاد من عاداه و حدیث لاعطین الرایة رجلا یحب اللہ و رسوله

وبحبہ اللہ و رسولہ وغیرہا آنا بیان آنکہ صحابہ ہم باستحقاق و اتصاف جناب امیر
بصفات کاملہ خلافت خاصہ معترف بودند از انجملہ آنست کہ علامہ ہر سیف الحق
والدین النسفی الحنفی آوردہ کہ وقت نزاع انصار و مہاجرین در سقیفہ بنی ساعدہ
ابوبکر صدیق استاد و قال انی ظننت ان علیا یصلح لذلک فاروت ان ابایعہ فقام
علی وسل سیفہ وقال قم یا خلیفۃ رسول اللہ قدمک النبی ولم یامرنی فقال مرابا بکر یصلی بالناس
رضینا بما رضی بہ رسول اللہ لدینا افلا نرضی لامر دنیانا وفی روایۃ قام ابوبکر خطیبا
بعد دفن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ قال ولیتکم ولست بخیرکم اقیلونی اقیلونی فقام علی وقال
لما لا اقیلک قدمک النبی فمن یوخرک و از انجملہ آنست کہ عمر بن الخطاب ابن عباس
را گفت کہ فی الواقع علی مرتضی علیہ السلام لائق این کار است لیکن در وے مزاح
بسیار است قال ابن عباس کنت عند عمر فتنفس نفسا حتی ظننت ان اضلاعہ قد
انفرجت فقلت لہ ما اخرج ہذا النفس منک یا امیر المومنین الا غم شدید قال ای واللہ
یا ابن عباس انی افکرت فلم ادر فیمن اجعل ہذا الامر بعدی ثم قال لعلک تری صاحبک لہا
قلت ما یمنعہ من ذلک مع جہادہ وسابقتہ وقرابتہ وعلمہ قال صدقت ولکنہ امرؤ فیہ
دعابۃ قلت فاین انت ترجمہ ابن عباس میگوید کہ بودم من نزد عمر بن الخطاب
پس آہ سردی کشید گمان بردم کہ استخوانہائی پہلوئی او از ہم جدا گشت و از ہم
شکست پس گفتم نیست این آہ سرد از تو یا امیر المومنین مگر بر اندوہ سختی گفت
راست گفتی ای ابن عباس گشت مرا چیزے کہ مکروہ می پندارم آنرا و آن اندوہ ا[illegible]

کرمنید اند که این مرخلافت بعد از من بکه بخواهد رسید بعد از ان گفت ای ابن
عباس تو زعم میکنی که صاحب تو علی ابن ابیطالب سزاوار است برای این کار ابن عباس
گفت چرا سزاوار نباشد علی مرتضی مراین کار را با وجود جهاد وی همراه رسولخدا
صلی الله علیه آله وسبقت وی با سلام بر همه صحابه خیر الوری و قرابت وے
با حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه آله و وفور علم مجید وے بے منتها گفت عمر راست گفتی
لیکن او مردیست که در مزاج وی مزاح بسیار است ابن عباس گفت پس تو چه
در نظر داری وفی روایة قال عمر ویحک یا ابن عباس ادری ما صنع بامته محمد قلت
ولم وهنت بحمد الله قادر ان تصنع ذلک مکان الثقة قال فی اراک تقول ان صاحبک
اولی الناس یعنی علیا قلت اجل والله وانی لاقول ذلک فی سابقته وعلمه وقرابته
وصهره قال انه کما ذکرت ولکنه کثیر الدعابة واز انجمله سوال اسحق است از قثم ابن العباس
اخرج الحاکم عن اسحق قال سالت قثم ابن العباس کیف ورث علی رسول الله دونکم قال
لانه کان اولنا به لحوقا واشدنا به لزوما یعنی علی مرتضی اول وا اقدم است در لحوق
بر رسولخدا واشد و واکثر است از ما بلزوم خدمت محمد مصطفی صلی الله علیه وآله
از انجمله آنست که عمر ابن الخطاب گفت که در علی سه خصلت اند که اگر یکے از انها
در من بودے بهتر بودے اخرج الحاکم عن ابی هریرة قال قال عمر ابن الخطاب
لقد اعطی علی ابن ابیطالب ثلاث خصال لان تکون لی خصلة منها احب الی من ان اعطی
حمر النعم قیل وما هو یا امیر المؤمنین قال تزوجه فاطمة بنت رسول الله صلعم وسکناه فی المسجد

مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ یحل لہ فیہ ما یحل لہ و الرایۃ یوم خیبر یعنی از ان سہ خصلت یکے تزوج علی مرتضی با فاطمہ زہرا دوم سکونت وی در مسجد با رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ چنانکہ حلال بود او را آنچہ در آنجا حلال بود مر رسولخدا را صلعم و سوم حوالہ کردن حضرت رسالت صلی اللہ علیہ و آلہ رایت را روز خیبر بآن مظہر کرامت و از انجملہ آنست کہ گفت ابن عباس مر علی را چہار خصلت است کہ نیست یکی از انہا در میان عرب و او مخصوص است باین چہار خصلت اخرج الحاکم عن ابن عباس قال لعلی اربع خصال لیست لاحد من العرب و ہو اول عربی و عجمی صلی مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و ہو الذی لواہ معہ فی کل زحف یا لفتح لشکر روندہ بسوے دشمن و ہو الذی صبر معہ یوم المہراس و ہو الذی غسلہ و ادخلہ فی قبرہ ترجمہ گفت ابن عباس کہ علی مرتضی مخصوص است بچہار خصلت و آن اینست کہ حضرت علی مرتضی اول کسی است در عرب و عجم کہ نماز خواند با رسولخدا دوم آنکہ لواء محمد مصطفی صلی اللہ علیہ و آلہ در ہر جنگ و محاربہ بدست علی مرتضی بود سوم آنکہ صبر کرد روز مہراس یعنی در روز احد چون مسلمانان گوشہ گیر شدند علی مرتضی قائم و صابر بود چہارم آنکہ غسل داد رسولخدا را و در آورد آنحضرت را در قبر یعنی متکفل تجہیز و تکفین رسولخدا حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ بود و از انجملہ آنست کہ عباس در زمان قرب وفات رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ مشورہ با علی مرتضی کرد کہ سوال خلافت از حضرت محمد مصطفے کنند و احوال

دریافت نماید اخرج البخاری من حدیث ابن المبارک عن یونس عن الزہری عن
عبد اللہ بن کعب عن ابن عباس قال خرج علی من عند رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فی
مرضہ فقالوا کیف اصبح رسول اللہ یا ابا حسن فقال اصبح بحمد اللہ باریا فقال العباس
الا تری انی اری رسول اللہ سیتوفی من وجعہ وانی لاعرف فی وجوہ بنی عبد المطلب
فانطلق بنا الی رسول اللہ فلنسئلہ فان کان الامر فینا بیّنہ وان کان فی غیرنا کلمناہ
فاوصی لنا فقال علی ان کان الامر فی غیرنا لم یعطیہ الناس ابدا وانی واللہ لا اکلم
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فی ہذا ابدا او اما ان ابا بکر الصدیق وسایرہم شہید
در بخاری وغیرہ آمدہ کہ علی مرتضی وعباس نزد حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ در مرض
موت بر آمدند وعباس بعلی مرتضی گفت بیا وطلب کن این امر خلافت را از حضرت
اگر در ما باشد بیان کند وبدانیم از ان آنحضرت پس علی مرتضی گفت من طلب نمیکنم
در وقلیتک ابوبکر وعمر وغیرہ صحابہ حاضر اند و در بعضی روایات آمدہ کہ از رسولخدا
دنیا طلب نکنم وازانجا ہمت اہتمام منصب رسولخدا کردن وبرای نصرت و
ہمت قویہ بکار بردن وفیض الہی واعیہ اعلاء کلمۃ اللہ وتفسل وفرو ریختن ومقامی
شگرف بہم رسانیدن کہ تعبیر از ان باخوت رسول صلعم ومعالاۃ او وبلفظ وصی ووارث
وامثال آن کردہ شود واخرج الحاکم عن ابن عباس ان النبی قال ایکم یتولانی
فی الدنیا والآخرۃ فقال لکل رجل منہم ایکم یتولانی فی الدنیا والآخرۃ فقال
صی مر علی اکثرہم فقال علی انا اتولاک فی الدنیا والآخرۃ فقال انت ولیّ فی الدنیا

و الآخرة و از انجملہ آنست کہ حضرت علی مرتضی فرمود من احق منی کیست سزاوار تر
از من اخرج الحاکم عن ابن عباس قال کان علی یقول فی حیوة رسول اللہ ان اللہ
یقول افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم واللہ لا ینقلب علی اعقابنا بعد اذ ہدانا اللہ
واللہ لئن مات او قتل لاقاتلن علی ما قاتل علیہ حتی اموت واللہ انی لاخوہ وولیہ
وابن عمہ ووارث علمہ فمن احق بہ منی و از انجملہ آنست کہ سعد ابی وقاص قتیکہ معاویہ
باو گفت کہ چہ چیز منع می کند ترا از سب ابی تراب پس فضائل و کمالات آن ذات
قدسی صفات بیان فرمود اخرج مسلم عن عامر بن سعد بن ابی وقاص عن ابیہ
قال امر معاویۃ بن سفیان سعدا فقال ما منعک ان تسب ابا تراب قال اما ذکرت
ثلثا قالہن رسول اللہ فلن اسبہ لئن یکون لی واحدۃ منہن احب الی من حمر النعم
سمعت رسول اللہ یقول لہ وقد خلفہ فی بعض مغازیہ فقال لہ علی یا رسول اللہ
خلفتنی مع النساء والصبیان فقال لہ رسول اللہ اما ترضی ان تکون منی بمنزلۃ ہرون
من موسی الا انہ لا نبوۃ بعدی وسمعتہ یقول یوم خیبر لاعطین ہذا الرایۃ رجلا یحب اللہ
ورسولہ ویحبہ اللہ ورسولہ قال فتطاولنا لہا فقال ادعوا لی علیا فاتی وبہ رمد
فبصق فی عینیہ ودفع الرایۃ الیہ ففتح اللہ علیہ ولما نزلت ہذہ الایۃ قل تعالوا ندع
ابناءنا الخ دعا رسول اللہ علیا وفاطمۃ وحسنا وحسینا فقال اللہم ہولاء اہلی و از ابی ذر
وسلمان ومقداد وابو طفیل وغیرہ صحابہ کرام فضائل آن قدوۃ انام بسیار
منقول است فی الصواعق اخرج احمد ان رجلا سال معاویۃ عن مسئلۃ فقال اسئل

عمنا علیا فهو اعلم فقال یا امیر المومنین جوابک فیها احب الی من جواب علی قال
بئس ما قلت لقد کرهت رجلا کان رسول الله یغیره بالعلم غرا و لقد قال لہ انت
منی بمنزلۃ ہارون من موسی الا انہ لا نبوۃ بعدی و تشبیہ وی برسول خدا در نماز کہ اعلی
عبادات است ذاتستی و ہمچنین در صلوۃ نافلہ تہجد وغیرہ و در صیام و سایر عبادات
مشابہ رسول خدا بود و رسول خدا را با وی تعشق بود و نخواست کہ جدا شود و
بلال ستیزان در خانہ رسول خدا میرفت و ہرگاہ او را نمی دید مضطرب در قلب
مبارک پیدا می گشت و ہرگاہ از دیدار وی مسرور میشد از غایت فرح و سرور
مکرر میفرمود علی آمد علی آمد و کسے را بجز علی مرتضی در وقت غضب رسول خدا طاقت و
جرأت سخن نبود و خانہ او میان خانۂ رسول خدا بود و آنچہ از لطفہا با وی نمود با کسی
انمعاملہ نمی فرمود وعن ام سلمۃ قالت والذی حلفت انہ کان علی لاقرب الناس عہدا برسول اللہ
غدا رسول اللہ غداۃ ویقول جاء علی جاء علی مرارا فقالت فاطمۃ کانک بعثتہ فی حاجۃ
قالت فجاء بعد قالت ام سلمۃ فظننت ان لہ الیہ حاجۃ فخرجنا من البیت فقعدنا
عند الباب وکنت من ادناہم الی الباب فاکب علیہ رسول اللہ وجعل یساره و یناجیہ ثم قبض رسول اللہ من یومہ ذلک فکان علی اقرب الناس عہدا اخرج الطبرانی
والحاکم عن ام سلمۃ قالت کان رسول اللہ اذا غضب لم یجترئ احد ان یکلمہ الا علی و
اخرج البخاری عن سعد بن عبیدۃ جاء رجل الی ابن عمر فسالہ عن علی فذکر محاسنہ
قال ہو ذاک بیتہ اوسط بیوت النبی وعن نافع انا علی فابن عم رسول اللہ وختنہ

واشار و بیده فقال ہذا بیتہ حیث ترون واخرج البخاری والمسلم عن ابی
حازم عن سہل بن سعد قال جاء النبی صلی اللہ علیہ وآلہ بیت فاطمۃ فلم یجد علیاً
فی البیت فقال این ابن عمک قالت کان بینی وبینہ شئ فغاضبنی فخرج فلم یقل عندی
فقال رسول اللہ لانسان انظر این ہو فجاء فقال یا رسول اللہ ہو فی المسجد
راقد فجاء رسول اللہ وہو مضطجع قد سقط رداءہ عن شقہ واصابہ تراب فجعل
رسول اللہ یمسحہ عنہ ویقول قم ابا تراب قم ابا تراب یعنی رسول خدا بدست
خود خاک از بدن مبارک علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و ربیکرد و میفرمود
برخیز یا ابا تراب عن بریدہ قال کان احب النساء الی رسول اللہ فاطمۃ
ومن الرجال علی وعن جمیع عن ابن عمر قال دخلت مع ابی علی عائشۃ فسمعتہا
من وراء الحجاب وہی تسالہا عن علی فقالت تسالنی عن رجل لا اعلم احدا
کان احب الی رسول اللہ من علی ولا فی الارض امراۃ کانت احب الی رسول اللہ
من امراتہ اخرج ہذہ الاحادیث الحاکم فی المستدرک واخرج النسائی عن ابی
جعفر محمد بن علی عن ابراہیم سعد وقاص عن ابیہ قال کنا عند النبی وعندہ قوم
جلوس فدخل علی فلما دخل خرجوا فلما خرجوا تلاوموا فقالوا واللہ ما اخرجنا وادخلہ
فرجعوا فدخلوا فقال واللہ ما انا ادخلتہ واخرجتکم بل اللہ ادخلہ واخرجکم نقل
می کند سعد وقاص از پدر خود کہ بودیم با ہمہ صحابہ نزد رسول خدا صلی اللہ علیہ
وآلہ ونزدیک رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ مردمان نشستہ بودند پس آمد علی

علیہ السلام پس ہرگاہ کہ در آمد علی مرتضی بیرون آمد ہمہ ما و یکے بدیگرے ملامت
می کرد و می گفت قسم خدا مارا بیرون نکرد رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ و در بیا ورد
علی مرتضی را چہ شد کہ خود بخود بیرون آمدیم پس باز گشتند و در آمدند بمجلس رسولخدا پس فرمود
در نیاوردم من علی مرتضی را و بیرون نکردم شمارا بلکہ خدا تعالی در آورد او را
و بیرون کرد شمارا و اخرج النسائی عن ابی ذرعۃ بن عمرو بن جریر عن عبد اللہ
بن یحیی سمع علیا یقول کنت ادخل علی نبی اللہ کل لیلۃ فان کان یصلی سبح فدخلت و ان
لم یصلی اذن لی فدخلت می فرماید علی مرتضی کہ ہمیشہ در آمدم بخدمت نبی خدا ہر شبے
پس اگر نماز میخواند رسول اللہ سبحان اللہ میگفت تا من بدانم کہ در نماز ہست
پس در آمدم بخانہ و اگرچہ نماز مشغول نمی بود اذن میداد مرا پس در می آمدم
فی المشکاۃ عن علی قال کانت لی منزلۃ من رسول اللہ لم یکن لاحد من الخلائق آتیہ علی
سحر فاقول السلام علیک یا نبی اللہ فان تنحنح انصرفت الی اہلی و الا دخلت علیہ رواہ
النسائی و اخرج النسائی عن ابی الاسود و رجل آخر عن زاذان قال قال کنت واللہ
اذا سالت اعطیت و اذا سکت ابتدیت فرمود علی مرتضی علیہ السلام قسم بخدا کہ بود
آنقدر منزلت من نزد رسولخدا کہ ہرگاہ میخواستم چیزیرا عطا میفرمود بمن
و اگر طلب نمیکردم چیزیرا کہ داشت خود مے بخشید مرا و اخرج النسائی عن سلیمان
بن عبد اللہ بن الحارث عن جدہ عن علی قال مرضت فاتانی رسول اللہ فدخل
علی و انا مضطجع فاتکی الی جنبی ثم سجانی بثوبہ فلما رای قد برئت قام الی المسجد یصلی فلما

فقضی صلوته جاء فرفع الثوب وقال قم یا علی فقمت وقد برأت کانما لم اشتک شیئا قبل ذلک فقال ما سألت ربی شیئا فی صلواتی الا اعطانی وما سألت لنفسی شیئا الا قد سألت لک . روایت است از علی مرتضی که من مریض بودم در رسولخدا تشریف آورد و به پہلوی من نشست بعد از ان در چادر خود گرفت ہرگاه که یافت آرام و تسکین در من ایستاد و رفت بسوی مسجد برای نماز و بعد ادای نماز باز تشریف آورد و چادر از من کشید و فرمود بایستادی برخیز ای علی پس ایستاده شدم صحیح و تندرست گویا که نبود مرا بیماری ہرگز پیش ازین شعر

واطلقت اربها من ربقة اللمم		کم ابرأت وصبا باللمس راحته

پس فرمود رسولخدا که سوال نکردم من چیزی را در نماز از خدا مگر داد مرا و چیزیکه خواستم از خدا برای نفس خود خواستم آنرا برای تو ای علی مرتضی فی المشکات عن علی قال کنت شاکیا فمر بی رسول اللہ وانا اقول اللہم ان کان اجلی قد حضر فارحنی وان کان متاخرا فارفعنی وان کان بلاء فصبرنی فقال رسول اللہ کیف قلت فاعاد علیہ قال فضربہ برجلہ وقال قل اللہم عافہ او اشفہ شک الراوی قال فما اشتکیت وجعی بعد رواہ الترمذی وقال ہذا حدیث حسن صحیح وفیہ عن جابر قال دعا رسول اللہ علیا یوم الطائف فانتجاہ فقال الناس لقد طال نجواہ مع ابن عمہ فقال رسول اللہ ما انتجیتہ ولکن اللہ انتجاہ رواہ الترمذی روایت است از جابر که طلبید رسولخدا روز طایف علی مرتضی را و مشورہ کرد با وی پس گفتند مردمان

بدرستیکہ دراز گشت مشورہ رسولخدا با پسر عم دی علی مرتضی پس فرمود رسولخدا
صلی اللہ علیہ و آلہ در جواب ایشان کہ من راز نگفتم و مشورہ نکردم با علی مرتضے
صلوات اللہ علی نبینا و علیہ بلکہ خدا راز گفت و مشورہ نمود با علی و فیہ عن
ام عطیۃ قال بعث النبی صلی اللہ علیہ و آلہ جیشا فیہم علی قالت فسمعت رسول اللہ
وہو رافع یدیہ یقول اللہم لا تمتنی حتی ترینی علیا رواہ الترمذی ترجمہ رسولخدا
صلی اللہ علیہ و آلہ لشکر روان ساخت بجائی و بود دران لشکر علی مرتضی
پس آنحضرت ہر دو دست مبارک خود را بر داشت بسوئے آسمان فرمود
خدایا میران مرا تا آنکہ بنمائے بمن علی مرتضے را بوصال و خدا
باز مرسانید کہ گر بمیرم بہ دل ارمان نماند و از جملہ فضائل وست کہ روایت
کردہ شدہ است قال عمر سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ یقول لو ان السموات
و الارض وضعتا فی کفۃ و وزن ایمان علی لرجح ایمان علی علیہ السلام ہذا ما فی
فصل الخطاب وغیرہ و عن انس بن مالک قال کنت اخدم رسول اللہ فقدم
لرسول اللہ فرخ مشوی فقال اللہم ائتنی باحب خلقک الیک یاکل معی ہذا الطیر
قال فقلت اللہم اجعل رجلا من الانصار فجاء علی فقلت ان رسول اللہ علی حاجۃ
ثم جاء فقال رسول اللہ افتح فدخل فقال رسول اللہ ما حبسک علی ما صنعت فقلت یا رسول اللہ سمعت
دعاءک فاحببت ان یکون رجلا من قومی فقال رسول اللہ ان الرجل قد یحب
قومہ و فی بعض الروایات ذالک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء و اللہ ذو الفضل العظیم

و ہذا الحدیث فی المشکاۃ ایضا بروایت الترمذی ترجمہ روایت است از انس که خدمت می کردم رسول خدا را و روزی به ہدیہ آوردند نزد آنحضرت پرندهٔ کباب کرده پس فرمود آنجناب که خدایا برسان نزد من درین وقت کسی را که دوست‌ترین باشد از جمیع خلق نزد تو که بخورد با من این کباب را پس دعا کرد و انس بگرداند خدا تعالی دعوله یکی از مرا انصار را که بیاید و ہمراه رسول خدا بخورد پس آمد علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه گفت انس که رسول خدا صلی الله علیه و آله در کار است و وقت ملاقات نیست بعد از ان باز آمد علی مرتضی پس فرمود رسول خدا بگشا در را تا در آید علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه پرسید رسول خدا از انس که چه چیز بر داشت ترا بر چیز یکه کردی با علی مرتضی و حیله نمودی و مانع آمدی عرض کرد انس تا شنیدم این دعا از تو دوست داشتم که مشرف شود باین دعا یکی از برادران و قوم من فرمود رسول خدا بدرستیکه هر مرد دوست میدارد قوم خود را این فضل خداست هر که را می‌خواهد میدهد

لا مانع لما عطاه و لا معطی لما منعه مثنوی

ورشکسته پای حق بخشد پری	هم ز قعر چاه بگشاید دری
فهم و خاطر تیز کردن نیست راه	جز شکسته می نگیرد فضل شاه
بی عنایات حق و خاصان حق	گر ملک باشد سیاهستش ورق

اما بیان آنکه در زہد و تقوی و ترک لذات دنیا و محقر انگاشتن شهوات النفس

وخوف خدا و رغبت بعقبی برطریقه رسول خدا بود قال علی والله لدنیاکم ہذہ اہون
فی عینی من عرق خنزیر فی ید مجذوم ہذا فی الصواعق و فیہ ایضا اخرج ابو عمر عن رجل
من ہمدان قال قال معاویۃ یا ضرار صف لی علیا قال اعفنی قال لتصفنہ قال اما
اذا لا بد من وصفہ فکان والله بعید المدی شدید القوی یقول فصلا و یحکم
عدلا ینفجر العلم من جوانبہ و ینطق الحکمۃ من نواحیہ یتوحش من الدنیا و زہرتہا و یانس
باللیل و وحشتہ و کان غزیر العبرۃ طویل الفکرۃ یعجبہ من اللباس ما خشن و قصر و من الطعام
ما خشن و جشب کان فینا کاحدنا یجیبنا اذا سالنا و ینبئنا اذا استنبانا و یاتینا اذا دعوناہ
و یدنینا اذا اتیناہ و نحن والله مع تقریبہ ایانا و قربہ منا لا نکاد نکلمہ ہیبتہ لہ یعظم اہل
الدین و یقرب المساکین لا یطمع القوی فی باطلہ و لا ییئس الضعیف من عدلہ و اشہد بالله
لقد رایتہ فی بعض مواقفہ و قد ارخی اللیل سدولہ و غارت نجومہ قابضا علی لحیتہ
یتململ تململ السلیم و یبکی بکاء الحزین و یقول یا دنیا غری غیری الی تعرضت ام الی
تشوقت ہیہات ہیہات قد باینتک ثلاثا لا رجعۃ فیہ فعمرک قصیر و خطرک حقیر
آہ آہ من قلۃ الزاد و بعد السفر و وحشۃ الطریق فبکی معاویۃ و قال رحم الله
ابا حسن والله کان کذلک فکیف حزنک علیہ یا ضرار قال حزن من ذبح ولدہا فی
حجرہا **ترجمہ** روایت است کہ گفت معاویہ بضرار السدی ای ضرار
بیان کن اوصاف علی را گفت ضرار معاف دار مرا گفت معاویہ البتہ بیان باید کرد
اوصاف علی را گفت حالا ضرور افتاد مرا بیان کردن اوصاف علی مرتضی

صلوات الله علی نبینا وعلیه بتحقیق بود علی مرتضی ببعید المدی یعنی نهایت وغایت ندانشت که اوصافش در احاطهٔ وصّاف در آید

شعر عربی

لا تدرک الواصف المطری خصائصه | وان یک سابقا فی کل ما وصفا

شعر

ندید و نه بیند دگر روزگار | جوان چون علی تیغ چون ذو الفقار
اوصاف علی بگفتگو ممکن نیست | گنجایش بحر در سبو ممکن نیست
من ذات علی بواجبی کی دانم | الا دانم که مثل او ممکن نیست

وسخت ومحکم بود در قوت وشجاعت **ابیات**

بود از غایت فتوت خویش | خالی از حول خویش وقوة خویش
قوة وفعل حق از او زده سر | کند بخویشتن در خیبر

وحی گفت قول فیصل که جدا می کرد سخن وحی حق را از باطل **ابیات**

وحی دلپذیرش که منظرگاه اوست | چون خطا باشد چو دل آگاه اوست
آنکه از حق یابد او وحی وجواب | وحی حق والله اعلم بالصواب

وحکم می کرد بعدل که در ان میلی وحیفی بر هیچکس نمی بود **ابیات**

عدل چه بود آب ده اشجار را | ظلم چه بود آب دادن خار را
عدل وضع نعمتی بر موضعش | نی بهر بیخی که باشد آبکش
هر نکو سیرتان و بدکاران | دست او ابر موهبت باران

فیض آن ابر بر همه عالم | گر بریزد دمی نگردد کم

وجاری بود علم از هر پهلوی وی یعنی علی مرتضی دریای عظیم علم بود که بهر جانب افاضه فیض وی میشد وتا قیامت جاری خواهد ماند مثنوی

علم دریایی است بیحد و کنار | طالب علم است غواص بحار
هین تلاشش بهر یافتن بار علم | تا ببینی ودر درون اسرار علم
در دولت یعنی علوم انبیا | بی کتاب والمه بی اوستا

وبیچکید حکمت از هر کنار علی مرتضی یعنی هر سخن آنحضرت مشتمل بر اسرار وحکمت بود

اشعار

آن سخنهایی که از عقل کل است | بوی از گلزار آن سرو گل است
آن دماغی کو بران گلشن شد | چشم یعقوبان همه روشن کند
دل بیارامد ز گفتار صواب | آنچنان کز تشنه از آمد آب
گنج سلونی در دلش علم لدنی حاصلش | جان و تن آب و گلش با علم حکمت آشنا

ومیگریخت علی مرتضی از دنیا ووحشت می گشت از زیب و زینت آن

اشعار

ترک دنیا گیر تا سلطان شوی | ورنه همچون چرخ سرگردان شوی
آنچه با تو در نیاید زیر خاک | این همه دنیا بود نه دین پاک

وانس می گرفت علی مرتضی در ظلمت شب ووحشت آن با خدا وانوس میگشت

در خلوت بیاد مولا اشعار

روی در دیوار کن تنها نشین — در وجود خویش هم خلوت گزین
قعر چه بگزید هر کو عاقل است — زانکه در خلوت صفاهای دل است
آنکه در خلوت نظر بر دوخته است — آخر آنرا هم ز یار آموخته است
خلوت از اغیار باشد نه ز یار — پوستین بهر دی آمد نی بهار
جنبش و آرام اندر خلوتش — جز برای حق نباشد نیتش
هیچ کنجی بی دد و بی دام نیست — جز بخلوتگاه حق آرام نیست

و بمقتضای آن فی ذلک لعبرة لاولی الابصار بسیار عبرت می گرفت علی مرتضی از چیزیکه فرموده است حق جل و علا عبرت گرفتن بوی نظم

لا تخافوا ان چه حق داد حق — نان فرستد چون فرستاده طبق
هر که ترسد مر ورا ایمن کند — مر دل ترسنده را ساکن کند
نی ز دریا ترس و نی از موج و کف — چون شنیدی تو خطاب لا تخف

و بود علی مرتضی دراز فکر و اکثر ساکت میماند ابیات

فکر کن تا وا رهی از فکر خود — فکر کن تا فرد گردی از حسد
چون در معنی زنی بازت کنند — پر فکرت زن که شهبازت کنند
فکرت آن باشد که بگشاید رهی — راه آن باشد که پیش آید شهی
شاه آن باشد که از خود شه شود — نه بمخزنها و لشکر شه شود

تا بماند شاهیش اندر سرمدی — همچو عز ملک و دین احمدی

خوش نمی‌آمد او را لباسی که درشت و کوتاه نبود و طعامی درشت که یکی در دیگری آمیخته نشود یعنی بسوی لباس لطیف و طعام لذیذ التفات و میل نداشت

ابیات

چونکه گشته گردد این جسم گران — زنده گردد هستی اسرار دان

آن تنی را که بود جان در تحلل — خوش نگرد و گر بگیری در عسل

آن کسی داند که روزی زنده بود — از کف آن جان جان جامی ربود

این تن کج فکرت معکوس رو — صد هزار آزاد را کردی گرو

این بدن اندر غذاهای بسیر — مرغ روحت بسته با جنس دگر

جان گشاید سوی بالا بالها — در زده تن در زمین چنگالها

هر گرانی چون کسل خود از تن است — جان ز خفت جمله در پریدنست

کنده تن را ز پای جان بکن — تا کند جولان بگرد آن چمن

سجده نتوان کرد بر آب حیات — تا نیابم از تن خاکی نجات

چون ببردم از حواس بوالبشر — حق مرا شد سمع و ادراک و بصر

و بود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه میان ما مانند یکی از ما یعنی با وجود آن بزرگی و عظمت و جاه و جلالت از لوث کبر و رعونت پاک بود و در هیچ چیز تکلیف نمی‌نمود و جواب می‌داد ما را هرگاه سوال می‌کردیم و خبر می‌داد ما را

و قتیکه می خواستیم که خبر و هد مارا

ابیات

صورتش بر خاک و جان در لامکان
لامکانی فوق فهم سالکان

در پیشرو و پوشش گشته است آفتاب
فهم کن والله اعلم بالصواب

و با وجود قرب و منزلت ما نزد او و توجه و شفقت او بر حال ما عظمت و هیبت او بدرجه در دلهای ما بود که طاقت و جرأت نداشتیم که با وی سخن بگوییم

ابیات

هیبت بی سبقت نیستم او
خلق را طاقت و تکلم او

هر که ترسید از حق و تقوی گزید
ترسد از وی جن و انس هر که دید

هیبت حق است این از خلق نیست
هیبت این مرد صاحب دلق نیست

تعظیم و اعزاز میکرد علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه مومنان را

ابیات

تا هوا تازه است ایمان تازه نیست
که هوا جز قفل این دروازه نیست

مومن آن باشد که اندر ناکسیست
کافر از ایمان او حسرت خورد

و سلوک و مواسات میفرمود علی مرتضی با مساکین و فقرا و دلگاه نداشت هیچ چیز برای نفس خود ان التحیات الاسمحیات

ابیات

گر نماند از جود در دست تو مال
کی کند فضل خدایت پایمال

هر که کارد گردد انبارش تهی
لیک اندر مزرعه باشد بهی

وبود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه که غالب بود بر همه قوی یا دا امید نمیداشت کسی از او یا نظر بر دیدبه وحشمت وقوة وشجاعت او که قولی وفعلی بجز صدق وراستی از ان مظهر حق بظهور آید یعنی خوف جز خدا و رسول از دیگری نداشت و او غالب بود و همه را مغلوب ابیات

گفت پیغمبر علی را کای علی	شیر حقی پهلوانی پر دلی
از علی آموز اخلاص عمل	شیر حق را دان منزه از دغل

وبود علی مرتضی علیه السلام که ناامید نگشت از عدل وانصاف وی هیچ ضعیفی وعاجزی یعنی بداد غریبان ومسکینان میرسید و در هر کار صدق وراستی را کار می فرمود ابیات

صدق هین جان داد ای سابقون	از نبی برخوان رجال صادقون
از حدیث راست آرام دلست	راستیها دانه دام دلست
دل نیارامد بگفتار دروغ	همچنانکه روغن اندر عین دوغ
رنگ شک و رنگ کفران نفاق	تا ابد باقی بود بر جان عاق
رنگ صدق و رنگ تقوی و یقین	تا ابد باقی بود در متقین

وگفت ضرار سعدی که حاضر شدم در جاییکه می ایستاد علی مرتضی علیه السلام برای عبادة خدا وقت تاریکی شب فرو رفتن ستارگان دیدم که آنحضرت ریش مبارک خود بدست خود گرفته بی قرار و بیتاب بود ناشد بیتابی نارگزیده

وی گریست به گریهٔ شخصی سخت اندوهناک با درد و بیقراری و بغایت تضرع و زاری

ابیات

ای خنک چشمی که آن گریان اوست / وی همایون دل که آن بریان اوست
اشک کان از بهر او بارند خلق / گوهرست و اشک پندارند خلق
ناله آنرا ناله‌ها خوش آیدش / از دو عالم ناله و غم بایدش
هر که باشد شاه دردش را دوا / گر چو نی نالد نباشد بی‌نوا
چون تضرع را بر حق قدرهاست / آن بها که آنجاست زاری را کجاست

وی فرمود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه در گریه و آه و ناله ای دنیا فریب ده و بغیر و رساز غیر مرا آیا پیش آمدی مرا و عرض کردی نفس خود را بر من یا بسوی من شوق و رغبت نمودی دور است دور است آنچه می نمائی مرا بدرستیکه طلاق داده‌ام ترا سه طلاق و گذاشتم ترا بعد یکبار گشت نیست در آن برو دور شو ابیات

هر که از دیدار برخوردار شد / این جهان در چشم او مردار شد
مال دنیا دام مرغان ضعیف / ملک عقبی دام مردان شریف
سوی دریا عزم کن زین آبگیر / بحر جو و ترک این گرداب گیر

وی فرمود علی مرتضی که ای دنیا عمر تو قلیل است کما قال الله تعالی قل متاع الدنیا قلیل و عظمت و حشمت و زینت تو ناچیز و حقیر است ابیات

گفت دنیا لهو و لعب است و شما — بچه و کید و راست فرماید خدا
خلق اطفال‌اند جز مست خدا — نیست بالغ جز رهیده از هوا
از لعب بیرون نشد کودک کسی — بی زکات روح کی باشی زکی
هر حریصی تا شدی ترک دنیا کی کند — شیر مردی باید و دریا دلی مردانه

بعد از آن آه کشید و فرمود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه که افسوس توشه راه و زاد آخرت اندک و قلیل و سفر عقبی بس دراز و طویل و طریق هولناک چه خواهد شد ای خالق افلاک ابیات

الهی بگذار جان پر خوف باش — بگذر از ناموس رسوا باش فاش
خوف آنکس راست کو را خوف نیست — غصه آنکس را که اینجا طوف نیست
لا تخافوا دان چو خوفت داد حق — نا فرستد چون فرستاده طبق

هرگاه که بیان کرد ضرار این اوصاف جمیله و خصائل جلیله حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه بگریه آمد و معاویه گفت رحمت کند خدا ابا الحسن را قسم بخدا ابو الحسن صلوات الله علی نبینا و علیه چنانکه بیان کردی ای ضرار

شعر عربی

اکریم منی علیه مرتبة الوری حقی — او انا المته بالمته و حدی

بعد از آن پرسید معاویه از ضرار که چگونه است غم تو در اندوه تو برای ابو الحسن ضرار جواب داد غم و اندوه من بر مفارقت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا

وعلیه مانند غم و اندوه زنی است که ذبح کرده شود پسرش در کنار وی
و آن زن از دیدن این حال بیتاب و بیقرار زار زار گریان و نالان باشد

شعر

ای دریغا اشک من دریا بدی		تا نثار دلبری زیبا بدی

از اخرج ابوعمر عن عبد الله بن ابی الهذیل قال رایت علی خرج وعلیه قمیص
غلیظ رازی اذا مد کم قمیصه بلغ الی الظفر و اذا ارسله صار الی نصف الساعد ترجمه
عبد الله بن ابی الهذیل روایت کرده است که دیدم علی ابن ابی طالب صلوات الله
علی نبینا وعلیه را که بیرون آمد روزی و بود در وی پیراهنی کنده از پارچه
ری هرگاه که دراز می کرد آستین آن پیرهن را میرسید تا بناخن و وقتیکه
میگذاشت آستین را میشد تا نصف بازو قریب آرنج و از انجمله ورع و اجتناب
اوست از شبهات اخرج ابوبکر عن ابی شیبه عن ام کلثوم بنت علی قالت رایت
امیر المومنین اتی باترنج فذهب حسن و حسین یتناول منه اترنجة فنزعها من یده
ثم امر به فقسم ترجمه گفت ام کلثوم دختر علی بن ابیطالب صلوات الله علی نبینا
وعلیهم روزی آورده شد نزد امیر المومنین صلوات الله علی نبینا وعلیه ترنجها
پس رفتند حسن یا حسین و گرفتند یکی از آنها پس گرفت علی مرتضی از دست ایشان و
تقسیم کرد میان مردمان و از انجمله آنست که برای خود هیچ نگاه نداشت همه
در راه خدا صرف می نمود از اخرج ابوعمر قال کان علی اذا اورد علیه المال

لم یبق منه شیئا الا قسمه ولا یترک فی بیت المال منه الا ما یعجز عن قسمته فی یومه ذلک یقول یا دنیا غری غیری ولم یکن یستأثر من الفیء بشیء ولا یخص حمیما ولا قریبا ولا یخص بالولایات الا اهل الدیانات والامانات واذا بلغه عن احد خیانة کتب الیه قد جاءتکم موعظة من ربکم فاوفوا الکیل والمیزان بالقسط ولا تبخسوا الناس اشیاءهم ولا تعثوا فی الارض مفسدین بقیة الله خیر لکم ان کنتم مؤمنین وما انا علیکم بحفیظ اذا اتاک کتابی فاحتفظ بما فی یدیک من عملنا حتی نبعث الیک من یتسلمه منک ثم یرفع طرفه الی السماء فیقول اللهم انک تعلم انی لم آمرهم بظلم خلقک ولا بترک حقک

ترجمه وقتیکه می آمد مالی نزد علی مرتضی نگاه نمیداشت چیزی را و صرف می کرد همه را در راه خدا و در بیت المال چیزی نمیگذاشت مگر آنکه عاجز میشد از قسمت کردن وی آن روز و می فرمود ای دنیا فریب ده و مغرور ساز غیر مرا و نیست بر من دست ترا و خود نمی گرفت از مال غنیمت و مخصوص نمیگردانید کسی را از دوستان خویشان خود و والی نمی گردانید بر چیزی کسی را که صاحب دیانت و امانت می بود و هرگاه که میرسید بوی خبر خیانت کسی می نوشت بسوی وی این آیه قد جاءتکم الخ که مضمونش اینست بدرستیکه آمد شما را نصیحتی از پروردگار شما که تمام پیمائید کیل را به پیمانه و تمام سنجیده بودن را بترازو و بعدل و راستی و کم مکنید چیزهای مردمان را و غایت تباهی مجوئید در زمین در حالتیکه فساد کنندگان باشید آنچه باقی خدا تعالی گذارد به است شما را از حلال بعد از ترک حرام

بهتر آنست برائی شما از آنچه بجبایت جمع بکنید اگر هستید شما باور دارندگان
در قول مرا و من نیستم بر شما نگاهبان که شما را از قبایح نگاه دارم و می نوشت
هرگاه که میرسید بشما کتاب من نگاه دارید آنچه نزد شماست تا بفرستم بسوی
شما دیگری را که بگیرد از شما بعد از آن چشم بسوی آسمان می کرد و می فرمود الٰهی
تو میدانی که من حکم نکرده ام ایشان را که ظلم کنند بر خلق تو و نه بنهند حق تو را
اخرج ابو عمر عن مجمع التیمی ان علیا قسم ما فی البیت بین المسلمین ثم امر به فکنس ثم صلی
فیه رجاء ان یشهد له یوم القیامة ترجمه بدرستیکه علی مرتضی تقسیم میکرد بمسلمانان
آنچه در بیت المال می بود و بعد از آن حکم می فرمود که جاروب کنند این خانه را
بعد از آن نماز میخواند بامید آنکه گواهی داده شود برای او در روز قیامت

۵

آن شاه دلاور که برای طمع نفس	بر خوان جهان پنجه نیالود علی بود

وازجمله زهد اوست که برادرش عقیل و را گذاشته بطرف معاویه رفت
فی الصواعق وسبب مفارقته اخیه عقیل ایاه انه کان یعطیه کل یوم من الشعیر ما یکفی عیاله
فاشتهی علیه اولاده مریسا فصار یاخذ فی کل یوم شیئا قلیلا حتی اجتمع عنده
ما اشتری به سمنا و تمرا و صنع لهم فدعوا علیا الیه فلما جاء و قدم له ذلک سال
عنه فقصوا علیه ذلک فقال او کان یکفیکم ذلک بعد الذی عزلتم منه قالوا نعم
فنقص عما کان یعطیه مقدار ما کان یعزل کل یوم و قال لا یحل لی ان ازید من ذلک

فغضب فحمی له حدیدة وقربها من خده وهو غافل فتأوه فقال تجزع من هذه
وتعرضنی لنار جهنم فقال لاذهبن الی من یعطینی تبرا ویطعمنی تمرا فلحق بمعاویه وقال
یوما لولا علم انی خیر له من اخیه ما اقام عندنا وترکه فقال له عقیل اخی خیر لی فی دینی وهذا
خیر لی فی دنیای وقد اخترت دنیای واسال الله خاتمة خیر واخرج ابن عساکر
ان عقیلا سال علیا فقال انی محتاج وانی فقیر فاعطنی قال اصبر حتی یخرج عطائی
مع المسلمین فاعطیک معهم فالح علیه فقال لرجل خذ بیده فانطلق به الی حوانیت
اهل السوق فقال دق هذه الاقفال وخذ ما فی هذه الحوانیت قال ترید ان
تتخذنی سارقا قال وانت ترید ان تتخذنی سارقا ان اخذ اموال المسلمین
فاعطیکها دونهم قال لآتین معاویه قال انت وذاک فاتی معاویه فسأله فاعطاه
مائة الف درهم ثم قال اصعد علی المنبر فاذکر ما اولاک علی وما اولیتک فصعد فحمد الله
واثنی علیه ثم قال یا ایها الناس انی اخبرکم انی اردت علیا علی دینه وانی اردت
معاویه علی دینه فاختار علی دینه اذ اخرج ابو عمر عن عاصم بن کلیب عن
ابیه قال قدم علی علی مال اصفهان فقسمه سبعة اسباع ووجد فیها رغیفه فقسمه
سبع کسر وجعل علی کل جزء کسرة ثم اقرع بینهم ایهم یعطی اولا

ترجمه آمد علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه
مال از اصفهان واورا هفت حصه نموده تقسیم فرمود ویافت دران مال
نانی آن نان را هفت حصه نمود وبر هر حصه از آن مال گذاشت بعد قرعه

انداخت کہ بہ کدام کس اول داده شود یکی ازین حصہ ها و از اخرج ابو عمر عن معاذ بن العلاء اخی ابی عمرو بن العلاء عن ابیہ عن جده قال سمعت علی بن ابیطالب یقول ما اصبت من فیئکم الا هذه القارورة اهدیها الی الدهقان ثم نزل الی بیت المال ففرق کل ما فیہ ثم جعل یقول افلح من کانت لہ قوصرة یاکل منها کل مرة روایت ست کہ فرمود علی بن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ کہ نرسید مرا از غنیمت شیٔا مگر همین شیشہ کہ بہدیہ فرستاد آنرا بسوی من دهقانے و تشریف آورد به بیت المال و پراگنده کرد انچہ بود دران بعد ازان فرمود کہ رستگاری یافت کسیکہ باشد او را زنبیل خرما کہ بخورد ازان هر مرتبہ کہ بخواهد هنیئا لارباب النعیم نعیمها والعاشق المسکین ما یتجرع اشعار آدمی عجز و فقر آمد امان

از بلای نفس پر حرص و غمان	نیست قدرت هر کسے را سازوار
عجز بہتر مایہ پرهیزگار	فقر ازین رو فخر آمد جاودان
کہ بتقوی ماند دست نارسان	چون لباس از فقر پیرایہ شود
او مجرد وار بے سایہ شود	

از اخرج ابو عمر عن ابی حیان التیمی عن ابیہ قال رایت علی بن ابیطالب علی المنبر یقول من یشتری منی سیفی هذا فلو کان عندی ثمن ازار ما بعتہ فقام الیہ رجل فقال انا اسلفک ثمن ازار ترجمہ راوی میگوید کہ دیدم علی ابن ابیطالب را بر منبر کہ می فرمود کیست کہ خرید کند از من این شمشیر مرا اگر می بود نزد من قیمت آزاری کہ محتاجم بوی نمی فروختم این شمشیر را

ایسے بادہ مروسے کہ گفت من پیش پیغمبر صلعم قیمت آزار تو و از انجملہ انست صبر بر تنگی معیشت و ایثار نفس خویش گوارا ساختن اخرج ابوبکر عن ابی البختری قال قال علی لامہ فاطمہ بنت اسد اکفی فاطمہ بنت رسول اللہ الخدمۃ خارجاً والحاجۃ وتکفیک العمل فی البیت العجن والخبز والطحن ترجمہ گفت علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ با در خود را کہ کفایت میکنم من برای خدمت فاطمہ زہرا صلوات اللہ علی نبینا وعلیہا وآلہ کہ تعلق از بیرون خانہ دارد از آوردن آب وغیرہ حاجات وکفایت میکنی برای خدمتی کہ تعلق بدرون خانہ دارد مانند خمیر کردن ونان پختن وآرد کردن و فی الصواعق لقد طلق علی الدنیا ثلثا وقال لقد رفعت بدرعتی ہذہ حتی استحییت من رقاعہا واز اخرج احمد عن مجاہد قال قال علی جعت مرۃ بالمدینۃ جوعا شدیدا فخرجت اطلب العمل فی عوالی المدینۃ فاذا انا بامراۃ قد جمعت مدرا فظننتہا تریدبلہا فقاطعتہا کل ذنوب علی تمرۃ فمددت ستۃ عشر ذنوبا حتی مجلت یدای ثم اتیت الماء فاصبت منہ ثم اتیتہا فقلت بکفی ہکذا فعدت لی ستۃ عشر تمرۃ فاتیت النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فاخبرتہ فاکل معی منہا ترجمہ علی گرسنہ شدم یکبار در مدینہ سخت گرسنگی و بیرون آمدم تا کاری بکنم و مزد آن کار را صرف حاجت خود نمایم ناگاہ دیدم زنی را کہ جمع کردہ کلوخہا پس گمان کردم کہ این زن میخواہد کہ این را تر کند وگل سازد پس مقاطعہ کردم کہ من این را تر کردہ تسلیم کنم بعوض ہر دلو یک خرما از تو در مزد خواہم گرفت ولپس کشیدم شانزدہ دلو تا آبلہ بر آورد دست من از کشیدن دلوہا بعد از ان آوردم آب را

وریختیم بران کلوخها بعد ازان رفتیم نزد آن زن و گفتیم که کفایت میکند ترا همین قدر پس
شانزده خرما شمار کرده حواله من نمود پس آمدم بخدمت رسولخدا و عرض کردم این ماجرا
پس خورد رسولخدا صلی الله علیه و آله با من ازان خرما ها فی الفوائد اوصی امیر المومنین
علی علیه السلام لامیر المومنین حسین علیه السلام و قال شعر لنقل الصخر من قلل الجبال ٭
احب الی من منن الرجال ٭ یقول الناس لی فی الکسب عار ٭ فقلت العار فی ذل
السوال ٭ بلوت الناس قرنا بعد قرن ٭ فلم ارشل ختال بمال ٭ و ذقت مرارة
الاشیا طرا ٭ فما طعمت امر من السوال ٭ واز اخرج احمد عن محمد بن کعب القرظی
ان علیا قال لقد رایتنی مع رسول الله انی لاربط الحجر علی بطن من الجوع وان صدقتی
الیوم لاربعون الفا فرمود حضرت علی مرتضی علیه السلام هر آئینه بودم من با رسولخدا
صلی الله علیه و آله و سلم که می بستم بر شکم خود سنگ از غایت گرسنگی و امروز صدقه من چهل
هزار رسیده ٭ نظم لب فروبند از طعام و از شراب ٭ سوی خوان آسمان میکن شتاب
این دهان بستی دهانی باز شد ٭ کو خورنده لقمه های راز شد ٭ در جهان گر لقمه
گر شربت است ٭ لذت او فرع محو لذت است ٭ این خورش ها اندک اندک باز بر
کین غذای خر بود وان آن خر ٭ تا غذای اصل را قابل شوی ٭ لقمه های نور را
آکل شوی ٭ گر تو این انبان ز نان خالی کنی ٭ پر ز گوهرهای اجلالی کنی ٭ کم بخور گرچه
که صائم نیستی ٭ پر مخور آخر بهائم نیستی ٭ اغتذی بالنور کن مثل البصر ٭ وافق الاملاک
یا خیر البشر ٭ چون ملک تسبیح خود را کن غذا ٭ تا رهی همچون ملائک از اذی ٭ اما

بیان فضیلت وی و راست از احادیث سابقہ معلوم شد و از انجملہ آنست کہ براے حضرت فاطمہ زہرا علیہا السلام مردانیکہ از اجلۂ صحابہ خیر الوری بودند خواستگار نمودند بدرجۂ اجابت نرسید و بامر خدا و رسول اللہ بحضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ تزویج فرمود و در اثنا ءآن فضیلت علی مرتضی بیان نمود از اخرج النسائی فی خصائص علی عن عبد اللہ عن بریدہ عن ابیہ قال خطب ابوبکر و عمر فاطمۃ علیہا السلام فقال رسول اللہ انہا صغیرۃ فخطبہا علی فزوجہا عن ابی ہریرۃ قال قالت فاطمہ رسول اللہ زوجتنی من علی و ہو فقیر لا مال لہ فقال یا فاطمہ اما ترضین ان اللہ عز و جل اطلع الی اہل الارض فاختار رجلین احدہما ابوک والآخر بعلک اخرجہ الطبرانی فی الکبیر و الخطیب عن ابی ہریرۃ ترجمہ حضرت فاطمہ زہرا علیہا السلام عرض کرد کہ یا رسول اللہ نکاح من بامردی کردی کہ فقیر است و مال ندارد در جوابش رسولخدا فرمود کہ حق جل و علا متوجہ بسوے اہل زمین گردید پس برگزید دو مرد را یکی از ان دو مرد پدر تست محمد مصطفے صلی اللہ علیہ و آلہ و دیگر برگزیدہ حق علی مرتضے **ابیات** نفس رسول مجتبے زوج بتول پارسا ٭ قایم مقام مصطفے صاحب نصاب ہل اتے ٭ عالی علم والا ہمم شیر خدا میر امم ٭ شاہ عرب باد عجم سلطان جملہ اولیا ٭ و در وقت نزول آیہ کریمہ انما انت منذر و لکل قوم ہاد رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ در حق علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ فرمود کہ انا رسول اللہ منذر و انت الہادی **ع** غرض جملہ اوصاف در شان او ٭ کسی نیست خالی ز احسان او ٭ و اخرج احمد و الطبرانی فی الکبیر عن معقل بن یسار ان النبی صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم قال

لفاطمة حين زوجها من علی الا ترضین انی زوجتک اقدم امتی سلما واکثرهم
علما واعظمهم حلما واخرج النسائی فی خصائص علی والحاکم عن عباد بن عبد الله قال سمعت
علیا یقول انا عبد الله واخو رسول الله وانا الصدیق الاکبر وفی روایة انا الفاروق الاعظم
لا یقولها بعدی الا کاذب وهذا الحدیث صحیح علی رای الحاکم وقال النبی النظر الی وجه علی
عبادة وذکر علی عبادة وصححه الحاکم وعن ابن عباس قال رسول الله لعلی هذا الصدیق الاکبر
وهذا فاروق هذه الامة یفرق بین الحق والباطل وهذا یعسوب المؤمنین رسول خدا در
حق علی مرتضی فرمود که این صدیق اکبر و این فاروق اعظم است که فرق میکند میان
حق و باطل پس باین هر دو لقب سید الوری علی مرتضی را ملقب ساخت فی الصواعق
کان ابو بکر یکثر النظر علی وجه علی فسألت عائشة فقال سمعت رسول الله صلعم
یقول النظر الی وجه علی عبادة وانه حدیث حسن واخرج الدیلمی عن عائشة ان النبی
صلی الله علیه وآله وسلم قال خیر اخوتی علی وخیر اعمامی حمزة وذکر علی عبادة واخرج
الخطیب عن البراء والدیلمی عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وآله قال علی منی
بمنزلة راسی من بدنی واخرج العسکری عن انس قال بینما النبی صلی الله علیه وآله
فی المسجد اذ اقبل علی فسلم ثم وقف ینظر موضعا یجلس فیه ونظر صلعم فی وجوه
اصحابه ایهم یوسع له وکان ابو بکر عن یمینه فتزحزح له عن مجلسه وقال ههنا یا ابا الحسن
فجلس بین النبی وبین ابو بکر فعرفت السرور فی وجه النبی وقال یا ابا بکر انما یعرف
الفضل لاهل الفضل الا ذو الفضل ولما جاء ابو بکر وعمر لزیارة قبر النبی بعد وفاته

سبعة ايام قال علي تقدم يا خليفة رسول الله صلى الله عليه وآله قال ابو بكر ما كنت لا تقدم
رجلا سمعت النبي صلى الله عليه وآله يقول فيه علي مني بمنزلتي من ربي اخرجه ابن السمان
واخرج الدارقطني عن الشعبي قال بينما ابو بكر جالس اذ طلع علي فلما رآه قال من سره
ان ينظر الى اعظم الناس منزلة واقربهم قرابة وافضلهم حالا واعظمهم غنا عن رسول الله فلينظر
الى هذا الطالع واما بيان بشارت وي بجنت وبودن وي هم منزلت بحضرت رسالت
صلعم روز قيامت در احاديث متعدده آمده از انجمله آنست از ابي سعد الخدري آمده ان
النبي صلعم دخل على فاطمة فقال اني وانت وهذا النائم يعني عليا وهما يعني الحسن والحسين
لفي مكان واحد يوم القيامة وعن علي قال ان رسول الله اخذ بيدي ونحن في سكك
المدينة اذ مررنا بحديقة فقالت يا رسول الله ما احسنها من حديقة قال لك في الجنة احسن
منها فهو وعلي مرتضى كه بود يكم با در كوچهاى مدينه همراه رسول خدا تا گذشتيم بر باغى
وخوش آمد مرا پس عرض كردم بخوبست رسول الله كه چه خوش است اين باغ ميان باغها
فرمود اى علي براى تست در بهشت باغى بهتر وخوشتر ازين واخرج ابن شيبة واحمد
والحكيم والحاكم وابو نعيم عن علي ان رسول الله قال له يا علي ان لك كنزا في الجنة يا علي
براى تو گنج است در جنت وعن ابن عباس قال النبي صلى الله عليه وآله في علي ان هذا
اول من يصافحني يوم القيامة واخرج الترمذي والحاكم عن انس قال قال رسول الله ان الجنة
تشتاق الى ثلثة علي وعمار وسلمان واخرج الحاكم والخطيب عن ابن عباس ان النبي
نظر الى علي فقال انت سيد في الدنيا وسيد في الآخرة وهذا الحديث صحيح على

رای الحاکم و فی الترمذی عن علی قال النبی ان اول من یدخل الجنة انا و انت
و فاطمة و الحسن و الحسین قلت فمحبنا قال من ورائکم یعنی فرمود صلعم اول کسیکه
در جنت داخل خواهد شد من و تو و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام است
پس عرض کرد علی مرتضی علیه السلام محبان ما کدام وقت در جنت داخل خواهند شد
فرمود عقب شما بلا فاصله المرء مع من احب اللهم اجعلنی من محبهم و تابعهم فی دخول
الجنة بحرمتهم و برکتهم ؎ تو گو ما را بدان شه بار نیست ✤ با کریمان کارها دشوار
نیست ✤ مرن و قال النبی صلی الله علیه و آله یبعث الانبیاء یوم القیامة علی الدواب
و یبعث الصالح علی ناقته کما یوافی بالمؤمنین من اصحابه المحشر و یبعث فاطمة و الحسن
و الحسین علی ناقتین من نوق الجنة و علی ابن ابیطالب علی ناقتی و انا علی البراق و
یبعث بلال علی ناقة فینادی بالاذان حتی اذا بلغ اشهد ان محمدا رسول الله شهد له
جمیع الخلائق من الاولین و الآخرین و هذا الحدیث صحیح علی شرط مسلم و اخرج الدار
قطنی ان علیا قال للستة الذین جعل عمر الامر شوری بینهم کلاما طویلا انشدکم
بالله هل فیکم احد قال رسول الله له انت قسیم الجنة و النار یوم القیمة غیری
قالوا اللهم و لا و معناه ما رواه عنترة عن علی الرضا انه صلعم قال له انت قسیم الجنة
و النار یوم القیمة تقول النار هذا لی و هذا لک و روی ابن سمان ان ابابکر قال
سمعت رسول الله یقول لا یجوز احد الصراط الا من کتب له علی الجواز در حدیث
آمده که روز قیامت حقتعالی اختیار بدست علی مرتضی خواهد داد و مختار

خواہد ساخت ہر کرا بخواہد در جنت داخل نماید و ہر کرا بخواہد در دوزخ فرستد
پس ظاہر شد کہ دشمنان علی بہ دوزخ خواہند رفت و دوستان بجنت فائز خواہند
گردید اما بیان علم و حکمت و حل مشکلات و فقاہت و ذکا و جودت او نہ بحدیست کہ در
حیطہ تحریر در آید لیکن شمہ ازان مرقوم میگردد و طالب صادق را کفایت میکند
فرمودہ رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ در حق وے انا مدینۃ العلم وعلی بابہا اخرجہ البزاز عن جابر
بن عبد اللہ والعقیلے وابن عدی عن ابن عمر والطبرانی عن کلہما والحاکم عن علے وابن عمر
وزاد الطبرانی فی روایۃ عن ابن عباس مرفوعا فمن اراد العلم فلیات من بابہ وہذا الحدیث
صحیح علے رای الحاکم وقال ابن حجر حسن وہو عند الترمذی وابو نعیم عن علی بلفظ انا دار
الحکمۃ وعلی بابہا ؎ یا رکشائے علی مرتضے ۞ آنکہ لیس سور القضا احسن القضا ۞
چون تو بابی آن مدینہ علم را ۞ چون شعاعی آفتاب علم را ۞ باز باش اے باب رحمت
تا ابد ۞ بارگاہ مالہ کفوا احد ۞ از ہمہ طاعات دینت بہتر ست ۞ سبق یابی بہر آن
سابق کہ ہست   فی الصواعق اخرج ابن سعد عن ابن عباس گفت ابن عباس ہر مسئلہ کہ نقل وی
از علی مرتضی ثابت شود ما ہمون را اختیار میکنیم و ملتفت بخلاف آن نمیشویم واز انجملہ است
علوم مسموعہ از جناب نبوی محفوظ داشتن وآن را بوقت حاجت در محل خود صرف نمودن
اخرج شیخ الشیوخ السہروردی فی العوارف عن عبد اللہ بن الحسن قال حین نزلت ہذہ الایۃ وتعیہا
اذن واعیۃ قال رسول اللہ لعلی سالت اللہ ان یجعلہا اذنک یا علی قال علی فما نسیت شیئا
بعد وما کان ان انسی ہرگاہ کہ نازل شد آیہ کریمہ کہ مضمونش اینست کہ نگاہ میدارند

این آیات را گوشهائی نگاهدارنده فرمود رسول خدا مر علی مرتضی را خواستم از خدا که بگرداند گوشهای ترا یا علی نگاهدارنده حضرت علی می فرماید که از ان روز هیچ چیز فراموش نکردم و اصلا نسیان گرد من نگردید و روایت احمد بن ابی البختری عن علی علیه السلام آورده اند که مالی نزد عمر بن الخطاب آمده بود و قدری بعد از تقسیم باقی ماند عمر بن الخطاب به یاران خطاب کرد که چه باید کرد این مال را یاران گفتند ای امیر المؤمنین باز داشتیم ترا از تلاش قوت اهل و عیال و تجارت وغیره پس این مال برای تست در احتیاج خود صرف فرما پس عمر بن الخطاب متوجه بجانب علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه گشت و فرمود که چه می فرمائی تو یا علی علی مرتضی جواب داد که یاران بخدمت تو عرض کردند باز عمر بن الخطاب گفت بگو بر فرموده تو عمل خواهم کرد پس علی مرتضی علیه السلام یاد دهانید که رسول خدا صلعم مال را نگاه نمیداشت و هرگاه که صرف می شد هیچ باقی نمی ماند مسرور میگردید فرمود عمر راست فرمودی یا علی و الله لا شکرن لک الی الاخر

قطعه

شکر منعم واجب آمد در خرد	ور نه بگشاید در خشم ابد
شکر کن مر شاکران را بنده باش	پیش ایشان مرده شو پاینده باش

و بود عمر بن الخطاب که پناه می جست بخدا از مشکلے که در ان مشکلکشا علی مرتضی نبود **شعر**

۱۲۷

ای لقائی تو جواب ہر سوال		مشکل از تو حل شود بی قیل وقال

ازاخرج ابو عمر عن سعید بن المسیب قال کان عمر یتعوذ باللہ من معضلة لیس فیہا
ابو حسن قال ابو عمر وقال فی المجنونة التی امر برجمها وفی رجم التی وضعت لستة اشہر
فاراد عمر رجمها فقال لہ علی ان اللہ یقول حملہ وفصالہ ثلثون شہرا الحدیث وقال
ان اللہ رفع القلم عن المجنون فقال لولا علی لہلک عمر یعنی عمر بن الخطاب خواستہ بود
کہ زن مجنونہ وزنی را کہ بعد از ششماہ فرزند آوردہ بود سنگسار کند علی مرتضی
تشریف آوردہ فرمود حملہ وفصالہ ثلثون شہرا الحدیث یعنی حمل ششماہ
ہم می شود چنانچہ ازین آیہ کریمہ بر می آید وحقتعالے مجنون را مرفوع القلم ساختہ
بر وے مواخذہ ہیچ چیز نیست پس از رجم مجنونہ کہ خلاف شرع بود عمر بن الخطاب
را باز داشت پس گفت عمر بن الخطاب اگر نمی بود علی مرتضی ہلاک میشد عمر
وہمچنین بہ کرات ومرات این کلمہ را فرمودہ اخرج ابو عمر عن عبد اللہ بن مسعود
کنا نتحدث ان اقضی اہل المدینة علی ابن ابی طالب عبد اللہ بن مسعود گفت کہ
بودیم ما صحابہ کہ می گفتیم باہمدیگر کہ بہترین حکم کنندگان اہل مدینہ بہ کتاب خدا
وسنت رسول شہ علی مرتضے است ورسول خدا ہم در حق وی فرمود کہ اقضاہم
علی بن ابیطالب ہذا کلہ فی ازالة الخفاء وغیرہ ازا اخرج ابو عمر عن ابی الطفیل قال
شہدت علیا یخطب وہو یقول سلونی عن کتاب اللہ فواللہ ما من آیة الا انا
اعلم بلیل نزلت ام نہار فی سہل ام فی جبل ابو طفیل روایت می کند کہ حاضر شدم

بحضرت علی مرتضیٰ در حالتیکه خطبه میخواند می فرمود بپرسید از من حقیقت کتاب
خدا را قسم بخدا است مرا که نیست هیچ آیتی مگر آنکه من می دانم اینکه در شب فرود
آمده است یا در روز و در دشت یا در کوه و فی فصل الخطاب و فی عدة من المسائل
رجع عمر الی قول علی ثم قال عجزت النساء ان تلدن مثل علی بن ابیطالب لولا علی
لهلک عمر و استعدی رجل علی و علی جالسا فی مجلس عمر فالتفت الی علی عمر فقال یا
ابا حسن قم فاجلس مع خصمک فقام علی فجلس مع خصمه فتناظرا و انصرف الرجل و رجع
علی الی مجلسه فتبین عمر التغیر فی وجهه فقال یا ابا الحسن انی اراک متغیرا اکرهت ما کان
قال نعم یا امیر المؤمنین قال و لم ذاک قال لانک کنیتنی بحضرة خصمی فانک قلت لی قم یا
ابا الحسن و لم تقل قم یا علی فاجلس مع خصمک فاخذ عمر براس علی و قبل بین عینیه ثم قال
بابی انتم بکم هدانا الله عز و جل و بکم اخرجنا من الظلمات الی النور و اذا اخرج ابو عمر
عن سعید بن المسیب قال ما کان احد من الناس یقول سلونی غیر علی ابن ابی طالب
ابو عمر از سعید بن المسیب آورده که سعید بن المسیب گفت که بجز علی مرتضیٰ کسی نگفت
که سلونی قبل ان تفقدونی و چگونه کسی میگفت دریای علمی که علی بود دیگری
بساحل آن نرسیده بیت

قفلهائی ناگشوده مانده بود	از کف انا فتحنا بر کشود

وعن عبد الله بن مسعود ان القرآن انزل علی سبعة احرف ما منها حرف الا له
ظهر و بطن قال علی بن ابی طالب عنده من علم الظاهر و الباطن از عبد الله بن مسعود

روایت است که قرآن بر ہفت حرف نازل شد و ہر یکے را ظاہر و باطن است

و علی ابن ابی طالب عالم ظاہر و باطن اوست قال اللہ تعالی لا رطب و لا یابس

الا فی کتاب مبین و علی مرتضی را علم ہفت بطن قرآن بود و ہمہ چیز رطب و یابس کہ

در قرآن نزول نمود و رحیطہ علم آن امام العالمین بود و از اخرج ابو عمرو عن

عبد اللہ بن عباس قال و اللہ لقد اعطی علی بن ابی طالب تسعۃ اعشار العلم

و انتم و الیہ لقد شارکتموہ فی العشر العاشر و من الاربعین لتاج الاسلام و علی اعلم

بذلک الجزء قال و اذا ثبت لنا الشیء عن علی لم نعدل الی غیرہ و سوال کبار الصحابہ

و رجوعہم الی فتاداہ و اقوالہ فی المواطن الکثیرۃ و المسائل المعضلات مشہورۃ

ہذا ما فی فصل الخطاب و غیرہ گفت ابن عباس قسم خدا ہر آئینہ دادہ شدہ

نہ حصہ علم مر علی مرتضی را از دہ حصہ شریک اند صحابہ و غیرہ مردمان در دہم حصہ از ان

و نہ حصہ مخصوص بنفس نفیس او ست و آن بحر یست زخار و دیگران مانند انہار

ابیات

علی بحریست ز الطاف آلہی	گرفتہ پیش از مہ تا بماہی
چراغ علم روشن کردۂ اوست	ز مہر ش یافتم رہ جانب دوست
سر شاہان عالم خاکپایش	بیا عارف بکن جان را فدایش

و از انجملہ حدت ذہن و سرعت انتقال باخذ حکم سیداشت و این در فیصلہ

قضایا مصروف میکرد و تحقیق ثابت گشتہ از رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ بوجوہ

متعدد ه کہ فرمود کہ اقضی واعلم بکتاب اللہ وسنت رسول اللہ میان شما
علی مرتضی است وابن عباس از عمر بن الخطاب روایت می کند کہ اقضی میان صحابہ
علی مرتضی است وکلام وی در تفسیر قرآن باسانید صحیحہ بسیار ہست ومملو اند از ان
کتب کبار اخرج ابن سعد وغیرہ عن ابی الطفیل عن علی قال واللہ ما نزلت
آیۃ الا وقد علمت فیما نزلت واین نزلت ان ربی وہب لی قلبا عقولا ولسانا
ناطقا فرمود علی مرتضی کہ نازل نشد ہیچ آیتے مگر آنکہ میدانم در چیزیکہ نازل
شدہ ودر مکانیکہ نازل شدہ ودر شان شخصیکہ نازل شدہ بدرستیکہ خداتعالی
عطا فرمودہ است مرا دلی عاقل ودانا کہ ہرچہ بخواہم از قرآن بری آرم و
زبانے دادہ است گویا کہ از ان افاضہ فیض بر عالم میکنم اخرج ابن ابی داود
عن محمد بن سیرین قال لما توفی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ ابطا علی عن البیعۃ
فلقیہ ابوبکر فقال اکرہت امارتی فقال لا ولکن آلیت لا ارتدی بردائی الا
الی الصلوۃ حتی اجمع القرآن فزعموا انہ کتبہ علی تنزیلہ قال محمد لو اصبت ذلک
الکتاب لینا کان فیہ العلم والی داود از محمد بن سیرین کہ از مشاہیر تابعین است
می آرد کہ ہرگاہ وفات یافت رسول خدا ومقرر گشت خلافت برای ابی بکر صدیق
توقف کرد علی مرتضی در بیعتش پس ملاقات کرد با وی ابوبکر صدیق وگفت
آیا ناخوش آمد ترا امارت من ای علی مرتضی فرمود نہ لکن من قسم خوردم وبرخود
لازم گرفتم کہ چادر بدوش نگیرم وبرنخیزم مگر برای نماز پنجگانہ تا آنکہ جمع بکنم

قرآن را امر افرصت از جمع قرآن نبود ویس دانستند که علی مرتضی جمع کرد قرآن را بنہجی که نازل شده بر رسول خدا که دران اصلا تغییر و تبدیل و تقدیم و تاخیر نبود گفت محمد بن سیرین اگر میرسید بما آن قرآن که جمع کرده بود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه ہر آئینه حاصل میشد از وی علم کثیر و نفع خطیر لکن تقدیر مساعد تشییع آن نشد ہذا ما فی ازالة الخفاء والاتفاق وغیرہما از اخرج ابو عمر عن محمد بن کعب القرظی قال کان علی ممن جمع القران علی عهد رسول الله وهو حی وحضرت علی مرتضی از حفاظ احادیث رسولخدا وکثیر النقل میان صحابه است قریب ششصد حدیث در کتب معتبره از احادیث مرفوعه علیه السلام مذکورست وفی الحقیقت مرفوعات او بیشتر از ہزار میتوان یافت وبعضی ابواب حدیث پیش از وی نکرده بودند و وی فاتح اول آن باب است واخرج عن عائشة ان علیا ذکر عندها فقالت اما انه اعلم من بقی بالسنة واز مسائل فتاوی واحکام بسیاری نقل کرده شد خصوصا در کتب شافعیه ودر مصنف عبد الرزاق ومصنف ابی بکر بن ابی شیبه حصه وافره مذکورست وموجد علم نحو که مبادی تمام علوم عربیه است علی مرتضی علیه السلام است قال القاسم الزجاجی فی امالیه حدثنا ابو جعفر محمد بن رستم الطبرانی حدثنا ابو حاتم السجستانی حدثنی یعقوب بن اسحق الحضرمی حدثنا سعد بن سلیم الباهلی حدثنا ابی عن جدی ابی الاسود الدؤلی

فقال قال دخلت علی امیر المومنین علی بن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا
و علیہ فرأیتہ مطرقا متفکرا فقلت فیم تتفکر یا امیر المومنین فقال فی سمعت ببلدکم
ہذا لحنا فاردت ان اضع کتابا فی اصول العربیۃ فقلت ان فعلت ہذا احییتنا
و بقیت فینا ہذہ اللغۃ ثم اتیتہ بعد ثلاث فالقی الی صحیفۃ فیہا بسم اللہ الرحمن
الرحیم الکلام کلہ اسم و فعل و حرف فالاسم ما انبأ عن المسمی و الفعل ما انبأ عن حرکۃ
المسمی و الحرف ما انبأ عن معنی لیس باسم و لا فعل ثم قال لی اتبعہ و زد فیہ ما وقع
لک و اعلم یا ابا الاسود ان الاشیاء ثلاثۃ ظاہر و مضمر و شیٔ لیس بظاہر و لا مضمر قال ابو الاسود
فجمعت منہ اشیاء و عرضتہا علیہ و کان فی ذلک حروف النصب فذکرت
منہا اِنَّ و اَنَّ و لیتَ و لعلَّ و کانَّ و لم اذکر لکن فقال لم ترکتہا فقلت لم
احسبہا منہا فقال بل ہی منہا فزدہا الیہا ہذا ما قال السیوطی فی تاریخہ و فی حیوۃ
الحیوان روی ان علیا وضع لان الکلام علی ثلثۃ اضرب اسم و فعل و حرف
ثم دفعہ الیہ و قال تمم علی ہذا و سمی النحو نحوا لان ابا الاسود قال استأذنت علیا فی ان
اضع نحو ما وضع فسمی لذلک نحوا و ابو الاسود کان من سادات التابعین صحبت
علیا و شہد معہ صفین و کان اکمل الرجال رایا و احزمہم عقلا و یعد من الشعراء المجیدین
قیل لہ ہل شہد معاویۃ بدرا قال نعم لکن من الجانب الاخر و در بحث توحید
و صفات زبانی داشت فصیح وان مبحث در خطب وی علیہ السلام یافتہ می
و حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ میان صحابہ سید لوری بان زبان

متفرد است گویا در باب توحید و صفات از فن کلام متکلم اول وست و وی
علیه السلام دران مقالات از اصل اجمال که در سفینه سفینة انبیا است تفصیلش
برآورده لیکن متاخران برالمنوال نسج نکردند و بعینها و شیالا افتادند و در باب
تصوف بحری بود بغایت وسیع اما اشتغال او در ایام خلافت بحروب از تفصیل
آن باز داشت قال الجنید رحمه الله شیخنا فی الاصول و البلاء علی المرتضی و رسم
فصاحت و طرز بلاغت در خطبها آورده اوست هذا ما فی ازالة الخفاء و فی فصل
الخطاب لقدوة اهل الصفا خواجه محمد پارسا قدس سره قال الجنید امیر المومنین
علی بن ابیطالب لو تفرغ الینا من الحروب لنقل الینا عنه من هذا العلم یعنی علم التصوف
ما لا یقوم له القلوب و ذلک مرا اعطی علما لدنیا و قال الجنید صاحبنا فی هذا الامر
الذی اشار الی ما تضمنه القلوب و ادی الی ما یتاشر القول بعد نبینا صلعم علی ابن
ابیطالب در فصل الخطاب آورده که امام علی بن ابی طالب عارفان بوده همه
امت را اتفاق است که مر علی را انفاس پیغمبر بوده و مراد با سخنانست که پیش
از وی کس نگفته و از پس وی کس مثل آن نیاورده است تا بدانجا که روزی
بر منبر برآمده گفت سلونی عما دون العرش فان بین الجوانح علما جما هذا لعاب
رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فی فمی هذا ما زقنی رسول الله زقا و قال و الذی
نفسی بیده لو اذن لاهل التوریة و الانجیل ان تکلما لو صنعت و ساده فاجبرت
لما فیهما فقعد قانی علی ذلک و کان فی المجلس رجل یقال دعلت الیمانی فقال الا ترعی

ہذا الرجل دعوی عریضة لا فصحته فقام فقال نسالک فقال علی سل تفقها ولا تسال تعنتا فقال انت حملتنی علی ذلک ہل رایت ربک یا علی قال ما کنت لاعبد ربا لم اره فقال رایته قال لم تره العیون بمشاہدة العیان لکن راته القلوب بحقائق الایقان ازلی واحد لا شریک لہ احد لا ثانی لہ فرد لا مثل لہ لا یحویہ مکان ولا یداوله زمان ولا یدرک بالحواس ولا یقاس بالناس فصاح وعلب وسقط مغشیا علیہ فلما افاق قال ما ہدیت اللہ عن لا سال احدا بعد ہذا تعنتا فقال علی بن ابیطالب ہذا الکان الامر الیک ویکی از اطبا روزی از علی مرتضی سوال کرد کہ در قرآن شفا آمده ولا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین پس علم طب کجاست فرمود کہ ازین آیہ کریمہ کلوا واشربوا ولا تسرفوا ان اللہ لا یحب المسرفین بر می آید کہ اکل وشرب باعتدال باید وچون از اعتدال بگذرد بیماری پیدا کند مبادی ہمہ امراض تعفن اخلاط ہست این افراط وتفریط اکل وشرب است

مثنوی

تا تو تن را چرب وشیرین میدہی	گوہر جان را نخواہی فربہی
این شراب واین کباب واین شکر	خاک رنگین است ونقشین ای پسر

وصحابہ سید الوری کہ شعر می گفتند علی اشعر ایشان بود اخرج عن الشعبی قال کان ابو بکر یقول الشعر وکان عمر وعثمان یقولان وعلی اشعر الثلاثة واخرج عن سبط الشجبی قال علی ابن ابی طالب ابیات

اذا اشتملت علی الیاس القلوب ٭ وضاق لما بہ الصدر الرحیب ٭ واوطنت المکارہ
واطمانت ٭ وارست فی اماکنہا الخطوب ٭ ولم یر لانکشاف الضر وجہ ٭
ولا اغنی بحیلۃ الاریب ٭ اتاہ علی قنوط منک غوث ٭ یمن بہ اللطیف المستجیب ٭
وکل الحادثات اذا تناہت ٭ فمقرون بہا فرج قریب ٭ ودیوانیکہ منسوب
است بوی علیہ السلام مشہور ومعروف است مشتمل بر فوائد عظیمہ ومنافع جسیمہ و در
مسائل دینیہ مفتی خلفاء سابقین و در تدبیرات ملکیہ معلم ایشان بعد سید
المرسلین صلی اللہ علیہ وآلہ بود وہمہ معترف بمناقب وفضائل وی علیہ السلام
بودند و در باب علم حساب عجائب بسیار وغرائب بیشمار ازان بحر ذخار منقول
اذ اخرج ابو عمر عن عاصم عن زرین بن حبیش قال جلس رجلان یتغدیان مع احدہما
خمسۃ ارغفۃ ومع الاخر ثلثۃ ارغفۃ فلما وضعا بین ایدیہما مر بہما رجل فسلم فقالا اجلس
للغداء فجلس واکل معہما واستووا فی اکلہم الارغفۃ الثمانیۃ فقام الرجل فطرح الیہما ثمانیۃ
دراہم وقال خذا ہذا عوضا مما اکلت لکما ونلتہ من طعامکما فتنازعا وقال صاحب
الارغفۃ الخمس لی خمسۃ دراہم ولک ثلثۃ وقال صاحب الارغفۃ الثلثۃ لا ارضی الا
ان یکون الدراہم بیننا نصفین وارتفعا الی امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب فقصا
علیہ قصتہما فقال لصاحب الثلثۃ قد عرض علیک صاحبک ما عرض وخبزہ اکثر
من خبزک فارض بالثلثۃ فقال لا واللہ لا رضیت منہ الا بمر الحق فقال علی لیس
لک فی مر الحق الا درہم واحد ولہ سبعۃ فقال الرجل سبحان یا امیر المؤمنین ہو یعرض

علی ثلثة فلم ارض واشرت علی یاخذ ها فلم ارض وتقول لی الان لا یجب لی فی
مر الحق الا درہم واحد فقال له علی عرض علیک صاحبک ان تاخذ الثلثة صلحًا
فقلت لا ارضی الا بمر الحق ولا یجب لک فی مر الحق الا واحد فقال له الرجل فعرفنی
بالوجه فی مر الحق حتی اقبل فقال علی الیس الثمانیة الارغفة اربعة وعشرون ثلثا
اکلتموها وانتم ثلثة انفس ولا یعلم الاکثر منکم اکلًا ولا الاقل فتحملون فی اکلکم علی السواء
قال بلی قال واکلت انت ثمانیة اثلاث وانما لک تسعة اثلاث واکل صاحبک
ثمانیة اثلاث وله خمسة عشر ثلثا اکل منها ثمانیة وبقی له سبعة واکل لک واحد
من تسعة فلک واحد بواحدک وله سبعة فقال الرجل رضیت الان ترجمہ
روایت است که دو مرد باہم چاشت میخوردند که یکی پنج نان داشت ودیگری
سه نان وہر دو این ہشت نان را پیش خود گذاشته مستعد خوردن بودند
که ناگاه مردی برایشان بگذشت وسلام کرد پس ہر دو بطعامش خواندند آنمرد
بنشست ہر سه آن ہشت نان را باہم خوردند بعد از فراغ از طعام آنمرد برخاست
وہشت درہم داد بصاحبان نانہا وگفت عوض طعامی ہست که از شما خوردہ ام
وبرفت پس منازعت کردند ہر دو وگفت صاحب پنج نان بصاحب سه نان
که مراہست پنج درہم وتراست سه درہم ہر دو رہای عوض نانی صاحب سه نان
بآن راضی نمی شد وبالمناصفه میطلبید وصاحب پنج نان بمناصفه رضا نمیداد
تا آنکه آمدند ہر دو بجناب علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیه عرض کردند

این ماجرا را فرمود علی مرتضی صاحب سه نان را آنچه که میداد ترا یار تو از دراهم
چرا نگرفتی و حال آنکه نان های او بیشتر از نان های تست برو و بر تقسیم او
راضی شو گفت و الله راضی نخواهم شد مگر بحقی که مر است در ان درهم ها علی
مرتضی فرمود حق تو نیست مگر یک درهم و هفت درهم باقی حق اوست گفت آن مرد
که سبحان الله یا امیر المومنین او میداد مرا سه درهم و راضی نشدم و تو اشاره
فرمودی بگرفتن آن تا هم راضی نگشتم حالا می فرمایی که حق من نیست مگر یک درهم
سخت عجیب و حیرانم فرمود علی مرتضی علیه السلام میداد بتو رفیق تو سه درهم صلحا
و احسانا و تو گفتی که راضی نمیشوم الا بحق و حق تو نیست مگر یک درهم آن مرد عرض کرد
بیان فرما و جه آن تا قبول کنم فرموده تو بدل و جان فرمود علی مرتضی علیه السلام
که آیا نبود همگی هشت نان که آن همه بست و چهار ثلث باشد و خورده اید شما
کسی آن را معلوم نیست که کدام یکی از شما کم خورده و کدام یکی زیاده پس
حمل باید کرد بر خوردن شما هر سه علی السویه گفت راست فرمودی فرمود پس
خوردی تو هشت ثلث از نه ثلث خود و یار تو هشت ثلث خورد و از پانزده
ثلث خود و آن مرد خورد هشت ثلث یک ثلث از تو و هفت ثلث از یار تو
درین صورت هر درهمی عوض هر ثلثی افتاد پس حق خود را دریاب و از
باطل روی بتاب آن مرد بحجت معترف گشت و عرض کرد که اکنون بدل راضی شدم

راستی موجب رضای خداست	کس ندیدم که گم شد از ره راست
راستیها وانمود دام دلست	از حدیث راست آرام دلست

اورد فی الریاض عن محمد بن الزبیر قال دخلت مسجد دمشق فاذا انا بشیخ قد التوت
ترقوتاه من الکبر فقلت یا شیخ من ادرکت قال عمر قلت فما غزوت قال الیرموک
قلت فحدثنی بشیء سمعته قال خرجت مع فتیة حجاجا فاصبنا بیض نعام قد احرمنا
فلما قضینا مناسکنا ذکرنا لامیر المؤمنین عمر فادبر وقال اتبعونی حتی انتهی الی حجر
رسول الله فضرب حجرة منها واجابته امراة فقال اثم ابو حسن قالت لا فادبر وقال
اتبعونی حتی انتهی الیه وهو یسوی التراب بیده فقال مرحبا یا امیر المؤمنین فقال ان هؤلاء
اصابوا بیض نعام وهم محرمون قال اذا ارسلت الی قال انا احق باتیانک قال
یضربون الفحل قلائص ابکارا بعدد البیض فما نتج منها اهدوه قال عمر فان الابل
یخدج قال علی والبیض یمرض فلما ادبر قال عمر اللهم لا تنزل بی شدیدة الا وابو حسن
جنبی و در ریاض النضرة از محمد بن الزبیر آورده که گفت ابن زبیر که آمدم در
مسجد دمشق و دیدم پیرے را که پشتش دوتا گشته از پیری گفتم ای پیر در کدام
عهد بودی و زمانه کرا دریافتی گفت زمانه عمر بن الخطاب را و در غزوهٔ
یرموک حاضر بودم گفتم چیزی از سخنهای که شنیده بیان کن گفت برآمدم
با گروهی بقصد حج و احرام حج بستم پس یافتم بیضهای شترمرغ و خوردیم بعد از
ادای حج عرض کردیم این ماجرا بخدمت عمر بن الخطاب پس روان گشت

ولگفت مارا بیاید دنبال من و آمد بحجرات رسول خدا صلی الله علیه و آله و زد در یکی
از آن حجرات را جواب داد از اندرون زنی و پرسید عمر بن الخطاب آیا هست
اینجا ابا الحسن علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه زن گفت نیست و آن گشت عمر
بن الخطاب از آنجا بجانب صحرا و فرمود مارا بیاید دنبال من تا که آمد بجاییکه بود
علی مرتضی علیه السلام در جایی که علی مرتضی برابر میکرد خاک را و جدا می ساخت
از آن کاه را پس گفت عمر مرحبا یا امیر المومنین گفت این گروه احرام بسته بودند
برای حج و در حالت احرام رسیدند به بیضهای شتر مرغ و تصرف کردند در آن
فرمود علی مرتضی چرا نفرستادی کسی را که بسوی من حاجت آمدن تو نبود
عمر بن الخطاب گفت که لائق تر است مرا که برسم بخدمت تو پس فرمود که بخوابانند
این گروه شتر نر را بر ماده های آن بعدد بیضها تا بزایند آنها بچه ها و بهدیه فرستند
آن بچه ها را تا نحر کرده شوند گفت عمر بن الخطاب که شتر گاهی ناقص می شود
و بچه نمی زاید جواب داد علی که گاهی بیضه گنده می شود و از آن بچه بر نمی آید
گفت عمر بن الخطاب ای بار خدا فرود میار برای من مشکلی و سختی مگر که باشد در
پهلوی من علی علیه السلام

اشعار

ای بی تو کدام زندگانی	وی بی تو حرام زندگانی
آن زندگی که بی تو باشد	مرگی است بنام زندگانی

اذا عن الحسن بن المعراه رجلین اتیا امراة من قریش فاستودعاها مائة دینار

وقالا لا تدفعها الی واحد منا دون صاحبه حتی یجتمع فلبثا حولا ثم جاء احدهما الیها
وقال ان صاحبی قد مات فادفعی الی الدنانیر فابت فثقل علیها فلم یزل بها حتی
دفعتها الیه ثم لبث حولا آخر فجاء الآخر فقال ادفعی الی الدنانیر فقالت ان
صاحبک جاءنی وزعم انک قد مت فدفعتها الیه فاختصما الی عمر فاراد ان یقضی
علیها وروی انه قال لها ما اراک الا ضامنة فقالت انشدک بالله لا تقض
بیننا وادفعنا الی علی بن ابی طالب فدفعها الی علی وعرف انهما قد مکرا بها فقال
الیس قلتما لا تدفعیها الی واحد منا دون صاحبه قال بلی قال ان مالک عندنا
اذهب فجئ بصاحبک حتی ندفعها الیکما روایت است از حسن بن المعمر که
بدرستیکه دو مرد از قریش آمدند نزد زنی و صد دینار نزد وی بامانت
گذاشتند و گفتند نخواهی داد بیکی از ما تا حاضر نشود دیگری و بعد یکسال آمد
یکی از ان دو مرد و گفت بتحقیق مرد آن یار من پس بده آن دینارها پس زن
قبول نداشت و گفت تا هر دو با هم نیایند ندهم مرد دست از گریبانش برنداشت
تا زن دینارها بدامنش فرو گذاشت بعد از سال دیگر آمد آن مرد دیگر
و گفت بده آن دینارهای مرا که بتو سپرده بودم زن گفت که شریک
تو آمد و گفت تو مردی و تقاضا از من گرفت پس با هم مخاصمت نمودند
و آمدند بخدمت عمر بن الخطاب که حکم کند درمیان ایشان و در روایتی آمده
که حکم کرد بر زن که تو ضامنی و ترا تاوان دادن میرسد زن گفت

قسم خداست ترا ای عمر بن الخطاب که حکم کنی میانه ما و بگذار ما را به علی مرتضی علیه السلام تا فیصل کند آن قدوه اهل قضا مخاصمه را پس فرستاد عمر بن الخطاب هر دو را بخدمت علی علیه السلام آنحضرت بنور باطن دریافت فرمود که این هر دو مرد مکر کرده اند و آن زن ساده را فریب داده اند پس متوجه بآنمرد مخاصم شده فرمود آیا نگفته بودید شما باین زن که ندهی امانت را بیکی از ما تا که نیاید آن دیگر نیز آنمرد عرض کرد بلی گفته بودم فرمود علی مرتضی که مال تو نزد ماست برو و بیار صاحب خود را تا بدهیم مال را بشما پس آنمرد نادم شد و باز گشت ابیات بندگان خاص علام الغیوب

در جهان جان چو جاسوس القلوب
در درون دل در آید چون خیال

پیش او مکشوف گردد سر حال
آنکه واقف گشت بر اسرار هو

سر مخلوقات چه بود پیش او
آنکه بر افلاک رفتارش بود

بر زمین رفتن چه دشوارش بود

وعن علی ان رسول الله بعثه الی الیمن فوجد اربعة وقعوا فی حفرة حفرت لیصطاد وا فیها اسدا فسقطوا ولا فتعلق باخر وتعلق الاخر بالاخر حتی تساقط الاربعة فجرحهم الاسد وماتوا من جراحته فتنازع اولیاؤهم حتی کادوا یقتتلون فقال علی انا اقضی بینکم فان رضیتم فهو القضاء والا حجزت بعضکم عن بعض حتی تاتوا رسول الله لیقضی بینکم اجمعوا من القبائل الذین حفروا البئر ربع الدیة وثلثا ونصفها ودیة کاملة فللاول ربع الدیة

لانه اہلک من فوقه والذی یلیه ثلثها لانه اہلک من فوقه وللثالث نصف لانه
ہلک من فوقه والرابع الدیة الکاملة فابوا ان یرضوا فاتوا رسول الله ص
فلقوا عنه مقام ابراهیم فقصوا علیه فقال انا اقضی علیکم واحتبی رداه فقال
رجل من القوم ان علیا قضی بیننا فلما قصوا القصة اجازه روایت است
از علی مرتضی علیه السلام که فرستاد مرا رسول خدا بجانب یمن پس در کودانی
که مردمان کنده بودند تا شیر را شکار کنند افتادند چهار کس در وی بنحوی که
افتاد مردی و آویخت بدیگری و آن دیگر بدیگری تا چهار کس افتادند
و زخمی کرد آنها را شیر و مردند به زخمهای آن و وارثان آنها باهم مجادله
کردند تا بمقاتله کشید فرمود علی مرتضی من حکم می کنم میان شما اگر راضی شوید بهما
والا نگذارم شما را تا بیائید در حضور رسول خدا صلی الله علیه وآله تا حکم کند
میان شما وحکم من اینست که بگیرید از گروهی که کنده اند این کودان را
چهار یکی از خونبها و سه یکی از آن و نیمی از آن و یک خونبهای تمام و کامل
پس بدهید بوارثان کسیکه اول بکودان افتاد چهار یک خونبها را
زیرا که او هلاک ساخته مردی را که بالای او بود و بوی آویخته و بکسیکه
متصل اوست سه یک خونبها چه او هلاک ساخته است بالای خود را و بسوم
نصف خونبها آنهم هلاک ساخته بالای خود را و برای چهارم خونبهای
کامل است زیرا که خود هلاک گشته و کسی را هلاک نکرده پس راضی نشدند

بحکم علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه وآمدند بجناب رسول خدا صلی الله علیه وآله ودر مقام ابراهیم مشرف شدند بلقای سید الوری وعرض کردند همه ماجرا فرمود رسول خدا صلی الله علیه وآله حکم می کنم میان شما وجیانه خود بروش رشید ومستقیم تقضیا اگر دیدنا گاه مردی گفت حکم کرده است میان ما علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه وعرض کرد قصه خود را باصورت حکم علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه السلام داشت آن حکم را رسول خدا صلی الله علیه وآله وفرمود همین است حکم ما که بین چنین چیکویم نا صاحب امتوجه گرد وپنداری فلیح آمدنه خوب - اذا عن زید بن ارقم قال اتی علی فی الیمن بثلثة نفر وقعوا علی جاریة فی طهر واحد فولدت ولدا فادعوه علیه السلام لاحدهم تطیب نفسا لهذا قال لا وقال الآخر تطیب به نفسا لهذا قال لا قال انکم شرکاء متشاکسین انی یقرع بینکم فمن اصابه القرعة اغرمته ثلثی القیمة والزمته الولد فذکروا ذلک النبی فقال ما اجد فیها الا ما قال علی از زید بن ارقم مروی است که آمدند در یمن بخدمت علی مرتضی علیه السلام سه کس که وطی کرده بودند یک جاریه را در طهر واحد وزائید آن جاریه کودکی وهر یک ازان سه کس دعوی کردند که کودک از من است پس فرمود علی مرتضی علیه السلام مر یکی را که شریک بود که بگیر بقیمت این کودک را او آن قبول نکرد پس بدیگری فرمود آنهم قبول نکرد پس فرمود دیدیم شما را شرکاء بدخوپس قرعه می اندازم میان شما با هم هر کس که

خواہد انشاء کودک را با و حوالہ خواہم کرد و از وی دو حصہ از قیمت کودک
خواہم گرفت پس عرض کردند این ماجرا را بجناب محمد مصطفے صلی اللہ علیہ و آلہ
وسلم فرمود نمی یابم درین باب حکم خدا مگر آنچہ کہ حکم کرد بآن علی مرتضی و عن
حمید بن عبد اللہ بن زید المدنی قال ذکر عند النبی صلی اللہ علیہ و آلہ قضاء قضی
بہ علی فاعجب النبی فقال الحمد للہ الذی جعل فینا الحکمۃ اہل البیت یعنی رسول خدا
از حکم علی مرتضی خوش و مسرور می گشت و می فرمود شکر خدا کہ گردانید حکمت
در اہلبیت ما و باز چندین بار نفس نفیس علی مرتضی بطرح اشعہ برکات حضرت
نبویہ علیہ الصلواۃ والسلام گشتہ و در حق او معجزات باہرہ بدفعات کثیرہ
ظہور فرمود و فیض الٰہی ہمت نبوت را در کار او نمود تا بسیاری از
مقامات آنحضرت از قوۃ بفعل آمد اشعار

لاف مداحی درین حضرت نمی آرم زدن	ای ثنا خوان تو ایزد از زبان مصطفی
از زبان خلق برناید صفات ذات تو	در برآید نبود الا جز لسان مصطفی

در باب فصل القضایا

و قتیکہ در اطراف یمن فرستاد التماس کرد یا رسول اللہ تبعثنی الی قوم
ذو لسان و انا شاب لا اعلم القضاء فوضع رسول اللہ یدہ علی صدرہ
و قال ان اللہ سیہدیک و ثبت لسانک الحدیث و فی اخرہ فما اشکل علی قضاء
بعد ذلک و فی لفظ شککت فی قضاء و فی روایۃ فما زلت قاضیا و در باب حفظ

قرآن عظیم رسول خدا صلی الله علیه و آله علی مرتضی علیه السلام را نماز نافله تعلیم
فرموده اند که ترمذی از ابن عباس روایت کرده و برای دفع نسیان
بسیار نافع است و در باب حفظ سنت دعا فرمود که بار خدایا اذن او را
اذن واعیه گردان و برای رفع رمد دعا کرد و قال علی ما رمدت منذ تفل
النبی صلی الله علیه و آله فی عینی اخرجه احمدی و در حق او این دعا فرمود اللهم
اذهب حره و برده و بعد از این دعا علی مرتضی علیه السلام در زمستان لباس
تابستان و در تابستان لباس زمستان می پوشید و از سرما و گرما مضرت
نمی کشید و یکبار مریض بود برای شفا او دعا فرمود فی الحال صحت یافت
و چون با حضرت فاطمه زهرا تزویج کرد دعا فرمود جعل الله منکما الکثیر الطیب
و بارک فیکما قال انس و الله لقد اخرج الله منهما الکثیر الطیب پیدا کند
خدا تعالی از شما ای علی مرتضی و فاطمه زهرا اولاد کثیر پاک و پاکیزه و برکت
دهد در میان شما گفت انس قسم خدا برون آورد خدا از علی مرتضی و فاطمه
زهرا اولاد کثیر طیب و طاهر و پاک و پاکیزه فی الواقع آنچه عصمت و طهارت
و کمالات و رفع درجات حقتعالی باولاد امجاد حضرت سید کائنات
عطا فرمود نصیب دیگری کجاست

برتر اند از عرش و کرسی و سما	ساکنان مقعد صدق و صفا
منزلت او بیش از آنست که باحصار درآید و چگونه میسر شود احصار آن	

درحالیکه سید انبیا فرموده باشند انا دار الحکمة و علی بابها و انا مدینة
العلم و علی بابها لکن شیئا و تبرگا حرفی از دفتری می آریم اخرج ابو بکر عن
ابی اسحق قال علی کلمات لو رحلتم المطی فیهن لانضیتموهن قبل ان تدرکوا مثلهن
گفت ابی اسحق محدث که فرموده است علی مرتضی کلمات را که اگر سوار شوید
شما بر مرکب و سیر کنید بحدیکه مرکب شما لاغر شود و از سیر و از مشرق تا بمغرب
بگردید نخواهید یافت مانند آن کلمات که فرموده است علی مرتضی
صلوات الله علی نبینا و علیه و آله و از جمله کلمات آنحضرت است لا یرجوا
عبد الا ربه و لا یخاف الا ذنبه و لا یستحی من لا یعلم ان یتعلم و لا یستحی
اذا سئل عما لا یعلم ان یقول الله اعلم و اعلموا ان منزلة الصبر من الایمان
کمنزلة الراس من الجسد فاذا ذهب الراس ذهب الجسد و اذا ذهب
الصبر ذهب الایمان و عن زبید بن الحارث عن رجل من بنی عامر قال قال
علی انما اخاف علیکم اثنین طول الامل و اتباع الهوی فان طول الامل ینسی
الاخرة و ان اتباع الهوی یصد عن الحق و ان الدنیا قد ترحلت مدبرة
و ان الاخرة قد جاءت مقبلة و لکل واحد منهما بنون فکونوا من ابناء
الاخرة فان الیوم عمل و لا حساب و غدا حساب و لا عمل و عن عطاء بن ابی
رباح قال کان علی بن ابی طالب اذا بعث سریة ولی امرها رجلا فاوصاه
فقال اوصیک بتقوی الله لا بد لک من لقائه و لا منتهی لک دونه و هو یملک

الدنیا و الآخرة وعلیک بالذی یقربک الی اللہ فان فیما عند اللہ خلفا من الدنیا

ابیات

آفت این درہوا و شہوت ست	ورنہ اینجا شربت اندر شربت ست
ز آتش شہوت بسوز د اہل دین	باقیان را بردہ تا قعر زمین

وعن عمرو بن کبیر الحنفی عن علی قال اکظموا الغیظ بجو زید غصہ و خشم را

ابیات

سبق رحمت بر غضب ہست ای فتی	لطف غالب بود در وصف خدا
بندگان دارند لابد خوی او	مشک شان پر شد ز آب جوی او

واقلوا الضحک

ابیات

زامر حق ابکوا کثیرا خواندہ	چون سر بریان چہ خندان ماندہ
گفت فلیبکوا کثیرا گوش دار	تا بریزد شیر فضل کردگار

ع اندر پی ہر خندہ دو صد گریہ نہان است۔ وعن الحارث عن علی قال مثل الذی جمع الایمان والقرآن مثل الاترنجة الطیبة الریح الطیبة الطعم ومثل الذی لم یجمع القرآن مثل الحنظلة خبیثة الریح خبیثة الطعم وعن محمد بن بسر عن علی قال قیل لعلی اشاانک یا ابا حسن جاورت المقبرة قال انی اجدہم جیران صدق یکفون الالسنة ویذکرون الآخرة اخرج ہذہ الاحادیث کلہا ابوبکر بن ابی شیبة ودر صواعق محرقہ کلمات چند از ان کلمات کہ منقول از حضرت

جان جملہ علمہا اینست این
کہ بدانی من کیم در یوم دین

رحم اللہ امرء عرف قدرہ ولم یتعد طورہ ابیات

قیمت ہر کالہ میدانی کہ چیست
قیمت خود را ندانی احمقی ست

تو ہمیدانی یجوز د لا یجوز
خود ندانی تو یجوزی یا عجوز

آن روا این نا روا دانی ولیک
تو روا یا نا روائی بین تو نیک

گر تو دانی قیمت علم اے امین
زانت بکشاید دو دیدہ غیب بین

لا مروۃ للکذوب ولا صواب مع ترک المشورۃ۔ لا سوؤدد مع الانتقام الجزع
التعب من الصبر لا راحۃ مع الحسد الحاسد مغتاظ علے من لا ذنب لہ

ابیات

در حسد گیرد ترا در رہ گلو
در حسد ابلیس را باشد غلو

کو ز آدم ننگ دارد از حسد
با سعادت جنگ دارد از حسد

چون کنی بر بے حسد مکر و حسد
زان حسد دل را سیاہی ہا رسد

ہر کرا باشد مزاج و طبع سست
او نخواہد ہیچکس را تندرست

ہر کہ را دید از کمال خویش راست
از حسد قولنجش آمد درد خواست

چون کمالی دست آورتا تو ہم
از کمال دیگران نفتی بغم

بر نعیم فانی و مال و جسد
چون ہمین سوزند عامہ در حسد

خود حسد نقصان و عیب دیگر است
بلکہ از جملہ بدیہا بدتر است

عقبۂ زین صعب تر در راہ نیست
اے خنک آنکس حسد ہمراہ نیست

خاک شو مردان حق را زیر پا
خاک بر سر کن حسد را ہمچو ما

الطامع فی وثاق الذل شعر

ہر کرا باشد طمع الکن بود
با طمع کے چشم دل روشن بود

صاف خواہی چشم و عقل و سمع را
بر دران تو پردہائے طمع را

لسان العاقل وراء قلبہ وقلب الاحمق وراء لسانہ المرء مخبوء تحت لسانہ من عذب لسانہ کثر اخوانہ شعر

آدمی مخفی است در زیر زبان
این زبان پردہ است بر درگاہ جان

زین قبل فرمود احمد در مقال
در زبان پنہان بود حسن رجال

نکتہ کان جست ناگہ از زبان
ہمچو تیری دان کہ او جست از کمان

عالمے را یک سخن ویران کند
روبہان مردہ را شیران کند

پس بیاید شد خموشی نفع تو
بہر آن آمد خطاب انصتوا

عبد الشہوت اذل من عبد الرق شعر

بندۂ شہوت بتر نزدیک حق
از غلام و بندگان و مسترق

بندۂ شہوت ندارد خود خلاص
جز بفضل ایزد و انعام خاص

ہر کہ باشد در کف شہوت اسیر
گرچہ آزاد است او را بندہ گیر

لا شرف مع سوء الادب شعر

١٦١

بے ادب تنہا نہ خود را داشت بد — بلکہ آتش در ہمہ آفاق زد
از ادب پر نور گشتہ است این فلک — وز ادب معصوم و پاک آمد ملک
از خدا جوئیم توفیق ادب — بے ادب محروم ماند از لطف رب
بد ز گستاخی کسوف آفتاب — شد عزازیلی ز جرأت رد باب
هر خضوع و بندگی و اضطرار — اندرین حضرت ندارد اعتبار

لیس العجب ممن ہلک العجب ممن نجا کیف نجا اکبر الاعداء اخفاهم مکیدة
اذا حلت المقادیر ضلت التدابیر شعر عربی

لفت اذا جاء القضاء ضاق الفضا — تحجب الابصار اذا جاء القضا
گر شود ذرات عالم پیچ پیچ — با قضای آسمان ہیچند و ہیچ
چون قضا بیرون کند از چرخ سر — عاقلان گردند جملہ کور و کر
مرده باید بود پیش حکم حق — تا نیاید زخم از رب الفلق

واخرج الشعبی عن المبرد قال کان مکتوبا علی سیف علی بن ابی طالب
للناس حرص علی الدنیا و تدبیر ۞ وصفوها لک ممزوج بتکدیر
لم یرزقوها بعقل عندما قسمت ۞ لکنهم رزقوها بالمقادیر
کم من ادیب لبیب لا یساعده ۞ وکم عاجز نال دنیاه بتقصیر
لو کان عن قوة او عن مغالبة ۞ طار البزاة بارزاق العصافیر
واخرج ابن عساکر عن جعید بن ماجده قال قال علی کونوا فی الناس کالنحلة

فی الطیر شیٔ الا ہو تنقیصہا و لو یعلم الطیر ما فی جوفہا من البرکۃ لم یفعلوا بہا
ذلک خالطوا الناس بالسنتکم واجسادکم وزایلوہم باعمالکم وقلوبکم فان للمرء
ما اکتسب و ہو یوم القیمۃ مع من احب اخرج عن علی کونوا لقبول العمل اشد
اہتمامًا منکم بالعمل فانہ ان یقل عمل مع التقوی و کیف یقل عمل یتقبل
واخرج عن یحیی بن جعدہ قال علی بن ابی طالب یا حملۃ القرآن اعملوا بہ
فان العالم من علم ثم عمل وعلم و وافق علمہ عملہ و سیکون اقوام یحملون العلم
لا یجاوز تراقیہم یخالف سریرتہم علانیتہم و یخالف علمہم عملہم یجلسون حلقا
فیباہی بعضہم بعضا حتی ان الرجل لیغضب علی جلیسہ ان یجلس الی غیرہ و یدعہ
اولئک لا یصعد اعمالہم فی مجالسہم تلک الی اللہ و اخرج عن علی قیل لہ ما السخاء
قال ما کان ابتداء فاما ما کان عن مسئلۃ فحیاء و تکرم و اخرج عن علی قال جزاء المعصیۃ
الوہن فی العبادۃ والضیق فی المعیشۃ والنقص فی اللذۃ و اخرج عن الحارث
قال رجل جاء الی علی فقال اخبرنی عن القدر قال طریق مظلم لا تسلکہ قال
اخبرنی عن القدر قال بحر عمیق لا تلجہ قال فاخبرنی عن القدر قال سر اللہ قد خفی
علیک فلا تفتشہ قال فاخبرنی عن القدر قال یا ایہا السائل ان اللہ خلقک لما
یشاء او لما شئت قال بل لما یشاء قال فیستعملک فیما یشاء اخرج عن علی
ان للنکبات نہایات فلا بد لاحد اذا نکب من ان ینتہی الیہا فینبغی للعاقل انہ
اذا اصابتہ نکبۃ ان لا ینام لہا حتی ینقضی مدتہا فان فی رفعہا قبل انقضاء مدتہا

۱۶۳

زیادة فی مکروہہا واخرج عن علی انه اتاه رجل فاثنی علیه فاطراه وکان قد
بلغه عنه قبیل ذلک فقال له علی انی لست کما تقول وانا فوق ما فی نفسک
اخرج الشعبی قال قال علی بن ابیطالب لرجل کره له صحبة رجل - لا تصحب اخا الجهل
وایاک وایاه ❊ فکم من جاہل اردی حلیما حین اخاه ❊ یقاس المرء بالمرء اذا ماہو
ماشاه ❊ وللشی من الشی مقاییس واشباه ❊ والقلب علی القلب دلیل حین تلقاه ❊
واخرج الشیخ ابن حبان قال علی القریب من قربه المودة وان بعد نسبه والبعید
من اعدته العداوة وان قرب نسبه لاشی اقرب من ید الی جسد وان الید
اذا فسدت قطعت واذا قطعت حسمت وقال سبع من الشیطان شدة الغضب
وشدة العطاس وشدة التثاوب والقی والرعاف والنجوی والنوم عند الذکر وقال
کلوا الرمان بشحمه فانه دباغ المعدة وقال یاتی علی الناس زمان المومن فیه اذل من الامة
واما کلامه فی تفسیر القرآن فکثیر وہو مستوفی فی کتاب جلال الدین السیوطی
وہو التفسیر المسند باسانیده ہذا ما فی تاریخ السیوطی ومن کلماته الکمال فی الدنیا
مفقود والجود غیر موجود والشریف من شرفت خلاله الکیس من قصر اماله الکتب
بساتین العلماء الحکمة ریاضة النبلاء الاخوان فی الله تعالی یدوم مودتهم
لدوام سببها واخوان الدنیا ینقطع مودتهم بسرعة انقطاع اسبابها واز
بسیاری کلمات طیبات ان مظهر کمالات کتاب غرر الکلم ودرر النظیم مملو و
مشحون است اگر ترا رغبت است بمطالعه آن گرائی تا نفع عظیم حاصل کنی

۱۶۵

فصل اما کرامات وے و کشف مغیبات و خوارق عادات مانند معجزات سرور
کائنات بعید و بحید مشهور و معروف بدرجه تواتر رسیده حاجت تحریر ندارد
وکم کسے هست که رجوع بخلوص و نیاز بجناب آن مشکلکشا هادی راه هدا علی مرتضی
داشت و از بلا و محن نجات نیافت و از ینجاست که کاتب این سطور خادم
علمائی دین محمد مبین نور الله قلبه بنور الصدق و الیقین و رزقه شفاعة سید المرسلین
صلی الله علیه و آله الطیبین الطاهرین فی یوم الدین بمرض صعب مبتلا بود و از
دوا و مداوا و معالجه سودی روی نمی نمود بلکه روز بروز و دم بدم خستگی و شکستگی
می افزود روز و شب قلق بود و اضطراب و لحظه نه آرام داشت و نه خواب
تا شبی بهمین استیلا ابتلا و شدة بلا بین النوم و الیقظه دید که جناب حضرت علی
مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه و آله مشکلکشای شفا با جماعه کثیر و جم غفیر
تشریف فرما شدند و این عاصی پر معاصی را بشرف لقای جمال جهان آرای
خود مشرف ساختند این بیدست و پا بپای سر و دیده احوال پر اختلال
خود را بعرض آن چاره گر بیچارگان رسانید و در حال باعجاز ید اللهی دست
مبارک خود را از آستین نور آگین برآورده انگشت شهادت معدن
سعادت را بر پهلوی این احقر مضطر خسته و شکسته زدند و فرمودند
برو شفا یافتی شادان و فرحان بحصول این نعمت عظمای برکت شمول از
خواب جست و خود را صحیح و تندرست یافت و اصلا اثری از بیماری نماند

صد هزاران طب جالینوس بود ‌ ‌ ‌ ‌ پیش دم عیسوئیش افسوس بود

بعد ازان وقت نماز ظهر که اراده نماز کردم در بدن و غیره طهارت که نماز را شاید نیافتم آنوقت شیطان در پرده شریعت مختفی گشته بخاطر فاتر وسواس انداخت که تو خود طهارة کلی نداشتی چگونه بر دست جناب مرتضوی مشرف گشتی چه این را طهارة بکمال و لطافت تمام با حسن اعمال باید و شک و تردد را در دل راه داد برای رفع این وسوسه از طرف خود توجیهی میکردم که روح مومن پاک و طاهر است و نجاست و جنابت را و زان را هیئت و عالم مثال را روح می بیند نه جسم پس عدم طهارت جسم ضرر ندارد اما این توجیه رفع مکرد فریب شیطان نمی کرد و تسکین خاطر و رفع خلجان نمی نمود بخدمت بزرگان اکثی مشایخ وقت رفتم و عرض کردم همین توجیه را مستحسن داشتند خاطر غمگین من حزین مطمئن نگشید درین اثنا با بزرگی یعنی قطب ربانی مقرب صمدانی حضرت مولانا محمد حقانی رحمة الله علیه که جامع علم ظاهر و باطن و عدیم النظیر بود ملاقات کردم و اظهار نمودم عجب جوابی داد که سکون وافر و سرور و نشاط ازان بدل حاصل گشت و جان به وجد آمد و گفت فی الواقع جناب اقدس حضرت رسول خدا و جناب مقدس حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه و آله که طاهر و مطهر و پاک و پاکیزه اند بکمال لطافت و طهارت شخص باید که باین جناب رسد لیکن چون ایشان رحمت للعالمین اند و بفضل و کرم و رحمت واسعه خود براین کس

گاهی خود بخود گذر پیغمبر یابند تا او را از بلا و محن نجات دهند در بعضی روایات آنکس را طهارت لازم نیست زیرا که در بعضی کوچه های مکه و مدینه که پر از جیفها و نجاسات بوده آنجناب گذار می فرمود و بر دهان تنبیه و اشعار می نمود که این جیفه دنیائی شماست آنرا بگذارید و رو بخدا بیارید همچنین بر این کس گذر فرمودن است تا فیض طهارت آن جناب او را از نجاست برآرد و رجوع بحق آرد

تو نگو یارا با آن شه بار نیست		با کریمان کارها دشوار نیست

الحمد لله والمنه که وسوسه شیطان از قلب این پر عصیان رفع شد و از مکر ابلیس پر تلبیس نجات یافت

بی عنایات حق و خاصان حق		گر ملک باشد سیاهستش ورق
گر عنایت بود با ما مقیم		کی بود بیمی از آن دزد لئیم
این رها کن بدگمانی و ضلال		سر قدم کن چونکه فرمودت تعال
لنگ و لوک و خفته شکل و بی ادب		سوی او میغیژ و او را می طلب

و از جمله کرامات حضرت علی مرتضی آنست که آفتاب بعد از غروب برای آنحضرت برآمد تا نماز عصر ادا ساخت اخرج ابن شاهین و ابن منذر کلهم عن اسما بنت عمیس و ابن مردویه عنها و عن ابی هریرة ان النبی کان یوحی الیه و راسه فی حجر علی فلم یصل العصر حتی غربت الشمس فقال له رسول الله صلی الله علیه وآله اصلیت یا علی قال لا فقال رسول الله اللهم انه کان فی طاعتک وطاعة رسولک فاردد

۱۶۷

علیه الشمس قالت اسما فرأیتها غربت ثم رأیتها طلعت بعد ما غربت و وقفت
وصحح هذا الحدیث جماعة من الائمة الحفاظ کالطحاوی والقاضی عیاض وغیرهما
وقال الطحاوی هذا حدیث ثابت رواته ثقاة وحکی عن احمد ابن صالح المصری انه کان
یقول لا یجوز لاهل العلم التخلف عن حفظ حدیث اسماء لانه من علامات النبوة وللحافظ
السیوطی جزء فی طرق هذا الحدیث وبیان حاله روایت کرده است اسما بنت عمیس که
روزی وحی کرده میشد بسوی آنحضرت و سر مبارک وی در کنار علی مرتضی
صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله بود پس نگذارد وی نماز عصر را تا آنکه غروب
کرد آفتاب پس گفت آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم آیا نماز عصر گذاردی یا علی
علی عرض کرد که نه پس آنحضرت دعا کرد که خداوندا این بنده تو در اطاعت تو
و رسول تو بوده است پس باز بگردان برای وی آفتاب را گفت اسما دیدم آفتاب را
که غروب کرده بود باز دیدم که طلوع نمود بعد از غروب و منتشر گشت شعاع
وی بر کوهها و صحن و بام خانها و این واقعه بعد از رجوع از خیبر در منزل
صهبا بود و گفتگو کرده اند علماء حدیث درین احادیث که اینها مخالف اند
حدیث صحیح را که در باب یوشع بن نون علیه السلام آمده مرویست از ابی هریره
که لم تحبس الشمس الا لیوشع بن نون زیرا که ازین حدیث اختصاص حبس شمس بیوشع معلوم
میگردد و بعضے از علما جمع کرده اند میان احادیث مذکوره و حدیث یوشع
به آن که احتمال دارد که مراد آن باشد که حبس کرده نشد از جمله انبیاء ما تقدم برائے

غیر یوشع علیه السلام یا حبس کرده نشد برای هیچ یکی از انبیا غیر من مگر برای یوشع یا صد و در حدیث یوشع از آنحضرت پیش از وقوع رد شمس برای علی مرتضی علیه السلام بوده باشد و در مواهب لدنیه گفته روایت کرده است این حدیث را طحاوی که از اکابر علمای حنفیه بود و در اصل شافعی بود و رجوع کرد از آن بحنفیت در شرح مشکلات الآثار آورده که نقل کرد آنرا قاضی عیاض مالکی و گفت طحاوی که احمد بن صالح از ثقات علمای حدیث است در مرتبه احمد بن حنبل می گفت سزاوار نیست مر کسی را که سبیل وی علم است تخلف و تغافل از حفظ این حدیث بسیار زیرا که وی از علامات نبوتست و نیز جلال الدین سیوطی را جزویست در بیان طرق این حدیث و تصحیح کرده است آنرا ابو الفتح الأزدی و حسنه ابو زرعة العراقی و یکبار بعد وفات رسول خدا صلی الله علیه و آله خدای تعالی رد شمس برای علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه کرد و آفتاب را از مغرب باز گردانید در وقت توجه ببابل چون خواست که از فرات بگذرد و وقت نماز دیگر بود یا طایفه از اصحاب خود نماز دیگر را در وقت بگذارد و سائر اصحاب بگذاردن چهارپایان خود مشغول بودند آفتاب غروب کرد و نماز دیگر از ایشان فوت شد و در آن باب سخنان گفتند حضرت علی مرتضی علیه السلام آنرا شنید از خدای تعالی درخواست که آفتاب را باز گرداند تا اصحاب وی نماز را در وقت بگذارند خدای تعالی دعای وی اجابت کرد و آفتاب بجای نماز دیگر آمد چون قوم از نماز فارغ شدند آفتاب غروب کرد و از وی آواز سخت هولناک می آمد

خوف بر مردم غالب آمد به تسبیح و تهلیل و استغفار واشتغال نمودند هذا فی شواهد النبوة وفی الصواعق وسبط ابن جوزی درین باب حکایت عجیب نقل کرده گفت حدیث کردند مرا جماعة مشایخ در عراق وگفتند حاضر شدیم بخدمت ابو منصور المظفر بن اردشیر العبادی الواعظ واو بعد از نماز عصر ذکر این حدیث رد شمس بطریق متعدده والفاظ مختلفه بیان مے کرد وبیان فضائل ومناقب اهلبیت حضرت رسالت علیهم الصلوات والسلام می نمود که آفتاب به ابر پنهان گشت حاضران گمان بردند که غروب کرد پس برآمد ابو منصور بر منبر واشارة کرد بجانب شمس واین ابیات خواند۔ لاتغربی الشمس حتی ینتهی ٭ مدحی لآل المصطفی والنجله ٭ واثنی عنانک ان اردت ثناءهم ٭ انسیت اذکان الوقوف لاجله ٭ انکان للمولی وقوفک فلیکن ٭ هذا الوقوف لخیله والرجله ٭ مضمون این ابیات آنست که ای آفتاب غروب مشو تا تمام کنم مدح آل واولاد مصطفی را وبپیچ عنان خود را از غروب شدن که بتحقیق من قصد ثنای ایشان کرده ام آیا فراموش کردی که توقف نموده بودی برای آل مصطفی علی مرتضی علیه السلام اگر بود توقف تو برای مولا پس بکن توقف برای بندگان سوار وپیاده او وهرگاه خواند ابو منصور این ابیات را دور شد ابر وآفتاب از زیر ابر برآمد وتاریکی به روشنائی مبدل گشت

گر تو سنگ خاره و مرمر شوی	چون به صاحب دل رسی گوهر شوی
همره پاکان در میان جان نشان	دل مده الا به مهر دلخوشان

وازانجمله آنست که در بعضی سفر خود بکربلا رسید و براست و چپ نگریست و گریان
گریان از انجا بگذشت پس بگفت والله ایست محل خوابیدن شتران ایشان و
موضع قتل ایشان اصحاب گفتند ای امیر المومنین صلوات الله علی نبینا و علیه چه موضع
است فرمود این کربلاست اینجا قومی را بکشند که بحساب به بهشت در آیند چون
از اهل محمد کشته خواهند شد و درین میدان که گریه خواهد کرد بر ایشان زمین و آسمان
و بعد ازان برفت و هیچکس تاویل سخن آن حضرت ندانست تا آنکه واقعه حضرت
سید الشهدا حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه واقع شد روی صاحب
الریاض عن الاصبغ قال اتینا مع علی فمررنا بموضع قبر الحسین فقال ههنا مناخ رکابهم و ههنا
موضع رحالهم و ههنا مهراق دمائهم فتیة من آل محمد صلعم یقتلون بهذه العرصة تبکی علیهم السماء
والارض و ازانجمله آنست که براء ابن عازب را گفته بود که فرزند من حسین را بکشند
و تو زنده باشی و وی را نصرت نکنی چون امیر المومنین حضرت امام حسین علیه السلام را شهید
کردند براء ابن عازب گفت جناب امیر المومنین علی مرتضی علیه السلام راست فرمود
که حضرت امام حسین علیه السلام را شهید ساختند و من وی را نصرت نکردم و اظهار
ندامت خود میکرد و ازانجمله آنست که دو مرد باهم خصومت داشتند برای فیصله
بخدمت جناب حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه آمدند و آنحضرت زیر
دیواری نشسته بود یکی عرض کرد که برخیز یا علی که این دیوار می افتد فرمود برو کفایت
می کند مرا حفظ و امان خدا و حکم کرد میان دو مرد و بعد ازان که برخاست دیوار افتاد

مولوی

ما عیال حضرتیم و شیر خواه ⁂ گفت حق الخلق عیال للاله
آنکه را آتش خدا حافظ بود ⁂ مرغ و ماهی مرد را حارس بود
اگر ز کوه فرو افتد آسیا سنگی ⁂ نه عارف است که از راه سنگ برخیزد

عن جعفر بن محمد عن ابیه قال عرض لعلی رجلان فی خصومة فجلس فی اصل جدار فقال رجل یا امیر المومنین علیه السلام الجدار یقع فقال له علی امض کفی باللہ حارسا فقضی بین الرجلین فسقط الجدار و از انجمله آنست که روزی فرمود علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیه سخنی و انکار کرد آن مردی پس فرمود علی مرتضی که دعا می کنم بر تو اگر باشم راست گو گفت آن مرد بکن پس دعا کرد و آن مرد همان وقت نابینا گشت مثنوی

ز حدیث اولیا نرم و درشت ⁂ تن مپوشان زانکه زینت راست پشت
گرم گوید سرد گوید خوش بگیر ⁂ تا ز گرم و سرد بجهی در سعیر
گرم و سردش نوبهار زندگیست ⁂ مایهٔ صدق یقین و بندگیست

وعن علی بن زاذان ان علیا حدث حدیثا فکذبه رجل فقال ادعو علیک ان کنت صادقا قال نعم فدعا علیه فلم ینصرف حتی ذهب بصره و از انجمله اینست که روزی حضرت رسالت پناه صلی اللہ علیه و آله ابوذر غفاری را برای طلب علی مرتضی علیه السلام فرستاد او آواز داد از اندرون خانه هیچ جواب نیافت باز گشت و بخدمت حضرت رسالت صلی اللہ علیه و آله عرض کرد که در خانه تشریف ندارد حضرت صلی اللہ علیه و آله و سلم فرمود بیه و ای ابوذر

وطلب کن او را بدرستیکه علی مرتضی در خانه خود است پس باز آمد ابو ذر و آواز داد و شنید آواز آسیا که میگردد و نظر کرد دید که آسیا خود بخود میگردد و آرد از و بر می آید و کسی گردانندهٔ او نیست متعجب شد باز آواز داد پس علی مرتضی از خانه بیرون آمد و آثار فرح و سرور بر روی مبارکش هویدا بود پس علی عرض کرد که رسولخدا ترا طلب فرموده است پس آمد بخدمت حضرت رسالت و نشست و ابو ذر میگوید که من بجانب رسولخدا صلی الله علیه و آله میدیدم و رسولخدا بسوی من نظر میفرمود و گفت ای ابو ذر چه چیز رو داد ترا که در تعجبی عرض کردم یا رسول الله اعجب العجائب دیدم آسیائی در خانه علی مرتضی خود بخود می گردید و آرد از ان بر می آمد و کسی گردانندهٔ آن نبود فرمود رسولخدا بدرستیکه مر خدایتعالی را ملائکه اند که سیر میکنند بر زمین و خدایتعالی آنها را مقرر ساخته برای کار و خدمت آل سید المرسلین صلی الله علیه و آله اجمعین من له المولی فله الکل عن ابی ذر قال بعثنی رسول الله صلی الله علیه و آله ادعو علیا فاتیت بیته فناد یته فلم یجبنی فعدت فاخبرت رسول الله فقال لی عد الیه ادعه فانه فی البیت قال فعدت انادیه فسمعت صوت رحی یطحن فشارفت فاذا الرحی تطحن ولیس معها احد فنادیته فخرج الی منشرحا فقلت له ان رسول الله یدعوک فجاء ثم لم ازل انظر الی رسول الله و ینظر الی ثم قال یا ابا ذر ما شانک فقلت یا رسول الله عجب من العجب رایت رحی یطحن فی بیت علی ولیس معها احد یدیرها فقال یا ابا ذر ان لله ملائکة سیاحین فی الارض و قد وکلوا بمعونة آل محمد و از انجمله آنست که فضا بن ابی فضاله که از اهل بدر بود روایت

می کند که روزی من همراه پدر خود برای عیادت حضرت علی مرتضی علیه السلام آمدیم
و آنحضرت بیمار بود عرض کرد پدر من که چرا سکونت اختیار کردی درین مقام اگر
اتفاق مردن شود بجز اعراب جهینه و دیگر بادیه‌نشینان کسی نیست صلاح آنست که بمدینه
تشریف فرما شوی تا اگر قضا بتو رسیده باشد یاران تو که آنجا هستند متولی تجهیز و تکفین
و صلوات تو خواهند شد فرمود علی مرتضی علیه السلام که من نخواهم مرد ازین بیمارے
بدرستیکه رسولخدا صلی اللہ علیه و آله وسلم عهد و پیمان گرفته است از من که کشته
خواهم شد و زخم بر کاسه سر من خواهد رسید که از خون آن ریش من مخضوب خواهد گردید
و ابو فضاله در رکاب حضرت علی مرتضی علیه السلام بود و در جنگ صفین بشهادت
فائز گشت از عن فضاله بن ابی فضاله قال خرجت مع ابی عائداً لعلی وکان مریضاً فقال
ابی ما تسکنک بمثل هذا المنزل لو هلکت لم یلیک الا الاعراب اعراب جهینة فاحمل الی المدینة
فان اصابک قدر ولیک اصحابک وصلوا علیک وکان ابو فضالة من اهل بدر
فقال علی انی لست بمیت من وجعی هذا ان رسول اللہ صلی اللہ علیه و آله وسلم عهد الی
ان لا اموت حتی اضرب ثم تخضب هذه یعنی لحیته من هذه یعنی هامته و از آنجمله آنست
که شخصی از اهل شام آمده سوار را و بار خود را انداخته و صفوف مردان را شگافته
بخدمت حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیه رسید و التجا بوی آورد چنانچه
با رسولخدا صلی اللہ علیه و آله کرده بود و از آن روز که مردمان این کرامت را
ملاحظه نمودند کوشش بسیار و جد و جهد بشیار در قتال با دشمنان حیدر کرار میکردند

عن الحارث قال کنت مع علی ابن ابی طالب بصفین فرایت بعیرا من اہل الشام جاء وعلیہ راکبہ وثقلہ فالقی ما علیہ وجعل تخلل الصفوف حتی انتہی الی علی فوضع مشفرہ ما بین راس علی ومنکبیہ وجعل یحرکہما وسیجر بہ فقال علی واللہ انہا العلامۃ بینی وبین رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال فجد الناس فی ذلک الیوم واشتد قتالہم و از آنجملہ آنست کہ روزی بر حاضران مجلس سوگند داد کہ ہر کہ از رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ شنیدہ است کہ گفت من کنت مولاہ فعلی مولاہ گواہی دہد دوازدہ تن از انصار حاضر بودند گواہی دادند یکی دیگر کہ آنرا از رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ شنیدہ بود حاضر بود اما گواہی نداد حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ فرمود ای فلان تو چرا گواہی ندادی با آنکہ تو ہم شنیدہ بودی گفت من پیر شدم و فراموش کردم امیر بروی دعا کرد خداوندا اگر این سخن دروغ می گوید سفیدی بر بشرہ وی ظاہر گردان کہ عمامہ آنرا نپوشاند راوی گوید کہ واللہ آن شخص را دیدم کہ سفیدی میان ہر دو چشم وی پدید آمدہ بود

آن دعای شیخ نی چون ہر دعاست		فانی است و گفت او گفت خداست
انت مولی القوم من لا یشتہی		قد ردی کلا لئن لم ینتہی

و از آنجملہ آنست کہ ابن عدی کندی را خبر داد کہ مردمان یمن ترا امر خواہند کرد چون برادر حجاج ابن عدی کندی را تکلیف این معنی داد ابن عدی برادر حجاج را بطوری لعنت کرد کہ او نفہمید مگر شخصی دریافت کہ این لعنت بر

۱۷۵

حجاج و برادرش واقع شد اخرج عبد الرزاق عن حجر المدری بن عدی الکندی
قال علی بن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و آلہ کیف بک اذا امرت ان تلعنی
قال و کان ذلک قال نعم قلت کیف اصنع قال العنی ولا تبرأ منی فامر محمد بن یوسف
اخو الحجاج و کان امیرا علی الیمن ان العن علیا فقلت امرنی محمد بن یوسف اخو الحجاج
ان العن علیا فالعنوہ لعنہ اللہ فما فطن لہا الا رجل و از آنجملہ آنست کہ اہل کوفہ گفتند یا
امیر المومنین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ آب فرات امسال طغیان کردہ است و ہمہ
کشت زارہا ضایع ساختہ چہ باشد اگر از خدا تعالی درخواہی کہ آب کم شود برخواست
و بخانہ آمد و ہمہ مردمان بر در خانہ منتظر آنحضرت ایستادہ بودند ناگاہ بیرون آمد
و جبہ رسول خدا صلے اللہ علیہ و آلہ و چادر روی در بر و عمامہ اش بر سر و عصائی
او در دست داشت پس اسپ طلبید و سوار شد و ہمہ مردمان از اولاد وی
و غیر ایشان در رکاب او پیادہ روان شدند چون بکنار آب فرات رسید فرود
آمد و دو رکعت نماز سبک بگذارد پس برخواست و عصا را بدست خود گرفتہ
و بالای پل برآمد و امیر المومنین امام حسن امام حسین علیہما السلام با آنحضرت بودند پس آن
عصا بجانب آب اشارت کرد یک گز آب کم شد فرمود این قدر بس است مردمان
گفتند نی ای امیر المومنین علیہ السلام باز بعصا بجانب آب اشارہ کرد باز یک گز دیگر
کم شد و یکبار دیگر اشارہ کرد و یک گز کم شد مردمان آواز بر داشتند کہ ہمین بسندہ است
یا امیر المومنین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و از آنجملہ آنست کہ روزی معاویہ گفت

چگونه عاقبت کار خود بدانم حاضران مجلس گفتند که ما طریق دانستن این را نمی دانم
معاویه گفت من آنرا از علی می توانم معلوم کرد که هر چه بر زبان وی بگذرد
حق باشد نه باطل سه نفر از معتمدان خود طلبید و گفت باید بگر روید تا بیک
مرحله از کوفه از آنجا هر یک بعد از دیگری بکوفه رسیده و خبر مرگ من برسانید
ولیکن می باید که هر سه کس در ذکر بیماری و روز مردن و ساعت آن و موضع
قبر و تعیین گذارنده نماز با هم متفق باشید هر سه تن بر طبق امر معاویه روان
شدند چون نزدیک رسیدند یکی بشهر در آمد اهل کوفه پرسیدند از کجا می آئی
گفت از شام گفتند خبر چیست گفت امیر آنجا وفات یافت پیش علی مرتضی
آمدند و خبر دادند آنحضرت به آن التفات نفرمودند روز دیگر آن دیگر در آمد
و همین خبر داد و باز بامیر کبیر رسانیدند هیچ نفرمود روز سیوم مرد سیوم داخل
شد و متحد اللفظ با یاران خود خبار کرد و بجناب علی مرتضی صلوات الله علی نبینا
و علیه عرض کردند که این خبر بتحقیق رسید و بصحت پیوست حضرت علی مرتضی
علیه السلام فرمود که وی نمی میرد و ما دام که باین خضاب کرده نشود و رنگین
نگردد و این اشاره بمحاسن شریف خود و سر مبارک خود کرد و هذا فی شواهد النبوة
فصل در بیان احادیث مرویه بطریق متعدده که آنحضرت صلی الله علیه و آله
و سلم دران خبر داد که امت بر حضرت علی مرتضی علیه السلام جمع نشود و تالم
خاطر مبارک خود تقریر فرمود بسبب آنچه بحضرت علی مرتضی علیه السلام بعد

از وفات پیغمبر از محن و بلا و مشقت و عنا تا آخر عمر رسیده و همه آن وقائع رسولخدا صلی الله علیه و آله او را مطلع ساخت حضرت امیر عرض کرد که دران بلاء و فتن و مصائب و محن آیا دین من بسلامت خواهد ماند حضرت رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود که دین تو بسلامت باشد و تو بر حقی و بهر جانب که تو باشی حق با تو باشد و تو با حق باشی ان الحق مع علی یدور حیث دار و آنچه مخبر صادق خبر داده بود بظهور پیوست در خلافت وی علیه السلام بسبب عروض شبهات بقتل حضرت عثمان و بیعت کردن مردمانیکه شریک قتل بودند و توقف علی مرتضی در گرفتن قصاص تا فتنه زیاده نشود منازعان سه فرقه گشتند ناکثین و قاسطین و مارقین و با همه قتال فرمود و در اعلای دین متین و رعایت سنت سید المرسلین صلی الله علیه و آله در رفع شبهات شان هیچ دقیقه فرو نگذاشت و جد و جهد کمال بر هدایت و موافقت خلق نمود اما تقدیر الهی مساعد او نشد و از انجمله آنست که حذیفه روایت کرد که عرض کردند یاران بجناب رسولخدا صلی الله علیه و آله که کسی را خلیفه کن بر ما رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود اگر خلیفه کنم و شما اطاعت او نکنید و انحراف نمائید و فرمانش بجا نیارید نازل شود بر شما عذاب خدا بعد ازان عرض کردند که چرا علی مرتضی را صلوة علی نبینا و علیه خلیفه نمیسازی پس فرمود بدرستیکه شما قبول نخواهید کرد و اگر قبول کنید امتثال امر او نمائید خواهید یافت علی مرتضی را هادی و مهدی که هدایت خواهد کرد شما را براه راست که اصلا کجی را

ودر ان دخلی نیست فی ازالة الخفاء اخرج الحاکم من طریق شریک بن عبد اللہ عن عثمان بن عمر بن شقیق بن سلمہ عن حذیفہ قال قالوا یا رسول اللہ لو استخلفت علینا قال ان استخلف علیکم خلیفة فتعصوه ینزل العذاب قالوا لو استخلفت علینا علیا قال انکم لا تفعلوه وان تفعلوه تجدوه ہادیا مہدیا یسلک بکم الطریق المستقیم وفی المشکوة عن احمد عن علی قال قیل یا رسول اللہ من تومر بعدک قال ان تومروا ابا بکر تجدوه امینا زاہدا فی الدنیا راغبا فی الاخرة وان تومروا عمر تجدوه قویا امینا لا یخاف فی اللہ لومة لائم وان تومروا علیا ولا اراکم فاعلین تجدوه ہادیا مہدیا یاخذ بکم الصراط المستقیم

فصل در بیان احادیثیکہ درباب شہادت حضرت علی مرتضوی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ

وارد شده اخرج احمد والحاکم عن عمار بن یاسر ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ قال لعلی اشقی رجلان احیمر ثمود الذی عقر الناقة والذی یضربک علی ہذه واشار الی یافوخہ اخرج الدارقطنی الافراد والحاکم وابن عساکر کلہم عن انس ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال ان ہذا لن یموت حتی غیظا ولن یموت الا مقتولا واشار الی علی وہذا الحدیث صحیح علی رای الحاکم ترجمہ فرمود رسول خدا در حق علی مرتضی کہ ہرگز نخواہد مرد تا پر از غصہ نخواہد شد اشاره است بمصائب کہ بمرتضی علی رسیده ونخواہد مرد مگر مقتول اشاره بشہادت حضرت علی مرتضی است در مدارج النبوة است کہ خبر داد رسول خدا

بقتل علی علیہ السلام و یا آنکہ علی قسمت کنندہ جنت و نار ہست می آرد دوستان
خود را در بہشت و دشمنان خود را در آتش دوزخ و این مبنی است بر آنچہ
در احادیث واقع شدہ است کہ وے حکم نائب داشتہ باشد روز محشر از پیش
رسول مطہر چنانکہ ساقی کوثر در باب وی واقع شدہ اخرج الحاکم فی حدیث
طویل عن عمار بن یاسر قال کنت انا و علی رفیقین فی غزوۃ العسرۃ فقال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم الا احدثکما باشقی رجلین قلنا بلی یا رسول اللہ
قال احیمر ثمود الذی عقر الناقۃ والذی یضربک یا علی علی ہذہ یعنی قرنہ حتی یبل
بالدم یعنی لحیتہ از اخرج الحاکم عن انس بن مالک قال دخلت مع النبی علی علی بن
ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا و علیہ یعودہ و ہو مریض و عندہ ابو بکر و عمر رضی اللہ
عنہما فتحولا حتی جلس رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فقال احدہما لصاحبہ ما اراہ الا
ہالک فقال رسول اللہ انہ لا یموت الا مقتولا ولن یموت حتی یملأ غیظاً انس
گفت کہ علی مرتضی بیمار بود آمدیم ہمراہ رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ برای عیادت
وی نزد وی نشستہ بودند حضرت ابو بکر و عمر پس یکسو شدند و نشست رسولخدا
و گفت یکی از شیخین مر دیگر را کہ نمی بینیم علی مرتضی علیہ السلام را مگر ہلاک شوندہ
و خواہد مرد ازین بیماری پس فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ کہ ہرگز نخواہد مرد
علی مرتضی صلوٰۃ اللہ علی نبینا و علیہ تا کہ پیر نخواہد شد از غصہ و خشم و نخواہد مرد
مگر مقتول یعنی ازین بیماری نخواہد مرد بلکہ شہید خواہد شد و چون حضرت علی مرتضی

صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ بقتل حضرت عثمان رضی اللہ عنہ متہم بود ہر چند تبریہ از
قتل وی می فرمود وشہادت بتفضیلت وی میداد زعم فاسد یکہ در قلوب مردمان
بسبب فاقت قاتلان وبیعت ہنگامہ کنندگان بر حضرت عثمان در توقف علی مرتضی
در قصاص از ایشان تا فتنہ زیادہ نشو وافتادہ بود ہرگز بیرون نمیشد ناچار
مدینہ منورہ را گذاشت از اخرج الحاکم من حدیث اسماعیل بن ابی خالد عن
حصین الحارثی قال جاء علی ابن ابیطالب الی زید بن ارقم رضی اللہ عنہ یعودہ وعندہ
قوم فقال علی اسکتوا اسکتوا فواللہ لا تسالونی عن شئی الا اخبرکم فقال زید انشدک باللہ واللہ
انت قتلت عثمان فاطرق علی ساعتہ ثم قال والذی خلق الحبۃ وبرا النسمۃ ما قتلتہ ولا
امرت بقتلہ واخرج الحاکم من طریقین من حدیث ہارین اسمعیل الخراز عن مرۃ
بن خالد عن قیس بن عباد قال سمعت علیا یوم الجمل قال اللہم انی ابرا الیک من دم عثمان
ولقد طاش عقلی یوم قتل عثمان وانکرت نفسی وجاؤا للبیعۃ فقلت واللہ انی لاستحیی
من اللہ ان ابایع قوما قتلوا رجلا قال لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ الا استحیی ممن یستحیی منہ الملائکۃ
وانی لاستحیی من ان ابایع وعثمان قتیل فی الارض ولم یدفن بعد فانصرفوا فلما دفن
رجع الناس فسالونی للبیعۃ فقلت اللہم انی مشفق مما اقدم علیہ ثم جاءت عزیمۃ فبایعت
فلقد قالوا یا امیر المومنین فکانما صدع قلبی وقلت اللہم خذ منی لعثمان حتی ترضی اخرج
الحاکم عن الاوزاعی سمعت میمون بن مہران یذکر ان علی بن ابی طالب قال ما یسرنی
ان اخذ سیفی فی قتل عثمان ان یکن لی الدنیا وما فیہا وبا وجود آنکہ حضرت علی مرتضی

علیه السلام رسوخ قدم در سوابق اسلامیه و وفور اوصاف خلافت خاصه بود اما انعقاد بیعت و وجوب انقیاد رعیت فی حکم الله نسبت او متشکل نشد هر چند مساعی جمیله و مشقت های جلیله بکار برد ولیکن در خلافت او در اقطار ارض حکم او نافذ نگشت و تمامی مسلمین تحت حکم او سر فرو نیاوردند و افتراق کلمه مسلمین بظهور پیوست و ایتلاف ایشان را تحت بعدم کشید و مردم بحروب عظیمه باو پیش آمدند و دست او را از تصرف ملک کوتاه ساختند و هر روز دائره سلطنت سیدنا الحکیم تنگ شدن گرفت تا آنکه در آخر بجز کوفه و نواحی آن برای ایشان صافی نماند و هر چند بسبب این خللها مقاصد خلافت کبری حسب لخواه علی و جها متحقق نگشت لیکن در صفات کامله نفسانیه و کمالات ذاتیه علی مرتضی علیه السلام و در تمسک بهدی بسنت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله هیچ خللی راه نیافت **شعر**

البحر بحر علی ما کان فی قدم — ان الحوادث امواج و انهار
لا یحجبنک اشکال یشابهها — عمن تشکل فیها فهی استار
اگر گیتی سراسر باد گیرد — چراغ مقبلان هرگز نمیرد

در روزی یکی از یهود گفت ای گروه مسلمانان چندان از زبان نبی شما بر نیامد که شما اختلاف و نزاع کردید حضرت امیر کبیر جواب داد ای گروه یهود قدمهای شما خشک نشده بود که شما با موسی گفتید اجعل لنا الها کما لهم آلهة و در همان ایام یکی سوال کرد چه سبب بود که خلافت ابی بکر و عمر صافی بود و در

خلافت عثمان تو ہنگامہا برپا شد و فتنہا بظہور آمد فرمود کہ من عثمان را زمان ابی بکر
و عمر بودیم و تو و امثال تو از اعوان عثمان من ہستید و نظر بر ہمین فتنہا علی
مرتضی اقامت بہ کوفہ ورزید با وجودیکہ میدانست کہ آن جا بر دست خارجی
شہید خواہد شد لیکن رضا بقضا دادن بتقدیر خدا داد شعر

ہمچو اسمعیل پیشش سر بنہ	شاد و خندان پیش تیغش جان بدہ
تا بماند جانت خندان تا ابد	ہمچو جان پاک احمد با احد

از آنجا اخرج الحاکم عن ابی الاسود و الدیلی عن علی قال اتانی عبد اللہ بن سلام وقد
وضعت رجلی فی الغرز وانا ارید العراق فقال لا تاتی العراق فانک ان اتیتہ اصابک
بہ ذباب السیف قال علی وایم اللہ لقد قالہا رسول اللہ قبلک قال ابو الاسود فقلت
فی نفسی باللہ فما رأیت کالیوم رجل محارب یحدث الناس بمثل ہذا از واخرج الحاکم
عن زید بن وہب قال قدم علی علی وفد من اہل البصرۃ وفیہم رجل من الخوارج یقال
لہ الجعد بن بعجہ فحمد اللہ واثنی علیہ وصلی علی النبی ثم قال اتق اللہ یا علی فانک میت
فقال علی لا ولکنی مقتول ضربۃ ضربۃ علی ہذہ تخضب ہذہ قال واشار علی الی راسہ
ولحیتہ بیدہ وقال قضاء مقضی وعہد معہود وقد خاب من افتری ثم عاب علیا فی
لباسہ فقال لو لبست لباسا خیرا من ہذا فقال ان لباسی بعید من الکبر واجدر ان
یقتدی بی المسلمون واخرج الدیبری بن بکار عن علی بن ابی طالب انہ اوصی حین
ضربہ ابن ملجم فقال فی وصیتہ ان رسول اللہ اخبرنی بما یکون من اختلاف بعدہ

وامرنی بقتال الناکثین والمارقین والقاسطین وخبرنی بهذا الذی صابنی اخبرنی انه یملک
معاویة وابنه یزید ثم یصیر الی بنی مروان تتوارثونها وان هذا الامر صائر الی بنی
امیة ثم الی بنی العباس واراانی التربة التی یقتل بها الحسین ذکر ذلک فی الخصائص

فصل در بیان شهادت و تاریخ وفات و موضع قبر شریف و اختلاف آن و اعقاب آنحضرت علیه السلام

روایت است که در شب جمعه که فردای آن شهید خواهد شد رسولخدا صلی الله علیه واله
وسلم را در خواب دید وانچه از امت بحضرت علی مرتضی علیه السلام رسیده بود
مفصل بجناب حضرت رسالت پناه عرض نمود رسولخدا فرمود که دعا کن بر ایشان
پس دعا کرد که حقتعالی مرا بدل از ایشان خیر دهد ونصیب ایشان بدل از من شر کند
قال ابن سعد بویع علی بالخلافة فی الغد من قتل عثمان بالمدینة فبایعه جمیع من کان
فیها من الصحابة ویقال ان طلحة والزبیر بایعا کارهین غیر طایعین ثم خرجا الی مکة
وعایشة فیها فاخذاها وخرجا الی البصرة یطلبون بدم عثمان وبلغ ذلک علیا
فخرج الی العراق فلقی بالبصرة طلحة والزبیر وعایشة ومن معهم وهی وقعة الجمل
وکانت فی جمادی الاخرة سنه ست وثلثین وقتل بها طلحة والزبیر وبلغت القتلی
ثلثة عشر الفا واقام علی بالبصرة خمسة عشر لیلة ثم انصرف الی الکوفة ثم خرج علیه
معاویة ومن معه بالشام فبلغ علیا فسار فالتقوا بصفین فی صفر سنة سبع
وثلثین ودام القتال بها ایاما فرفع اهل الشام المصاحف یدعون الی ما فیها مکیدة من

عمرو بن العاص فكره الناس الحرب وتداعوا الى الصلح وحكموا الحكمين فحكم علي ابا موسى
الاشعري وحكم معاوية عمرو بن العاص وكتبوا كتابا ان توافوا رأس الحول باذرح
فينظروا في امر الولاية فافترق الناس ورجع معاوية الى الشام وعلي الى الكوفة
فخرجت عليه الخوارج من اصحابه وقالوا لا حكم الا لله وعسكروا بحروراء فبعث اليهم
ابن عباس فخاصمهم وحجهم فرجع منهم قوم كثير وثبت قوم وساروا الى النهروان فعرضوا
للسبيل فسار علي القدام بالنهروان وقتل منهم ذا الثدية الذي اخبر به النبي صلى الله
عليه وآله وذلك سنة ثمان وثلثين واجتمع الناس باذرح في شعبان من هذه
السنة وحضرها سعد بن ابي وقاص وابن عمر وغيرهما من الصحابة فقدم عمرو بن العاص
ابا موسى الاشعري مكيدة فيه فتكلم فخلع عليا وتكلم عمرو فاقر معاوية وبايع له فتفرق
الناس عن علي وصار علي في خلاف من اصحابه حتى صار يعض على اصبعه ويقول
اعصى ويطاع معاوية وانتدب ثلثة نفر من الخوارج عبد الرحمن بن ملجم المرادي
والبرك بن عبد الله وعمرو بن بكر التميمي فاجتمعوا بمكة وتعاهدوا ليقتلن هؤلاء الثلثة
علي بن ابي طالب صلوات الله على نبينا وعليه ومعاوية بن سفيان وعمرو بن
العاص ويريحوا العباد منهم فقال ابن ملجم انا لكم بعلي وقال البرك انا لكم بمعاوية وقال
عمرو بن بكير انا اكفيكم عمرو بن العاص فتعاهدوا على ذلك واتعدوا الليلة سبع عشر
من رمضان ثم توجه كل منهم الى المصر الذي فيه صاحبه فقدم ابن ملجم الكوفة فلقي اصحابه
من الخوارج وكاتمهم ما يريد الى الليلة الجمعة سابع عشر رمضان سنة اربعين فاستيقظ

علی وقال لانبہ الحسن رایتہ اللیلۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فقلت یارسول اللہ
مالقیت من امتک فقال لی ادع اللہ علیہم فقلت اللہم ابدلنی بہم خیرالی منہم وابدلہم شرالہم
منی ودخل النباح الموذن فقال الصلوۃ فخرج علی الباب ینادی ایہا الناس الصلوۃ الصلوۃ
فاعترضہ ابن ملجم فضربہ بالسیف فاصاب جبہتہ الی قرنہ ووصل الی دماغہ فشد علیہ الناس
من کل جانب فامسک واوثق واقام علی الجمعۃ والسبت وتوفی الاحد وغسلہ الحسن
والحسین وعبداللہ بن جعفر وصلی علیہ الحسن ودفن بدار الامارۃ بالکوفۃ لیلا ثم قطعت
اطراف ابن ملجم وجعل فی قوصرۃ واحرق بالنار ہذا کلہ کلام سعد منقول فی تاریخ جلال
الملۃ والدین السیوطی وقال قد احسنت فی تلخیص ہذہ الوقایع ولم یوسع فیہا الکلام
کما صنع غیرہ لان ہذا ہو اللایق بہذہ المقام قال النبی اذا ذکر اصحابی فامسکوا
ولہذا فی غیرہ ودر مولفات جمہور مسطور است کہ عبدالرحمن بن ملجم وبرک بن عبداللہ
تمیمی وعمرو بن بکیر کہ در مذہب خوارج غلو داشتند در مکہ معظمہ جمع آمدہ قرار
دادند کہ ہر یک در شب ہفدہم ماہ رمضان علی مرتضی را ومعاویہ بن ابی سفیان
وعمرو بن العاص را زخم زنند پس شمشیرہای خود را بہ زہر آب دادہ ہر یک
عازم مقصد گردید برک بن عبداللہ بہ دمشق شتافتہ شمشیر بالیہ معاویہ رسانید
و گرفتار شدہ بقتل رسید وعمرو بن ابی بکیر چون بمصر شتافت اتفاقا دران شب
موعود عمرو بن عاص بیمار بود دیگری را عوض خود بامامت امر نمود وعمرو آن بیچارہ
را عمرو بن عاص پنداشتہ بقتل رسانید وخود ہم کشتہ گردید وعبدالرحمن بن ملجم

پس از وصول بکوفه انتظار شب موعود می کشید و بصحت رسیده که جناب حضرت امیر المؤمنین صلوات الله علی نبینا وعلیه در ایام حیات اکثر اوقات کلمات مشعر بشهادت خود بر زبان معجز بیان میگذرانید و در رمضان سنه اربعین بدفعات این مذکور را تصریحاً فرمود چنانچه در سحرگاه روز شهادت که برای نماز صبح از خانه بمسجد روانه شد مرغابی چند که در خانهٔ مبارک بودند فریاد بسیار می کشیدند و در دامن شریف آنحضرت می آویختند و هر چند اهل بیت آنجناب آنها را میراندند و نمیشدند پس فرمود که بگذارید که اینها نوحه میکنند بر صاحب خود و مکرر میفرمود در شب شهادت خود ما ینتظر اشقاها یعنی چه چیز باز می دارد قاتل مرا از قتل من و انتظار چیست پس معلوم شد سال و ماه و شب و ساعتی را که ابن ملجم مذموم بسیف مسموم آن امام معصوم را شهید ساخت و فی تاریخ الامام الیافعی المسمی بمرآة الجنان فی معرفة حوادث الزمان فی سنة اربعین ذکر علی قتله ابن ملجم وهو اعرف وما کان کفواً بشجاعته علی ولا علیه من ذوی الاقتدار لولا مساعدة الاقدار وفی الصواعق روی ان علیا جاءه ابن ملجم یستحمله فحمله ثم قال هذا والله قاتلی فقیل له لم لا تقتله قال فمن یقتلنی و در صبح جمعه هفدهم ماه رمضان ابن ملجم ملعون شمشیر بر سر آنحضرت زد و بر زخمی رسید که عمرو بن عبدود در جنگ احزاب بر فرق مبارک حضرت امیر علیه السلام زده بود جناب ولایت مآب در نوزدهم یا بیستم یا بیست و یکم شهر مذکور بجوار مغفرت ملک غفور انتقال فرمود و سبطین حضرت امام حسن و حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا وعلیهما بغسل آن برگزیدهٔ متعال

استقال بنوده و مدفن همایونش را بموجب وصیت از نظر خلق پنهان ساختند اخرج
الحاکم عن السدی قال کان عبد الرحمن ابن ملجم المرادی عشق امرأة من الخوارج یقال لها
قطامة فنکحها و اصدقها ثلثة الاف درهم و قتل علی علیه السلام و لما ضرب ابن ملجم
علیا قال علی فزت برب الکعبة ثم توفی علیه السلام فی الکوفة لیلة الاحد التاسع عشر
من شهر رمضان سنة اربعین و غسله الحسن و الحسین و عبد الله بن جعفر و کفن فی ثلثة
اثواب لیس فیها قمیص و لا عمامة قالوا و لما فرغ علی من وصیته قال السلام علیکم
و رحمة الله و برکاته ثم لم یتکلم الا لا اله الا الله حتی توفی و دفن فی السحر و صلی علیه الحسن
و قیل کان عنده فضل من حنوط رسول الله اوصی ان یحنط به و توفی و هو ابن ثلث
و ستین سنة علی الاصح و هو قول الاکثر و دفن بالکوفة و رثاه الناس فاکثروا فیه المراثی
و من المراثی ما یرثی به ابو الاسود الدولی شعر الا یا عین و یحک اسعدینا ٭ الا تبکی
امیر المومنینا ٭ اتبکی ام کلثوم علیه ٭ بعبرتها و قد رات الیقینا ٭ الا قل للخوارج
حیث کانوا ٭ فلا قرت عیون الحاسدینا ٭ افی شهر الصیام فجعتمونا ٭ بخیر الناس طرا
اجمعینا ٭ قتلتم خیر من رکب المطایا ٭ و ذللها و من رکب السفینا ٭ و من لبس النعال و من
حذاها ٭ و من قرء المثانی و المبینا ٭ اذا استقبلت وجه ابی حسین ٭ رایت البدر
فوق الناظرینا ٭ و کنا قبل مقتله بخیر ٭ نری مولا رسول الله فینا ٭ یقیم الحق لا یرتاب
فیه ٭ و یعدل فی العدی و الاقربینا ٭ و لیس بکاتم علما لدیه ٭ و لم یخلق من المتجبرینا ٭
کان الناس اذ فقدوا علیا ٭ نعام حار فی بلد سنینا ٭ و کل مناقب الخیرات فیه ٭

وحبیب رسول رب العالمینا* فلا تسمت معاویۃ ابن صخر* فان بقیۃ الخلفا رضینا* ہذا فی

تاریخ السیوطی وفی الاربعین للامام تاج الاسلام کانت خلافتہ علی ربع سنتین وتسعۃ

شہر وصلی علیہ الحسن ابنہ قیل کبر علیہ اربع تکبیرات وقیل تسع تکبیرات وغسلہ الحسن والحسین

وعبد اللہ بن جعفر ودفن بالکوفۃ وعمر قبرہ وقیل دفن فی مسجدہا الی ان استخرجہ الحجاج

ودفنہ حیث لم تعلم وقیل نقلہ الحسن الی المدینۃ وقیل ضلت بہ الراحلۃ التی کانت علیہا

فلم یوجد وقیل دفن فی قصر الامارۃ بالکوفۃ وقیل اوصی ان یخفی موضع قبرہ ودفن

باللیل ولم یزل قبرہ خفیا الی زمن الرشید ثم ظہر بالغری بظاہر الکوفۃ یزورہ الیوم

عالم انتہی عبارۃ الاربعین المذکور وقیل ان الحسن بن علی حملہ بعدما صالح اہل الشام

فدفنہ بالمدینۃ مع فاطمۃ بنت رسول اللہ بوصیۃ منہ وعن بعضہم انہ قال الحسن بن

علی این دفنتم علیا فقال خرجنا لیلا من منزلہ حتی مررنا علی مسجد الاشعث حتی اذ خرجنا

الی الظہر بجنب الغری من نجف الکوفۃ دفناہ ہناک وعمینا موضع قبرہ بوصیتہ منہ وعن

الحاکم ابی عبد اللہ الحافظ باسنادہ رفعہ الی بعضہم انہ قال لما حضرت وفاۃ علی

قال للحسن والحسین اذا انا مت فاحملانی علی سریر ثم اخرجانی ثم ائتیا فی الغریین فانکما ستریان

صخرۃ بیضاء تلمع نورا فاحفرا فانکما تجدان فیہا ساحۃ فادفنانی فیہا روایۃ لابن الدنیا

قال بعضہم خرج الرشید من الکوفۃ متصیدا بناحیۃ الغریین فلجارت انطبا الی ناحیۃ الغری

فارسلنا علیہ الصقور وحبت الکلاب فاخبرنا بہا الرشید فاحضر شیخا من مشائخ

الغریین وسألہ فقال اخبرنا عن آبائنا انہ قبر علی فاستحق الرشید وکان یزورہ

فی کل عام الی ان مات وفی تاریخ الکامل لابن الاثیر رحمہ اللہ فی سنۃ اربعین ولما
استشہد امیر المومنین دفن عند مسجد الجماعۃ وقیل فی القصر وقیل غیرہ ذلک والاصح ان
قبرہ ہو الموضع الذی یزار ویتبرک بہ واللہ اعلم وقیل والصحیح انہ دفن بالرحبۃ
اولا فی مسجد الکوفۃ فیما یلی باب کندۃ ثم نقلا لیلاً الی الغری یعنی موضع قبرہ وروی
عن زید بن علی انہ قال لاصحابہ وہم یمشون معہ فی طریق الغری اتدرون این نحن
نحن فی ریاض الجنۃ نحن فی طریق امیر المومنین علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ
وروی ان جعفر الصادق علیہ السلام قال لابنہ اسمعیل وہو بالغری ہذا قبر جدک
بالغری وما یقولہ العوام لیس بشیٔ وقال الامام ضیاء الملۃ والدین ابو رشید الحافظ
المحدث فی ذکر علی لم یزل قبرہ مخفیا الی زمن الرشید ثم ظہر بالغری بظاہر الکوفۃ ویزورہ
الیوم عالم من الناس وصار قبرہ ماویٰ لکل ہارب ہذا فی فصل الخطاب فی تاریخ السیوطی
قال ابو بکر بن عباس عمی قبر علی لئلا ینبشہ الخوارج وقال شریک نقلہ الحسن ابنہ الی المدینۃ
وقال المبرد عن محمد بن حبیب اول من حمل من قبر الی قبر علی واخرج ابن عساکر عن
جعفر بن عبد العزیز قال لما قتل علی بن ابی طالب صلوات اللہ وعلیہ حملوہ لیدفنوہ مع
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فبینما ہم فی مسیرہم لیلا اذ ند الجمل الذی ہو علیہ یدروا
این ذہب لم یقدروا علیہ فلذلک یقول اہل العراق ہو فی السحاب وقال
غیرہ ان البعیر وقع فی بلاد طی فاخذوہ ودفنوہ وکان لعلی حین قتل ثلاث
وستون سنۃ وقیل اربع وستون وقیل خمس وستون وقیل سبع وخمسون وقیل ثمان

وخمسون وکان لہ تسع عشرہ سریۃ انتہی کلام السیوطی قدوۃ المحدثین و در موضع قبر شریف حضرت علی مرتضی صلوات اللہ وعلیہ وعلی نبینا اختلاف بسیار است نزد بعضی در قصر امارت کوفہ مدفون است وقبر حضرت را پنہان ساختہ اند تا خوارج نبش نکنند و نزد بعضی حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ نعش حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ بمدینہ بردند و نزد حضرت فاطمہ زہرا علیہا السلام بموجب وصیت حضرت علی مرتضی علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام دفن کردند و نزد بعضی در غریین بغین معجمہ کہ بنائی مشہور در کوفہ است مدفون است و نزد بعضی اوّل در صحن مسجد کوفہ متصل باب کندہ دفن ساختند بعد از ان بشب بغری بردند و بوقت صبح دفن نمودند و نشان قبر نگذاشتند و در روایتی آمدہ کہ حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ نعش مبارک را بر شتر بار کردند ناگاہ شتر گریخت و معلوم نشد کہ کجا رفت ہر چند جستجو نمودند نیافتند و نزد بعضے ان شتر در بلاد طی افتاد و مردمان انجا گرفتند و نعش مبارک را دفن ساختند و در وقت ہارون رشید نشان قبر مبارک از اخبار بعضی مشایخ در غریین کہ بنائی مشہور در کوفہ ست ظاہر گشت و طیور و وحوش آنجا پناہ می گرفتند و ہر چند ہارون رشید می خواست کہ شکار کند قدرت نیافت و سگہا را بر آہوہا سر دادند قدم پیش نگذاشتند و برگشتند از ان روز ہارون رشید ہر سال بزیارت مشرف می شد و اصح آنست کہ مزار حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ در نجف اشرف ہست تا امروز عالمی بزیارت آنجا مشرف میشود و ماوای مستمندان

وملجاء محتاجان واکسیر اعظم برای اجابت دعا و برآمدن مدعاست اللهم ارزقنا
زیارته فی الدنیا والحقنا بصاحبه فی الآخرة انک علی کل شیء قدیر و بالاجابت جدیر
و سن شریف علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه در وقت شهادة ولقاء خدا
بروایت صحیح شصت و سه سال موافق سن رسول پیره متعال فی وقت انتقال بود
و قبل از بعثت حضرت رسالت صلی الله علیه وآله او را در تربیت خود گرفته
و پرورش و تعلیم فرموده و در سن ده سالگی کلمه شهادة بر زبان رانده بعبادة
خدا با محمد مصطفی صلی الله علیه وآله در بطحا مشغول بود و بعد از ان هجرة همراه
رسول خدا فرموده و در جمیع مشاهد و محارب همراه رسول خدا صلی الله علیه وآله بود
و شجاعت و جوانمردی و تهور و دلاوری بیقیاس نموده و در وقت وفات
رسول مقبول صلی الله علیه وآله سی سال عمر شریف آنحضرت صلوات الله علی نبینا
وعلیه وآله بود و حسب فرموده رسول مقبول صلی الله علیه وآله صبر نموده و عهدی که
رسول خدا ازان حضرت گرفته بود ایفاء آن کما هو احری فرموده بیست و پنج سال
حل مشکلات مسائل دین و اظهار سنت سید المرسلین صلی الله علیه وآله وسلم
در آوان خلافت خلفاء راشدین کرده هرگاه که خود بر خلافت نشست
و افتراق و اختلاف و نزاع و خلاف در مردمان پیدا گشت و مورد محن
و بلا گردید و بقتال و جدال با آن برگزیده متعال پیش آمدند و قدر و منزلت او
نشناختند هر چند مساعی جمیله و کوششهای بلیغه بکار برد چون تقدیر مساعد نبود

هیچ سود نمی نمود بیراز غم وغصه برحمت حق پیوست و بارسول خدا ملحق گشت انا لله وانا الیه راجعون نقش نگین خاتم حضرت علی مرتضی علیه السلام الملک لله بود و از حضرت امام محمد باقر صلوات الله علی نبینا وعلیه روایت است که نعم القادر الله بود و روایت است چون ابن ملجم لعین آن امام العالمین را شهید ساخت آن لعین را مردمان بسته در حضور آن رحمة للعالمین آوردند هیچ زجر و توبیخ نه فرمود و تا زنده بود تشفی آن شقی می نمود بعد ازان حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه اعضای او را بریده پاره پاره ساخته بجهنمش فرستادند چنانچه رسول خدا در حق کفار روز احد فرموده اللهم اهد قومی فانهم لا یعلمون همچنین آن امام العالمین صلوات الله علی نبینا وعلیه در حین حیات خود بدان لعین در انتقام حرفی نفرمود بلکه روایت است که هرگاه جام شربت برای آنحضرت تیار ساختند فرمود که حصه از انجام بدان بدانجام برسید تا اگر نخورد البته شفا عدش کنم چون آن بدبخت را نیکفر جامے روزی نبود بگمان آنکه زهرآلود باشد از خوردنش ابا نمود و خبر صادق مصدق که ابن ملجم شقی جهنمی است بظهور پیوست و بدوزخیان ملحق گشت چنانکه چند بیت درین باب از امیر عبد الجلیل بلگرامی واسطی تخلص منقول است شعر

ابن ملجم چو برسر مردان	از سر بغی زخم زد کاری
گشت ازان تیغ سر لاهوتی	هر طرف موج هاسی خون جاری
طپش زخم شعله زد در دل	تشنگی ریخت رنگ بسیاری

شربتی ساختند چون کوثر — سرد و خوشبو چو مشک تاتاری
جام شربت چو پیشش آوردند — تا نشاند حرارت ساری
شاه گیتی پناه از سر لطف — گفت با خادمان درباری
کز این جام بهره بخشید — بهر آن بحر نوشش خونخواری
ابن ملجم چو شربتش دادند — کرد ابا از سر زیانکاری
تا مگر زخم سوده الماس — نزند نشتر دل افکاری
زین ابا شاه صورت و معنی — کرد از ابر لب گهرباری
که بدل داشتیم عهد درست — خورده سوگند حضرت باری
که اگر جرعه خورد زین جام — ابن ملجم باین سیه کاری
نخورم جرعه از مے کوثر — بدهم جام تا بدین ناری
واسطی چون شنید این قصه — خوند این بیت از طلب گاری
دوستان را کجا کنی محروم — تو که با دشمنان نظر داری

و امامیه آورده اند که در شب جمعه نوزدهم ماه مبارک رمضان در وقت طلوع صبح ضربت خورد و چون ثلثی از شب بگذشت در بیست و یکم ماه مذکور طائر روح مقدس آنحضرت بریاض رضوان پرواز نمود و مشهور است که عمر شریف آنحضرت در آن وقت شصت و سه سال بود مروی از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام و از حضرت امام محمد باقر و امام محمد تقی علیهما السلام

شصت وپنجسال وموافق مشهور با حضرت رسالت بعد از بعثت سیزده سال
در مکّه ماند ودوازده سال از عمر شریفش گذشته بود که آنحضرت مبعوث گردید و
باآنحضرت ایمان آورد وده سال در مدینه باحضرت رسول الله صلی الله علیه وآله
بسر برد وچون در خدمت آنحضرت شروع بجهاد نمود شانزده ساله بود وشجاعان عرب
را بکشت وهیچ یکی از ایشان جرأت مبارزت باآن حضرت نداشت وچون در خیبر
را کند بیست ودو سال از عمر شریفش گذشته بود وچون بر تخت خلافت نشست قریب
پنجسال خلافت کرد ونیز از حضرت امام جعفر صادق وامام محمد باقر علیهما السلام روایت
کرده اند که در وقت شهادت شصت وپنجسال بود ودر سال چهلم از هجرت از دنیا
رحلت نمود وچون حضرت رسالت صلی الله علیه وآله مبعوث گردید از عمر حضرت امیر
علیه السلام دوازده سال گذشته بود وبعد از بعثت سیزده سال در مکه ماند وبا
آن حضرت بمدینه هجرت نمود وده سال در مدینه باآنحضرت ماند وبعد از وفات
حضرت رسالت صلی الله علیه وآله سی سال در شب جمعه بدرجه شهادة فائز گشت و
عمر شریف آنحضرت شصت وپنجاه سال رسیده ودر نجف اشرف مدفون شد هذا
ما قالوا اما ازواج حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه در تاریخ حافظ ابرو
مذکور ست که امیر المومنین علی صلوات الله علی نبینا وعلیه نه زن را بعقد نکاح آورده
اول حضرت فاطمه زهرا صلوات الله علی ابیها وعلیها بنت رسول الله وتا او زنده بود
میل زن دیگر نه نمود دوم ام البنین بنت حرام بن ربیعه سیوم اسماء بنت عمیس چهارم

ام حبیبہ دختر ربیعہ تیم امامہ بنت ابی العاص کہ از زینب کبری بنت خدیجہ متولد شدہ
و دختر کلان تر خیر النساء بود ششم خولہ دختر جعفر بن قیس ہفتم محیاۃ بنت امرء القیس ہشتم
لیلی بنت مسعود نہم ام سعید بنت عروہ و پسران علی علیہ السلام بروایت اشہر
پانزدہ بودند حسن حسین و محسن و عبد اللہ و عباس و عثمان و جعفر و یحیی و عون
و محمد اکبر کہ محمد بن حنفیہ مشہور است و عمر و محمد اوسط و محمد اصغر و عبد اللہ و ابو بکر
و در تاریخ ابرو مسطور است کہ نسل امیر المومنین حیدر از پنج پسر باند حسن حسین
و محمد حنفیہ و عباس و عمر و اما دختران امیر علیہ السلام بقولی ہفدہ بودند زینب
کبری ام کلثوم کبری دختران فاطمہ زہرا رقیہ رملۃ الکبری ام ہانی میمونہ ام الحسین
ام کلثوم صغری فاطمہ ام صدقۃ الکرام ام سلمہ حمامہ تقیہ و نقیسہ ام جعفر امامہ و فی
فصل الخطاب ثم اعلم ان العقب من اولاد امیر المومنین علی بن ابیطالب صلوات اللہ
علی نبینا علیہ و آلہ من خمستہ نفر و ہم الحسن ابو محمد السبط و الحسین ابو عبد اللہ السبط
علیہما السلام و امہما سیدۃ نساء العالمین الزہراء البتول فاطمہ بنت الرسول و
ابو القاسم محمد بن الحنفیہ امہ خولہ بنت جعفر بن قیس الحنفیہ و ابو القاسم عمر امہ الصہباء
ام حبیبہ التغلبیہ و ابو الفضل العباس امہ ام البنین الکلابیہ و قالوا اولاد امیر المومنین
علی فی اکثر الروایات خمستہ و ثلثون ولدا ذکورہم ثم الخنثی اناثہم و ذکورہم تسعۃ
عشر الحسن و الحسین و زینب الکبری و رقیۃ الکبری و ہی ام کلثوم امہم فاطمہ بنت
رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و کانت زینب الکبری زفت عن امہا فاطمہ و ہی خرجت

ابی عبد اللہ بن جعفر بن ابی طالب فولدہا علیا وعونا وعباسا وغیرہم وخرجت رقیۃ الکبریٰ وہی ام کلثوم الی عمر بن الخطاب فولدہا زیدا وماتت زید وامہ فی یوم واحد وزوجہا العباس مع عمر برضاء ابیہا علی وباذنہ وہذہ الروایۃ ہی المتول علیہا عند الشیعۃ ہذا فی فصل الخطاب وفی مفتاح النجاۃ واما ازواج علی فاتفق الرواۃ منہن علی سبع واختلفوا فی اثنین واما السبعۃ اللاتی لم یختلفوا فیہن فالاولی فاطمۃ بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ سیدۃ نساء العالمین وسیجی ذکرہا فی الباب الثالث ولم یتزوج علی علیہا حتی ماتت بل ذہب فریق من العلماء الی انہ کان حراما علی احد ان یتزوج علی بنات رسول اللہ ان یتزوجوا علی بناتہ الثانیۃ ام البنین بنت حرام بن خالد الکلابیۃ والثالثۃ اسماء بنت عمیس وکانت اولا تحت جعفر بن ابی طالب فلما استشہد جعفر تزوجہا ابو بکر الصدیق ولما توفی ابو بکر تزوجہا علی ولہا من کلا الازواج الثلثۃ اولاد امجاد کعبد اللہ ومحمد وعون ابناء جعفر ومحمد بن ابی بکر ویحیی وعون ابنی علی ابن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ والرابعۃ امامۃ بنت العاص ابن اخت خدیجۃ ام المومنین واما ام امامۃ فہی زینب بنت رسول اللہ اکبر بناتہ وافضلہن بعد فاطمۃ وماتت فی حیوۃ النبی وتزوج علی امامۃ بعد فوت فاطمۃ بوصیتہا وتزوجہا بعد فوت علی المغیرۃ بن نوفل ابن الحارث ابن عبد المطلب وکان امیر المومنین علی قد اوصاہ بذلک لانہ خاف ان یخطبہا معاویۃ وماتت امامۃ عند المغیرۃ سنۃ خمسین من الہجرۃ والخامسۃ المخبات بنت امرء القیس بن عدی الکلابیۃ والسادسۃ ام سعید بنت عروۃ بن مسعود الثقفیۃ والسابعۃ لیلی بنت مسعود بن خالد

التميمة وتزوجها بعد فوت علي وابنته زينب عبد الله بن جعفر واما الاثنان اختلفوا فيهما انهما هل كانت مملوكة من سبايا المرتدين ام اعتقهما وتزوجها فاحديها خولة بنت جعفر بن قيس الحنفية والاخرى ام حبيب الصهباء بنت ربيعة الثعلبية واما اولاد امير المومنين ففيه اختلاف كثير واخترت ما كان اثبت عندي فالحسن والحسين والمحسن الذي مات صغيرا واختاهم زينب وام كلثوم وامهم سيدة النساء بنت رسول الله ومحمد الاكبر المكنى بابي القاسم المشهور بابن الحنفية امه خولة بنت جعفر ومحمد الاوسط امه امامة بنت العاص ومحمد الاصغر المكنى بابي بكر وقيل انهما وعبد الله امهم ليلى بنت مسعود وعمر واخته رقية وامهما ام حبيب بنت ربيعة والعباس وجعفر وعثمان وعبد الله امهم ام البنين الكلابية ويحيى وعون امهما اسماء بنت عميس ورملة المكناة بام الحسن وقيل انهما بنتان امهما ام سعيد بنت عروة وتقية يقال نفيسة وقيل انهما بنتان وحماة المكناة بام جعفر وقيل انهما بنتان وزينب الصغرى وامامة وميمونة وخديجة وفاطمة وام هاني وام الكرام وام سلمة لامهات اولاد شتى والعقب من ذكور اولاده في الحسن والحسين ومحمد بن الحنفية وعمر والعباس رضي الله عنهم وقد اخرج الله تعالى منهم كثيرا طيبا هذا ما في مفتاح النجا وههنا تختم ذكر امير المومنين ونشرع في بيان احوال بضعة رسول رب العالمين عليها وعلى ابيها وزوجها واولادها الكرام الصلوات والسلام والثناء والتحيات الى يوم القيام

فصل في ذكر سيدة النساء عليها التحية والثناء

هي فاطمة بنت رسول الله محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف القرشية الهاشمية امها خديجة بنت خويلد بن اسد بن عبد العزى بن قصي بن كلاب بن مرة بن كعب

بن لوی القرشیۃ الاسدیۃ وکانت لخدیجۃ منعۃ ای نشو و شان فی الجاہلیۃ وکانت
تکنی بام ہند و یدعی بالطاہرۃ وتزوجہا اولاً عتیق بن عبداللہ المخزومی ثم بعد موتہ
ابو ہالۃ التمیمی ثم لما مات ابو ہالۃ کان اشراف قریش یخطبونہا ولا تجیب احدا حتی
خطبہا النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فاجابت فزوجہا قبل البعثۃ بخمسۃ عشر سنۃ وولدت لہ ابنین
القاسم وعبداللہ واربعۃ بنات زینب ورقیہ وام کلثوم وفاطمۃ اما الابنان فماتا
فی الصغر واما البنات فادرکن الاسلام وہاجرن وکل ولد النبی صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم من خدیجۃ الا ابراہیم فمن ماریۃ القبطیۃ وکانت خدیجۃ اول من آمن من النساء
والرجال علی قول الاکثر وکان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ بشرہا ببیت فی الجنۃ من قصب
لا صخب فیہا ولا نصب اخرجہ البخاری عن عائشۃ وعبداللہ بن ابی اوفی وابی ہریرۃ
والخطیب عن عائشۃ فقط وابن قانع والباوردی عن جابر بن عبداللہ بن رباب
والطبرانی عنہ وعن ابی سعید وماتت خدیجۃ بمکۃ فی رمضان سنۃ عشر من البعثۃ
ولہا یومئذ خمس وستون سنۃ وقیل اقل من ذلک ودفنت بالحجون ومات بعدہا
بایام ابو طالب والد علی وعم النبی وحزن النبی علی موتہما حزنا شدیدا ولذا سمی ذلک العام
عام الحزن ومتصل میشود نسب خدیجۃ الکبری بالنسب محمد مصطفیٰ در قصی و آنحضرت از
اولاد قصی غیر از خدیجہ وام حبیبہ دیگری را نخواستہ وکنیت او ام ہند است ومادر فاطمہ
بنت زایدہ بن الاصم از بنی عامر بن لوی بودہ و وی نخست ابی ہالہ بن نباش
بن ابی زرارہ تمیمی بودہ وزائیدہ برای وی دو پسر ہند و ہالہ واسم ابی ہالہ

مالک وبقولی زراره وبقولی هند بود وبعد از ان تزویج کرد او را عتیق بن عابد
بتحتانه وذال معجمه مخزومی پس زائید برای وی جاریه را که اسم او هند بود وکذا فی المواهب
ودر روضة الاحباب گفته پسری ودختری وهند اسمی است که مرد وزن هر دو را بدان
می نامند چنانچه جویریه وبعضی تقدیم کرده اند عتیق را بر ابی هاله بعد از ان تزویج
کرد او را رسول خدا صلی الله علیه وآله وهند ربیبه او بود وعمر خدیجه در آنوقت چهل سال بود
وعمر رسول الله بست وپنج سال بود وبقولی بست ویکسال وقول اول صحیح تر است
وبعضی سی نیز گفته اند والله اعلم وهمه اولاد آنحضرت از ذکور واناث از وی بودند
الا ابراهیم که از ماریه قبطیه بود ومعاشرت او با حضرت بست وچهار سال بود ودر
صحیحین از حدیث ابی هریره آمده جبرئیل بر آن حضرت آمد وگفت یا محمد این خدیجه بتحقیق
آورده است ترا ظرفی که در وی طعام وشراب است چون بیاید ترا بخوان بر وی
سلام از پروردگار وی واز من وبشارت ده او را بخانه در بهشت از قصب که نیست
بانگ وفریاد در وی ونه تعب ورنج وقصب بفتح قاف وصاد مروارید کاواک ودر
بهشت خانها خواهد بود از یک مروارید وفات وی پیش از هجرت به پنج سال یا سه سال بود
وعمر او شست وپنج سال ووفات او در رمضان سال دهم از بعثت ودر مقبره
حجون که کوهی است بمکه مدفون گشت وآنحضرت خود بقبر او در آمد ودعا بخیر کرد ونماز
جنازه هنوز شروع نشده بود وآنحضرت بر فوت وی بسیار ملول ومحزون
گشت وسال وفات وی را عام الحزن نامیدند وفضائل ومناقب او بسیار است

در فضیلت وی که فاطمه زهرا صلوات الله علی ابیها وعلیها از شکم او بوجود آمده

فصل در بیان ولادت حضرت سیدة النساء العالمین علیها التحیة والثناء

اما فاطمه علی ابیها وعلیها الصلوة والسلام فکانت اصغر بنات رسول الله فی السن واکبرهن فی القدر والمنزلة والفضل والکمال واحب اولاده الیه وکانت ولادتها قبل البعثة بخمس سنین وقیل سنة البعثة وقیل بعدها بخمس سنین وگفته اند که قول اول بوجهی اثبت که ولادة باسعادة وی علیها التحیة در سنه احدی واربعین از مولد نبی صلی الله علیه وآله است ودر روایت ابن اسحق ولادت آنحضرت پیش از نبوت بیکسال است مگر ابراهیم که او بعد نبوت پیدا شده وابن جوزی گفته ولادت فاطمه پیش از نبوت به پنجسال واشهر روایت اینست واو کوچک ترین بنات رسول خدا است از روی سن وبزرگترین آنها از روی مرتبه ومنزلت ودر قولی در سن بزرگ تر از رقیه وبقولی از ام کلثوم بود وصاحب نمایش از روضة الواعظین نقل کرده که چون خدیجه کبری به فاطمه زهرا آبستن شد جبرئیل نزول کرده التماس نمود که مولود این مرتبه را به فاطمه مسمی سازد چون هنگام تولد در رسید خدیجه به درد زه مبتلا گردید شخصی را فرستاد وزنان قبیله را طلبید زنان چون از خدیجه بسبب ازدواج سرور جهان رنجیده خاطر بودند اجابت ننمودند ازین راه ملال بخاطر خدیجه رسید وبسبب تنهائی اندیشناک گردید درین اثنا چهار زن بروی ظاهر شدند خدیجه بترسید یکی از آنها گفت ای خدیجه مترس وهراس را بدل خود راه مده که من

خواهر تو ساره ام ابن هیم بنت عمرانست واین سیومی کلثوم خواهر موسی وچهارمی آسیه
زن فرعون است حقتعالی ما را نزد تو فرستاده تا درینوقت بخدمت تو قیام نمائیم
یکی بیمین ودیگری بر یسار وثالثه در مقابل ورابعه بپس پشت خدیجه نشستند تا فاطمه
متولد شد وهنگام تولد وی نوری ساطع گشت که خانهای مکه را روشن ساخت ودر
شرق وغرب بر روی زمین هیچ خانه نماند که ازین نور منور نگردید آنحضرت
بنابر اشاره جبرئیل آن مولوده مسعوده را بفاطمه زهرا تسمیه نمودند در صواعق
محرقه از حافظ ابو القاسم دمشقی روایت کرده که روزی علی مرتضی صلوات الله
علی نبینا وعلیه از رسول خدا علیه التحیة والثناء پرسید که زهرا را فاطمه چرا نام
نهادی آن حضرت فرمود زیرا که حقتعالی او را وذریت او را از آتش جهنم
بازداشته اما میباز حضرت امام محمد باقر علیه السلام می آرند که ولادت آنحضرت
پنج سال بعد از بعثت رسولخداست ونقل کرده اند که ولادت آنحضرت در بیستم
ماه جمادی الثانی واقع شده وگفته اند که در روز جمعه در سال دویم از بعثت
وبعضی در سال پنجم از بعثت نیز اما قالوا اما کنیت آنحضرت علی ابیها وعلیها الصلوة
والسلام ام الحسن وام محمد والقاب شریفش بسیار و آنچه مشهور است انیست سیدة
النساء والزهراء والمبارکة والطاهرة والزاکیة والراضیة والمرضیة والبتول
ومعنی البتول المنقطعة عن الدنیا الی الله تعالی وقال فی القاموس البتول فاطمة بنت
سید المرسلین لانقطاعها عن نساء زمانها ونساء الامة فضلا ودینا وحسبا ونسبا وقال

بعض العلماء البتول من لم یرحمرة قط ای لم تحض ج الضمائی انہ قال رسول اللہ ابنتی فاطمۃ

ادمیۃ لم تحض و لم تطمث و انما سماها فاطمۃ لان اللہ فطمها و محبیها عن النار انتہی وجہ تسمیہ

بفاطمہ زیرا کہ حقتعالی باز داشت او را و محبان او را از آتش دوزخ

ہذا فی الصواعق و بتول ز جہت انقطاع وی از نساء زمان خود در فضل و

دین و حسن و جمال و انقطاع وی از ما سوی اللہ و زہرا از جہت زہرت

و بہجت و جمال و کمال و زاکیہ از جہت طہارۃ و عصمت و راضیہ و مرضیہ از

جہت رضا بقضا و محن و بلا بود و شبیہ ترین مردم بہ رسولخدا صلی اللہ

علیہ و آلہ در راہ و روش و سیرت و صورت و سخن کردن جمیع حرکات

و سکنات و طاعات و ریاضات و اخلاق و حسنات و چون در می آمد

فاطمہ رسولخدا می ایستاد و میرفت بسوی وی و میگرفت دست او را

و می بوسید جبین او را می نشاندش بر جای خود و ہمچنین چون در می آمد

آنحضرت حضرت زہرا می ایستاد و میرفت بسوی آنحضرت و میگرفت دست

آنحضرت را و می نشاند در جای خود و در بعضی روایات آمدہ کہ رسولخدا

صلی اللہ علیہ و آلہ می بوئید فاطمہ را و می فرمود بوی بہشت می آید ازین

خاتون جنت جبرئیل میوہ از بہشت آوردہ بود آنرا خوردم و فاطمہ

ازان متولد گشت

فصل

۳۲۳

فضائل وکمالات ومناقب وحسنات آن بضعه سید کائنات لاتعد ولاتحصی است لیکن قلیلی از قلیل گفته
رفت از آنجمله در مشکات شریف از حضرت عائشه روایت میکند که گفت عائشه ندیدم هیچکس را
که باشد مانند تر در سمت و هدی برسولخدا صلی الله علیه و آله از فاطمه زهرا صلوة الله علی ابیها
وعلیها و ابن عساکر از خدیجه روایت کرده که فرمود رسولخدا صلی الله علیه و آله
احب اهلی الی فاطمة الزهرا و از جمله آنست که روزی پیغمبر صلعم با علی و فاطمه
مباسطت می فرمود و هر دو را تلطف می نمود علی گفت یا رسول الله او
دوست تر است پیش تو از من یا من از وی حضرت فرمود وی دوست تر است
بسوی من از تو و تو عزیز تری بر من از وی هرانی الصواعق وغیره و از آنجمله
است که فرمود اتانی ملک فلم علی نزل من السماء ولم ینزل قبلها فبشرنی ان الحسن
والحسین سیدا شباب اهل الجنة وان فاطمة سیدة نساء اهل الجنة و از آنجمله
آنست که از عائشه صدیقه پرسیدند از زنان که دوست تر بود به رسولخدا
صلی الله علیه و آله گفت فاطمه گفتند از مردان که گفت شوهر او و از آنجمله بصحت
پیوسته از عائشه صدیقه و ام سلمه وغیره به روایت مسلم و ترمذی وغیرهما
که گفتند بیرون رفت پیغمبر و بود بروی کسائی از صوف حسن بن علی صلوٰة الله
علی نبینا وعلیهما پیش آمد آنحضرت در زیر کسا در آورد او را بعد از آن حسین
ابن علی صلوات الله علی نبینا وعلیه آمد او را نیز در آورد آنگاه جناب فاطمه
و علی آمدند ایشان را نیز در ان کسا در آورد پس این آیه خواند یرید الله

لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا وعن انس ان رسول اللہ کان یمر بباب فاطمۃ
اذا خرج الی الصلوۃ حین نزلت ہذہ الآیۃ قریبًا من ستۃ اشہر یقول الصلوۃ
اہل البیت انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا اخرجہ الترمذی
وفی عین المعانی فی ہذا الحدیث دخل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ تحت الکساء
فنزل جبرئیل علیہ السلام بالآیۃ ودخل تحت الکساء تبرکا وعن ابی ملیکۃ عن اسمعیل
بن عبد اللہ بن جعفر الطیار عن ابیہ عن عبد اللہ انہ قال لما نظر رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ الی ان الرحمۃ ہابطۃ من السماء قال صلعم من یدعو لی
مرتین فقال زینب انا یا رسول اللہ قال ادعی لی علیا وفاطمۃ والحسن والحسین
صلوات اللہ علی نبینا وعلیہم فجعل حسنًا عن یمینہ وحسینًا عن یسارہ وعلیا وفاطمۃ
وجاہہ ثم غشاہم کساءً ثم قال صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اللہم لکل نبی اہل ہولاء اہلی وفی روایۃ
ہولاء اہلی واہل بیتی احق انی تارک فیکم الثقلین کتاب اللہ وعترتی لن تضلوا ما تمسکتم بہما ثم قال فی
کشف الثعلبی فانزل اللہ تعالی انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت الآیۃ
واز انجملہ آنست کہ سعد بن ابی وقاص روایت کردہ قال لما نزلت ہذہ الآیۃ
ندع ابناءنا وابناءکم ونساءنا ونساءکم الآیۃ دعا رسول اللہ علیا وفاطمۃ
وحسنًا وحسینًا فقال اللہم ہولاء اہلی واز انجملہ آنست کہ حضرت زہرا یکے
از انہاست کہ در شان ایشان لا اسئلکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربی نازل
گشت ویکی از آنہاست کہ در شان ایشان سورۂ ہل اتی فرود آمدہ ورسول خدا

صلی اللہ علیہ وآلہ در حق وی فرمود کہ حبہا امان من النار ومنزلتہ محبیہا مع
منزلتہ سید الابرار واحادیثی کہ در فضیلت اہلبیت وارد گشتہ آنحضرت
رضی اللہ عنہما راس ورئیس آنہاست وثواب محبت ومودۃ وی حدی ندارد
ولخص آنکہ مودۃ وی موجب مغفرت ودخول جنانست وبغض وعداوت او
باعث عقوبت ودخول نیران است فرمود حبیب حق در حق وی ان فاطمہ
احصنت فرجہا فحرمہا اللہ وذریتہا علی النار واخرج الطبرانی بسند الرجال ثقاۃ
انہ صلعم قال لہا ان اللہ غیر معذبک ولا احدا من ولدک فرمود کل بنی آدم ینتمی
الی عصبۃ الا ولد فاطمہ علیہا السلام وفرمود در حق وی اذا کان یوم القیمۃ نادی
منادٍ من وراء الحجب غضوا ابصارکم عن فاطمۃ بنت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ
حتی تمر وفی الصواعق تمر معہا سبعون الف جاریۃ من الحور العین کمر البرق وہم
فرمودہ است کہ تا روز قیامت ہر کہ در ذریت وی مقر بتوحید خدا ورسالت
من خواہد بود ہر چند بنا مشروع مرتکب گردد وحق تعالے او را عذاب
نخواہد کرد ہذا فی الصواعق وفی الجامع الصغیر للسیوطی وفی الصواعق ایضا عن
علی قال رسول اللہ وعدنی ربی فی اہلبیتی من اقر منہم بالتوحید ولی بالبلاغ
ان لا یعذبہم وقال رسول اللہ ان نسب الانسان ینقطع یوم القیامۃ غیر نسبی
وصہری چنانچہ آیہ کریمہ انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ہم مشعر بانمعنی
است کہ حقتعالے ذریت حضرت رسالت را این عالم پاک وطاہر از لوث

عصیان و شائبه نقصان با ایمان خواهد برد مولوی جامی در سلسلة الذهب آورده

ابیات

معنیِ انما یرید الله — آن بود پیش عارفِ آگاه
که خدا را ز لوث رجس و فساد — هست تطهیر اہل بیت مراد
نیست پوشیده بر ذوی الافهام — که بود رجس بدترین آثام
چون بود رجس ذلت و عصیان — نیست تطهیر آن بجز غفران
پس همه اهلبیت مغفوراند — وز عقوبات آخرت دوراند
از گنه چون برست ذمهٔ شان — نتوان بهر آن مذمت شان
تو مواخذ شوی بآن هذیان — که ترا یافت بر زبان جریان
اہلِ بیت طهارت اند اینها — نورِ چشم بصارت اند اینها
اختر برج شرع و ایمانند — گوهر دُرج صدق و احسانند

از آنجمله آنست که ملائکه برائی کار و خدمت آنحضرت رضی الله عنها از جناب رب العزت مقرر بودند و عند الحاجت حاضر می شدند چنانچه حدیث طحن رحی در خانهٔ آن برگزیدهٔ خدا که ابی ذر غفاری دیده متعجب میشد در فضائل علی مرتضی صلوٰة الله علی نبینا و علیه سابقًا گذشت و آنحضرت صلعم فرمود ای اباذر الله ملائکة سیاحین فی الارض قد وکلوا لمعونة آل محمد صلی الله علیه و آله وسلم هذا کله فی الصواعق وغیره و از آنجمله آنست که رسول خدا صلی الله علیه آله خبر داد او را

۲۰۷

کہ سیدۂ نساء عالمین است واز اکثر احادیث علی سبیل العموم مستفاد میشود کہ فاطمہ زہرا صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہا از جمیع نساء عالم افضل است حتی مریم مادر عیسی وخدیجہ کبری وعایشہ صدیقہ چنانچہ در مشکوۃ از حذیفہ روایت است کہ آن حضرت فرمود کہ حذیفہ این فرشتہ است کہ پیش ازین بر زمین فرود نیامدہ دستوری خواست از خدا تا نزد من بیاید و بر من سلام کند و مژدہ رساند کہ فاطمہ سیدۂ نساء بہشت است واز ابی داؤد کہ روایت است کہ بدرستیکہ رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ گفتہ است فاطمہ گوشت پارۂ از من است پس برابر نمی کنم من بہ گوشت پارۂ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ ہیچ کی را ہذا ما قال الملا علی فی شرح المشکواۃ ومختار امام سبکی ہمین است واز آنجملہ آنست کہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ خبر داد او را کہ تو ومن در یک مقام خواہیم بود و بروز قیامت فی الصواعق وفی ازالۃ الخفاء عن ابی سعد الخدری ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ مر علی علی وفاطمہ صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہما فقال انی وایاک وہذا النایم یعنے علیا وہما یعنے الحسن والحسین لفی مکان واحد یوم القیامۃ وملا علی قاری از علی مرتضی صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ روایت کردہ وشیخ عبدالحق دہلوی فی ذکرادی آوردہ کہ سرور انبیا بفاطمہ زہرا خطاب کرد وفرمود من وتو وعلی وحسنین در یک مقام خواہیم بود واز آنجملہ آنست کہ در شان ذکر زوج وی پسران وی رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ فرمود من جنگ کنندہ ام باکسیکہ جنگ کنند

باایشان وصلح کننده ام باکسیکه صلح کند باایشان هذا فی الصواعق وغیره واز عمر بن الخطاب آمده که در آمد روزی بر فاطمه و گفت ای فاطمه صلوٰة الله علی ابیها وعلیها والله ندیدم هیچ یکی را محبوب تر نزد رسول خدا صلی الله علیه وآله از تو بخدا سوگند ندیدم یکی را از مردم بعد از پدر تو محبوب تر بسوی خود از تو وآنچه قدر و منزلت وعزت وحرمت وعظمت و وجاهت میان خلق حضرت فاطمه زهرا را بود هیچکس را نبود تا او زنده بود وعلی مرتضی عظمتی عظیم ووجاهتی جسیم داشت میان صحابه خیر الوری وهرگاه حضرت زهرا وفات یافت استنکار وتحیر از علی مرتضی در مردمان هویدا گشت چنانچه در صحیح بخاری در حدیث قصه فدک ودلگیر شدن حضرت زهرا صلوات الله علی ابیها وعلیها از حضرت ابی بکر ومصالحت علی مرتضی علیه السلام مذکور است فی البخاری فی باب فرض الخمس عن صالح عن ابن شهاب عن عروه بن الزبیر ان عائشه ام المومنین اخبرته ان فاطمه بنت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم سألت ابا بکر الصدیق بعد وفات رسول الله ان یقسم لها میراثها مما ترک رسول الله مما افاء الله علیه فقال لها ابو بکر ان رسول الله قال لا نورث ما ترکناه صدقه فغضبت فاطمه بنت رسول الله فهجرت ابا بکر فلم تزل مهاجرته حتی توفیت وعاشت بعد رسول الله صلی الله علیه وآله ستة اشهر قالت وکانت فاطمه تسأل ابا بکر نصیبها مما ترک رسول الله من خیبر وفدک وصدقته بالمدینة فابی ابو بکر علیها ذلک وقال لست تارکا شیئا

كان رسول الله يعمل الا عملت به فاني اخشى ان تركت شيئا من امره ان ازيغ فاما صدقته بالمدينة فدفعها عمر الى علي وعباس واما خيبر وفدك فامسكهما عمر وقال هما صدقة رسول الله صلى الله عليه وآله كانت لحقوقه التي تعروه ونوائبه وامرهما الى من ولي الامر قال فهما على ذلك الى اليوم وعن عقيل عن ابن شهاب في غزوة خيبر عن عروة عن عائشة ان فاطمة بنت النبي صلى الله عليه وآله ارسلت الى ابي بكر تسئله ميراثها من رسول الله مما افاء الله عليه بالمدينة وفدك وما بقي من خمس خيبر فقال ابو بكر ان رسول الله صلى الله عليه وآله قال لا نورث ما تركناه صدقة انما ياكل آل محمد في هذا المال واني والله لا اغير شيئا من صدقة رسول الله عن حالها التي كانت عليها في عهد رسول الله صلى الله عليه وآله ولاعملن فيها بما عمل به رسول الله صلى الله عليه وآله فابى ابو بكر ان يدفع الى فاطمة منها شيئا فوجدت فاطمة على ابي بكر في ذلك فهجرته فلم تكلمه حتى توفيت وعاشت بعد النبي صلى الله ستة اشهر فلما توفيت دفنها زوجها علي ليلا ولم يوذن لها ابا بكر وصلى عليها وكان لعلي من الناس وجه حياة فاطمة فلما توفيت استنكر علي وجوه الناس فالتمس مصالحة ابي بكر ومبايعته ولم يكن بايع تلك الاشهر فارسل الى ابي بكر ان ائتنا ولا ياتنا احد معك كراهية لحضر عمر فقال لا والله لا تدخل عليهم وحدك فقال ابو بكر وما عسيتم ان يفعلوه بي والله لاتينهم فدخل عليهم ابو بكر فتشهد علي فقال انا قد عرفنا فضلك وما اعطاك الله ولم ننفس عليك خيرا ساقه الله اليك ولكنك استبددت علينا بالامر وكنا نرى

لقرابنا من رسول اللہ نصیبا حتی فاضت عینا ابی بکر فلما تکلم ابو بکر قال والذی نفسی
بیدہ لقرابۃ رسول اللہ احب الی ان اصل من قرابتی واما الذی شجر بینی وبینکم من
ہذہ الاموال فانی لم آل فیہا عن الخیر ولم اترک امرا رایت رسول اللہ صلعم یصنعہ فیہا
الا صنعتہ فقال علی لابی بکر موعدک العشیۃ للبیعۃ فلما صلی ابو بکر الظہر رقی علی المنبر فتشہد و
ذکر شان علی وتخلفہ عن البیعۃ وعذرہ الذی اعتذر الیہ ثم استغفر وتشہد علی فعظم
حق ابی بکر وحدث انہ لم یحملہ علی الذی صنع نفاسۃ علی ابی بکر ولا انکارا للذی فضلہ
اللہ ولکنا کنا نری لنا فی ہذا الامر نصیبا فاستبد علینا فوجدنا فی انفسنا فسر بذلک المسلمون
وکان المسلمون الی علی قریبا حین راجع الامر المعروف وفی کتاب الفرائض فی باب
قول النبی لا نورث ما ترکنا صدقۃ عن الزہری عن عروہ عن عائشۃ ان فاطمۃ
والعباس اتیا ابا بکر یلتمسان میراثہما من رسول اللہ وہما حینئذ یطلبان ارضہما من
فدک وسہمہا من خیبر فقال لہما ابو بکر سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ یقول لا نورث
ما ترکنا صدقۃ انما یاکل آل محمد من ہذا المال قال ابو بکر واللہ لا ادع امرا رایت
رسول اللہ یصنعہ فیہ الا صنعتہ قالت فہجرتہ فاطمۃ فلم تکلمہ حتی ماتت انتہی کلام البخاری
وروی البیہقی عن الشعبی ان ابا بکر دخل علیہا وفاطمۃ فی فرضہا فقال علی ہذا ابو بکر یستاذن
علیک قالت تحب ان اذن قال نعم فاذنت لہ فدخل علیہا فرضیہا حتی رضیت کما فی الو
وفی ریاض النضرۃ للمحب الطبری دخل ابو بکر علی فاطمۃ فاعتذر الیہا وکلمہا فرضیت منہ
وعن الاوزاعی قال بلغنی ان فاطمۃ غضبت علی ابی بکر فخرج ابو بکر حتی قام علی بابہا فی یوم

حارثم قال لا ابرح مکانی حتی ترضی عنی بنت رسول اللہ صلعم فدخل علیہا علی علیہ السلام فاقسم علیہا فرضی فرضیت منہ اخرجہ ابن السمان فی الموافقہ وفی مدارج النبوۃ صاحب ریاض نضرہ اعتذار حضرت ابو بکر صدیق و راضی شدن حضرت فاطمہ زہرا صلوات اللہ علی نبینا و علیہا نقل کردہ آوردہ اند کہ گفت بیرون آمد ابو بکر و ایستاد بر در حضرت فاطمہ علیہا السلام در روز گرم و گفت نمیروم از اینجا تا راضی نگردد از من دختر رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ پس آمد نزد فاطمہ علی مرتضی و سوگند داد بفاطمہ کہ راضی شود پس راضی شد ہکذا فی مدارج النبوۃ وفی البخاری والمسلم وفی المشکاۃ عن المسور بن مخرمہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ قال فاطمۃ بضعۃ منی فمن اغضبہا فقد اغضبنی وفی روایۃ یریبنی ما ارابہا و یوذینی ما اذاہا متفق علیہ و فی مدارج النبوۃ نیز در حدیث آمدہ ان اللہ یغضب بغضب فاطمۃ و یرضی برضاہا و بصحت پیوستہ کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ و آلہ فرمود فاطمۃ بضعۃ منی من اذاہا فقد اذانی و من اغضبہا فقد اغضبنی فی الصواعق اخرج سعد فی شرف النبوۃ و ابن المثنی انہ صلعم قال یا فاطمۃ ان اللہ یغضب بغضبک و یرضی برضاک فمن اذی احدًا من ولدہا فقد تعرض لہذا الخطر العظیم لانہ اغضبہا و من احبہم فقد تعرض لرضاہا و در صحیح بخاری و مسلم از مسور بن مخرمہ روایت میکنند کہ رسول خدا صلعم فرمود فاطمہ گوشت پارۂ ہست از من پس کسیکہ در خشم آرد او را در خشم می آرد مرا و در روایتی فرمود بدمی آید و ناخوش میگرداند مرا آنچہ بدمی آید و ناخوش میگرداند فاطمہ را و ایذا میرساند مرا آنچہ موذیست او را مناقب فضائل اہل بیت

بیشمار است و دو قسم است یکی مجمل بعنوان اهل بیت و دیگر مفصل بخصوص فاطمه و علی
و حسن و حسین علیهم السلام و چون مقصود در اینجا ذکر فاطمه زهرا است اقتصار بران نموده شد

فصل در بیان تزویج حضرت فاطمه زهرا با علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیهما

بدانکه تزویج او بامر خدا بود عن جابر ان الله تعالی امرنی ان ازوج فاطمة
من علی هذا في تبویب الجامع الصغیر للسیوطی و ایضا فی الصواعق و اخرج النسائی
فی خصائص علی عن عبد الله بن بریدة عن ابیه قال خطب ابو بکر و عمر فاطمة علیها السلام
فقال رسول الله انها صغیرة فخطبها علی علیه السلام فزوجها منه و در سال دویم از
هجرت در شهر رمضان تزویج کرد و بنا کرد در ذی الحجه و بعضی گفته اند تزویج
کرد در رجب و بعضی گفته اند در صفر و بعضی بعد غزوه احد کذا فی جامع الاصول
و بود زهرا در وقت تزوج شانزده ساله و بعضی هیجده ساله گفته اند و بعضی
پانزده ساله و بود علی بست و یکسال و پنج ماه و در روایت آمده که خواستگاری کرد فاطمه را ابو بکر
پس تعلل کرد آنحضرت و گفت من انتظار وحی دارم در تزویج وی پس نیز
خواستگاری کرد عمر او را و همین جواب یافت از رسول خدا صلی الله علیه و آله و در
مشکاة آورده چون خطبه کردند فاطمه را ابو بکر و عمر آنحضرت فرمود که او صغیره است
پس گفت علی و ام ایمن و در روضة الاحباب گفته گفتند بعضی اهل و خواص
او که تو برو نزد آنحضرت و خواستگاری کن دختر او را گفت علی شرم دارم من

از رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وگفت رد کرد حضرت خواستگاری ابوبکر وعمر را بمن چون بر ہر گفتند تو نزدیک ترین مردمی بوی و ابن عم اوئی و پسر ابوطالبے بر دو شرم
لکن پس آمد علی نزد رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلام داد بروی پس جواب سلام
وی داد آنحضرت وگفت چہ چیز آوردہ است ترا نزد ما ای پسر ابوطالب گفت
آمدہ ام تا خواستگاری کنم فاطمہ را پس گفت رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ مرحبا واہلا
وزیادہ نہ کرد برین و روایت می کند انس کہ بودم من نزد رسولخدا صلی اللہ
علیہ وآلہ پس در گرفت آنحضرت را حالتیکہ در میگرفت او را نزد وحی ور بودہ شد
از خود بستہ کشادہ شد آنحالت و بحال خود باز آمد پس گفت آمد مرا جبرئیل از نزد
پروردگار عرش وگفت بدرستیکہ خدا تعالی امر می کند ترا کہ تزویج کنی فاطمہ را با علی
ای انس برو و بخوان ابابکر و عمر و عثمان و طلحہ و زبیر را و جماعہ انصار را
پس حاضر شدند این قوم و خطبہ خواند آنحضرت خطبہ بلیغ پس حمد گفت مر خدا را و ثنا
کرد بروی و ترغیب کرد در نکاح پس تزویج کرد فاطمہ را بعلی مرتضی علیہ السلام بر مہر
چہار صد مثقال از فضہ وگفت قبول کردی و راضی شدی ای علی پس تر گرفت
آنحضرت طبقی از خرما و پراگندہ کرد میان قوم و ازینجا گفتہ اند قومی ز فقہا کہ
مستحب پراگندہ کردن شکر و بادام در ضیافت عقد نکاح و در مواہب لدنیہ نقل
می کند خطبہ را الحمد للہ المحمود بنعمتہ المعبود بقدرتہ المطاع بسلطانہ المرہوب من
عذابہ وسطوتہ النافذ امرہ فی سمائہ وارضہ الذی خلق الخلق بقدرتہ ومیزہم باحکامہ

واغرہم ہدینہ واکرمہم بنبیہ محمد صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم ان اللہ تبارک اسمہ وتعالے
عظمتہ جعل المصاہرۃ سببا لاحقا وامرا مفترضا وشج بہ الارحام والزمہ الانام فقال
عز من قائل وہو الذی خلق من الماء بشرا فجعلہ نسبا وصہرا وکان ربک قدیرا ولکل
اجل کتاب یمحوا اللہ ما یشاء ویثبت وعندہ ام الکتاب ثم ان اللہ امرنی ان ازوج
فاطمہ من علی ابن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ الخ وفی الصواعق قال رسول اللہ
فاشہدوا انی قد زوجتہ علی اربعمائۃ مثقال فضتہ ان رضی بذلک علی ثم دعا صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم بطبق من بسر ثم فقال انتہبوہ ودخل علی فتبسم النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فی وجہہ
ثم قال ان اللہ عز وجل امرنی ان ازوجک فاطمہ علی اربعمائۃ مثقال فضتہ رضیت بذلک
قال قد رضیت بذلک یا رسول اللہ فقال صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم جمع اللہ شملکما واعز جدکما
وبارک علیکما واخرج منکما الکثیر الطیب وذکر کردہ است جزری در حصن حصین
از ابن حبان در صحیح خود کہ چون تزویج کرد آنحضرت صلعم علی را با فاطمہ در آمد در
درخانۂ او وگفت مر فاطمہ را بیار برائے من آبے پس گرفت فاطمہ قدحی چوبین را وپر کرد
آنرا بہ آب پس گرفت آنحضرت صلعم آنرا وانداخت آب دہن مبارک خود در رو
وگفت فاطمہ را بیش آ پس بیش آمد فاطمہ پس پاشید آب را در میان سینہ وبر سرے
وگفت خداوندا من پناہ میدہم بتو اورا وذریت اورا از شیطان راندہ
شدہ پس گفت پشت بکن ای فاطمہ بجانب من پس پشت کرد بجانب حضرت
پس ریخت آنحضرت آب را میان شانہای وی وگفت خداوندا پناہ میدہم بتو

او را و ذریت او را از شیطان رجیم باز گفت آنحضرت بیارید آب را گفت علی دانستم
من آنچه میخواهد آنحضرت پس برخواستم و کاسه را آب پر کردم و آوردم پس گرفت
آنحضرت آنرا و بینداخت آب دهن خود را در وی و گفت مرا پیش آی پس پیش
رفتم پس انداخت آب را بر سر و روی من و گفت اللهم انی اعیذه بک
و ذریته من الشیطان الرجیم پس گفت درای باهل خود بسم الله و البرکته و در بعضی
روایات آمده که آمد رسولخدا صلی الله علیه و آله روز نکاح فاطمه با علی بعد از نماز
عشا بسوی خانهٔ ایشان پس برداشت ظرفی از آب و انداخت آب دهن
مبارک خود را در وی و خواند معوذتین را و دعا کرد و امر کرد علی را که بیاشامد
آن آب را و وضو سازد بعد از آن امر کرد فاطمه را که بیاشامد آن آب را و وضو
سازد از آن پس گفت خداوندا این هر دو از من اند و من از ایشانم خداوندا
چنانکه دور کردی از من پلیدی را و پاک ساختی مرا پاک گردان این هر دو را پس
گفت ایشان را بروید بسوی خوابگاه خود و گفت خداوندا پیوند ده الفت
ده میان ایشان و برکت ده در ایشان و ذریت ایشان و فراهم آر بر ایشان
از ایشان ذریت بسیار پاک و روایت کرده است خطیب از ابن عباس که چون
تزویج کرد رسولخدا فاطمه را با علی گریه گرفت فاطمه را پس گفت آنحضرت چه چیز گریانید
ترا ای دختر که من گفت یا رسول الله تزویج کردی تو مرا با مردی که نیست او را
مال و نه چیزی پس گفت اما راضی نیستی تو که خدا تعالے برگزیده از زمین دو مرد را

که یکی از آن دو مرد پدر تست و دیگری شوهر تو و در روایت حاکم از ابی
هریره آمده که گفت آیا راضی نیستی تو که تزویج کردم ترا با اولین مسلمانان از
روی اسلام و داناترین ایشان از روی علم و تو بهترین زنان امتی منی چنانکه
مریم در قوم خود و در روایت طبرانی آمده تزویج کردم ترا با نیکبختی در
دنیا و در آخرت از صالحان است و منقولست که آنحضرت از علی پرسید که
هیچ چیز در دست داری علی صلوات الله علی نبینا و علیه گفت اسپی و زرهی
دارم فرمود اسپ ترا ضرور است لیکن زره را بفروش و بهای آن را پیش
من بیار پس آن را بچهار صد و هشتاد درهم فروخت و نزد حضرت صلعم آورد حضرت
مشتی از آن بگرفت و به بلال داد تا در بوی خوش صرف کند و بقیه به ام سلمه
سپرد که در جهاز فاطمه صرف کند و کار سازی او بکنند و متاع خانه و اثاث البیت
بجز دو بستر و دو جامه برد و دو نهالی از کتان و چهار بالش و دو بازوبند نقره و قطیفه
و تکیه و قدحی و آسیائی و سبوئی و مشکی و مشربه و امثال آن چیزها بود و در مواهب اللدنیه
گوید که ولیمه کرد علی بر فاطمه صلوات الله علی نبینا و علیهما و نبود هیچ ولیمه در آن
زمین بیشتر از ولیمه وی گرو نهاد زره خود را نزد یهودی بنصف پیمانه شعیر و بود
ولیمه وی چند صاع شعیر و تمر و حیس و آن طعامی است که از تمر و سمن و اقط آمیخته
می شود و روایت کرد آنرا احمد در مناقب انتهی ما فی مدارج النبوة و قال الشیخ
الامام الاجل ابو نصر محمد بن عبد الرحمن الهمدانی رحمة الله علیه فی السبعیات فی المجلس السابع فی الیوم

فلما بلغت فاطمة مبلغ النساء كان رسول الله يغتنم لاجلها و يقول البيت ليا و الدة
يرميها و سنتي اسباب تزويجها فنزل جبرئيل و قال الجبار يقريك السلام و يقول
يا محمد لا تغتم في امر تزويجها فانها احب الي منك فعوض امر تزويجها منك الي فاني زوجها
ممن احب سجد رسول الله سجدة الشكر ثم رجع جبرئيل فلما كان يوم الجمعة جاء جبرئيل
الي رسول الله و بيده طبق و ميكائيل و اسرافيل و عزرائيل عليهم السلام بيد كل واحد
منهم طبق مغطي بمنديل و عند كل واحد منهم الف ملك و وضعوا الاطباق بين يدي
رسول الله فقال ما هذا يا جبرئيل قال فان الله يقول اني زوجت فاطمة من علي بن ابي طالب
صلوات الله علي نبينا و عليه و هذا ثواب الجنان و اثمارها البس عليها الصاب و انثر
عليها النثار فسجد رسول الله ثم رفع راسه فقال له جبرئيل فاطمة ترضاء بها يرضي و الي
احب منك هذه الهدايا و العطايا في دار البقاء لا في دار الفناء و لكن يا جبرئيل
اخبرني كيف كان تزويج فاطمة في السماء قال جبرئيل يا محمد ان الله تعالي امرنا بان
نفتح ابواب الجنان و نغلق ابواب النيران فغلقت ثم زين العرش و الكرسي و شجرة طوبي
و سدرة المنتهي ثم امر الله تعالے الولدان و الغلمان بان نصبوا في كل قصر اي خيم
و كل غرفة اي حجلة و يجلسوا الولهة عرس فاطمة و امر ملائكة السموات المقربين الروحانيين
بان يجتمعوا تحت شجرة طوبي ثم ارسل الله تعالي الريح المثيرة فهب في الجنان فاسقطت من
اشجارها الكافور و المشك و العنبر علي الملائكة ثم امر الله تعالي طيور الجنة بان تغني
فرقصت الحور العين و نثرت الاشجار الحلي و الجواهر عليهن و حنت الولدان و الغلمان

ثم نادى الخليل جل جلاله واثنى على نفسه قال انى زوجت سيدة نساء العالمين فاطمة من
علي بن ابي طالب صلوات الله على نبينا وعليه قال يا جبرئيل كنت خليفة علي وانا خليفة
رسولي محمد فزوجها اليه وقبلها من علي فهذا اعقد نكاح فاطمة في السماء فاعقد انت يا
محمد في الارض فاخبر رسول الله علي بن ابي طالب ثم فاطمة وجمع اصحابه في المسجد فنزل
جبرئيل وقال ان الله تعالى امر عليا بان يقرا الخطبة بنفسه فقرء خطبة الحمد لله
المتوحد بالجلال المتفرد بالكمال خالق بريته ومحسن صنعات خليقته الذي ليس
كمثله شيء ولا يكون كمثله الا هو خلق العباد في البلاد فالهمهم بالثناء فسبحو بحمده وقدسو
وهو الله الذي لا اله الا هو امر عباده بالنكاح فاجابوه والحمد لله على نعمائه اياديه
اشهد ان لا اله الا الله شهادة تبلغه وترضيه وتنجي قايلها وتقيه يوم يفر المرء
من اخيه وامه وابيه وصاحبته وبنيه وصلى الله على محمد النبي الذي اجتباه بوجهه وقربه
صلوة تبلغه الزلفى وتحظيه ورحمة الله على آله واصحابه ومحبيه والنكاح مما قضاء الله
تعالى واذن فيه واني عبده وابن عبده وابن امته الراغب الى الله والخاطب
خير نساء العالمين وقدرت لها من الصداق اربع مائة درهم عاجلة غير آجلة
فهل زوجتها يا ايها الرسل النبي الامي على سنته من مضى من المرسلين وقال النبي
قد زوجت فاطمة منك يا علي وزوجك ورضيتك واختارك قال علي قبلتها
من الله ومنك يا رسول الله صلى الله عليه وآله فلما سمعت فاطمة بان اباها زوجها
وجعل الدراهم مهرها قالت يا ابت ان بنات ساير الناس تزوجن على الدراهم

٢١٩

والدنانیر و زوجتی علی الدراہم والدنانیر فما الفرق بین بنتک وبین سائر الناس
فاسئل اللہ تعالی ان یجعل مہری شفاعۃ عصاۃ امتک فنزل جبرئیل من ساعتہ وبیدہ
حریر وفیہ مکتوب جعل اللہ مہر فاطمۃ الزہرا بنت محمد المصطفی صلی اللہ علیہ و آلہ
شفاعۃ امتہ العاصین فاوصت فاطمۃ وقت خروجہا من الدنیا بان یجعل ذلک
الحریر فی کفنہا وقالت اذا حشرت یوم القیامۃ ارفع ہذا الحریر واشفع عصاۃ امۃ
النبی انتہی کلامہ وفی الصواعق اخرج ابوبکر الخوارزمی انہ صلعم خرج علیہم ووجہہ
مشرق کدایرۃ القمر فسالہ عبد الرحمن بن عوف فقال بشارۃ اتتنی من ربی فی
اخی وابن عمی وابنتی بان اللہ تعالی عزوجل زوج علیا من فاطمۃ و امر
رضوان خازن الجنان فہز شجرۃ طوبی فحملہا رقاقا یعنی صکاکا بعدد محبی اہل البیت
وانشاء تحتہا ملائکۃ من نور ودفع الی کل ملک صکا فاذا استوت القیامۃ
باہلہا نادت الملائکۃ فی الخلائق فلا یبقی محب لاہل البیت الا دفع الیہ صکا فیہ
فکاک من النار فصار اخی وابن عمی وبنتی فکاک رقاب رجال ونساء من امتی
من النار وفی فصل الخطاب عن ابی بکر انہ قال لما تزوج النبی صلی اللہ علیہ و آلہ
وسلم ابنتہ فاطمۃ من علی قال صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم زوجت حبیبی وقرۃ عینی فاطمۃ
حبیبی وقرۃ عینی بافضل رجلکم واکثر والطیبا لاتمنعوا الجنان عن فاطمۃ ونزد بعضی تزویج
دی در ماہ مبارک رمضان بعد مراجعت از بدر ونزد بعضی بعد از واقعہ
احد اخرج ابو عمر عن عبید اللہ بن محمد بن سماک بن جعفر الہاشمی یقول انکح

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فاطمہ علی بن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہما بعد وقعہ
اُحد وکان سنّہا یوم تزوجہا خمس عشرۃ سنۃ وخمسۃ اشہر ونصفًا وسن علی یومئذ احدی
وعشرین سنۃ وخمسۃ اشہر وزفاف کرد در ذی الحجہ ودعا کرد اسماء بنت عمیس را
کہ در زفاف حضرت زہرا حاضر بود واخرج النسائی عن اسماء بنت عمیس قالت کنت فی
زفاف فاطمہ بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فلما اصبحنا جاء النبی فضرب الباب
ففتحت لہ ام ایمن فقالت لقال وکان فی لسانہا لثغۃ وسمعت النساء صوت النبی صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم فتحیّین قال اخیہ حتسب انی اجیہ فقالت فجاء علی صلوات اللہ علی علیہ
الصلوۃ والسلام فدعا لہ النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ونفخ علیہ من الماء ثم قال ادعوا لی
فاطمہ فجاءت علیہا السلام وعلیہا خرقۃ من الحیاء فقال قد انکحتک احب اہل بیتی الی
ودعا لہا ونفخ علیہا من الماء فخرج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فرای سوادًا فقال
من ہذا قلت اسماء قال بنت عمیس قلت نعم قال کنت فی زفاف فاطمہ بنت رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ کرمیا قلت نعم قالت فدعا لی ہذا ما فی ازالۃ الخفاء ودر شواہد النبوۃ است
کہ اسماء بنت عمیس از فاطمہ زہرا صلوات اللہ علی نبینا وعلیہا روایت میکند کہ گفت
در شبے کہ علی بن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ با من زفاف کرد ترسیدم
زیرا کہ شنیدم کہ زمین با وی سخن میگفت بامداد آن را با رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ
حکایت کردم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ سجدہ دراز کرد پس سر برآورد و
گفت ای فاطمہ بشارت باد ترا بپاکیزگی نسل بدرستیکہ خدا تعالی فضیلت نہاد شوہر ترا

بر سائر خلائق و زمین را فرمود که باو بگوید اخبار خود را آنچه بر روی زمین خواهد گذشت از مشرق تا مغرب انتهی کلامه و ابن بابویه آورده اند که این مزاوجت با سعادت در شب پنجشنبه بیست و یکم ماه محرم از سال دویم هجرة و بعضی گفته اند که در روز ششنبه ماه ذی الحجه بود و به روایت شیخ طوسی زفاف آنحضرت به شانزده روز بعد از زفاف رقیه بوده است بعد رجوع از جنگ بدر و چند روز از ماه شوال گذشته بود و از حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علیه روایت کرده اند که تزویج آنحضرت در ماه رمضان بود و زفاف ذالحجه بود از سال دویم هجرت و رسولخدا صلی الله علیه و آله از درهم هائی بهای زره امیرالمومنین علی بن ابیطالب صلواة الله علی نبینا و علیه که آمده بود و کف برگرفت و بابی بکر داد و فرمود ببازار برو و از برائی فاطمه آنچه درکار است از جامه و اثاث البیت بیار و عمار بن یاسر و جمعی از صحابه را در پئے او فرستاد تا همگی در بازار در آمدند پس هر یک از ایشان چیزیرا که اختیار مینمودند با بوبکر مینمودند و به مصلحت او میخریدند پس پیراهنی خریدند به هفت درهم و مقنعه بچهار درهم و قطیفه سیاه و کرسی و پردهٔ ابریشم و حصیری و دست آسیائی و بادیه مسی و ظرفی برائی آب خوردن و کاسه چوبی از برائی شیر و مشک از برائی آب و مطهره اندوده و سبوی سبز و کوزه هائی از سفال چون همه اسباب را خریده حضرت ابوبکر بعضی را برداشت و هر یک از صحابه را بعضے را برداشتند و بخدمت حضرت رسول الله آوردند حضرت صلعم هر یک را از انها بدست می گرفت و ملاحظه می نمود و می فرمود خداوندا

مبارک گردان این را بر اہل البیت رضی اللہ عنہم نہ انا قالوا

فصل در بیان صبر وی

بر مصائب و مشقتہا و تنگی معیشت و محنتہای کہ برای رضای خدا و رفع درجات عقبی در زینہ
دنیا کشیدہ و بر نفس نفیس خود گوارا ساختہ اخرج ابو بکر عن ضمرۃ قال قضی رسول اللہ
صلی اللہ علیہ و آلہ علی ابنتہ فاطمۃ الخدمۃ فی البیت وقضی علی علی بما کان خارجًا من البیت
واخرج ابو بکر عن ابی البختری قال قال علی لامہ فاطمۃ بنت اسد اکفی فاطمۃ بنت رسول اللہ
الخدمۃ خارجًا سقایۃ الماء والحاجۃ وتکفیہا العمل فی البیت العجن والخبز والطحن واخرج
احمد عن عطا بن السائب عن ابیہ عن علی ان رسول اللہ علیہ و آلہ لما زوجہ فاطمۃ بعث
معہا بخمیلۃ ووسادۃ من ادیم حشوہا لیف ورحی وسقار وجرتین فقال لی لفاطمۃ
ذات یوم واحد واللہ لقد سنوت حتی قد اشتکت صدری قال وقد جاء اللہ اباک
بسبی فاذہبی فاستخدمیہ فقالت وانا واللہ قد طحنت حتی مجلت یدی فاتیت النبی
صلی اللہ علیہ و آلہ فقال ما جاء بک ای بنیۃ قالت جئت لاسلم علیک فاستحییت ان
نسالہ فرجعت فقال ما فعلت قالت استحییت ان اسالہ فاتیناہ جمیعًا فقال علی یا رسول اللہ
واللہ لقد سنوت حتی اشتکیت صدری وقالت فاطمۃ طحنت حتی مجلت یدای وقد
جاءک اللہ بسبی وسعۃ فاخدمنا فقال واللہ لا اعطیکما وادع اہل الصفۃ تطوی بطونہم
لا انفق علیہم لکن ابیعہم وانفق علیہم اثمانہم فانا ہما النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وقد دخلا
فی قطیفتہما واذا غطیا رؤسہما تکشفت اقدامہما واذا غطیا اقدامہما تکشفت رؤسہما

فتار انقال مکانکما قال لا اخبر کما بخیر مما سالتمانی قال بلی فقال کلمات علمنیهن جبرئیل

فقال تسبحان و بر کل صلوة عشراً وتحمدان عشراً وتکبران عشراً فاذا اویتما الی

فراشکما فسبحا ثلثا وثلثین وحمدا ثلثا وثلثین وکبرا اربعا وثلثین قال علی والله ما

ترکتهن منذ علمنیهن رسول الله قال له ابن الکوآء ولا لیلة صفین فقال قاتلکم الله یا

اهل العراق نعم ولا لیلة صفین حاصل ترجمہ آنکہ حضرت رسول الله صلی الله

علیه وآله وسلم مقرر کرد کہ کار و بار درون خانگی مثل نان پختن وخانه جاروب کردن

وآسیا برای آرد گردانیدن فاطمه بنت رسول الله بتقدیم رسانند وکارهای

بیرونی مثل شتر آب دادن واز بازار چیزی خریدن علی مرتضی صلوٰة الله

علی نبینا وعلیه بدان قیام نماید ومرویست که فاطمه از بسکه پیش آتش نشسته

نان پخته وخانه جاروب کرده وآسیا گردانیده بود رنگ روی مبارکش متغیر شده بود

ودستهای وی آبله کرده وجامه او پر بود وغبار چون گشته بار علی ابن ابیطالب خادمی

پیش آنحضرت رفته حضرت فرمود من شمارا چیزی تعلیم کنم که به از خادم باشد وقتیکه

بجامه خواب بروید بگوئید سی وسه بار سبحان الله وسی وسه بار الحمد لله وسی وچهار بار الله اکبر

علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه میفرماید که هرگز این ورد را ترک نکردم

ابن الکوا گفت نه در شب صفین یعنی در شب صفین کجا فرصت دست داد که این ورد ادا شده باشد

فرمود علی مرتضی صلوٰة الله علی نبینا وعلیه که خراب کند شمارا خدا ای اهل عراق

من در شب صفین هم ترک نکردم چون از کرامات وی مشهور است که در رکاب

اسپ پائی می گذاشت و تا بر پشت اسپ میرسید قرآن ختم می کرد پس او ای بین
ور درچه قدر کار داشت که این الکوا و ازان متعجب شد ابیات

کار پاکان را قیاس از خود مگیر	گرچه ماند در نوشتن شیر و شیر
اولیا اطفال حق اند ای پسر	غایبی و حاضری بس با خبر

روزی آنحضرت صلعم بخانه فاطمه زهرا علیها السلام تشریف آورد و دید که جامه
سطبر از پشم شتر پوشیده نشسته است آنحضرت آب در دیده بگردانید و گفت ای
فاطمه امروز بمشقت و تنگی دنیا صبر نمائی تا فردائی قیامت نعیم بهشت ترا باشد
منقولست که روزی آنحضرت دست مبارک خود بر سینه فاطمه زهرا علیها السلام
نهاد و دعا کرد که خداوندا او را از گرسنگی ایمن گردان فاطمه میفرماید ازان
باز هرگز در خود زحمت گرسنگی نیافتم و از ابی هریره آمده است که گفت سیر
نشدند آل محمد از طعام سه روز پیاپی تا رفتند ازین عالم رواه الشیخان
و از ابن عباس آمده که میگذرانید آنحضرت و اهل و عیال وی شبها پیاپی
که نمی یافتند طعام شب و نبود طعام ایشان مگر نان جو رواه الترمذی و صححه
و در حدیث بخاری و مسلم آمده که سیر نشدند آل محمد از نان جو دو روز پیاپی
و از حسن بصری آمده که خطبه خواند آنحضرت و گفت بخدا سوگند شام نکردند
آل محمد یک صباح را بطعامی و در روایت است که در خانه حضرت زهرا
پرده از حریر بود آن حضرت تشریف آورد و آنرا گرفت و بفقرا او حضرت

فاطمہ زہرا عرض کرد کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ تو پوشیدن این را بر نساء امت خود روا داشتی حضرت فرمود بر نساء امت خود نہ بر تو کہ فضل وکمال داری وخدا تعالی برائی تو در آخرت ہمہ چیز مہیا ساختہ نہ برائی دنیا ولہذا آن آفریدہ فی الصواعق واخرج احمد وغیرہ انہ صلعم کان اذا قدم من سفر اتی فاطمۃ واطال المکث عندہا فقی مرۃ لتقسہا وسانہ مسکتین من ورق وقلادۃ وقرطین وستر الباب بیتہا فقدم صلعم ودخل علیہا ثم خرج وقد عرف الغضب فی وجہہ حتی جلس علی المنبر فظنت انہ انما فعل لما رای ما صنعتہ فارسلت بہ الیہ لیجعلہ فی سبیل اللہ تعالی فقال فعلت فداہا ابوہا ثلاث مرات لیست الدنیا من محمد ولا من آل محمد ولو کانت الدنیا یعدل عند اللہ تعالی فی الخیر جناح بعوضۃ ما لقی منہا کافرا شربۃ ماء ثم قام فدخل صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم علیہا وزاد احمد انہ صلعم امر ثوبان یدفع ذلک الی بعض اصحابہ وبان یشتری لہا قلادۃ من عصب وسوارین من عاج وقال ان ہولاء اہل بیتی ولا احب ان یاکلوا طیباتہم فی حیوتہم الدنیا واخرج ابو بکر بن الحارث عن علی قال ہدایتی وتحفتنا الا جلد کبش ہذا ما فی ازالۃ الخفا وغیرہ وابن ضیق وقلت معیشت مر آنحضرت را وآل واصحاب او را از جہۃ حیتاج وافلاس وناپافت نبود بلکہ گاہی بجہۃ اختیار وایثار بود وگاہی بجہت کراہت سیری وکثرت خوردن واختیار ریاضت وتکلیف اختیاری بود برای رضای باری نہ اضطراری بناچاری ورنہ اگر میخواستند کوہہا برای ایشان حقتعالی از طلا میساخت

فصل در بیان وفات حضرت سیدة النساء و موضع قبر شریف و اختلاف آن

روایت کرده است داری که چون نازل شد اذا جاء نصر الله و الفتح خواند آنحضرت فاطمه زهرا را و گفت که بموت خود خبر داده شده ام پس گریست فاطمه پس گفت آنحضرت گریه مکن که تو اول اهل بیت منی که بخواهی پیوست بمن پس خنده کرد فاطمه سلام الله علیها و در بعضی روایت آمده که آنحضرت عرض میکرد قرآن را بر جبرئیل یکبار و جبرئیل میخواند با وی از قرآن مجموع آنچه تا وقت نازل شده بود بر آنحضرت در هر سالی یکبار و آن درین سال دو بار بپایان آمد و این از علامات رحلت ازین عالم بود و حضرت فاطمه را طلب فرمود و خبر برحلت خود داد و صحیح آنست که در حین اشتداد مرض حضرت صلی الله علیه و آله و سلم حضرت فاطمه زهرا را طلبید و چون حضرت فاطمه زهرا علیها السلام نزد آنحضرت آمد فرمود مرحبا بابنتی و در پهلوی خود نشاند و دائما آنحضرت در حالت صحت چون فاطمه را دیدی برخاستی و متوجه استقبال وی شدی و دست او بوسیدی و بوسیدی و بر جای خود نشاندی و چون بسفر میرفتی آنحضرت آخر کسی را که وداع کردی فاطمه زهرا بودی و چون از سفر مراجعت فرمودی اول کسیکه از اهل بیت ملاقات با وی نمودی وی بودی آنگاه بحجرات ازواج تشریف می برد و پس در وقت اشتداد مرض در گوش حضرت فاطمه زهرا صلوات الله علی نبینا و علیها سخنی گفت فاطمه گریان شد باز بهمان طریق سخنی گفت

جناب زہرا مسرور و خندان گشت حضرت عایشہ گوید کہ با فاطمہ گفتم ہیچ گریہ را
بخندہ و ہیچ غم را بشادی بقارن و متصل ندیدہ ام چنانکہ امروز در تو دیدم سبب
چیست فاطمہ گفت کہ این سریست میان من و رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ کہ
فاش نتوانم کرد آنرا حضرت عایشہ گفت پس فاطمہ آن سر را فاش نکرد تا آنحضرت
از دنیا رحلت نمود و بعد از فوۃ آنحضرت باز پرسیدم کہ آن چہ سخن بود گفت کہ اول بار
رسولخدا فرمود بدرستیکہ جبرئیل با من ہر سال قرآن یکبار دست میخواند و امسال
دو نوبت خواند گمان نمی برم الا آنکہ اجل من نزدیک رسیدہ است کہ جبرئیل در
خواندن قرآن این اہتمام نمود پس بگریستم و در بار دوم گفت اول کسیکہ از اہل بیت
من بمن ملحق گردد تو باشی و از این بشارت خندان گشتم و در روایتی آمدہ کہ فرمود
اجل من نزدیک رسیدہ است اول کسیکہ از اہل من ملحق میشود بمن تو باشی پس بگریستم و در بار
دوم گفت راضی نیستی کہ سیدہ نساء اہل بہشت تو باشی اما روایت اولی دلالت
دارد برانیکہ فرح و خندہ فاطمہ زہرا براولیت لحوق و بیست باآنحضرت صلعم و خبر
خیریت السیادت از ہمہ نساء اہل جنت زائد است بران فی المشکاۃ عن عایشۃ
قالت کنا ازواج النبی صلی اللہ علیہ و آلہ عندہ فلما اقبلت فاطمۃ ما تخفی مشیتہا من مشیۃ
رسول اللہ فلما راہا قال مرحبا یا بنتی ثم اجلسہا ثم سارہا فبکت بکاء شدیدا فلما رای حزنہا
سارہا الثانیۃ فاذا ہی تضحک فلما قام رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ سالتہا عما
سارک قالت ما کنت لافشی علی رسول اللہ سرہ فلما توفی قالت عزمت علیک

بکالی علیک من الحق لما اخبرتنی قالت اما الآن فنعم اما حین سارنی فی الامر الاول فانہ
اخبرنی ان جبرئیل کان یعارضنی القرآن کل سنۃ مرۃ فانہ عارضنی بہ العام مرتین ولا اری
الاجل الا قد اقترب فاتقی اللہ و اصبری فانی نعم السلف انا لک فبکیت بکاء الذی رایت جزعی
سارنی الثانیۃ قال یا فاطمۃ الا ترضین ان تکونی سیدۃ نساء اہل الجنۃ او نساء العالمین
وفی روایۃ فسارنی فاخبرنی انہ یقبض فی وجعہ فبکیت ثم سارنی فاخبرنی انی اول
اہل بیتہ تبعہ فضحکت متفق علیہ ہذا الحدیث فی البخاری والمسلم و بود وفاۃ فاطمۃ بعد از آنحضرت
صلعم بقول اشہر ششماہ سیوم ماہ مبارک رمضان و بعضی سہ ماہ گفتہ اند و روی عن الامام
ابی جعفر الباقر انہ قال ما رایت فاطمۃ ضاحکۃ منذ قبض النبی حتی قبضت ولما توفیت غسلہا
علی و اسماء بنت عمیس و روی انہا ماتت بعد فوت ابیہ بستۃ شہر لیلۃ الثلثاء لثلث خلون
من رمضان سنۃ احدی عشرۃ من الہجرۃ علی الصحیح وقیل ماتت بعد ابیہ بثلثۃ اشہر وقیل
بشہرین وقیل بثمانیۃ اشہر وقیل ثمانیۃ یوم وقیل بخمس وسبعین یوما وقیل باربعین یوما
و در بقیع در شب مدفون گشتہ و نماز گذارد و بروی علی عزم و بہ قولی عباس و گویند
روز دیگر ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ و عمر فاروق رضی اللہ عنہ و دیگر صحابہ رضی اللہ عنہم
با علی مرتضی شکایت کردند کہ چون ما را خبر نکردی تا شرف نماز بر وے در یافتیمے
علی عذر گفت کہ بنا بر وصیت وی کردم کہ چون از دنیا بروم مرا بہ شب دفن کنی
تا چشم نامحرم بر جنازہ من نیفتد مشہور میان مردم و مذکور در روضۃ الاحباب
وغیرہ است و در روایت بخاری علی مرتضی بر فاطمہ زہرا نماز گذارد و صلی العباس

علی ما رواه الدولابی و ابو بکر علی ما رواه ابو سعید السمان و دفنت لیلا بالبقیع او فی بیتها علی اختلاف الروایات وکان بیتها متصلا بالمسجد فلما زاد بنو امیۃ فی المسجد صار فیه و رثاها علی رضی اللہ عنہ بعده الابیات شعر لکل اجتماع من خلیلین فرقۃ وکل الذی دون الفراق قلیل ٭ وان افتقادی فاطمۃ بعد احمد ٭ دلیل علی ان لا یدوم خلیل ٭ وکیف هناک العیش من بعد فقدهم ٭ لعمرک شیء ما الیه سبیل ٭ مدارج النبوۃ وکانت لما توفی ماتت ثمان وعشرون سنۃ وقیل تسع وعشرون سنۃ وقیل ثلث وعشرون سنۃ وقیل اربع وعشرون سنۃ والیه ذهب الذهبی رحمۃ اللہ علیه و امرویاتها فقلیلۃ فانها ماتت عن ابیها صلی اللہ علیه وآله وسلم بیسیر الا انها لم تعش بعده صلی اللہ علیه وآله وسلم الا قلیلا روی عنها علی کرم اللہ وجهه وولداها الحسن والحسین رضی اللہ عنهما و عایشه و ام سلمه وسلمی ام ولد ابی رافع واسماء بنت عمیس وغیرهم وکل ما روی عنها ثمانیۃ عشر حدیثا اتفق البخاری والمسلم علی واحد منها الذی روی عنها عایشه عن رسول اللہ صلعم اخبرها ان یقبض فی وجهه وانها اول اهل بیته تتبعه وانها سیدۃ نساء اهل الجنۃ واما اولادها فانها ولدت ثلثۃ بنین الحسن والحسین سبق ذکرهما والمحسن فمات صغیرا وبنتان زینب وام کلثوم وقال اللیث بن سعد وثالثۃ رقیۃ وماتت صغیرۃ فاما زینب فزوجها ابوها من ابن اخیه عبد اللہ بن جعفر ابن ابی طالب وولدت له وماتت عنده واما ام کلثوم فزوجها ابوها من عمر ثم لما ماتت عمر تزوجها عون بن جعفر بن ابی طالب وبعد فوته تزوجها اخوه محمد بن جعفر وبعده عبد اللہ بن جعفر وماتت فی الوقت الذی

مات فیہ ابنہا زید بن عمر ابن الخطاب و صلی علیہما عبد اللہ بن جعفر او عبد اللہ بن عمر او سعد
بن ابی وقاص و قدم زید علی امہ ما یلی الامام والعلم عند اللہ ذی الجلال والاکرام
ہذا فی مفتاح النجا فی مناقب آل عبا و قد روی انہا اغتسلت فی مرضہا فلما فرغت
اضطجعت مستقبلۃ القبلۃ وجعلت یدہا تحت خدہا ثم قبضت فدفنوہا بغسلہا ذلک ولم تغسل
بعد الموت فکان شی خصصہا بہ ابوہا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم واما انکار ابن الجوزی غسل
الفاطمۃ قبل الموت ودفنہا بثیابہا فنحوہ ان ذلک لعلہ خصوصیۃ لفاطمۃ خصہا ابوہا کما
خص اخوہا ابراہیم بترک الصلوۃ کذا قال حافظ احادیث النبوی جلال الدین سیوطی
و در محل دفن حضرت زہرا اختلاف است بعضی برانند کہ مرقد مطہر او در بقیع است در
رقبہ عباس آنجا کہ سایر اہل بیت نبوۃ آسودہ اند و بعضی برانند کہ دفن او ہم در بیت
اوست کہ داخل مسجد شریف نبویست صلی اللہ علیہ وآلہ وجنازہ او را از خانہ بیرون
نبردند والآن زیارت وی ہم در اینجا متعارف ست و قول دیگر آمدہ کہ قبر
آنحضرت در مسجد بیت در بقیع کہ بوی منسوب است در جہت قبلہ قبہ عباس مائل
بشرق و گفتہ اند کہ وی معروف است بہ بیت الحزن کہ فاطمہ در ایام حزن و مصیبت
رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از صحبت مردم توحش و جدائی گزیدہ در آنجا اقامت
کردہ روزہا بہ گریہ وزاری و نالہ و بیقراری بسر بردہ صبح و شام جامۂ تسکین
و آرام چاک زدہ از گذارش آلام فغان و فریاد میکرد تا آنکہ بعد از شش ماہ رحلت
نمود و کسے درین ایام او را تبسم ندید و بزیارت قبر شریف میرفت و خاکی از آن

بر سینه شت و می بوسید و بر دیده غمدیده می نهاد و گریه می کرد و این شعر میخواند

شعر عربی

ماذا علی من شم تربة احمد ✤ ان لایشم مدی الزمان غوالیا ✤ صبت علی مصائب لو انها ✤ صبت علی الایام صرن لیالیا ✤ و در وقت بعضے زیارات گفته است

شعر

اذا اشتد شوقی زرت قبرک باکیا ✤ انوح واشکو ما اراک مجاوبی ✤ یا ساکن الغبراء فالبنی البکا ✤ و ذکرک انسانی جمیع المصائب ✤ فان کنت عنی فی التراب مغیبا ✤ فما کنت عن قلب الحزین بغائب ✤ و از جمله مراثی که منسوب بحضرت زہرا صلوات اللہ علی ابیہا و علیہا این دو بیت آمده است ۔ نفسی علی زفراتها محبوسة ✤ یا لیتها خرجت مع الزفرات ✤ لا خیر بعدک فی الحیوة وانما ✤ ابکی مخافة ان یطول حیاتی ✤ و مسعودی در مروج الذہب می آرد که در موضع قبور حضرت امام حسن صلوات اللہ علی ابیہا و علیہ و امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق سلام اللہ علیہم اجمعین سنگی یافتند بر وی نبشته بود ہذا قبر بنت رسول اللہ سیدة نساء العالمین و قبر الحسن بن علی و علی بن الحسین بن علی و قبر محمد بن علی و جعفر بن محمد علیہم التحیة والثناء و ظہور این سنگ در سنه اثنین و ثلاثین و ثلاثمائة بود و در قضیه دفن امام المومنین حسن بن علی آمده است که آنحضرت وصیت کرده بود که اگر مردم نگذارند تا مرا در پہلوی جدمن بسپارند پس در بقیع پیش مادر من فاطمه زہرا دفن کنید و بالجمله

مختار در قبر شریف این مکان است و امامیه آورده اند که در مدت بقای حضرت فاطمه زهرا صلوات الله علی نبینا و علیها بعد از رسولخدا صلی الله علیه و آله خلاف بسیار است از شش ماه بیشتر و چهل روز کمتر نگفته و احادیث معتبره دلالت می کند برآنکه بقائے آنحضرت بعد از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله هفتاد و پنجروز بوده و در کتاب مقابل الطالبین از حضرت امام محمد باقر صلوات الله علی نبینا و علیه روایت کرده که مدت بقائے آنحضرت بعد از پدر بزرگوار خود سه ماه بوده و در روز وفات نیز خلاف بسیار است اکثری بران رفته اند که در سیوم ماه جمادی الاخری واقع شده و اینقول مخالفت با روایات هفتاد و پنجروز دارد و موافق آن می باید که در اوائل جمادی الاولی واقع شده باشد و از ابن عباس روایت کرده اند که در بست و یکم رجب واقع شده و از کشف الغمه نقل کرده اند که در شب سیوم ماه مبارک رمضان و از ابن شهر آشوب سیزدهم ماه ربیع الاول نقلکرده اند اما قالوا

الباب الثانی در احوال برگزیدهٔ خدا جل و علا نور دیدهٔ محمد مصطفی گلدستهٔ حدیقهٔ علی مرتضی قرة العین فاطمه زهرا حضرت امام حسن مجتبی صلوات الله علیهم اجمعین

فی نصف شهر رمضان و قیل فی النصف من شعبان و قیل لخمس خلون منه سنة ثلاث من الهجرت علی الصحیح و قیل سنة اربع و قیل سنة خمس و روی ابن الخشاب انه ولد

٢٣٣

بستتہ اشہر ولم یولد بستتہ اشہر مولود فعاش الا الحسن بن علی و عیسی بن مریم وفی روایتہ
غیرہ الا الحسین و یحیی بن زکریا والمشہور انہ ولد لستتہ اشہر ولما ولد اذن النبی فی اذنہ الیمنی
واقام فی اذنہ الیسری وختنہ یوم السابع من ولادتہ وعق عنہ کبشا وفی روایتہ کبشین
وقال لفاطمتہ رفی شعرہ وتصدقی بوزنہ فضتہ واعطی القابلتہ رجل العقیقتہ ولادت
با سعادتش بقول اصح روز سہ شنبہ پانزدہم شہر رمضان سنہ ثلث از ہجرۃ در
مدینہ منورہ وقوع یافتہ از طلحہ مرویست کہ چون آن مولود مسعود تولد نمود
حضرت خیر الانام صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم پرسید کہ این فرزند ارجمند را چہ نام
کردہ اید گفتند حرب پس خیر العباد نام انوالانژاد بحسن تغیر داد و در اخبار آمدہ
کہ جبرئیل نام وی را بہدیہ پیش رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ آورد بر قطعہ از حریر بہشت
نوشتہ و در مشکاۃ از حضرت امام محمد باقر صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ آوردہ کہ
رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ از حضرت امام حسن صلواۃ علی نبینا وعلیہ بیک گوسفند
عقیقہ کرد و بوزن موی سرش نقرہ تصدق نمود و وزنش یک درم یا بعضی درم
بود و در روایت نسائی گوسفند عقیقہ دو تا آمدہ اما حلیہ مبارک آن امام وکان
ابیض مشرباً بحمرۃ ادعج العینین سہل الخدین دقیق المسربۃ کث اللحیۃ وافرھا کان عنقہ
ابریق فضتہ عظیم الکرادیس بعید ما بین المنکبین ربعتہ لیس بالطویل ولا القصیر ملیحا من
احسن الناس وجہا وہو ما کان اشبہ الناس برسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وکان جعد الشعر
وخضب بالسواد وقیل بالحناء والکتم یعنی بود حضرت حسن سرخ و سفید و بود چشمہا

آنحضرت بزرگ وسیاه گویا سُرمه کشیده است و رخسارهائی آنحضرت هموار و صاف ولطیف بود خطی باریک از موها میان سینه از بالا تا ناف و رشین مبارکش انبوه بسیار بود گردن شریف آنحضرت بصفا مانند کوزهٔ نقره و سر استخوانهائی شانه و بازویش گنده و میان دو شانه و بازوئی آنحضرت فاصله بسیار بود یعنے پهن سینه بود و میانه قد نه دراز و نه کوتاه و رنگ مبارکش نمکین بود و نیکوترین آدمیان در خَلق و خُلق و مشغول موئی خضاب سیفر بود و ریش مبارک را بسیاهی گفته اند بکتم و حنا و مشابه ترین مردمان بود به رسول خدا صلے الله علیه وآله در صورت و سیرت فی المشکوٰة عن عقبه بن الحارث قال صلی ابو بکر العصر ثم خرج یمشی ومعه علی فرای الحسن یلعب مع الصبیان فحمله علی عاتقه وقال بابی شبیه بالنبی صلی الله علیه وآله وسلم لیس شبیها بعلی وعلی یضحک رواه البخاری وعن علی قال الحسن اشبه برسول الله ما بین الصدر الی الراس رواه الترمذی والقاب شریفش السید والتقی والطیب والزکی والسبط والولی وغیر ذلک ولقب کرده میشد به کریم وحلیم وزاهد و بود صاحب سکینه و وقار و امامه آورده اند که ولادت حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه در شب شنبه نیمه ماه مبارک رمضان سال سیم هجرت واقع شد و بعضے سال دیگر گفته اند و ام الفضل بن عباس وا یه حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه بود و آورده اند رنگ مبارکش سرخ و سفید و دیدهای مبارکش سیاه بود و قد مبارکش هموار بود و برآمده نبود و موئی باریک در میان شکم و ریش مبارکش انبوه

و موئی سرخود را البتہ میگذاشت و گردن آنحضرت در نور و صفا مانند شمس و نقرہ صیقلی کردہ و سرہائی استخوان گندہ بود و میان دستہایش کشادہ بود و میانہ بالا بود و از ہمہ مردم خوشتر بود خضاب بہ سیاہی میکرد و موہایش مجعد بود و بدن شریفش در نہایت لطافت و از سر تا سینۂ آنحضرت بحضرت رسالت صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم شبیہ تر بود از سائر مردم ہذا ما قالوا

فصل در کمالات وی علیہ السلام

اما کثرت مناقب و فضائل آنحضرت بحدیست کہ قلم زبان و زبان قلم از تحریر و تقریر آن عاجز و قاصر است لیکن اندکے از بسیار و یکے از ہزاران ہزار مسطور و مذکور میشود از انجملہ اینست کہ براء روایت می کند کہ دیدم رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ را کہ امام حسن صلواۃ اللہ علی نبینا و علیہ بر دوش آنحضرت بود و آنحضرت میفرمود اللھم انی احبہ فاحبہ متفق علیہ و عن ابی ہریرہ قال خرجت مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فی طائفۃ من النہار حتی اتی خباء فاطمۃ فقال ثم لکع یعنی حسنا فلم یلبث ان جاء یسعی حتی اعتنق کل واحد منہما صاحبہ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ انی اللھم احبہ فاحبہ و احب من یحبہ متفق علیہ عن ابی بکر رایت رسول اللہ علی المنبر و الحسن بن علی الی جنبہ و ہو یقبل علی الناس مرۃ و علیہ اخری و یقول ان ابنی ہذا سید و لعل اللہ ان یصلح بہ بین فئتین عظیمتین من المسلمین رواہ البخاری و عن ابن عباس قال کان النبی حامل الحسن بن علی علی عاتقہ فقال رجل نعم المرکب رکبت یا غلام فقال النبی و نعم الراکب ہو رواہ الترمذی لکع

بضم لام و فتح کاف مخفف بجیم معنی می آید یکے ازان بمعنی صغیر است و اینجا همین معنی مراد است
و خبا بکسر خاء معجمه و باء موحده بمد بمعنی خیمه و مراد اینجا خانه است و از انجمله آنست که ابو هریره
روایت کرده که دیدم من آنحضرت را که می کشاد دهن حسن پس در می آورد زبان
مبارک خود را به دهن وی و میگفت خداوندا من دوست میدارم او را
تو نیز دوست دار او را و کسی را که دوست میدارد او را همچنین تا سه بار فرمود
و از انجمله آنست که آنحضرت می مکید لب و زبان حسن صلوات الله علی نبینا و علیه را
هذا ما فی مدارج النبوة و غیره و از انجمله آنست که در صحیح بخاری از ابی هریره
روایت کرده که گفت ابی هریره کنت مع رسول الله صلی الله علیه و آله فی سوق من
اسواق المدینة فانصرف و انصرفت فقال این لکع ثلاثا ادع الحسن بن علی فقام
الحسن بن علی یمشی و فی عنقه السخاب فقال النبی بیده هکذا فقال الحسن بیده هکذا
فالتزمه فقال اللهم انی احبه فاحبه و احب من یحبه قال ابو هریرة فما کان احد احب الی
من الحسن بن علی بعد ما قال رسول الله ما قال انتهی هذا فی تبویب الجامع الصغیر
السخاب بالکسر گردن بند که بی جواهر باشد و از انجمله آنست که در وقت نماز بر
دوش مبارک رسول خدا صلی الله علیه و آله فی تنبت فی تبویب الجامع الصغیر و غیره عن
عایشة کان رسول الله یصلی و الحسن و الحسین یلعبان و یقعدان علی ظهره فی الصواعق
اخرج الدارقطنی ان الحسن جاء لابی بکر و هو علی منبر رسول الله صلی الله علیه و آله فقال
انزل عن مجلس ابی فقال صدقت و الله انه مجلس ابیک ثم اخذه و اجلسه فی حجره و بکی

۲۴۷

فقال علی ما واللہ ما کان عن رای فقال صدقت واللہ ما اتہمتک فانظر تعظیم صحبہ ابی بکر و توقیرہ للحسن حین اجلسہ کما فی حجرہ و یکی و آنحضرت یکی از اہلبیت است کہ بشان ایشان آیہ تطہیر نازل شدہ و یکی از انہاست کہ روز مباہلہ ایشانرا رسولخدا در کنار خود گرفتہ فرمود اللہم ہولاء اہلی و یکی از انہاست کہ رسولخدا برای محبت و مودت ایشان تصیحت فرمودہ گفت من جنگ کنندہ ام باکسیکہ جنگ کند با ایشان و من صلح کنندہ ام باکسیکہ صلح کند با ایشان و از انجملہ آنست کہ رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ فرمود الحسن منی و الحسین من علی فی الصواعق اخرج الطبرانی عن فاطمۃ ان النبی صلی اللہ علیہ و آلہ قال اما الحسن فلہ ہیبتی و سودی و اما الحسین فلہ جراتی وجودی جمیع احادیث مذکورہ کہ در فضائل آل عبا و خصائص اولاد مصطفی وارد گشتہ شامل آنحضرت است و او کوہ حلم و صبر بودہ نقل کردہ اند کہ آنحضرت در کوفہ بود در سرای خود نشستہ بود اعرابی از بادیہ وارد شد و با وی بے ادبی پیش آمد و در حق آنحضرت و مادر و پدرش سخنان ناسزا گفت و دشنام داد آنحضرت خادم را آواز داد و فرمود یک بدرۂ سیم بیار تا آورد آن اعرابی را داد و فرمود مرا معذور دار کہ در خانۂ من جز این نماندہ است و الا بتو زیادہ ترازین میدادم چون اعرابی این سخن شنید گفت اشہد انک ابن رسول اللہ من گواہی میدہم کہ تو پسر پیغمبری و من اینجا بتجربہ حلم تو آمدہ بودم و در فصل الخطاب آوردہ کہ روزی امام حسن صلوات اللہ علی نبینا و علیہ نشستہ بود و نان میخورد و مردی در آمد و گفت مرا ہزار درم وام است

آنحضرت فرمود تا ویرا ده هزار درهم دادند و آنمرد بیرون رفت و حاضران گفتند یا ابن رسول الله ده هزار درهم بخشیدی و نه گفتی که بیا نان بخور گفت بخدائی که جد مرا به راستی فرستاد که من تا امروز ندانسته ام که کسے را بنان خوردن تکلیف باید کرد و از آنجمله آنست که در بعضے از موسم پیاده بمکه میرفت و پائی مبارکش ورم می کرد و حج ماشیاً خمساً و عشرین حجة والنجائب تقاد بین یدیه یعنی بست و پنج حج پیاده ادا ساخت با وجود آنکه شتران پسندیده پیش او می آوردند سوار نمیشد بر آنها و از آنجمله آنست که مال نگاه نمیداشت و آنچه می یافت در راه خدا تعالے صرف مے نمود و مقروض می گشت و خرج من ماله مرتین وقاسم لله ماله ثلث مرات حتی انه کان یعطی نعلا و یمسک نعلا و یعطی خفا و یمسک خفا نعلا فی الصوق و کان عطاءه کل سنة مائة الف فحبسها عنه معاویه فی بعض السنین فحصل له اضافة شدیدة قال فدعوت بدواة لاکتب الی معاویة لاذکره نفسی ثم امسکت فرایت رسول الله صلی الله علیه و آله فی المنام فقال لی کیف انت یا حسن فقلت بخیر یا ابت و شکوت الیه تاخیر المال عنی فقال دعوت بدواة لتکتب الی مخلوق مثلک تذکره ذلک قلت نعم یا رسول الله فکیف اصنع فقال قل اللهم اقذف فی قلبی رجاءک و اقطع رجائی عمن سواک حتی لا ارجو احدا غیرک اللهم و ما ضعفت عنه قوتی و قصر عنه املی و لم ینته الیه رغبتی و لم یبلغه مسالتی و لم یجر علی لسانی مما اعطیت احدا من الاولین و الآخرین من الیقین فخصنی به یا ارحم الراحمین قال فوالله ما الحجت به اسبوعا حتی بعث الی معاویة بالف الف و خمسمائة الف فقلت الحمد لله الذی لا ینسی من ذکره و لا یخیب من دعاه فرایت النبی صلی الله علیه و آله فقال یا حسن کیف انت فقلت

بخیر یا رسول الله صلّی الله علیه وآله وحدثه حدیثی فقال یا بنی هٰذا من جار الخالق ولم
ترج المخلوق وجود وسخا او راحدی بنود شخصی اینجاه هزار درهم وپنجهزار دینار داد
و در کرایهٔ حمال آن ردای مبارک خود عطا فرمود وخادم عرض کرد که یک درهم برای
قوت باقی نماند فرمود از جوان یکون لی عند الله اجر عظیم شعر

گر نماند از جود در دست تو مال		کی کند فضل خدایت پایمال

وهمچنین پیر زالی را هزار گوسفند ویکهزار دینار خود داد واز امام حسین علیه السلام
وعبد الله بن جعفر دهانیده که چهار هزار گوسفند وچهار هزار دینار آن عجوزه یافت
چنانچه در احیاء العلوم فی حکایات الاسخیا مذکور است ونوشت شخصی بآن حضرت

شعر عربی

لم یبق لی مما یباع بحبة		وکفاک منظر حالتی عن مخبری
الا بقیة ماء وجه صنتها		من ان یباع فقد وجدت المشتری

پس ده هزار درهم باو فرستاد ورقم فرمود عاجلتنا فاتاک عاجل برنا قلا وان
امهلتنا لم نقلل فخذ القلیل وکن کانک لم تسل ونکون نحن کاننا لم نسال ومرویست
که سایلی ده هزار درهم عطا فرمود واو با خازن تقاضی ومستعجل بود خازن گفت مگر
چیزی فروخته امام علیه السلام بشنید وبرجبر خازن را فرمود که او بهترین امتعه
خود را فروخته یعنی عرض خود بعرض عرض واز انجمله آنست که مروان سب حضرت
علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه روز جمعه بر منبر میکرد وامام حسن صلوات الله

علی نبینا وعلیہ می شنید و از زبان مبارک خود ہیچ نمی فرمود و اخرج ابن سعد عن ابن عمر اسحق قال کان مروان امیرا علینا فکان یسب علیًا کل جمعۃ علی المنبر والحسن یسمع فلا یرد شیئًا ثم ارسل الیہ رجلا یقول بعلیّ و بک و بک و ما وجدت مثلک الا کبغلۃ یقال لہا من ابوک فیقول امی الفرس فقال الحسن ارجع الیہ فقل لہ انّی واللہ لا امحو عنک شیئًا مما قلت بان اسبک ولکن موعدی و موعدک الی اللہ فان کنت صادقًا جزاک اللہ بصدقک وان کنت کاذبًا فاللہ اشد نقمۃ واخرج ابن سعد عن رزیق بن سوار قال کان بین الحسن بین مروان فاقبل علیہ مروان فجعل یغلظ لہ والحسن ساکت فامتخط مروان بیمینہ فقال لہ الحسن ویحک اما علمت الیمین للوجہ والشمال للفرج اف لک فسکت مروان بیمینہ واخرج ابن عساکر عن جویرۃ بن اسماء قال لما مات الحسن بکی مروان فی جنازتہ فقال الحسین اتبکیہ وقد کنت تجرعہ علی ما تجرعہ فقال کنت افعل ذلک الی احلم من ہذا واشار بیدہ الجبل ہذا کلہ فی تاریخ السیوطی و از آنجملہ آنست کہ روزے حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ برائے عیادت معاویہ کہ بیمار بود تشریف فرما شدند معاویہ چون آنحضرت را دید اظہار جلادت وشجاعت خود نمود این شعر خواند **شعر**

انی لریب الدہر لا اتضعضع		وتجلدی للشامتین اریہم

مضمون این بیت انیست کہ من اظہار جلادت خود برائی دشمنان میکنم تا ببینند و بدانند کہ از حوادث دہر مرا اضطرابے نیست حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ ہیچ نفرمود و این شعر خواند **شعر** و اذا المنیۃ انشبت اظفارہا

الغيبة كل نميمة لا تنفع ٭ يغو وقيقلة مرگ فرومی برد تا خنهائے خود را تعویذ و حرز
ہیچ فائدہ نمیکند وحیلہ ومکرے بکارے آید واز انجملہ آنست کہ گاہے کلمہ فحش
سخنی کہ موجب خاطر کسے باشد بہ زبان نیاورد باہر کس با خلاق حمیدہ پیش می آمد
اخرج ابن سعد عن عمر بن اسحق قال صحبت الحسن بن علی مدة فما سمعت منہ کلمة فحش
واذی الا مرة فانہ کان بین الحسین وعمر بن عثمان بن عفان خصومة فی ارض فعرض
الحسین امرا لم یرضیہ عمر فقال الحسن فلیس لہ عندہ الا ما رغم انفہ قال فھذا اشد کلمة وما
سمعنا منہ قط واخرج ابن سعد عن اشعث بن سوار عن رجل قال جلس رجل الی الحسن
فقال انک جلست الینا علی حین قیام منا افتاذن ہذا ما اوردہ السیوطی وغیرہ واز انجملہ
آنست کہ مستجاب الدعوات بود روزے در سفر با یکے از اولاد زبیر در
نخلستانے کہ خشک شدہ بود فرود آمدند و برائی امیر المومنین امام حسنؑ
در پائی نخلی فرش انداختند و برائے ابن زبیر در پائے نخلی دیگر ابن زبیر گفت
کاش این نخلہ خرما تر داشتی تا بخوردمی امیر المومنین امام حسن صلوات اللہ علی
نبینا وعلیہ فرمود کہ خرمائی تر میخواہی ابن زبیر گفت آرے امام حسن علیہ السلام
دست بہ دعا برداشت و در زیر لب چیزے میگفت کہ کسے نمی فہمید فی الحال
یکدرخت سبز شد وبرگ برآورد و بخرمائی تر بار ور شد شتربانے کہ با ایشان
بود گفت این سحر است امیر المومنین امام حسن صلوٰة اللہ علی نبینا وعلیہ فرمود این
سحر نیست بلکہ دعائے است مستجاب کہ از فرزند پیغمبر واقع شدہ است پس بالا رے

درخت رفتند و بارش بر اچیدند و ہمہ را کفایت کرد و از انجملہ آنست کہ از علم توحید و دقائق آن حظی وافر داشت و وصیت فرمود علیکم بحفظ السرایر فان اللہ مطلع علی الضمائر بر خود لازم گیرید نگہبانی رازہا را کہ خداوند عزّ و جلّ آگاہ است بر آنچہ در دلہا ست و از انجملہ آنست کہ چون قدریان غلبہ گرفتند و مذہب اعتزال در جہان پراگندہ شد حسن بصری بخدمت حضرت امام حسن صلوٰۃ اللہ علی نبینا و علیہ نامہ نوشت و گفت بسم اللہ الرحمٰن الرحیم السلام علیک یا ابن رسول اللہ و قرۃ عینہ و رحمۃ اللہ و برکاتہ اما بعد فانکم معاشر بنی ہاشم کالفلک الجاریۃ فی اللجج اللجج و مصابیح الدجی و اعلام الہدی و الائمۃ القادۃ الذین من تبعہم نجا کسفینۃ نوح المشحونۃ التی یؤل الیہا المومنون و ینجوا فیہا المتمسکون فما قولک یا ابن رسول اللہ عند حیرتنا فی القدر و اختلافنا فی الاستطاعۃ لتعلمنا بما تقر علیہ ایک فانکم ذریۃ بعضہا من بعض بعلم اللہ علمتم و ہو الشاہد علیکم و انتم شہداء اللہ علی الناس و السلام معنی این بود کہ سلام و رحمۃ و برکات خدا بر تو باد ای پسر پیغمبر و روشنائی چشم وے کہ شما گروہ بنی ہاشم چون کشتیہائی روانید در دریائے ژرف و چراغہائے تاریکیہا و نشانہائے ہدایت و امامان براہ دین کشندہ بخدا کہ پیرو شما نجات یابد و شمائید چون کشتی نوح کہ رجوع آوردند بدان مومنان و نجات یافتند چنگ زنندگان بان پس چہ میگوئی ای پسر پیغمبر در امر حیرتی کہ در قدر و اختلافی کہ در قدرت داریم تا آگاہ کنی ما را بچیزیکہ رائی

برآن قرار گرفته پس شما آل سلیدکه یکی از دیگری علم الٰہی فرا گرفته اند و بعلم خدا تعالی دانا شده ائید وا و جلّ و علی گواہست بر شما و شما گواہانید بر مردم والسّلام چون این نامه بحضرت امام حسن صلوٰة الله علی نبینا و علیه رسید جواب نوشت بسم الله الرحمٰن الرحیم اما بعد فقد انتهی الی کتابک عند حیرتک و حیرت من زعمت من امتنا والذی علیه رائی ان من لم یومن بالقدر خیره وشره من الله تعالی فقد کفر ومن حمل المعاصی علی الله فقد فجر ان الله لا یطاع باکراه ولا یعصی بغلبة ولا یہمل العباد من الملکة لکنه المالک لما ملکهم والقادر علی ما علیه قدرهم فان ائتمروا بالطاعة لم یکن لهم صادا ولا لهم عنها مانعا وان اتوا بالمعصیة وشاء ان یمن علیهم فیحول بینهم وبینها فعل وان لم یفعل فلیس هو حملهم علیها اجبارًا ولا الزمهم اکراهًا باحتجاجه علیهم ان عرفهم ومکنهم وجعل لهم السبیل الی اخذ ما دعاهم الله و ترک ما نهاهم عنه ولله الحجة البالغة والسّلام یعنی رسید بمن نامه تو در باب حیرت تو و حیرت کسیکه گمان میکنی او را از امت ما و آنچه رائی من بر ان مستقیم است آنست که هرکه ایمان نیارد بانکه قدر خیر و شر همه از خدا تعالے ہست کافرست و هرکه گناہان را بخدا نسبت دهد فاجر یعنی انکار بقدر مذہب قدریه بود و حواله معاصی و گناہان بخدا مذہب جبریه پس بنده مختار ہست در کسب خود بمقدار استطاعت از خدا جلّ و علا و دین درمیان قدر و جبر ہست ہذا ما فی کشف المحجوب و فی الصواعق و فی تاریخ السیوطی اخرج ابن عساکر عن المنبر و قال قیل الحسن بن علی ان اباذر یقول الفقر احب الیّ من الغنی والسقم احب الیّ من الصحة فقال رحم الله اباذر و اما انا اقول من لم یتمن غیر ما اختار الله

فقد اشکل علی حسن اختیار الیه فهذا احد الوقوف علی الرضاء کما یعرف القضا

فصل در بیان خلافت آنحضرت وخلع آن برای حفظ خونهای مسلمانان

بدانکه در روز وفات حضرت علی مرتضی علیه السلام حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا وعلیه خطبه خواند ومردمان را از مرتبه قدر ومنزلت خود خبردار ساخت وتحریض بر مودة ومحبت اهلبیت نبوت نمود فی ازالة الخفا اخرج الحاکم مسلسلا بالسادة الاشراف حدثنا ابو محمد الحسن بن محمد بن یحیی بن اخی طاهر العقیلی الحسینی حدثنا اسمعیل بن محمد بن اسحق بن جعفر صادق بن محمد بن علی بن الحسین حدثنی عمی علی بن جعفر بن محمد حدثنی الحسین بن زید عن عمر بن علی عن ابیه علی بن الحسین قال خطب الحسن بن علی الناس حین قتل علی فحمد الله واثنی علیه ثم قال لقد قبض فی هذه اللیلة رجل لا یسبقه الاولون بعمل ولا یدرکه الآخرون قد کان رسول الله یعطیه رایته فیقاتل جبرئیل عن یمینه ومیکائیل عن یساره فما یرجع حتی یفتح الله علیه وما ترک علی الارض صفراء ولا بیضاء الا سبعمائة دراهم فضلت عن عطایاه اراد ان یبتاع بها خادما لاهله ثم قال یا ایها الناس من عرفنی فقد عرفنی ومن لم یعرفنی فانا الحسن بن علی وانا ابن النبی صلی الله علیه وآله وسلم وانا ابن الوصی وانا ابن البشیر وانا ابن النذیر وانا ابن الداعی الی الله باذنه وانا ابن السراج المنیر وانا من اهل البیت الذی کان جبرئیل ینزل الینا ویصعد من عندنا وانا من اهل البیت الذی اذهب الله عنهم

الحسن فطهر هم تطهیرا و انا من البیت الذی افترض الله مودتهم علی کل مسلم فقال تبارک و تعالی
و من یقترف نزوله فیها حسنا فاقتراف الحسنة مودتنا اهل البیت و اخرج النسائی هذا الحدیث
من طریق آخر الی قوله خاد ما لاهله فقط و اخرج الطبرانی و البراء عن الحسن علیه السلام من طرق
بعضها حسان انه خطب خطبة من جملتها من عرفنی فقد عرفنی و من لم یعرفنی فانا الحسن بن
محمد ثم تلا و اتبعت ملة ابائی ابراهیم ثم قال انا ابن البشیر الخ هذا فی الصواعق و بعد
وفات پدر خود علی مرتضی علیه السلام بوصیت آنحضرت بر سریر خلافت
نشست و ششماه خلافت کرد و به تتمیم الخلافة ثلثون سنة و در بعضے روایات
باجماع اهل الحل و العقد و مبالغه اهل کوفه خلافت اختیار فرمود و الا برای ششماه
و چند روز اختیار فرمود و بود خلافت آنحضرت در بست و دویم ماه رمضان سنه
اربعین من الهجرة و عمال و امرا بجوانب و اطراف روانه ساخت و متوجه بانتظام
امور خلافت گردید چون معاویه این خبر شنید و وفات علی مرتضی صلوات الله
علی نبینا و علیه و آله بسمعش رسید بلشکر کثیر با جم غفیر متوجه بعراق گردید و در
رکاب حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه چهار هزار کس جمع بودند
چون بیوفائی مردم کوفه معلوم کرد در سنه احدی و اربعین به معاویه بچند شرط
مصالحه نمود اول آنکه هیچ مواخذه با اهل مدینه و اهل حجاز و عراق که در ایام خلافت
حضرت علی مرتضی علیه السلام میکرد بعد ازین مصالحه نکنند دوم آنکه انچه قرض بر ان
امام علیه السلام است ادا کند سیوم آنکه اگر او را واقعه ناگزیر اجل موعود پیش آید

حضرت امام علیه السلام را به سریر امامت جلوس فرماید و این خلافت به دیگری حواله نکنند معاویه قبول کرد و گفت ای ابومحمد بچیزی جوانمردی کردی که هرگز نفوس مردان بمثل آن جوانمردی نکرده اند بعد از ان آنحضرت خطبه خواند و فرمود ایها الناس من همیشه فتنه را مکروه میدانستم امروز مصالحه کردم و این کار را بمعاویه گذاشتم از جهت اصلاح امت محمد صلعم و خدای تعالی ترا والی ساخت ای معاویه از برای خیری که دانسته است نزدیک خود یا از برای شری که دیده است در تو وان ادری لعله فتنة لکم ومتاع الی حین پس از منبر فرود آمد و یکی از حاضران مجلس رو بوی کرد و گفت یا مسود وجوه المسلمین بمعاویه بیعت کردی حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود خدای تعالی بمالک بنی امیه رسول خدا صلی الله علیه وآله را خبر داد و دید ایشان را که مانند بوزینه بمنبر وی بالا میروند یکی بعد از دیگری و بر پیغمبر دشوار آمد خدای تعالی انا اعطیناک الکوثر و انا انزلناه فی لیلة القدر بروی نازل کرد تا تسکین خاطر مبارکش شود واخرج عن یوسف بن سعد قال قام رجل الی الحسن بن علی صلوة الله علی نبینا وعلیه بعد آن بایع معاویة فقال سودت وجوه المؤمنین فقال لا تؤنبنی رحمک الله فان النبی صلی الله علیه وآله اری بنی امیة علی منبره فساءه ذلک فنزل انا اعطیناک الکوثر وانا انزلناه فی لیلة القدر هذا ما فی در المنثور وغیره ولی الحسن الخلافة بعد قتل ابیه بمبایعة اهل الکوفة واقام فیها ستة اشهر وایاما ثم سار الیه معاویة یدعی هذا الامر فارسل الیه الحسن یسئله تسلیم الامر الیه علی ان یکون له الخلافة

من بعده وعلى ان يكون لا يطلب احداً من اهل المدينة واهل الحجاز والعراق بشيء مما
كان ايام حيوة ابيه وعلى ان يقضي ما عليه من ديونه فاجابه معوية الى ما طلب فاصطلحا
على ذلك فظهرت المعجزات النبوية في حقه ان الله يصلح به بين فئتين من المسلمين وهو نزوله
عن الخلافة وكان نزوله في سنة احد واربعين في شهر ربيع الاول وقيل في جمادي الاولى
فكان اصحابه يقولون له يا عار المسلمين فيقول العار خير من النار وقال رجل السلام عليك
يا مذل المومنين فقال لست بمذل المومنين ولكن كرهت ان اقتلكم على الملك ثم ارتحل الحسن
من الكوفة الى المدينة فاقام بها واخرج الحاكم عن جبير بن نفير قال قلت للحسن
ان الناس يقولون انك تريد الخلافة فقال قد كان جماجم العرب في يدي يحاربون
من حاربت ويسالمون من سالمت تركتها ابتغاء لوجه الله وحقن دماء امة محمد صلعم
ثم اتبرها بانياس اهل الحجاز هذا ما في تاريخ السيوطي وفي مفتاح النجا ولما سمع معاوية
بموت علي عليه السلام وبيعة الحسن سار بجيشه نحو العراق وتحرك الحسن واستنفر الناس
فتثاقلوا عنه فخرج معه وكانوا اربعين الفا بعضهم من شيعته وشيعة ابيه وبعضهم اصحاب طمع في الغنائم وبعضهم
اصحاب عصبية تبعوا رؤساء قبائلهم بغير بصيرة فلما وافى معاوية انسل جماعة من
عسكر الحسن والتحقوا بمعاوية وكتب اليه جماعة من رؤساء القبائل بالطاعة
سراً وضمنوا له تسليم الحسن صلوات الله على نبينا وعليه اليه عند دنوهم من عسكره وبلغ ذلك
الحسن فازدادت بصيرته باحوال صحابه فمال الى المصالحة فمشى بينهما السفراء وقرروا
الصلح فسلم الحسن الامر الى معاوية في ربيع الاول سنة احدى واربعين من الهجرة

وبقیت الخلافۃ النبویۃ اللتی وردت فی الحدیث الذی روی عن احمد وابی داؤد
والترمذی وابن حبان فی صحیحہ عن سفینہ قال النبی صلی اللہ علیہ وآلہ الخلافۃ ثلثون
سنۃ ثم یکون ملکا عضوضا ولما تصالح کتب بہ الحسن کتابا لمعاویۃ صورتہ بسم اللہ
الرحمن الرحیم ہذا ما صالح علیہ الحسن بن علی علیہما السلام معاویۃ بن سفیان صالحہ علی
ان یسلم الیہ ولایۃ امر المسلمین علی ان یعمل بکتاب اللہ وسنۃ رسول اللہ وسیرۃ الخلفاء
الراشدین المہدیین ولیس لمعاویۃ بن ابی سفیان ان یعہد الی احد من بعدہ
عہدا بل یکون الامر من بعدہ شوریٰ بین المسلمین وعلی ان الناس امنوا حیث کانوا
من ارض اللہ تعالی فی شامہم وعراقہم وحجازہم ویمنہم وعلی ان اصحاب علی وشیعتہ
امنوا علی انفسہم واموالہم ونسائہم واولادہم حیث کانوا وعلی معاویۃ بن ابی
سفیان بذلک عہد اللہ ومیثاقہ وعلی ان لا تبغی الحسن بن علی ولا لاخیہ الحسین
ولا لاحد من اہل بیت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ غائلۃ سرا ولا جہرا ولا تخیف
احدا منہم فی افق من الافاق شہد علیہ فلان وفلان وکفی باللہ شہیدا ولما انبرم
الصلح ودخل معاویۃ الکوفۃ کلم عمرو بن العاص معاویۃ ان یامر الحسن تخطب الناس
ذکرہ ذلک معاویۃ وقال لا حاجۃ لنا فی ذلک قال عمرو لکنی ارید ذلک لیبدو عیہ
فانک لا تدری ہذہ الامور ما ہی فلم یزل بمعاویۃ حتی امرہ ان یخطب قال لہ قم یا حسن
فکلم الناس فیما جری بیننا فقام الحسن محمد اللہ وصلی علی نبیہ ثم قال یا ایہا الناس ان اکیس
الکیس التقی واحمق الحمق الفجور وانکم لو طلبتم بین جابلق وجابلص رجلا جدہ رسول اللہ

لما وجدتموه غیری وغیر اخی الحسین وقد علمتم ان الله تعالی ہداکم بجدی فانقذکم بہ من الضلالة ورفعکم بہ من الجہالة واعزکم بعد الذلة وکثرکم بہ بعد القلة ان معاویة ما زعنی حقا ہو لاء دونہ فنظرت صلاح الامة وقطع الفتنة وقد کنتم بالعمولی علی ان تسالمون من سالمت وتحاربون من حاربت فرایت ان اسالم معاویة واضع الحرب بینی وبینہ وقد بالغتہ ورایت الحقن الدما خیر من سفکہا ولم ارد بذلک الا صلاحکم وبقاکم وان ادری لعلہ فتنة لکم ومتاع الی حین فلما فرغ جلس وقال معاویة بعمرو بن العاص ما اردت الا ہذا ثم ارتحل الحسن باہلہ وحشمہ الی المدینة النبویة ولم یزل بہا حتی مات سنة تسع واربعین علی ارجح الاقوال لخمس خلون من ربیع الاول وکان عمرہ علی اثبت الاقوال خمسا واربعین سنة وستة اشہر الا ایاما انتہی وہکذا فی الصواعق

فصل دربیان شہادت وسبب زہر دادن بآن امام معصوم صلوٰة اللہ علی نبینا وعلیہ

جعدہ ناستودہ افاق باغوای بعضے از اہل نفاق ومانع آمدن مردان از دفن آن امام مقتدا در روضہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وخبر دادن آن امام معصوم باین ماجرا ووصیت نمودن بحضرت امام حسین شاہ شہید دشت کربلا کہ ہرگز با مفسدان وباغیان جنگ نفرمائی ومراد رجنت البقیع دفن نمائی وسبب موت آن زوجہ جعدہ بنت الاشعث بن قیس الکندی لعنتہ باغوا یزید بن معاویة وکان یزید ضمن لہا ان

يزوجها وبذلها مائة الف درهم فغفلت فرض الحسن اربعين يوما ثم مات فبعثت جعدة بنت الاشعب الى يزيد تساله الوفاء بما وعدها فقال اذا لم تكن يرضا كما الحسن فترضاك لانفسنا فصارت مورد قوله تعالى خسر الدنيا والآخرة ذلك هو الخسران المبين هذا في الصواعق

چون حضرت امام حسن صلوات الله على نبينا وعليه خلافت را خلع نموده بمدينه منوره تشریف آورده وقریب ده سال دران بلدهٔ معظمه بسر برده در اوائل سنه خمسين از هجرت سید المرسلین صلی الله علیه وآله جعده باغوائی یزید پلید الماس سوده آن جناب را خورانید وآنحضرت تا چهل روز بیماری کشیده روز پنجشنبه بشب اوائل ربیع الاول وبقولے بست وهفتم صفر سنه مذکوره ازین محنت سرائی رحلت فرمود بفردوس اعلی منزل گزیده ودر پهلوی جدهٔ خود فاطمه بنت اسد مدفون گردیده وفی تاریخ السیوطی کانت وفاته سنة تسع واربعین وقیل فی خامس ربیع الاول سنة خمسین وقیل سنة احدی وخمسین وهر چند حضرت امام حسن صلواة الله على نبينا وعليه جهد فرمود که خبر دهد که زهر خورانید آنحضرت را هرگز خبر نداد وفرمود الله اشد نقمة ان کان الذی اظن به والا فلا یقتل لی واحد بری در فصل الخطاب است که شش بار ان امام همام را زهر دادند پنج بار کارگر نکرد بار ششم کارگر د حسین بن علی علیهما السلام به بالین وی آمده گفت ای برادر اگر دانی که ترا زهر داده است مرا خبر ده تا اگر کار تو آخر شود باوخصمی کنم گفت ای برادر پدر ما علی مرتضی علیهما السلام غماز نبود ومادر ما فاطمه زهرا غماز نبود وجد ما محمد مصطفے غماز نبود وجدهٔ ما خدیجه کبری غماز نبود وازما اهلبیت غمازی نیاید

دینا یہ اگر خدای عز وجل مرا بہ قیامت بیامرزد تا آنکس را کہ مرا زہر دادہ است ببین نہ بخشد در بہشت نزوم فی السطیوریات عن مسلم بن عیسیٰ قاری الکوفہ قال لما حضرت الوفاۃ جزع فقال الحسین یا اخی ما ہذا الجزع انک ترد علی رسول اللہ وعلی علی وہما ابواک وعلی خدیجہ وفاطمہ وہما اماک وعلی القاسم والطاہر وہما خالاک وعلی حمزۃ وجعفر وہما عماک فقال الحسن لہ اے اخی انی ادخل فی امر من امر اللہ لم ادخل فی مثلہ وارى خلقا من خلق اللہ لم ار مثلہ قط فی الصواعق ورای کان مکتوبا بین عینیہ قل ہو اللہ احد فاستبشر بہ ہو واہل بیتہ فقصوہا علی ابن المسیب فقال ان صدقت رؤیاہ فقل ما بقی من اجلہ فما بقی الا ایاما حتی مات قال ابن عبد البر فی کتابہ روینا من وجوہ ان الحسن لما حضرتہ الوفاۃ قال الحسین اخیہ یا اخی ان اباک حین قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ استشرف لہذا الامر ورجا ان یکون صاحبہ فصرفہ اللہ عنہ وولیہا ابو بکر فلما حضرت ابا بکر الوفاۃ تشوف لہا ایضا فصرفت عنہ الی عمر فلما قبض عمر جعلہا شوری بین ستۃ ہو احدہم فلم یشک انہا لا تعدوہ فصرفت عنہ الی عثمان فلما ہلک عثمان بویع لہ ثم نوزع حتی جرد السیف فی طلبہا فما صفا لہ شیء منہا وانی واللہ ما اری ان یجمع اللہ فینا اہل البیت النبوۃ والخلافۃ ولا عرفن ما استخفک سفہاء اہل الکوفۃ فاخرجوک وقد کنت طلبت الی عائشۃ اذا مت ان ادفن فی بیتہا مع رسول اللہ فقالت نعم وانی لا ادری لعلہ کان ذلک منہا حیاء فاذا انا مت فاطلب ذلک الیہا فان طابت نفسہا فادفنی فی بیتہا وما اظن القوم الا سیمنعوا اذا اردت ذلک فان فعلوا فلا تراجعہم فی ذلک وادفنی فی بقیع الغرقد فان لی

بمن فيه نسوه فلما مات الحسن اتى الحسين الى عايشة يطلب ذلك اليها فقالت نعم وكرامة فبلغ ذلك مروان فقال كذب وكذبت نعم وكرامة والله يدفن ههنا ابدا منعوا عثمان من دفنه ويريدون دفن حسن فى بيت عايشة فبلغ ذلك حسين فدخل هو ومن معه ولبسوا السلاح فبلغ ذلك ابا هريرة فقال والله ما هو الا ظلم يمنع الحسن ان يدفن مع ابيه الله انه لابن رسول الله صلى الله عليه وآله ثم انطلق الى الحسين فكلمه وناشده الله وقال له اليس قد قال اخوك ان خفت ان يكون قتال فردونى الى مقابر المسلمين لم يزل حتى فعله وحمل الى البقيع ولم يشهد يومئذ من بنى امية الا سعيد بن العاص كان يومئذ اميرا على المدينة فقدمه الحسين فى الصلوة عليه وقال هى السنة وخالد بن الوليد بن عقبه ناشد بنى امية ان يخليه ويشهد الجنازه فتركه فشهد ودفنه الى جنب امه فاطمة الزهرا صلواة الله على ابيها وعليها انتهى كلامه وهكذا فى تاريخ السيوطى وفى الصواعق وغيرهما گفت ابن البركا از قدوه علما ست كه رسيده است بمن بطريق متعدده كه حضرت امام حسن صلواة الله على نبينا وعليه در وقت حضور وفات وارتحال خود از ين عالم بحضرت امام حسين عليه السلام وصيت كرد كه اے برادر هرگاه وفات يافت رسول خدا صلے الله عليه وآله پدر تو على مرتضى صلوات الله على نبينا وعليه وآله موصوف بجميع اوصاف از سوابق اسلاميه وقرابت مودة وعلم وغيره ميدانست كه اين خلافت بوى خواهد رسيد ليكن تقدير آلهى مساعد نشد وخلافت برابو بكر صديق مقرر گشت وبعد از انتقال ابو بكر نيز متوقع اين معنى بود كه بر عمر بن الخطاب تقرر يافت

هرگاه عمر بن الخطاب از این عالم رحلت نمود و خلافت را بشوری میان شش کس
گذاشت که پدر تو یکی از ایشان بود و پس در آن وقت شک داشت که خلافت بر و مقرر
خواهد گشت خلاف توقع بظهور آمد و خلافت بجانب عثمان عفان رفت و بعد از قتل
عثمان مردمان بیعت او کردند و بعد از ان تخلف ورزیدند و شمشیر کشیدند در طلب
خلافت پس صافی نشد مرا در امر خلافت و انتظام نیافت بدرستیکه من قسم بخدا
گمان ندارم که جمع کند خدا در میان ما که اهلبیت رسالت هستیم نبوة و خلافت را
و میدانم ای برادر من امام حسین استخفاف تو خواهند نمود حمقا و سفها اهل کوفه
که بیرون خواهند کرد ترا از مدینه بعد از ان فرمود که من از عایشه اجازت خواسته ام
که اگر بمیرم مرا در روضه مقدسه جدم محمد مصطفی صلی الله علیه و آله دفن کنید
و عایشه اجازت داده است و نمیدانم که این اجازت همین در زندگی من است یا بعد
از مرگ من هم برین مستقر خواهد ماند پس هرگاه بمیرم باز طلب اجازت کنید از عایشه
اگر برضا و رغبت خود و طیب نفس اجازت دهد در روضه منوره مرا دفن بکنید
و گمان می برم که مردمان ترا منع خواهند کرد و نخواهند گذاشت که مرا دفن کنی
اگر این واقعه پیش آید زنهار جنگ با ایشان نکنی و مرا در جنت البقیع دفن نمائی هرگاه حضرت
امام حسن از این عالم انتقال فرمود حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه
نزد عایشه آمد و طلب اجازت دفنش کرد عایشه گفت بهتر است و اینخبر بمروان رسید
وی چون عناد ذاتی با اهلبیت رسول خدا صلی الله علیه و آله داشت گفت که دروغ

میگوید و دروغ گفت عایشه چون عثمان را از دفن آنجا باز داشتند حسن را نخواهند
که در خانهٔ عایشه دفن کنند سوگند بخدا که من امام حسن صلواة الله علی نبینا و علیه و آله
را هرگز نخواهم گذاشت تا در روضهٔ مبارک مدفون گردد این خبر بحضرت امام حسین صلواة الله
علی نبینا و علیه رسید آنحضرت با چندی از بنی هاشم که در رکاب آنجناب بودند سلاح پوشیده
برآمدند و خواستند که در روضه دفن فرمایند مردان نیز با جماعت کثیر مستعد بجنگ شد
آخر ابی هریره آمد و گفت این ظلم صریحست که جگر گوشهٔ رسولخدا را نمیگذارید که در پهلوی
پدر خود دفن شود والله این فرزند رسولخداست از خدا بترسید آن ظالم گوش نکرد
ناچار ابی هریره بجناب حضرت امام حسین صلواة الله علی نبینا و علیه آمده عرض کرد و
قسم داد و گفت برادر تو حضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا و علیه وصیت فرموده
بود که اگر این واقعه پیش آید جنگ نکنی و مرا در مقابر مسلمین دفن نمائی و ابی هریره بسیار
الحاح و منت کرد ناچار حضرت امام حسین حضرت امام حسن علیهما السلام را در جنت البقیع
پهلوی حضرت فاطمه زهرا صلواة الله علی نبینا و علیها دفن کرد انا لله و انا الیه راجعون
وفی روایته دفن عند قبر ام ابیه فاطمه بنت اسد رضی الله عنها و قد اشار بعض المحققین
الی رجحان هذه الروایته و اما ایام حیاتش بقولی چهل و هفت سال و بروایتی چهل و
شش سال و چند ماه و زمان خلافتش هفت و نیم ماه و بروایتی شش ماه و سه روز
و اما سه آورده اند که وفات حضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا و علیه در آخر ماه صفر
واقع شد و بعضی در هفتم ماه مذکور گفتند و بعضی در بیست و هشتم از سال چهل و نهم

ہجرت وعمر شریف آنحضرت در آنوقت بچہل و ہفت سال رسیدہ بود و بعضی چہل و نہ نیز گفتہ اند و قول اول اشہر ہست چنانچہ از حضرت امام جعفر صادق صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ روایت است کہ چون حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ از دنیا رفت عمر شریف آنحضرت چہل و ہفت سال بود و در سال پنجاہ از ہجرت انتقال نمود و بعد از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چہل سال زندگانی کرد و ابن ابی الحدید و ابو الفرج اصفہانی از حضرت امام جعفر صادق صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ روایت کردہ اند کہ چون وارد بلا و محن حضرت امام حسن صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ از دنیا رفت عمر شریف آنحضرت چہل و ہفت سال بود و بسند دیگر از آنحضرت روایت کردہ اند کہ چہل و شش بود و در کتاب استیعاب گفتہ است کہ در وقت وفات آنحضرت بعضی گفتہ اند کہ سال چہل و نہم ہجرت بود و بعضی گفتہ اند کہ پنجاہ و یکم بود و عمر شریف آنحضرت را بعضی چہل و پنج سال گفتہ اند و بعضی چہل و نہ سال و چہار ماہ و نوزدہ روز گفتہ و ابن طلحہ در کتاب خود گفتہ است کہ شہادت آنحضرت پنجم ماہ ربیع الاول سال چہل و نہم از ہجرت بود و در کشف الغمہ از حضرت امام ہمام جعفر صادق صلواۃ اللہ علی نبینا و علیہ و امام محمد باقر علیہ السلام روایت کردہ است کہ عمر شریف آنحضرت در وقت وفات چہل و ہفت سال و میان آنحضرت و برادرش حضرت امام حسین صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہما بقدر مدت حمل فاصلہ بود و مدت حمل حضرت امام حسین صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ شش ماہ بود و حضرت امام حسن صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ با جد امجد خود رسول خدا

هفت سال ماندہ وبعد از حضرت رسالت صلّی اللہ علیہ وآلہ با حضرت امیر المومنین
صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ سی سال بود وبعد از وفات جناب حضرت
امیر المومنین علیہ السّلام دہ سال زندگانی کردند اماقالوا امراهروبا الحسن
صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ عن جدّہ فثلثۃ عشر حدیثًا وروی عن آبیہ وغیرہ
من الصحابۃ ایضا وروی عن ابوہریرۃ وعایشۃ وابناہ الحسن وعبد اللہ
بن الحسن والشعبی وابو ائل وشفیق بن سلمہ وابو الحورا وربیعہ بن سنان وغیرہم
واما ازواجہ فکان کثیر التزوج ولذا لم یضبط عدوہن وکان نیزوج
ویطلق وکان لایفارقہ امرارۃ الاہی یحبّہ واخرج عن ابن سعد بن جعفر
بن محمد قال قال علی لاتزوجوا الحسن فانہ رجل مطلاق فقال رجل من ہمدان
واللہ لنزوجنّہ فما یرضی مسک وما کرہ طلق واما اولاد والامجاد ان امام
المسلمین بروایت اکثر مورخین پانزدہ پسر بودند زید وحسن وابوبکر وعمر
وقاسم وعبد اللہ اکبر وحسین وعبد الرحمن وابراہیم وعبد اللہ صغیر
واسمعیل ومحمد ویعقوب وجعفر وطلحہ واسحق وپنج دختر ام حسن وفاطمہ والدہ
حضرت امام محمد باقر صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ وام عبد اللہ وام الخیر وام سلمہ
وباتفاق علما از زید بن حسن وحسن بن حسن نسل ماندہ واز فرزندان دیگر
نماندہ واما اولادہ فاختلف اہل الاخبار فی عدد المذکور من خمسۃ الی
خمسۃ عشر والمتفق علیہ منہم اربعۃ زید والحسن وعمر وعبد اللہ واما الخلف

فیہ فزاد الدولانی علی ہولاء الاربعۃ واحداً یسمی ابراہیم وقال ابن الخشاب کانوا احدی عشر نفراً وعد سوی الاربعۃ الاولی قاسماً وحسناً وعبد الرحمان وعبد اللہ الثانی واسمعیل وعقیل وقال عن الاخضر کانوا اثنی عشر نفراً ووافق ابن الخشاب فی القاسم والحسین وعبد الرحمن وعبد اللہ الثانی ونفی اسمعیل وعقیل واحمد واثبت مکانہم ابا بکر وطلحہ ومحمداً وعد الثانی عشر ایضاً مسمی محمد وقال ابن طلحہ کانوا خمسۃ عشر نفراً وعد سوی الاربعۃ الاولی قاسماً وحسناً ومحمداً وابا بکر وحمزہ وجعفر وطلحہ واسمعیل ویعقوب وعبد الرحمن وعبد اللہ الثانی واما الاناث من اولادہ فقد یا بعضہم ولا یصح ہذا القول وذہب الاکثر الی انہ کانت لہ بنت واحد یسمی فاطمہ ویکنی بہ ام الحسن وقیل ام عبد اللہ وہی ام محمد بن علی الباقر علیہ السلام وعد ابن الاخضر خمستہ ام الحسن وام الحسین وام الخیر وام عبد اللہ وام سلمہ وعامرہ وفی فصل الخطاب فالعقب من ولدہ الحسن بن علی بن الحسن وزید بن الحسن فاما عمر بن الحسن والحسین بن الحسن فقد انقرض عقبہما پس از امیر المومنین حسن علی از دو پسر بیش نماندہ الحسن بن الحسین وزید بن الحسن وحسن بن الحسن را حسن مثنی گویند واما آیہ وردہ اند کہ کانوا ثمانیۃ نفر وعد سوی الاربعۃ الاولی القاسم والحسین وطلحہ وعبد الرحمن واثبت بعضہم جمیع ہولاء جمعاً بین الروایات فتکون اولادہ الذکور عشرین نفراً العقب منہم فی زید بن الحسن والحسن بن الحسن فکان لہما عقب وقد انقرض واما الاناث فلن سبعۃ ام الحسن وام الحسین وام عبد اللہ وام سلمہ ورقیہ واثنتان تسمیا فاطمہ ہذا ما قالوا المشہور

بالحسن المثنی بالاتفاق واما عمرو بن الحسن والحسین بن الحسن فزید وفاطمه الکبری وام الحسن وام الحسین امهم ام بشیر بنت ابی مسعود بن عقبه بن عمر البدری الخزرجی الانصاری والحسن المثنی امه خوله بنت منظور الفزاریه والحسین وطلحه وفاطمه الصغری امهم ام اسحق بنت طلحه بن عبد الله التیمیه وعمر والقاسم وعبد الله امهم ولد وبقیة اولاده لامهات شتی والعلم عند الملک العزیز الاعلی

الباب الثالث فی ذکر سید الشهداء قدوهٔ اہل صفا محبوب رسول خدا گلدستۂ حدیقۂ علی مرتضی نور چشم فاطمہ زہرا اشجع الناس حضرت امام حسین شہید کربلا علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام ولد علیہ السلام

لخمس خلون من شعبان سنة اربع من الهجرة علی اصح الروایات وکان بین ولادة الحسن وعلوق فاطمه بالحسین خمسون لیلة وروی عن جعفر بن محمد عن ابیه قال لم یکن بین الحسن والحسین الا طهر واحد وقال بعض الرواة انه ستة اشهر ودر رابع شعبان ریحانۂ رسول شد وقرة العین بقول امام سعید شہید ابو عبد اللہ الحسین علیہ السلام متولد شد وحاملہ شد وبار گرفت حضرت فاطمہ زہرا صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہا بحسین شہید کربلا بعد از ولادت امام حسن صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ

به پنجاه شب بود آن سیده را آنچه می باشد زنان را از حیض و نفاس و لهذا
تسمیه کرده شده است بحوری جنت و بقولی روز پنجشنبه دوازدهم ماه
مبارک رمضان و بروایتی آخر ربیع الاول سنه ثلث از هجرت و نزد
علمای امامیه مشهور آنست که ولادت با سعادت آنحضرت در مدینه منوره
سوم ماه شعبان از سال چهارم هجرت واقع شده و بعضی پنجم ماه مذکور نیز
گفته و اکثر گفته اند که روز پنجشنبه بود و در روز سه شنبه نیز گفته اند
و شیخ طوسی بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که ولادت
آنحضرت در پنجم شعبان سال چهارم و شیخ طوسی در کتاب تهذیب گفته است
که ولادت آنحضرت در آخر ماه ربیع الاول بود در سال سیوم از هجرت
و اختلاف مشهور است هذا ما قالوا و لما ولد اذن النبی صلی الله علیه و آله
وسلم فی اذنه الیمنی و اقام فی اذنه الیسری و ختنه یوم السابع من ولادته
و عق عنه کبشا و فی روایة کبشین و قال لفاطمه زنی شعره و تصدقی بوزنه
فضة و اعطی القابلة رجل العقیقة و اما حلیه مبارک وی فکان یشبه اباه
و جده صلی الله علیه و آله وسلم در روایت است که مشابه بود از سر تا ناف
بعلی مرتضی صلوات الله و علی نبینا و علیه و از ناف تا پای محمد مصطفی صلی الله
علیه و آله وسلم بالجمله این هر دو گوهر درج جمال و دو اختر برج کمال ظاهراً
و باطناً جامع کمالات مصطفوی و حاوی کرامات مرتضوی بود ابیات

میرم حسین است و حسن آن ہر دو جسم و جان و تن	ہمہ ایشان ہم چو من گرمیز نی لاف از ولا
آن قرۃ العین علی وان میوۂ باغ نبی	آن یک امیر متقی وان یک امام مقتدا
آن روز و شب اندر تعب وان سال و مہ اندر کرب	آن خستہ زہر تعبان کشتہ تیغ جفا
از دست طعن فاجران شو می آن مشرکان	آن یک اسیر مدبران ان یک شہید کربلا

عن انس قال لم یکن احد اشبہ برسول اللہ من الحسین رواہ البخاری وفی الصواعق اخرج البغوی وعبد الغنی فی الایضاح عن سلمان رضی اللہ عنہ ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ قال سمی ہرون ابنیہ شبرا وشبیرا وانی سمیت ابنی الحسن والحسین کما سمی ہرون واخرج ابن سعد عن عمران بن سلمان قال الحسن والحسین اسمان من اسماء اہل الجنۃ ما سمعت العرب لہما فی الجاہلیۃ ویکنی بابی عبد اللہ ویلقب بالسید والطیب والزکی والسبط والرشید والوفی والمبارک والتابع برضات اللہ والدلیل علی ذات اللہ

فصل دربیان فضائل و مناقب و ماثر آنحضرت علیہ السلام

ذات با برکاتش در اوصاف جمیلہ عدیم النظیر بود و شجاعت و سخاوت و فصاحت و بلاغت و علم و عمل و زہد و تہجدی داشت کہ بہ رقم قلم در آید کان عالما عاملا عابدا زاہدا جوادا شجاعا فصیحا بلیغا مستجمعا لجمیع صفات الکمال البشریۃ لجدہ وابیہ واخیہ وازانجملہ آنست کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ او را برران خود می نشاند و میفرمود انی احبہما بار خدایا من دوست میدارم

این هر دو را پس تو دوست دار اینها را از انجمله آنست که فرمود انا حارب لمن حاربهم وسالم لمن سالمهم رواه الترمذی واز انجمله آنست که فرمود الحسن والحسین سیدا شباب اهل الجنة رواه الترمذی واز انجمله آنست که ابن مردویه از جناب علی صلواة الله علی نبینا وعلیه روایت کرده که فرمود رسولخدا صلی الله علیه وآله وقتیکه سوال کنید خدارا سوال کنید برای من وسیله گفتند یا رسول الله که سکونت می کند با تو دران گفت علی وفاطمه وحسن وحسین و ابن حاتم از حدیث علی آورد که بر منبر کوفه میفرمود ایها الناس در بهشت دو مروارید است یکی سفید و دیگری زرد پس مقام محمود از مروارید سفید است و آنرا هفتاد هزار غرفه است و هر بیت از وی سه میل است واسم آن وسیله وآن برای ابراهیم و اهلبیت اوست علیه السلام هذا ما فی مدارج النبوة وعن ابی عمران رسول الله قال ان الحسن والحسین هما ریحانی من الدنیا رواه الترمذی والبخاری فی المشکوة عن عبد الرحمن بن ابی نعیم قال سمعت عبد الله بن عمر ساله رجل عن المحرم قال شعبته احسبه تقبل الذباب قال یا اهل العراق تسألونی عن الذباب وقد قتلوا ابن بنت رسول الله وقال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم هما ریحانی من الدنیا رواه البخاری ترجمه یکی از اهل عراق نزد عبد الله بن عمر آمده سوال کرد که شخصی احرام حج بسته باشد و مگس را بکشد بر وے چه چیز لازم می آید عبد الله بن عمر جواب داد که ای اهل عراق از من پرسید

حال کشتن کس را بدرستیکه کشتید فرزند دختر رسولخدا را که در حق وے رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ فرمودہ بود کہ ایشان دو گل خوشبوئے من اند از دنیا

ابیات

ابلهان تعظیم مسجد مے کنند	در جفائے اہل دل جد مے کنند
آن مجاز است این حقیقت اے خران	نیست مسجد جز درون سروران
مسجد کان اندرون اولیاست	سجده گاه جملہ ہست آنجا خداست

وازانجملہ آنست کہ روزے آن حضرت این ہر دو عمر سبحہ[؟] وطہارۃ را بر ران خود نشاند و فرمود کہ این ہر دو پسران من اند و پسران دختر من اند و من دوست دارم این ہر دو را پس تو دوست دار اے خدا ایشان را و دوست دار کسے را کہ دوست دارد این ہر دو را عن اسامۃ بن زید قال طرقت النبی صلی اللہ علیہ وآلہ ذات لیلۃ فی بعض الحاجۃ فخرج النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وہو مشتمل علی شئی لا ادری ما ہو فلما فرغت من حاجتی قلت ما ہذا الذی انت مشتمل علیہ فکشفہ فاذا الحسن والحسین علی ورکیہ فقال ہذان ابنای وابنا ابنتی اللہم انی احبہما فاحبہما واحب من یحبہما رواہ الترمذی **وازانجملہ آنست** کہ شخصے سوال کرد کدام از اہل بیت نزد تو محبوب تر است

یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فرمود الحسن و الحسین و لفاطمہ زہراء
می فرمود کہ طلب کن پسران مرا و می بوئید حسنین را و در کنار خود میگرفت
عن انس قال سئل رسول اللہ ای اہلبیت احب الیک قال الحسن
و الحسین و کان یقول لفاطمۃ ادعی لی ابنی فیشمہما و یضمہما رواہ الترمذی
و از آنجملہ آنست کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ روزی خطبہ میخواند کہ جناب امام حسنؑ
و امام حسینؑ صلوات اللہ علی نبینا و علیہما تشریف آوردند و بر ایشان پیراہنی
بود سرخ و باہم بازیہا می کردند و میدویدند و نزدیک بود کہ پاہای ایشان
بلغزد و بر زمین بیفتند جناب رسول اللہ خطبہ را بگذاشت و از منبر فرود آمد و
ایشانرا بر دوش برداشت و بعد از ان پیش خود نشاند و فرمود مرا صبر نیامد
تا حدیث را قطع کردم و ایشانرا برداشتم عن بریدہ قال کان رسول اللہ صلی اللہ
علیہ یخطبنا اذ جاء الحسن و الحسین و علیہما قمیصان احمران یمشیان و یعثران فنزل رسول اللہ
صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم عن المنبر فحملہما و وضعہما بین یدیہ و قال صدق اللہ انما اموالکم
و اولادکم فتنۃ فنظرت الی ہذین الصبیین یمشیان و یعثران فلم اصبر حتی قطعت حدیثی و رفعتہما
رواہ الترمذی و الداؤد و النسائی و از آنجملہ آنست کہ در حق وی فرمود حسین از من
است و من از حسینم و خدا دوست میدارد کسی را کہ دوست میدارد حسین را
و حسین سبطی است از اسباط سبط بکسر سین و سکون موحدہ فرزند و درخت کہ
در اشاخہائی بسیار باشد اشارۃ بکثرت اولاد حضرت امام حسینؑ است عن یعلی بن مرہ

قال قال رسول اللہ حسین منی وانا من حسین احب اللہ من احب حسیناً حسین سبطٌ من الاسباط رواہ الترمذی و از انجملہ آنست کہ در صورت ظاہری وحسن وجمال شبیہ پیغمبر خدا بود چنانچہ در فضل وکمال باطنی مانند رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ بود وعن علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ قال الحسن اشبہ رسول اللہ ما بین الصدر الی الراس والحسین اشبہ النبی صلی اللہ علیہ وآلہ ما کان اسفل من ذلک رواہ الترمذی وعن انس قال اتی عبید اللہ بن زیاد براس الحسین فجعل فی طشت فجعل ینکت وقال فی حسنہ شیئاً قال انس فقلت واللہ انہ کان اشبہم برسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وکان مخضوباً بالوسمۃ رواہ البخاری وفی الترمذی بزیادۃ ہذا اللفظ فجعل یضرب بقضیب فی انفہ ویقول ما رایت مثل ہذا حسناً و از انجملہ آنست کہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ نماز میخواند وحسن وحسین بازی میکردند وبر پشت وبر گردن وی سوار میشدند ورسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ در نماز مشغول می ماند ودر ادای ارکان درنگ می فرمودند تا ایشان خود فرود می آمدند و از انجملہ آنست کہ اگر رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در نماز می بود وبرکوع میرفت وامام حسین صلوات اللہ علیہ می آمد خود میان ہر دو پای خود را می کشاد تا حضرت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ زیجانب میان پاہای او در می آمد واز جانب دیگر بر می آمد اخرج ابن سعد عن عبد اللہ بن الزبیر قال اشبہ الناس بالنبی صلی اللہ علیہ وآلہ واحبہم الیہ الحسین ابن علی علیہ السلام

رایت یحیی وھو ساجد فرکب رقبہ او قال ظہرہ فما ینزلہ حتی یکون ھو الذی ینزل و
لقد رایتہ و ھو راکع فیفرج بین رجلیہ حتی یخرج من الجانب الاخر و از انجملہ
آنست کہ رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ زبان خود را برای حضرت امام حسین صلوات اللہ
علی نبینا و علیہ از دہان مبارک بیرون می آورد و اخرج ابن سعد بن عبد الرحمن
کان یدیع لسانہ الحسین بن علی فاذا رای الصبیان حمرۃ اللسان ہش الیہ ہذا اما اوردہ
سیوطی فی تاریخہ وغیرہ و از انجملہ آنست کہ روزی جناب امام حسن و جناب امام حسین
صلوات اللہ علی نبینا و علیہما از تشنگی میگریستند جناب رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ
زبان مبارک خود را در دہان ایشان گذاشت پس مکیدند و تشنگی و گریہ ایشان
فرو نشست و از انجملہ آنست کہ فرمود من سرہ ان ینظر الی سید شباب اہل الجنۃ فلینظر
الی الحسین رواہ جابر و رواہ ابو یعلی فی مسندہ و از انجملہ آنست کہ در غایۃ السئول
الحنبلی مذکور است کہ رسول الثقلین امام حسین را بر ران راست و ابراہیم فرزند خود را
بر ران چپ نشاندہ بچشم شفقت و دیدۂ الطاف ہر دو را میدید و روئے
ہر یکی را بار بار می بوسید جبرئیل علیہ السلام فرود آمد و پیغام رسانید کہ حقتعالے
این ہر دو را برای تو جمع نمی کند یکی زین ہر دو را اختیار کن سید الابرار
نبی مختار بخاطر مبارک آورد کہ اگر حسین را واقعہ ناگزیر پیش آید از مفارقت
آن فرزند دلبند دریچہ الم وا ندوہ بر ما و بر علی و بر زہرا بکشاید و اگر ابراہیم
رحلت کند غم تنہا نصیب من باشد و از انجملہ تحمل توانم کرد و بار آن از انجملہ ہم برداشت

پس فوت ابراهیم اختیار نمود بعد از سه روز آن فرزند دل فروز رحلت نمود

آنجناب هرگاه حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه را می دید در کنارش میگرفت و

میگفت اهلا و مرحبا بمن قد فدیته بابنی ابراهیم روی صاحب کتاب کفایة الکلب

و قفایة السیول الحنبلی باسناده الی ابن عباس قال کنت عند النبی صلی الله علیه و آله

و علی فخذه الایمن الحسین و هو یقبل هذا تارة و ذلک اخری اوسبط جبرئیل فقال

الحمد لله ان الله یقریک السلام و قال ان الله تعالے لا یجمع لک هذین فاختر العاشیت

فنظر الے ابراهیم و بکی نظر الی الحسین و بکی ثم قال ان ابراهیم ان مات لم یحزن علیه غیری

وام الحسین فاطمة وابوه علی ابن عمی لحمی ودمی متی مات حزنت ابنتی و حزن ابن عمی و

حزنت انا فاوثر حزنی علی حزنہما فقبض ابراهیم فقد فدیت الحسین فقبض بعد ثلث و کان

اذا رائی الحسین مقبلا قبلہ و ضمّہ الی صدره و رشف ثنایاه و قال فدیت من فدیتہ

بابنی ابراهیم انتہی و آنحضرت عمر بن الخطاب روایت کرده که روزی بخدمت پیغمبر خدا

آمدم دیدم رسولخدا صلی الله علیه و آله را که حسین صلوات الله علی نبینا و علیه را

بر پشت خود نشانده بود و رشته اندر دهان خود گرفته و یک سر رشته بدست

حسین داده تا حسین میراند و وی زعقب حسین میرفت بر زانوی خود چون

آن بدیدم گفتم نعم الجمل جملک یا عبد الله میفرمود گفت نعم الراکب هو یا عمر هذا است فی

کشف المحجوب و در بعضے روایات آمده که حضرت امام حسین صلواة الله علی

نبینا و علیه گفت که شتر آواز می کند رسولخدا صلی الله علیه و آله برای خاطر آن

٢٦٧

برگزیدهٔ حق جل وعلا و مرتبهٔ عفت عفت فرمود که جبرئیل نازل گشت و گفت که اگر
بار سیوم خواهی فرمود آتش دوزخ بالکل سرد خواهد شد و از آنجمله آنست که روزی
جناب حسن وحسین پیش رسول خدا صلی الله علیه وآله کشتی میگرفتند رسول خدا حسن را
گفت که بگیر حسین را فاطمه گفت یا رسول الله بزرگ را میگوئی که خورد را بگیر
رسول خدا فرمود اینک جبرئیل حسین را میگوید که حسن را بگیر از آنجمله آنست که
روزی عمر بن الخطاب مالی را که از مدائن مفتوحه آمده بود تقسیم مے نمود
که حسن ابن علی صلوات الله علی نبینا وعلیهما پیش آمد و فرمود بده حق مرا آنچه
فتح کردی خدای تعالی بر مسلمانان پس گفت عمر بن الخطاب بالرحب الکرامت
پس هزار درهم بوی داد بعد از آن امام حسین تشریف آورد آن حضرت را
نیز هزار درهم داد بعده عبدالله پسر عمر بن الخطاب آمد و گفت بده حق مرا
داو را پانصد درهم داد عبدالله بن عمر گفت یا امیر المومنین من مرد قوی ام
و جنگ میکردم و شمشیر میزدم برکافران در حضور رسول خدا صلی الله علیه وآله
و امام حسن و امام حسین در کوچه های مدینه بازی میکردند و طفل بودند
ایشان را هزار هزار درم دادی و مرا پانصد عمر بن الخطاب جواب داد که آنچه
مراتب علیا و درجات قصوی این هر دو ثمرهٔ شجرهٔ مصطفی عز و علا صلعم دارند
ترا کجا میسر است برو بیار پدری مانند پدر ایشان فاطمه زهرا و پدر ے
همچو پدر ایشان علی مرتضیٰ و جدے مثل جد ایشان محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وآله

وجده چون جدهٔ ایشان خدیجه الکبری پس ترا با ایشان چه نسبت است عن ابن عباس انه قال لما فتح الله تعالی المدائن علی اصحاب رسول الله فی ایام عمر فامر بالانطاع فبسطت فی مسجد رسول الله وامر بالاموال فافرغت علیها ثم اجتمع اصحاب رسول الله صلی الله علیه وآله فاول من بدر الیه الحسن بن علی فقال یا امیر المومنین اعطنی حقی مما فتح الله تعالی علی المسلمین فقال بالرحب والکرامات فامر له بالف درهم ثم انصرف فبدر الیه الحسین بن علی فقال یا امیر المومنین اعطنی حقی مما فتح الله تعالی علی المسلمین فقال بالرحب والکرامة فامر له بالف درهم ثم انصرف فبدر الیه عبید الله بن عمر فقال یا امیر المومنین اعطنی حقی مما فتح الله تعالی علی المسلمین فقال بالرحب والکرامة فامر له بخمس مائة دراهم فقال یا امیر المومنین انا رجل مشیت اضرب بالسیف بین یدی رسول الله والحسن والحسین طفلان یدرجان فی سکک المدینة تعطیهم الفا الفا وتعطینی خمس مائة درهم فقال ذهب فاتینی باب کابیهما وجد کجدهما وجدة کجدتهما وعم کعمهما وخال کخالهما وخالة کخالتهما فانک لا تاتینی به اما ابوهما فعلی المرتضی وامهما الفاطمة الزهرا وجدهما محمد المصطفی وجدتهما الخدیجة الکبری وعمهما جعفر بن ابی طالب وعمتهما ام هانی بنت ابی طالب وخالهما ابراهیم بن رسول الله وخالتهما رقیة وام کلثوم بنتا رسول الله واز آنجمله آنست که بیست و پنج حج پیاده گذارده قال بن طلحة حج خمسا وعشرین حجة ماشیا واز آنجمله آنست که در طریقت از رموز بسیار ومعاملات بیشمار می آرند فرمود شفق الاخوان علیک و نیک شفیق ترین

۲۶۹

براوران بر تو دین است زیرا که نجات مرد اندر متابعت دین بود و هلاکش در مخالفت آن پس مرد خرد مند آنست که بجز راه متابعت دین نه رود و شفقت آن بر خود نراند

اشعار

شریعت را مقدم دار اکنون	کسی کو در شریعت واثق آمد
شریعت از طریقت نیست بیرون	حقیقت راه بر وی خود کشاید

واز انجمله آنست که اسخی الناس واجود ایشان بود روزی مردی نزد وی آمد وگفت ای پسر رسول خدا صلی الله علیه وآله من مردی درویشم واطفال دارم مرا از تو قوت امشب می باید امام حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه برا گفت بنشین که ما را رزقی در راه است ومی رسد بسی بر نیامد که پنج صره دینار بیاوردند از نزد معاویه در هر صره هزار دینار بود حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه اشاره بآن درویش کرد که بگیر و آن پنج صره باو بخشید واز وی عذر خواست که این اندک بجای انتظار بسیاری که کشیدی نتواند شد واگر من دانستمی که همقدار است ترا چندین تن انتظار نفرمودمی ما را معذور دار که از اهل بلائیم واز همه راحات دنیا باز مانده ایم ومرادهای خود گم کرده زندگانی بمراد دیگران می باید کرد واز انجمله آنست که روزی معاویه بمکه معظمه آمد وبخدمت حضرت امام حسین علیه السلام مال خطیر وپارچه ولباس نفیس وکثیر فرستاد آنحضرت آنرا قبول نه نمود ورد فرمود وروی ان معاویه لما قدم مکة وصله بمال کثیر وثیاب وافرة وکسوات وافیة فرد الجمیع ولم تقبله واز انجمله

انس روایت کرد که کنیزکان حضرت روزی شاخ ریحان برای آنحضرت آورد پس فرمود که ترا آزاد ساختم برای خدا انس گفت من عرض کردم که این هدیه که کنیزک آورد چندان قدر نداشت که تو ورا آزاد فرمودی حضرت امام حسین علیه السلام جواب داد همچنین ادب داده ما را خدائی تعالی و فرموده در کلام خود که هرگاه بیارد کسے هدیه برائی شما پس بدهید باو عوض آن هدیه بهتر از آن یا مانند آن پس من هدیه بهتر راکه آزادی است اورا دادم روی عن انس قال کنت عند الحسین فدخلت علیه جاریة فحیّته بطاقة ریحان فقال لها انت حرّة لوجه الله فقلت جاءتک بطاقة ریحان لاخطر لها فاعتقتها قال کذا ادبنا الله تعالے اذ قال اذا حییتم بتحیة فحیوا باحسن منها او ردوها فکان احسن منها عتقها و از آنجمله آنست که کوه صبر و حلم بود روایت است که روزی با یاران خود بیرون مدینه سیر میفرمود شخصی آمد و پرسید که این کیست عمامه رسول خدا صلی الله علیه و آله بر سر و پیراهن مبارکش در بر دارد و شمشیرش حمائل کرده می آید مردمان گفتند که حسین ابن علی است صلوٰة الله علی نبینا و علیه آنکس یکے از معاندان علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه بود حضور آمده آنحضرت را دشنام داد و ناسزا گفت امام حسین تبسم فرمود و گفت اے عزیز اگر ترا خشکی بادیه اثر کرده است بیا نزد من و چندی باش تا مدار اے تو نمایم و اگر زن تو عاجز ساخته و ناخوش کرده اینک زر بگیر و باو بده و زیاده از حد باو بمکارم اخلاق پیش آمد و هرگز اثر ناخوشی بر چهره مبارکش ظاهر نگشت آنوقت

۲۷۶

چهار صد تن از یاران که در رکاب سعادت بودند یکی از انها عرض کرد که اگر
امر شود این اشقیا را سانیم فرمود نحن الجبال القواصف لا یزعزعنا العواصف یعنی ما هم
کوه هائے محکم استوار نمی توانند جنبانید ما را بادها تند نا هموار شعر

که نیم کوه ز صبر و حلم و داد	کوه را کے در رباید تند باد

وازانجمله آنست که روزے شخصی تقصیری کرد که حضار مجلس دانستند امام همام بر آن لعین
بکمال غضب خواهد فرمود و ازین جرم عظیم درنخواهد گذشت و آن جناب چین بر جبین
نیاورد و هیچ نگفت و روی مبارک به حاضران کرده فرمود که لا یدخل الملائکة
بیتا فیه کلب یعنی در نمی آید فرشتها در خانه که دران سگ می باشد یعنی دلی که جای
نزول لطف و رحمت خداست مدخل خشم و غضب و غصه که از عادات سگان است
نمیتواند شد وازانجمله آنست که روزی طعام تناول میفرمود و کنیزک وی بر سرش
ایستاده بود کاسه طعامی از دست وی بیفتاد حضرت امام بچشم خشم در وے دید
کنیزک گفت الکاظمین الغیظ حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود کظمت
غیظی یعنی فرو خوردم خشم خود را کنیزک گفت والعافین عن الناس فرمود عفوت
عنک یعنی در گذشتم از گناه تو کنیزک گفت والله یحب المحسنین فرمود انت حرة لوجه الله
ازاد کردم ترا برای خدا وازانجمله آنست که از ایام طفولیت شجاعت و دلاوری و
استغنا و بی نیازی داشت روایت است که روزے در مسجد نبوی آمد عمر بن الخطاب
را دید که بر منبر نبوی ایستاده خطبه میخواند فرمود فرود آی از منبر پدر و جد من

وبه و بر منبر پدران خود عمر بن الخطاب او را در کنار گرفت و تلطف نمود و گفت
که پدران مرا منبر نمود و بجانب علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه نگاه کرد
علی مرتضی علیه السلام فرمود که هرگز کسی این طفل را تعلیم نکرده بلکه از خود این سخن گفته است
و در روایتی آمده که حضرت علی مرتضی فرمود که زجر کنم این طفل را عمر بن الخطاب
مانع آمد و گفت راست گفته است منبر جد و پدر اوست اخرج ابن عساکر عن ابی
البختری قال کان عمر بن الخطاب یخطب علی المنبر فقام الیه الحسین بن علی فقال انزل عن
منبر ابی وجدی فقال عمر منبر ابیک لا منبر ابی من امرک بهذا فقام علی وقال ما امر
بهذا احد اما لاوجعنک یا غدر فقال لا توجع ابن اخی فقد صدق منبر ابیه اسناده صحیح
هذا فی تاریخ السیوطی وازالة الخفاء والصواعق وفی الریاض عن الحسین بن علی بن ابی طالب
قال اتیت علی عمر بن الخطاب وهو علی المنبر فصعدت الیه فقلت له انزل عن منبر ابی واذهب
الی منبر ابیک فقال عمر لم یکن لابی منبر واخذنی فاجلسنی معه فجعلت اقلب حصا بیدی فلما
نزل انطلق بی الی منزله فقال لی من علمک فقلت والله ما علمنی احد فقال یا بنی لو جعلت
تغشانا و از انجمله آنست که روزی به در عمر بن الخطاب آمد و دید که پسرش عبد الله بن
عمر استیذان خواست و اجازت نیافت امام حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه اجازت
نطلبید و بازگشت و گفت هرگاه پسر عمر را اجازت نشد مرا چگونه اجازت خواهد داد
این خبر به عمر بن الخطاب رسید فرمود آیا خبر شما کدام کس است که بدولت شما نشود
و بر سر ما موی نا بتوجه شما رسته فی الریاض عن عبید بن حنین قال ان الحسن والحسین استاذن

علی عمر وجاء عبد الله بن عمر فلم یوذن لعبد الله فرجع فقال الحسن الحسین افلم یوذن عبد الله

بن عمر لا یوذن لی قال یا ابن اخی فهل نبت الشعر علی الراس غیرکم و فیه عنه قال فاتیته

یوماً و هو خال بمعاویة و ابن عمر بالباب فرجع ابن عمر فرجعت معه فلقی بعد قال لم ارک

فقلت یا امیر المؤمنین انی جئت و انت خال بمعاویة و ابن عمر بالباب فرجع ابن

فرجعت معه قال انت احق بالاذن من ابن عمر انما انبت ما فی روسنا عز وجل ثم انتم

و فی الصواعق و فی روایة هل انبت الشعر علی روسنا الا ابیک ترجمه روزی عمر

بن الخطاب با معاویه بن ابی سفیان خلوت کرده بود پسرش عبد الله بن عمر بر در

ایستاده بود اجازت در آمدن نیافت و بازگشت درین هنگام امام حسین صلوات الله

علی نبینا و علیه تشریف آورده چون شنید ابن عمر را دید خود نیز برگشت و اجازت

نطلبید پس عمر بن الخطاب شنید و نزد جناب امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه

آمد و گفت مرا اطلاع آمدن تو نبود امام حسین فرمود من آمدم و تو در خلوت بودی

و ابن عمر را اجازت نشد من نیز همراه وی باز برگشتم عمر بن الخطاب گفت تو

لایق ترمی از اجازت ازپسر عمر و بر سر ما موی ما خدا رویانید بدولت شما و بسبب

شما ما باین مرتبه رسیدیم و ازانجمله آنست که اگر معاویه بدیه

آنحضرت با وی ملاقات نمی کرد و اگر حضرت امام حسن نزد او تشریف می برد

و اظهار دین وغیره می ساخت و معاویه نزد او می آمد و حضرت امام حسین صلوٰة الله

علی نبینا و علیه را خوش نمی آید و مطبوع نمی افتاد فی احیاء العلوم قال مصعب بن الزبیر

حج معاوتیه فلما انصرف من المدینة فقال الحسین بن علی لاخیه الحسن لا تلقاه ولا تسلم علیه فلما خرج معوتیه قال الحسن ان علینا دینا ولا بد من اتیانه فرکب فی اثره فلحقه فلم علیه واخبره بدینه فمروا علیه ببختی علیه ثمانون الف دینار و قد عنی وتخلف عن الابل فقال معاوتیه ما هذا فذکر ذلک فقال اخره فواما علیه الی محمد فضائل و مناقب حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه بحید و بعید است و بر هیچکس از امت محمدی پوشیده نیست و اشتراک آنحضرت در احادیثی که سابق در فضائل اهلبیت مرقوم شده اظهر من الشمس و ابین من الامس است **شعر**

در بشر رو پوش گشته است آفتاب		ختم کن والله اعلم بالصواب

فصل در بیان احادیثی که در شهادة آن سید الشهدا وارد گشته

وحقتعالی رسول خود صلی الله علیه وآله را بان آگاهی داده تا بخاطر مبارکش از تصور وقوع این واقعه هایله ملال آمده و آب از دیده روان ساخت و با زواج مطهرات و صحابه کرام از ان خبر داد از انجمله آنست که خبر داد بشهادت حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه لطف یعنی بموضع کربلا و نشانداد که خواهد کشت اورا الکلب ابقع یعنی سگی که در اندام او سفیدی باشد فی کتاب حیوة الحیوان نقلا عن بهجة المجالس و انس المجالس انه قیل لجعفر الصادق صلوات الله علی نبینا وعلیه وهو احد الایمة اثنا عشر کم تتاخر الرؤیا فقال خمسین سنة لان النبی رای کان

كلبا ابقع يلغ في دمه فاوله ان رجلا يقتل الحسين ابن ابنته فكان الشمر ذو الجوشن قاتل الحسين وكان ابرص فتاخرت الرؤيا خمسين سنته وهكذا في مدارج النبوة وغيره وبرآورد بدست خاكى راكه در مضجع حضرت امام حسين است في المشكوة عن ام الفضل بنت الحارث اخت ميمونة زوجة النبي انها دخلت على رسول الله صلى الله عليه وآله فقالت يا رسول الله اني رايت حلما منكرا الليلة قال ما هو قالت انه شديد قال ما هو قالت رايت كان قطعة من جسدك قطعت ووضعت في حجري وقال رسول الله رايت خيرا تلد فاطمة ان شاء الله غلاما يكون في حجرك فولدت فاطمة الحسين فكان في حجري كما قال رسول الله فدخلت يوما على رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فوضعته في حجره ثم كانت مني التفاتة فاذا عينا رسول الله تهريقان الدموع قالت فقلت يا نبي الله بابي انت وامي مالك قال اتاني جبرئيل فاخبرني ان امتي ستقتل ابني هذا فقلت هذا قال نعم واتاني بتربة من تربته حمراء روايت است از ام الفضل كه رفتم بخدمت رسول الله صلى الله عليه وآله عرض كردم يا رسول الله امشب من خوابي هولناك ديدم آنحضرت فرمود آن چه خواب است عرض كن ام الفضل عرض كرد كه بيان آن سخت دشوار است رسولخدا فرمود بگو نقل كن ام الفضل بعرض رسانيد كه ديدم گوشت پاره از جسد مبارك تو بريده در كنار من گذاشته شده رسولخدا فرمود بشارت باد ترا بهتر خوابى ديدى انشاء الله تعالى فاطمه را فرزندى خواهد شد و در بر تو خواهند گذاشت پس متولد شد بعد از چندى حضرت امام حسين عليه السلام

و درکنار ام الفضل دادند چنانچه رسولخدا صلی الله علیه وآله فرموده بود روزی
حضرت امام حسین علیه السلام را ام الفضل نزد جناب رسولخدا برد آن حضرت صلی الله
علیه وآله سید الشهدا را دید آب از دیده ها بریخت و بگریست ام الفضل عرض کرد
یا رسول الله مادر و پدر من فدای تو باد چه سبب شد ترا گریه کردی آنحضرت
فرمود که جبرئیل آمد و مرا خبر داد که امت تو این فرزند جگر بند ترا خواهند کشت
گفتم این را که این فضل و کرامت دارد و نزد من محبوب ترین مردم است
امت من خواهند کشت جبرئیل گفت بلی و داد مرا خاکی سرخ از مشهد وی
و از انجمله آنست که احمد بن حنبل در مسند خود آورده که فرشته که موکل به باران
است آمده خبر این واقعه هائله به رسولخدا صلی الله علیه وآله وسلم رسانید
واخرج الامام احمد ایضا فی مسنده بسنده الی انس ان ملک المطر استاذن ان یاتی
رسول الله فاذن له وقال لام سلمة املکی علینا الباب لا یدخل علینا احد قال فجاء الحسین
لیدخل فمنعه فوثب فدخل فجعل یقعد علی ظهر النبی صلی الله علیه وآله وعلی منکبیه وعلی
عاتقه فقال الملک للنبی اتحبه قال نعم قال ان امتک ستقتله وان شئت اریتک المکان
الذی یقتل فیه فضرب بیده فجاء بطینة حمراء فاخذتها ام سلمة فی خمارها فصیرتها فی
قارورة فاذا بطین قد استحالت دما و در جذب القلوب از امیر المومنین
علی ابن ابیطالب صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله روایت کرده اند که روزی
آن حضرت بخانه ما آمد و طعامی برای آنحضرت مهیا ساختم و ام ایمن برای ما شیر

فرستاده بود آن نیز حاضر داشتیم سید امام طعام خورد و شیر تناول کرد و من آب بر دست آنحضرت ریختیم بعد از شستن دستها را بر روی مبارک و محاسن شریف فرود آورد و دعا کرد و روی بر زمین نهاد و اشک بسیار از چشم بر ریخت و هیکلی را از هیبت رسولخدا ای مثال مجال استکشاف اینحال نبود و درین اثنا حسین بهیبت و بر پشت مبارک نشست و بنیاد گریه کرد آن سرور گریه خود را فراموش کرده بحسین صلوات الله علی نبینا و علیه متوجه شد و فرمود بابی انت و امی یا حسین چرا میگریی گفت ای پدر هرگز باین حال که امروز داری ترا ندیده ام این چه حالست بر گوئی فرمود ای پسر من امروز بجمال شما آل شما فرحی و سروری حاصل شد که مثل آن هرگز نشده بود جبرئیل از درگاه رب العزت آمده خبر رسانید که امتان من شما را بغربت خواهند کشت و هلاک خواهند کرد دعا کردم که اگر در دنیا محن و مصائب بر سر شما رود عاقبت کار شما بخیر باشد و از انجمله آنست که رسولخدا صلی الله علیه و آله و سلم خبر داده شد که یحیی بن ذکریا را کشتند و عوض خون آن نبی هفتاد هزار کس را کشتیم و امت تو این فرزند دلبند ترا خواهند کشت عوض آن هفتاد هزار کس را خواهیم کشت هذا ما فی الصواعق وغیره و احادیث درین باب بطریق متعدده بسیار آمده و در کتب مطوله مرقومست از آنجا باید دریافت

فصل در بیان سبب گذاشتن حضرت امام همام

علیه السلام مدینه منوّره را و متوجه شدن او بسوی مکه و از آنجا باز بجانب کوفه روان شدن باز در کربلا فرود آمدن

بدانکه چون حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه وفات یافت معاویه خواست پسر خود یزید پلید را ولیعهد نماید و سلطنت و ملک حواله وی کند پس مشورت کرد درین امر با اهل شام همه قبول کردند و بیعت با یزید نمودند و آمد برای حج از دمشق و بمدینه رفت و از اهل حرمین طلب بیعت کرد ایشان قبول نکردند پس تهدید کرد و ترسانید ایشان را ناچار ایشان هم بیعت کردند مگر چهار کس حضرت امام حسین و عبد الرحمن بن ابی بکر و عبد الله بن زبیر و عبد الله بن عمر پس تعظیم و اعزاز ایشان بسیار کرد و بحسن سلوک و ارسال تحائف پیش آمد قبول نکردند و بیگویند که بحضرت امام حسین علیه السلام تکلیف بیعت نداد و تا زنده بود درخواست این معنی نکرد و هرگاه دانست معاویه که عبد الرحمن بن ابی بکر و عبد الله بن زبیر و عبد الله بن عمر هرگز بیعت قبول نکنند ایشان را در خلوت طلبید و طمع باموال کشیده داد عبد الرحمن بن ابی بکر گفت اختیار کن فعل رسول خدا صلی الله علیه و آله را یا فعل ابوبکر را و یا فعل عمر را رسول خدا که انتقال فرمود مردمان را بطور خود گذاشت و کسی را خلیفه بر آنها نساخت پس قصد کردند بسوی افضل مردی که ابوبکر بود و بعد ازان ابوبکر وفات یافت و والی نساخت پسر خود را و نه یکی از برادران خود را پس

مروان تبقرب خود عمر بن الخطاب را افضل یافتند و خلیفه ساختند و او عمر بن الخطاب
نظر کرد و قابل خلافت شش کس را یافت میان ایشان شوری گذاشت پس
اختیار کردند مردمان یکی را از ان شش تو نیز یکی ازین طرق اختیار کن پس
خاموش شد معاویه بعد از ان گفت که فردا بر منبر جواب خواهم داد وقت موعود
بر منبر برآمد و شجاعت وغیره اوصاف و احوال پسر خود بیان کرد و گفت که اهل شام
همه بیعت نمودند با او بعد از ان گفت که این سه کس هم بیعت کردند و اشاره
بجانب عبد الرحمن بن ابو بکر و عبد الله بن الزبیر و عبد الله بن عمر کرد و آنوقت
ایشان طاقت نیافتند که دم بزنند ساکت ماندند پس اهل حجاز این مقاله شنیده
بیعت نمودند و هرگاه که مجلس برشکست این سه کس ایستادند و گفتند که ما هرگز
بیعت نکردیم مردمان باور نکردند و در همین شب معاویه بشام رفت و بود این
معامله در سنه پنجاه و دو و هذا ما فی مفتاح النجا و فی ما ثبت بالسنة وغیره ان فی سنة
خمسین دعا معاویة اهل الشام الی البیعة بولایة العهد من بعده لابنه یزید بعده
و هو اول من عهد بالخلافة لابنه و اول من عهد بها فی صحته ثم انه کتب الی
مروان بالمدینة ان یاخذ البیعة له فخطب مروان فقال ان امیر المؤمنین رای ان
یستخلف علیکم ولده یزید علی سنة ابی بکر و عمر فقام عبد الرحمن بن ابی بکر ان
الصدیق فقال سنة کسری و قیصر ان ابا بکر و عمر لم یجعلاها فی اولادهما و لا
فی احد من اهل بیتهما ثم حج معاویة سنة احدی و خمسین واخذ البیعة لابنه فبعث

٢٨١

الی ابن عمر فتشهد وقال اما بعد یا ابن عمر انک حدثتنی انک لا تحب ان تبیت لیلة سوداء لیس
علیک فیها امیر وانی احذرک ان تشق عصا المسلمین او تسعی فی فساد ذات بینهم فحمد ابن
عمر الله واثنی علیه ثم قال اما بعد فانک قد کانت قبلک خلفاء لهم ابناء ولیس ابنک بخیر من
ابنائهم فلم یروا فی ابنائهم ما رایته فی ابنک لکنهم اختاروا للمسلمین حیث علموا الخیار وانک
تحذرنی ان اشق عصا المسلمین ولم اکن لافعل انما انا رجل من المسلمین فاذا اجتمعوا علی امر
فانما انا رجل منهم من المسلمین فقال یرحمک الله فخرج ابن عمر ثم ارسل الی ابن ابی بکر فتشهد
ثم اخذ فی الکلام فقطع علیه الکلام وقال انک والله لوددت انا وکلناک فی امر ابنک
الی الله وانا والله لا نفعل والله لتردن هذا الامر شوری بین المسلمین او لنعیدنها علیک جذعة
ثم وثب ومضی ثم ارسل الی ابن الزبیر فقال یا ابن الزبیر انما انت ثعلب رواغ کلما خرج
من جحر دخل فی جحر اخر وانک عمدت الی هذین الرجلین فنفخت فی مناخرهما وحملتهما علی غیر رایهما
فقال ابن الزبیر انک قد مللت الامارة فاعتزلها وهلم ابنک فلنبایعه فانا لا نبایع ابنک
معک لایکما نسمع ونطیع لا تجمع البیعة ابدا ثم راح وصعد معاویة المنبر فحمد الله واثنی
علیه ثم قال انا وجدنا احادیث الناس ذات عوار زعموا ان ابن عمر وابن ابی بکر
وابن الزبیر لن یبایعوا یزید وقد سمعوا واطاعوا وبایعوا له فقال اهل الشام والله
لا نرضی حتی یبایعوا له علی رؤس الاشهاد والا ضربنا اعناقهم فقال سبحان الله
ما اسرع الناس الی قریش بالشر لا اسمع هذه المقالة من احد منکم بعد الیوم ثم نزل فقال الناس
بایع ابن عمر وابن ابی بکر وابن الزبیر وهم یقولون لا والله فیقول الناس بلی وارتحل

معاویہ فلحق بالشام وعن ابن المنکدر قال ابن عمر متی تبیع یزید افکان خیرا رضینا انکان بلاء صبرنا

ومات معاویہ فی رجب سنہ ستین ودر بعضی روایات آمدہ کہ ابی صعصعہ در مجلس

معاویہ حاضر بود کہ مشورہ بیعت یزید پلید میکرد وہمہ حضار ان مجلس تحسین کردند و

ابی صعصعہ خاموش بود کہ معاویہ گفت چرا سخن نمیگوئی گفت اگر دروغ بگویم

از خدا می ترسم واگر راست گویم از تو می ترسم گویم مشکل وگر نگویم مشکل وعن ابی

عثمان النہدی قال قال مروان بن الحکم ابایع الناس لیزید سنۃ ابی بکر وعمر فقال

عبد الرحمن بن ابی بکر انہا لیست سنۃ ابی بکر وعمر ولکنہا سنۃ ہرقل وقیصر فقال مروان

ہذا الذی انزلت فیہ والذی قال لوالدیہ اف لکما الآیۃ فسمعت ذلک عائشۃ فقالت انہا لم

تنزل فی عبد الرحمن ولکن نزل فی ابیک وللقرطبی کل خلاف ہمین ہماز مشاء بنمیم وروی

عن اسما بنت ابی بکر عن ابی بکر الصدیق عن ابن عمر ان النبی قال رایت ولد الحکم بن العاص

علی المنابر کانہم القردۃ وانزل اللہ فی ذلک وما جعلنا الرؤیا التی اریناک الا فتنۃ للناس

والشجرۃ الملعونۃ - الحکم وولدہ اخرج البخاری عن یوسف بن ماہک قال کان مروان

علی الحجاز استعملہ معویۃ بن ابی سفیان فخطب فجعل یذکر یزید بن معویۃ لکی یبایع لہ بعد

ابیہ فقال عبد الرحمن بن ابی بکر شیئا فقال خذوہ فدخل بیت عائشۃ فلم یقدروا علیہ

فقال مروان ہذا الذی انزل فیہ والذی قال لوالدیہ اف لکما فقالت عائشۃ من وراء

الحجاب ما انزل اللہ شیئا فینا من القرآن الا ان اللہ انزل عذری واخرج عبید

بن حمید وصححہ ابن مردویہ عن محمد بن زیاد وقال لما معویۃ لابنہ قال سنۃ ابی بکر وعمر

فقال عبد الرحمن سنة هرقل وقيصر فقال مروان هذا الذي نزل فيه فيه الذي قال لوالديه
اف لكما الاية فبلغ ذلك عائشة فقالت كذب مروان والله ما هو فيه ولو شئت ان اسمي
الذي نزلت فيه لسميته ولكن رسول الله لعن ابا مروان ومروان في صلبه فمروان
فضض من لعنة الله و اخرج ابن ابي حاتم عن عبد الله قال اني لفي المسجد حين خطب مروان
فقال ان الله قد ارى امير المؤمنين في يزيد رأيا حسنا ان يستخلفه فقد استخلف ابو بكر عمر فقال
عبد الرحمن بن ابي بكر ان ابا بكر ما جعلها في احد من ولده ولا احد من اهل بيته ولا جعلها
معاوية الا رحمة وكرامة لولده فقال مروان الست الذي قال لوالديه اف لكما
فقال عبد الرحمن الست ابن اللعين الذي لعن اباك رسول الله وسمعتها عائشة فقالت يا مروان
انت القائل لعبد الرحمن كذا وكذا ولكن نزلت في فلان ابن فلان هذا في الدر المنثور وغيره
واخرج ابو يعلى و الحاكم عن ابي هريرة ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال رايت
في النوم بني الحكم ينزون على منبري كما تنزو القردة فما رئي النبي صلى الله عليه وآله وسلم ضاحكا
مستجمعا حتى توفي وفي ما ثبت بالسنة قال الحسن البصري افسد امر الناس اثنان عمرو بن
العاص يوم اشار على معوية برفع المصاحف فحملت وقال اين القراء فحكم الخوارج ولا يزال
هذا الحكم الى يوم القيامة والمغيرة بن شعبة فانه كان عامل معوية على الكوفة فكتب
اليه معوية اذا قرأت كتابي فاقبل معزولا فابطأ عنه فلما ورد عليه قال ما ابطأ بك
قال امر كنت اوطيته قال الى هو قال البيعة من بعدك قال فعلت قال نعم قال ارجع
الى عملك فلما خرج قال له اصحابه ما وراءك قال وضعت رجل معوية في غرز غي لا يزال فيه الى يوم القيامة

قال ابن سیرین وفد عمرو بن حزم علی معویته فقال له اذکرک الله فی امة محمد بمن تستخلف علیها قال نصحت وقلت برایک وانه لم یبق الا ابنی وابناؤهم وابنی احق قال عطیه بن قیس خطب معویته فقال اللهم ان کنت انما عهدت لیزید لما رایت من فضله فبلغه ما املت وان کنت انما حملنی حب الوالد لولده ولیس لما صنعت به اهلا فاقبضه قبل ان یبلغ ذلک وولد یزید الشقی المرتد فی سنة خمس وست وعشرین وجعله ابوه ولیعهده واکره الناس علی ذلک کما تقدم فی الصواعق وسبب خروج الحسین علیه السلام من المدینة ان یزید لما استخلف سنة ستین ارسل لعامله بالمدینة ان یاخذ له البیعة عن الحسین ففر بمکة خوفا علی نفسه فسمع باهل الکوفة فارسلوا الیه ان یاتیهم لیبایعوه ویمحی عنهم ما هم فیه من الجور فنهاه ابن عباس وبین له غدرهم وقتلهم لابیه وخذلانهم لاخیه قال فان مذهب فلا تذهب باهلک فابی فبکی ابن عباس وقال واحسیناه وقال له ابن عمر نحو ذلک فابی فبکی ابن عمر وقبل ما بین عینیه وقال استودعک الله من قتیل ونهاه ابن الزبیر ایضا فقال له حدثنی ابی ان بمکة کبشا به حرمتها فما احب ان اکون انا ذلک الکبش وهو قول اخیه ایاک وسفهاء الکوفة ان یستخفوک فیخرجوک ویسلموک فتندم ولات حین مناص وقد تذکر ذلک لیلة قتله فترحم علی اخیه الحسن ولما بلغ مسیره اخاه محمد بن الحنفیة کان بین یدیه طست یتوضا فیه فبکی حتی ملاه من دموعه ولم یبق بمکة احد الا من حزن لمسیره وقدم امامه مسلم بن عقیل فبایعه من اهل الکوفة اثنی عشر الفا وقیل اکثر من ذلک فامر یزید ابن زیاد فجاء الیه فقتله وارسل براسه الیه فشکره وحذره من الحسین ولقی الحسین فی

سیرہ الفرزدق فقال لہ بین لی خبر الناس فقال لرجل علی الخبیر سقطت یا ابن رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ قلوب الناس معک وسیوفہم مع بنی امیۃ والقضاء ینزل من السماء واللہ یفعل ما یشاء و سار الحسین و ہو غیر عالم بما جری بمسلم حتی کان علی ثلاث من القادسیۃ تلقاہ الحر بن یزید التمیمی قال لہ ارجع فما ترک لک خلفی خیرا ترجوہ و اخبرہ الخبر و قدوم ابن زیاد و استعدادہ فہم بالرجوع فقال لہ اخو مسلم و اللہ لا نرجع حتی نصیب بثارنا او نقتل فقال لا خیر فی الحیاۃ بعدکم ثم سار فلقیہ اوائل خیل ابن زیاد فعدل الی کربلا ثامن المحرم سنۃ احدی وستین وکان لما شارف الکوفۃ سمع بہ امیرہا عبد اللہ بن زیاد فجہز الیہ عشرین الف مقاتل فلما وصلوا الیہ التمسوا منہ نزولہ علی حکم زیاد و بیعتہ لیزید فابی فقاتلوہ وکان اکثر الخارجین لقتالہ کاتبوہ و بایعوہ ثم لما جاءہم اخلفوہ و فروا عنہ الی اعدائہ ایثارا للسحت العاجل علی الخیر الآجل فحارب اولئک العدد الکثیر و معہ من اخوتہ و اہلہ نیف و ثمانون نفسا فثبت فی ذلک الموقف ثباتا باہرا مع کثرۃ اعدائہ و عددہم و وصول سہامہم و رماحہم الیہ و لما حمل علیہم و سیفہ مصلت فی یدہ انشد یقول : انا ابن علی الخیر من آل ہاشم ۔ کفانی بہذا مفخرا حین افخر ۔ وجدی رسول اللہ اکرم من مضی ۔ و نحن سراج اللہ فی الناس نزہر ۔ و فاطمۃ امی سلالۃ احمد ۔ و عمی یدعی ذا الجناحین جعفر ۔ و فینا کتاب اللہ انزل صادقا ۔ و فینا الہدی و الوحی و الخیر یذکر ۔ و لولا ما کادوہ بجبنہم حالوا بینہ و بین الماء لم یقدروا علیہ اذ ہو الشجاع القرم البطل الذی لا یزول و لا یتحول و لما منعوہ و اصحابہ الماء ثلاثا قال لہ بعضہم انظر الیہ کانہ کبد السماء لا یذوق منہ قطرۃ حتی یموت عطشا فقال

۲۸۵

اسلامیہ اور قرابت اور
مودت اور علم وغیرہ جملہ صفات
کے ساتھ موصوف تھے امیر تھی
سکے کہ یہ خلافت ان کو پہونچتی
لیکن تقدیر الٰہی مساعد ہوئی اور
اور خلافت ابوبکر پر مقرر ہوئی

الحسین اللهم اقتله عطشا فلم یزد مع کثرة شربه للماء حتی مات عطشا و دعا الحسین بما
لیشربه فحال رجل بینه و بین الماء بسهم ضربه فاصاب حنکه فقال اللهم اظمه فصار یصیح الحر فی
بطنه والبرد فی ظهره و بین یدیه الثلج والمراوح وخلفه الکانون وهو یصیح العطش فیؤتی
بسویق و ماء و لبن لو شربه خمسة لکفاهم فیشربه ثم یصیح فیسقی کذلک الی ان ینفتح بطنه
ولما استحر القتل باهله فالهم لا زالوا یقتلون منهم واحد بعد احد حتی قتلوا ما یزید
علی الخمسین صاح الحسین اما ذات مدت عن حرم رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فخرج
الحر بن یزید بن الحارث الریاحی من عسکر اعدائه راکبا فرسه و قال
یا ابن رسول الله لئن کنت اول من خرج علیک فانی الان من حزبک لعلی انال
شفاعة جدک ثم قاتل بین یدیه حتی قتل فلما فنی اصحابه و بقی منفردا حمل علیهم و قتل
کثیرا من شجعانهم فحمل علیه جمع کثیر منهم وحالوا بینه و بین حرمه فصاح کفوا سفهاءکم
عن الاطفال والنساء فکفوا ثم لم یزل یقاتلهم الی ان اثخنوه بالجراح وسقط علی الارض
فحزوا راسه یوم عاشوراء سنة احدی وستین وهرگاه معاویه مرد و این واقعه
در شهر رجب سنه پنجاه و نه بود اهل شام بیعت یزید پلید شقی مرید کردند بعد از آن
قاصد بجانب مدینه فرستاد و بعامل آنجا نوشت که از حضرت امام حسین صلوات الله
علی نبینا و علیه بیعت بگیرد و عامل آنجا مروان بود و در بعضی روایات ولید بن
عقبه و در روز شنبه مروان حضرت امام حسین علیه السلام را طلبیده اکراه
بر بیعت یزید نمود و در بعضی روایات آمده که در آنوقت جناب امام حسین

صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و آلہ فرمود معلوم شد کہ معاویہ مُرد مروان گفت چگونہ دانستی
فرمود اگر زندہ می بود مرا اکراہ بر بیعت نمیکرد آخر مروان آنحضرت را بموت معاویہ
خبر داد و تشدید بر بیعت نمود امام حسین علیہ السلام فرمود امروز با بنی ہاشم بکنیم فردا جواب
تو بگویم شب یکشنبہ بست و ہفتم رجب متوجہ مکہ شد و در بعضی روایات آمدہ عبد اللہ ابن
زبیر را ہم اکراہ کرد ہر دو گفتند مارا لایق نیست کہ مخفی بیعت بکنیم علی رؤس الاشہاد
فردا انچہ خواہد شد بظہور خواہد آمد پس بخانۂ خود ہا تشریف آوردند و حضرت امام حسینؑ
و عبد اللہ بن زبیر در شب یکشنبہ دو شب از ماہ رجب باقیماندہ بود از مدینہ بیرون آمدند
در سیم شعبان در مکہ داخل شدند و در بعضی روایات در ہمین ماہ قبل از ادای حج متوجہ
کوفہ شدند و بعضی پنجم ذی حجہ و بعضی ہشتم ذیحجہ گفتہ اند و ہمان روز امیر مسلم شہید شدہ بود
و عبد اللہ بن زبیر خود در مکہ ماند بلکہ حضرت امام حسین را ہم از رفتن منع کرد لیکن حضرت
امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ اہل کوفہ مکاتیب بسیار و رسائل بیشمار فرستادہ
و بمبالغہ تمام نوشتند کہ مارا بیعت یزید ظالم فاسق فاجر قبول نیست اگر آن امام برحق
اینجا تشریف آرد گردن اطاعت پیش اقدام سیدانام خواہیم نہاد و جان خود را
فدای آن مرجان رسول ملک علام خواہیم ساخت و ہر چند در زمان امارت معاویہ
نیز ہمین می نوشتند حضرت امام حسین علیہ السلام نظر بر بیوفائی این قوم کہ سابق با
پدر و برادر بزرگوار او کردہ بودند ابا و انکار میفرمود و اصلا التفات باصرار
ایشان نمیفرمود چون الحاح و سماجت و لجاجت انیقوم از حد درگذشت و بظاہر

استعداد و استقامت ایشان بر امتثال امر دین و اطاعت امام المومنین از عهود دیده و اقسام مغلظه که می نوشته ثابت شد ناچار آنحضرت بحکم ظاهر شریعت برای اتمام حجت متوجه بجانب کوفه گردید لیکن مغموم و محزون بود گاهی بخاطر مبارکش میگذشت که اقامت فرماید و گاهی اراده سفر متمکن میگشت و چون تقدیر غالب بر تدبیر است از مکه روان شد عبد الله ابن عباس آمده عرض کرد که این اراده فسخ باید و ابن عمر نیز عرض کرد که ان امام همام از مکه بیرون نرود زیرا که چون رسول خدا صلی الله علیه و آله را حق سبحانه تعالی مخیر گردانید میان دنیا و آخرت رسول خدا آخرت را اختیار کرد و تو فرزند رسول و دنیا بخواهی رسید پس حضرت امام همام قبول نفرمود عبد الله بن عمر آنحضرت را معانقه و گریه و زاری بسیار و ناله بیشمار وداع نمود و گفت غالب آمد بر من امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه و عرض من قبول نفرمود قسم است مرا که دیدم مادر و پدر و برادر را و عبرت و آنچه کوفیان بیوفا با پدر و برادر حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه نمودند معاینه کردم می ترسم که با حضرت امام حسین علیه السلام چه خواهند کرد و جابر بن عبد الله و ابو سعید الخدری و ابو واقد اللیثی و غیرهم نیز مانع آمدند آنحضرت پذیرا نفرمود و اراده مصمم بجانب عراق نمود و عبد الله بن عباس گفت قسم بخدا گمان می برم که ترا خواهند کشت میان زنان و دختران و فرزندان تو چنانچه عثمان کشته شد حضرت امام حسین علیه السلام قبول نفرمود و عبد الله ابن عباس گریه کرد و گفت خنک کردی چشمان عبد الله بن زبیر را که تو مشوره داد و خود در مکه نشست و هرگاه می دید عبد الله

بن عباس ابن زبیر را میگفت حاصل شد مراد تو بدانچه خواستی که امام حسین علیه السلام بیرون
رود و تو در میان اهل حجاز بمانی چون حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه
بعد از ادای حج روان گشت و در رکاب عالیجناب اهل و عیال و زنان و اطفال
وی بود ند طی منازل و قطع مراحل نموده بقول بعضی روز چهارشنبه یا پنجشنبه دوم
محرم سال شصت و نزد بعضی روز هشتم ماه مذکور داخل کربلا شد یزید پلید این خبر شنید
و عامل بصره عبدالله بن زیاد ملعون را نوشته فرستاد که با حضرت امام حسین
علیه السلام قتال نموده کارش با تمام رسانید و عبدالله بن زیاد از بصره آمد چهار
هزار کس که رئیس آنها عمر و بن سعد را مقرر نمود بجانب کربلا روان ساخت و از
پس آنها فوج دیگر فرستاد تا بیست و دو هزار و در بعضی روایت سی هزار رسیده
روز هشتم محرم جنود بدبختان در کربلا جمع شدند نهم محرم روز پنجشنبه یا روز جمعه
جنگ کردند حضرت امام حسین علیه السلام مهلت خواست ندادند آخر روز دهم
محرم شهیدش ساختند هر چند مساعی جمیله و کوشش های بلیغه در هدایت ان
مرتدان نمود چون داغ ختم الله علی قلوبهم بر دل داشتند نصیحت حضرت امام
همام هیچ ایشان را اثر نکرد و امام فرمود بگوفیان که اگر از عهد خود برگشتید مواعید
و مواثیق را که باقسام مغلظه نموده بودید آخر بطمع دنیا فراموش کردید و دین
را بر باد دادید و دنیا را اختیار کردید مرا بگذارید تا بطرفی بروم یا نزد یزید
پلید به برید آنچه شدنی است خواهد شد هرگز بخاطر بدکاران نیامد پس آن اشقیا

حضرت امام ہمام را بار فقا و فرزندان عالیشان روز جمعہ و نزد بعضی روز شنبہ و نزد بعضی روز یکشنبہ روز عاشورا شہید کردند و قول اول اصح است و در روایتی ہشتاد و دو تن بودند بجز حضرت امام زین العابدین ہیچکس را از فرزندان حضرت امام حسین علیہ السلام نگذاشتند و از حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام نگذاشتند و از حضرت امام جعفر صادق صلوات علی نبینا و علیہ مرویست سی و سہ زخم و بروایتی سی و چہار زخم بر بدن مبارک امام ہمام بودند و از اولاد حضرت فاطمہ زہرا علیہا السلام ہمراہ جناب سید الشہدا صلوات اللہ علی نبینا و علیہ در بعضی روایات ہفدہ کس شہید شدند و از حسن بصری آمدہ گفت شانزدہ کس از اہل بیت رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ ہمراہ او با صفا شہید گشتند در روی زمین شبیہ و نظیر خود نداشتند و در بعضی روایات بیست و یک کس از اہل بیت نبوت بودند و بعد از شہادت امام المومنین آن بدبختان بے دین بجانب پردگیان عصمت رو کردند و آنچہ بیغیرتی و بیحرمتی اولاد رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ و برگزیدگان جل و علا نمودند از ابتدای آدم تا ایندم کسی با کسی نکردہ و حقتعالی آن روسیاہان را بخسران دنیا و عذاب نیران گرفتار ساختہ خسر الدنیا والاخرۃ در شان اینہاست و مشہور است کہ رئیس این مفسدان و سردار این بدبختان یزید لعین بود بدیدن سر مبارک آن سرور دین شاد و شادمان گردید و استخفاف و استحقار اہل بیت نبوت بالکلیہ کرد چنانچہ در صواعق محرقہ روایت ابن الجوزی آوردہ و این معنی بحدی مشہور گشتہ کہ بتواتر المعنی شدہ قال العلامۃ التفتازانی فی شرح المقاصد

واما ما جری بعد الصحابة من الظلم علی اہل بیت من الظہور بحیث لا مجال الاخفاء و من الشناعۃ بحیث لا شتباہ علی الاراء اذ یکاد یشہد بہ الجماد و العجماء و یبکی لہ الارض و السماء و ینہدم منہ الجبال و تنشق الصخور و یبقی سوء عملہ علی کر الشہور و مر الدہور فلعنۃ اللہ علی من باشر و رضی و سعی و لعذاب الاخرۃ اشد و ابقی و فی تاریخ السیوطی و نقلہ عن احمد فی الصواعق و اما یزید و نحوہ الحکم فہم ملعونون علی لسان النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم و لذا قال احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ حین سئل عن لعن یزید قال کیف لا یلعن من لعنہ اللہ فی کتابہ فقال قد قرأت کتاب اللہ فلم ار فیہ لعن یزید فقال ان اللہ یقول فہل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض و تقطعوا ارحامکم اولئک لعنہم اللہ فاصمہم و اعمی ابصارہم و ای فساد و قطیعۃ اشد مما فعلہ یزید و ہوا منہ نعم عمر بن عبد العزیز من الائمۃ الراشدین و محب اہلبیت یجب استثنائہ کما استثناہ النبی حیث قال الا الصالحون منہم و قلیل ما ہم بخلاف بقیۃ بنی امیۃ و در تفسیر آیۃ و ما جعلنا الرؤیا التی اریناک الا فتنۃ للناس و الشجرۃ الملعونۃ فی القرآن بیضاوی و غیرہ آوردہ کہ ہرگاہ رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ بنی امیہ را دید کہ مانند بوزینہ ہا بر منبر حضرت می جہند این آیہ نازل گشت و روایت است از نوفل بن ابی الفرات کہ گفت بودم نزد عمر ابن عبد العزیز کہ مردی ذکر یزید پلید کرد و نامش بتعظیم برد عمر بن عبد العزیز شامر کرد کہ او را بست تازیانہ زدند و ہمچنین وجوہ دالہ بر محبت اہلبیت از بنی امیہ مستثنی شدہ و ابوہریرہ ہمیشہ استعاذہ از امارت شصت سال مینمود و دعا میکرد اللہم انی اعوذ بک من راس الستین و امارۃ الصبیان و آن امارت یزید بدبخت بود کہ رسولخدا

صلی اللہ علیہ و آلہ فساد و فتنہ با ابی ہریرہ بیان فرمود و از نام آن بدبخت ہم
بہ ابی ہریرہ خبر دادہ بود و ابو ہریرہ میگفت کہ اگر بخواہم نام او بر زبان بیارم
لیکن مرا زندہ نخواہند گذاشت و اخرج البخاری من حدیث ابی ہریرہ ہلکۃ امتی
علی یدی اغلمۃ من قریش فقال مروان لعنۃ اللہ علیہم غلمۃ قال ابو ہریرہ لو شئت عن
اقول فلان بن فلان اخرج الحاکم ان ابی ذر سمع النبی صلی اللہ علیہ و آلہ یقول اذا بلغت
بنو امیۃ اربعین اتخذوا عباد اللہ خولا عبیدا و مال اللہ نحلا و کتاب اللہ دغلا فساد
اخرج البیہقی عن ابن المسیب قال رای بنو امیۃ علی منبرہ فساءہ ذالک فاوحی اللہ لم یرضیا بکا
انما ہی دنیا اعطوہا فقرت عینہ و فی روایۃ فنزلت انا اعطیناک الکوثر و انا انزلناہ
فی لیلۃ القدر ہذا فی ازالۃ الخفاء و فی ما ثبت بالسنۃ عن ابی عبیدہ قال رسول اللہ لا یزال
امر امتی قائما بالقسط حتی یکون اول من یثلمہ رجل من بنی امیۃ یقال لہ یزید و اخرج ابو یعلی
فی مسندہ عن ابی ہریرہ سمعت رسول اللہ یقول اول من یبدل سنتی رجل من بنی امیۃ
یقال لہ یزید ہذا ما فی الصواعق ترجمہ رسول خدا صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمود
کہ امر امت من قائم خواہد ماند بعدل و انصاف و اول کسیکہ در دین رخنہ خواہد کرد
و سنت و طریقہ مرا مبدل خواہد ساخت نامش یزید خواہد بود و چنانچہ یزید پلید بدبخت
ستون دین و بنیاد خانۂ حضرت سید المرسلین را بر انداخت و امارت ایمان و قصر
امن و امان را منہدم ساخت بزرگی نوشتہ کہ کاریکہ یزید کرد کسی کافر فرنگ ہم نکردہ باشد
و بعد شہادت آنحضرت خانۂ کعبہ را نیز خراب کرد و در آنجا بدعتہا پدید آورد و در مدینۂ منورہ

راحکم دار الحرب داد و در مسجد نبوی سپاہ بستہ و صحابہ سید الوری کہ آنجا بودند ہمہ را
بقتل و غارت کرد و زنان آنجا را مباح گردانید و امر بہ زنا کرد و خود بہ شراب
مخمور و مست بماند و بالیزید کہ جنسیت معنوی در صورت مثالی و سیرت ظاہری
با وی داشت لہو و لعب مینمود و او را با خود شراب میخورانید و در سواری ہمراہ
خود می داشت و دیگر فضایح و قبایح وی در کتب کبار مسطور است احتیاج بتکرار
و اظہار ندارد و در مروج الذہب گفتہ و لیزید اخبار عجیبۃ و مثالب کثیرۃ من شرب
الخمور و قتل ابن الرسول و لعن الوصی علیہ السلام و ہدم البیت و احراقہ و سفک الدماء
و الفسق و الفجور و غیر ذلک مما قد ورد فیہ الوعید بالیاس من غفرانہ کوروده فیمن جحد توحیدہ و خالف رسلہ
فی الصواعق قال ابن الجوزی و صنف القاضی ابو یعلی کتابا ذکر فیہ بیان من یستحق اللعن و ذکر
منہم یزید ثم ذکر حدیث من اخاف اہل المدینۃ ظلما اخافہ اللہ و علیہ لعنۃ اللہ و الملائکۃ
و الناس اجمعین و لا خلاف ان یزید اغزی المدینۃ بجیش و اخاف اہلہا و الحدیث الذی
ذکرہ رواہ مسلم و وقع من ذلک الجیش من القتل و الفساد العظیم و السبی و اباحۃ المدینۃ
ما ہو مشہور حتی فض نحو ثلثمایۃ بکر و قتل من الصحابۃ نحو ذلک و من قراء القرآن نحو سبعمائۃ
نفس و ابیحت المدینۃ فلم یکن یدخل مسجدہا حتی دخلتہ الکلاب و الزیاب و بالت علی منبرہ
صلعم تصدیقا بما اخبر بہ صلعم و لم یکن امر ذلک الجیش الا ان یبایعوا لیزید علی انہم خول ان
شاء باع و ان شاء اعتق فذکر ابعضہم البیعۃ علی کتاب اللہ و سنۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فضرب
عنقہ و ذلک فی الوقعۃ الحرۃ السابقۃ ثم سار جیشہ علی قتال ابن الزبیر فرموا الکعبۃ بالمنجنیق

واخر قوة بالنار فاي شئ اعظم من هذه القبائح اللتي وقعت في زمانه ناشيه منه وهو مصداق
الحديث السابق لا يزال امر امتي قايما بالقسط حتى تثلمه رجل من بني امية فقال له يزيد
واو زائیده مطلقه ثلثه است که بعد از دو سال در شش ور احوال پدرش نمود
و در دشت پیدا شد که کسے خبر ندارد وقال في حيوة الحيوان ولا تصلیت میسون
ابنة بجدل الكلبية ام يزيد بن معاوية ونقلها من البدو الى الشام وكانت ذات جمال باهر وحسن
عامر فاعجب بها معاوية فانشدت وقالت لمعاوية علیج عنوق فلما دخل معاوية
عرفته من كانت سامعه تقولها هذا فقال لها ما رضيتني حتى جعلتني علجا عنوقا فهي طالق ثلاثا
فردوها فلما اخذ جميع ما هو في القصر فانه لها ثم سيرها الى اهلها بنجد وكانت حاملة بيزيد فولدته
في البادية وارضعته سنتين ثم اخذه معاوية منها واین در سنه بست وپنج یا بست
شش بود ومردنش در مستی ورقص در چند کتاب مذکور است که بعبارة آتیه می آیم
صاحب طبقات محمود شامی گوید سبب موت یزید آن بود که شبی بحال مستی
و بیهوشی از بالای بام بزیر افتاد وسرش دو پاره شد ومغزش بدر افتاد
دیگر صاحب حبیب السیر گوید در متون الاخبار مسطور است که سبب موت یزید
آن بود که روزی بشرب شراب اقدام نمود در وقتیکه مست وبیشعور بود
برخواست و آغاز رقص کرد در ان اثنا بعذاب عاجل واجل گرفتار گشته بیفتاد
وفرق سرش بزمین خورده شد تا درک اسفل در هیچ محل فرا نگرفت وصاحب
تاریخ صحیح صادق نیز سبب اوهمین نوشته وبقول بعضی در شکارگاه از اسپ

بغداد وهلاک شد اما مصطفی افندی رومی در تاریخ خود مخالفت این جماعت نموده
و گفته که بمرض ذات الجنب درگذشت و عبارتش اینست هلک یزید فی شهر ربیع الاول
سنه اربعین وستین مجوراً بالذبحة وذات الجنب قد ذاب ذو مان والراضی الی جهنما
وانچه ستمگاران ناکسی وقساوت قلبی مرید شقی ازلی بر آن امام همام بضعهٔ نبوی
صلی الله علیه وآله وسلم وآل او در روز کربلا از بستن آب و تیرباران کردن
وطفلان شیرخواره را شهید ساختن وهتک حرمت وذریت رسول خدا واولاد
بتول کردند دفاتر کتب معتبره بآن مشحونست بجهت آنکه مجال تحریر نیست قلب حزین ودل
غمگین این محب اهل بیت الطاهرین الطیبین کجا تحمل تفصیل تحریر آن تواند شد لیکن علی سبیل
الاجمال والتلخیص احوال ماجرای کربلا که در مفتاح النجا وغیره مسطور است نقل می نماید
هذه عبارته ولما وصل الخبر الی الکوفة بموت معاویة وولایة یزید وامتناع الحسین
صلوات الله علیه عن بیعته اتفق منهم جمع عظیم وجم غفیر وکتبوا کتاباً الی الحسین
یدعونه الیهم ویبذلون له فی القیام بین یدیه بانفسهم واموالهم بالعوالی فذلک تتابعت الیه
الکتب نحو مائة وخمسین کتاباً من کل طائفة وجماعة کتاب یحثونه فیها علی القدوم واخر
ما ورد علیه کتاب من جماعتهم علی ید قاصد من اعیانهم بسم الله الرحمن الرحیم الحسین بن علی
امیرالمؤمنین علیه السلام من شیعته وشیعة ابیه علی امیرالمؤمنین سلام علیک اما بعد
فان الناس ینتظرون ولا رای لهم غیرک فالعجل العجل یا ابن رسول الله والسلام علیک
ورحمة الله وبرکاته فکتب جوابهم وسیر الیهم ابن عمه مسلم بن عقیل بن ابی طالب وحشم

على نصرته وحمايته فلما وصل مسلم الكوفة نزل في دار المختار بن ابي عبيدة وبايع الحسين
عليه السلام على يده خلق كثيرة فاطلع على ذلك النعمان بن بشير والي الكوفة وجمع الناس
في المسجد ورتبهم عن مخالفة يزيد ولكن اكتفى بالزجر والتهديد ولم يتعرض لاحد فكتب مسلم ابن
يزيد الحضرمي وعمارة بن وليد بن عقبة الى يزيد يخبر انه عن امر مسلم وميل اهل الكوفة اليه
وتغافل النعمان بن بشير فعزل يزيد النعمان وولى مكانه عبيد الله بن زياد بن ابيه فوض
امر الحسين وشيعته الله فتحر عبيد الله من البصرة الى الكوفة فلما قرب منها تنكر ودخلها ليلا
من جهة البادية في زي اهل الحجاز واوهمهم انه الحسين فاستقبله الناس في ظلمة الليل وسلموا
عليه السلام فيمشون بين يديه الى ويقولون مرحبا بك يا ابن رسول الله قدمت خير
مقدم فرأى عبيد الله من تباشيرهم بالحسين فاساء فسكت ولم يتكلم بشيء حتى دخل دار الامارة
مع من جاء معه من البصرة فلما اصبح جمع الناس في المسجد وقرأ عليهم منشورا بالتهديد وهددهم
وحذرهم عن مخالفة يزيد وفرق جماعة مسلم بن عقيل بقوة القهر عن قليل وتخفى
مسلم وبذل عبيد الله الشقي في طلبه حتى ظفر به فقتله مع ابنيه وابراهيم لثلث خلون
من ذي حجة سنة ستين من الهجرة وفي ذلك اليوم خرج الحسين من مكة الى الكوفة وقيل
لثمان خلون منه وشرح ذلك انه لما بايعه اكثر الكوفة على يد مسلم بن عقيل كتب مسلم اليه
يلتمس قدومه فتجهز الخروج فمنعه ابن عباس وابن عمر وجابر وابو سعيد الخدري وابو واقد
الليثي فلم يقبل وصمم المسير الى العراق وخرج مع اثنين وثمانين رجلا من اهل بيته وشيعته
ومواليه فسمع في اثناء الطريق بقتل مسلم بن عقيل وتفرق جماعته فهم بالرجوع فقال

لا احد من بنی عقیل والیہ لا ترجع حتی نصیب ثارنا او نقتل فقال لا خیر فی الحیوۃ بعدکم

ثم سار نحو العراق حتی اذا صار بمرحلتین من الکوفۃ لاقاہ انسان یقال لہ الحر بن یزید

الریاحی ومع الف فارس من اصحاب ابن زیاد شاکی السلاح فقال الحسین علیہ السلام

ان الامیر عبید اللہ بن زیاد قد امرنی ان لا افارقک او اقدم بک علیہ وانا واللہ

کارہ ان یبتلینی اللہ بشیء من امرک غیر انی قد اخذت بیعۃ القوم فقال لہ الحسین انی لم اقدم

ہذا البلد حتی اتتنی کتب اہلہ وقدمت علی رسلہم یطلبوننی وانتم من اہل الکوفۃ فان دمتم علی

بیعتکم وقولکم فی کتبکم دخلت فی مصرکم والا انصرفت من حیث اتیت فقال لہ الحر واللہ

ما اعلم ہذا الکتب ولا الرسل واما انا فما یمکننی الرجوع الی الکوفۃ ولا سبیل الی مفارقتک

او اقدم بک علیہ وطال الکلام بینہما ودخل الحسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ ومعہ

اہلہ واصحابہ فنزل بکربلا فی الثانی محرم سنۃ احدی وستین فقال ہذا موضع کرب وبلاء

وہہنا مناخ رکابنا ومحط رحالنا ومقتل رجالنا فنزل القوم وحطوا الاثقال ونزل

الحر وجیشہ قبالۃ الحسین علیہ السلام بارض ثم کتب عبید اللہ بن زیاد کتابا الی الحسین علیہ السلام

ویطالبہ الی بیعۃ یزید فلما ورد الکتاب الی الحسین وقرأہ القاہ وقال للرسول ما لہ

عندی جواب فرجع الرسول الی ابن زیاد فاشتد غضبہ فجمع الناس وجہز العساکر وصیر

مقدمہا عمر بن سعد بن ابی وقاص وکان ولاہ الری واعمالہا وکتب بہا فاستعفی من

خروجہ الی قتال الحسین فقال لہ ابن زیاد اما ان تخرج واما تعید علینا کتابنا بتولیتک

الری واعمالہا وتقعد فی بیتک فاختار ولایۃ الری وطلع الی قتال الحسین بالعساکر فما زال

ابن زیاد وتجهز مقدما وسعه طایفة من الناس الی ان اجتمع عند عمر بن سعد اثنان وعشرون الفا ما بین فارس وراجل فنزلوا بشاطی الفرات وحالوا بین الماء وبین الحسین واصحابه وقال اکثر الخارجین لقتاله ویلکم ما تنتظرون بالرجل وقد اثخنته الجراح فتوالت علیه علیه السلام والرماح فسقط علی الارض فوقف علیه عمر بن سعد وقال لاصحابه انزلوا واحتزوا راسه فنزل الیه نصر بن خرشبة الضبابی ثم جعل یضرب بسیفه مذبح الحسین فغضب عمر بن سعد وقال لرجل عن یمینه ویلک انزل الی الحسین صلوات الله علی نبینا وعلیه فارحه فنزل الیه خولی بن یزید الاصبحی فاحتز راسه ثم سلبوه ودخلوا علی حرمه فاسروا اثنا عشر غلاما من بنی هاشم واهل الحسین وبناته ومن کان من النساء معه واخرجهم والشمر ذی الجوشن نفرا فرکبوا خیولهم واوطأوا الحسین علیه السلام ثم ارسل عمر بن سعد بالراس المکرم الی عبید الله بن زیاد مع بشیر بن مالک او خولی بن یزید فوضع الراس بین یدی ابن زیاد وانشده املأ رکابی فضة وذهبا ❊ فقد قتلت الملک المحجبا ❊ ومن یصلی القبلتین فی الصبا ❊ وخیرهم اذ تذکرون النسبا ❊ قتلت خیر الناس ابا واما فغضب ابن زیاد من قوله ثم قال له اذا علمت انه کذلک فلم قتلته والله لا نلت منی خیرا ولالحقنک به ثم قدمه فضرب عنقه واختلف فیمن باشر قتل الحسین فقیل شمر بن ذی الجوشن السکونی وقیل سنان بن انس النخعی وقیل خولی بن یزید الاصبحی وقیل ان شمر ضربه علی وجهه فادرکه سنان فطعنه فالقاه عن فرسه فنزل خولی بن یزید فحز راسه ودفعه الی اخیه خولی واستشهد مع الحسین بکربلا من اهل بیته العباس وعثمان ومحمد وعبد الله وجعفر بنو علی

والقاسم وعبد اللہ وعمر وقیل ابو بکر بنو الحسن بن علی وعلی عبد اللہ ابن الحسین بن علی و محمد
وعون ابنا عبد اللہ بن جعفر وعبد اللہ وعبد الرحمن وجعفر بنو عقیل بن ابی طالب رضی اللہ عنہم
وروی عن الحسن البصری انہ قال اصیب مع الحسین ستۃ عشر رجلاً من اہل بیتہ ما علی وجہ
الارض یومئذ لہم شبیہ وذکر ابن عبد البر فی الاستیعاب عن ابن الحنفیۃ قال قتل معہ الحسین
فی ذلک الیوم سبعۃ عشر رجلا کلہم من ولد فاطمۃ ولما احتز الاشقیاء راس الحسین واسروا
اہل بیتہ امرہم عمر بن سعد ان یذہبوا بہم معہ راسہ الی ابن زیاد فاستاقوا الحرم
کما یساق الاساری حتی اتوا الکوفۃ وجلس ابن زیاد فی قصر الامارۃ واذن الناس اذناً عاماً
وامر باحضار الراس فوضع بین یدیہ فجعل ینظر الیہ ویتبسم وبیدہ قضیب یضرب ثنایاہ ثم
بعث الشقی الراس المکرم فیدیر فی سکک الکوفۃ وارسل بقبا بلما مع رؤس سائر الشہداء
وسبایا اہل البیت الی یزید بن معاویۃ مع شمر ذی الجوشن وجماعۃ من اصحابہ فساروا الی
ان وصلوا الی دیر فی الطریق فنزلوا لیقیلوا فوجدوا مکتوبا علی بعض جدرانہ شعراً اترجوا امۃ
قتلت حسیناً شفاعۃ جدہ یوم الحساب فسألوا الراہب عن السطر ومن کتبہ فقال
انہ مکتوب ہہنا من قبل ان یبعث نبیکم بخمسمائۃ عام ولما قدموا دمشق ودخلوا علی یزید
رموا براس الحسین بین یدیہ فاستبشر الشقی بقتلہ وجعل ینکت راسہ بالخیزران وینشد
ابیات ابن الزبعری لیت اشیاخی ببدر شہدوا جزع الخزرج من وقع الاسل
ورأونی لاستہلوا فرحا ولقالوا یا یزید لا تشل قد قتلنا القرن من ساداتہم وعدلنا ببدر
فاعتدل لعبت ہاشم بالملک فلا خبر جاء ولا وحی نزل لست من خندف ان لم انتقم من بنی احمد ما کان فعل

صبر جا بہ ولاحتی نزل ۞ ہذہ ولایات مشہورۃ وزاد بریہ منہا تبین شقا تبین علی
صریح الکفر ثم وجہ ذریۃ الحسین وراسہ معہ علی بن الحسین الی المدینۃ قال ابن الجوزی لیس
العجب من قتال ابن زیاد الحسین وانما العجب من خذلان یزید وضربہ بالقضیب ثنایا الحسین
وحملہ آل الرسول صلی اللہ علیہ وآلہ سبایا علی اقتاب الجمال موثقین فی الحبال والنساء
مکشفات الوجوہ والرؤس وذکر اشیاء من قبیح ما اشتہر عنہ ورد الراس الی المدینۃ وقد
تغیر قال وما کان مقصودہ الا الفضیحۃ فیجوز ان یفعل ہذا بالخوارج الیس بالاجماع من المسلمین
ومثل ہذا فی الصواعق وفی شرح العقائد النسفیۃ والحق ان رضا یزید بقتل الحسین
واستبشارہ بذلک واہانتہ اہل بیت النبی صلی اللہ علیہ وآلہ مما تواتر معناہ وان کان
تفاصیلہ احاداً فنحن لا نتوقف فی شانہ بل فی ایمانہ لعنۃ اللہ علیہ وعلی اعوانہ انصارہ
وکان شہادۃ الحسین یوم عاشوراء سنۃ احدی وستین من الہجرۃ ولہ یومئذ سنۃ وخمسون
سنۃ وخمسۃ اشہر وخمسۃ ایام علی الارجح قیل اکثر من ذلک وقیل اقل ودفن علیہ السلام
بکربلا وہو موضع من مضافات الکوفۃ ویعرف بالطف ایضا ومشہدہ معروف ہناک
ویعان من الآفات وقال السمہودی فی خلاصۃ الوفا جسد الحسین مدفون بکربلا وراسہ
مدفون بالمدینۃ فی البقیع فی جنب اخیہ الحسن علیہ السلام واللہ اعلم انتہی کلامہما باسمہ و
آوردہ اند کہ توجہ فرمود امام حسین علیہ السلام بسوی عراق در سوم شعبان سال ششم
از ہجرت ومکہ معظمہ را بنور قدوم خود منور گردانید وبقیہ آن ماہ وماہ رمضان
وشوال وذیقعدہ دران بلدہ محترم بعبادت حقتعالی قیام نمود ودران مدت

جمعی از شیعیان اهل حجاز و بصره و سائر بلاد نزد آنحضرت جمع شدند تا ماه ذیحجه در آمد
احرام حج بستند و چون یزید پلید جمعی را فرستاده بود که به بهانه حج آنحضرت را گرفته
نزد او برند یا بقتل آورند حضرت احرام حج را بعمره عدول نمود و اعمال عمره بعمل
آورده محل شده متوجه عراق گردید و از حضرت امام جعفر صادق صلوات الله
علی نبینا و علیه نقل کرده اند که چون آنحضرت میدانست نخواهند تا او حج را باتمام رساند
احرام حج بعمره مفرده بست و عمره را باتمام رسانیده در روز هفتم ماه ذیحجه از مکه
بیرون شد و بعضی گفتند که در روز عرفه بیرون رفت و از سید ابن طاوس
روایت کرده اند که در روز سیوم ماه مذکور بیرون رفت و در همان روز حضرت مسلم
را شهید کرده بودند و فرود آمدن کربلا بقول جمعی روز چهارشنبه یا پنجشنبه دوم
ماه محرم سال شصت و یکم از هجرت بود و بقولی روز هشتم ماه مذکور بود و در وقت
شهادت عمر شریف آنحضرت به پنجاه هفت و سال رسیده بود هذا ما قالوا

فصل در بیان غم و الم که بر روح اعظم رسول اکرم گذشت

در روز واقعه کربلا آن رسول با صفا را اهل مدینه گریان و از درد و غم نالان در
خواب دیدند و از آنحضرت شنیدند که فرمود من در قضیه نام قضیه کربلا حاضر
بودم و خون های شهیدان ترو خدا می بریم فی المشکاة عن ابن عباس انه قال
رأیت النبی صلی الله علیه و آله و سلم فیما یری النائم ذات یوم بنصف النهار اشعث
اغبر بیده قارورة فیها دم فقلت بابی انت و امی یا ... ما هذا قال هذا دم الحسین و اصحابه لم ازل التقطه

مسند الیوم فاحصی ذلک الوقت فوجد قتل فی ذلک و آن وقت عن سلمی قالت دخلت علی ام سلمة
و ہی تبکی فقلت ما یبکیک قالت رایت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم یعنی فی المنام و علی
راسہ و لحیتہ التراب فقلت مالک یا رسول اللہ قال شہدت قتل الحسین انفا رواہ الترمذی
ترجمہ ابن عباس گفت کہ دیدم رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ را کہ در خواب نیمروز کہ چہرۂ
مبارکش گرد و غبار آلودہ ماتم زدہ و در دست آنحضرت شیشہ است پر خون عرض کردم
کہ یا رسول اللہ مادر و پدر من فدائی تو با وچہ چیز است این فرمود این خون جگر گوشہ ام
امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و یاران اوست و گفت ابن عباس انتظار میکشیدم
در روز می شمردم آخر دریافتم کہ روزیکہ این خواب دیدم ہمان روز شہادت امام حسین
شدہ بود و در ہمان روز این خواب را ام سلمہ زوجہ مطہرہ آنحضرت دیدہ گریہ و
زاری نمود و اہل مدینہ را بران اطلاع داد و ذکر امام القرطبی فی کتاب التذکرہ عن
امام احمد حنبل انہ قال حدثنا عبد الرحمن بن مہدی قال حدثنا حماد بن سلمہ عن عمار بن ابی
عمار عن ابن عباس قال رایت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ نصف النہار شعث اغبر و معہ قارورۃ
فیہا دم قال فقلت یا رسول اللہ ما ہذا قال دم الحسین و اصحابہ لم ازل اتتبعہ منذ الیوم
قال فحفظنا ذلک فوجد قتل فی ذلک و خاکے کہ حوالہ ام سلمہ شدہ بود و خبر دادہ رسول
مقبول کہ در روز شہادت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ برنگ خون خواہد شد
در ہمین روز ام سلمہ چون از خواب بیدار شد آن خاک را دید کہ خون شدہ بود

فصل در بیان کرامات کہ بعد از شہادت از امام ہمام صادر شد اول آنکہ روز

شهادت آثار قیامت پیدا گشت و از آسمان خون بارید و زمین پر خون شد
و آفتاب را کسوف لاحق گشت و آفتاب برنگ سرخ معصفر طلوع کرد و بهمین
حالت غروب شد و ستاره‌ها بهم در هم بودند و بر زمین می‌افتادند و بسیاری
کرامات که از سر مبارک وقتی که بر نیزه بود و آن اشقیا به شام می‌بردند بظهور آمده
در کتب کبار مسطور است از انجمله آنست که در منزلی شب باش شدند دستی از
سر مبارک بیرون آمد و بقلمی نوشت شعر اترجوا امة قتلت حسینا شفاعة
جده یوم القیامة ـ هذا فی الصواعق و فی المواهب اللدنیة اعظم یعنی آیا امید
میدارند گروهی که جناب امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه را کشتند که
جد او محمد مصطفی صلی الله علیه و آله شفاعت آن اشقیا نماید آری بجز شقاوت
کردند که قابل شفاعت نمانند و باید که دست امید از شفاعت بردارند که
شفاعت نصیب این بدبختان نخواهد شد و بعذاب ابدی گرفتار خواهند ماند

شعر

ترسم جزای قاتل او چون رقم زنند — یکباره بر جریدهٔ رحمت قلم زنند
ترسم کزین گناه شفیعان روز حشر — دارند شرم کز گنه خلق دم زنند

و از زید بن ارقم می‌آرند که چون ابن زیاد بدنهاد گفت که سر امیر المؤمنین
امام حسین را بر نیزه کرده در کوچه‌های کوفه بگردانند من در غرفهٔ خانهٔ خود بودم
چون برابر من رسید از سر می‌شنیدم که میخواند ام حسبت ان اصحاب الکهف والرقیم

کافوس آیا تنا عجبا و ازہیبت آن موی بر اندامہم برخواست نذاکرہم کہ و اللہ این سر تست یا ابن رسول اللہ و امر تو عجیب تر ہست و از انجملہ آنست کہ در میدان کربلا نقش مبارکش او فتادہ بود شخصی خواست کہ تکمہ قبای شریف راگیرد آنحضرت علیہا نچہ زد او نا بینا شد و با سعد ساعدی صحابی نیز سر مبارک دران سفر بہ سخن در آمد و سعد الساعدی خواست کہ سر مبارک را ازان اشقیا بگیرد وجد وجہد بسیار نمود لیکن پیش نرفت و در بعضی منازل دیدند کہ آدم و نوح وغیرہ انبیاء اولوالعزم آمدند و سر مبارک را در کنار گرفتہ نوحہ و زاری میکردند و ہمچنین بسیاری از حالات در صواعق وغیرہ منقول اند و ہم و زہری در مجلس ولید بن عبد الملک بودند ولید پرسید کدام از شما میدانید کہ در روز قتل امام حسین علیہ السلام سنگہای بیت المقدس چہ بود زہری گفت چنین بمن رسیدہ است کہ ہیچ سنگی را برنداشتند مگر آنکہ در زیر آن خون یافتند و از دیگری نقل کردہ اند کہ گفت چون حسین بن علی شہید شد از آسمان خون بارید و ہر چیز کہ از ما را بود پر خون شد و چیندہ روز آسمان در چشم با خون بستہ مے نمود و اخرج ابن ابی حاتم عن عبد الملک عن ابراہیم قال ما بکت السماء منذ کانت الدنیا الا علی اثنین قیل سعید و الملک السماء و الارض تبکی علی المومن قال ذلک مقامہ حیث یصعد عملہ قال و تدری ما بکاء السماء قال لا قال تحمر و تصیر وردۃ کالدہان ان یحیی بن ذکریا لما قتل احمرت السماء و قطرت دما و ان حسین بن علی یوم قتل احمرت السماء و لما قتل الحسین احمر آفاق السماء اربعۃ اشہر و بکاء السماء حمرۃ اطرافہا ہذا ما فی

ہذا ما فی الدر المنثور و فیما ثبت بالسنۃ و لما قتل الحسین بکت الدنیا سبعۃ ایام و الشمس علی الحیطان
کالملاحف المعصفرۃ والکواکب یضرب بعضہا بعضًا و کان قتلہ یوم عاشورا و کسفت الشمس
ذلک الیوم و احمرت آفاق السماء ستۃ اشہر بعد قتلہ ثم لا زالت یری فیہا بعد ذلک الیوم و لم
یکن یری فیہا قبلہ و قیل انہ لم تقلب حجر ببیت المقدس یومئذ الا وجد تحتہ دم عبیط و تکلم رجل
فی الحسین بکلمۃ فرماہ اللہ بکوکب من السماء فطمس بصرہ و فی صحیح مسلم فی تفسیرہ قولہ تعالی فما
بکت علیہم السماء والارض قال لما قتل الحسین بن علی بکت السماء و بکاؤہا حمرتہا فی الصواعق ذکر
ابن سعد ان ہذہ الحمرۃ لم تر فی السماء قبل قتلہ قال ابن الجوزی و حکمتہ ان غضبنا یؤثر حمرۃ
الوجہ والحق منزہ عن الجسمیۃ فاظہر تاثیر غضبہ علی من قتل الحسین بحمرۃ الافق اظہارًا لعظم الجنایۃ
قال و انین العباس یوم ہو اسیر ربید منع النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم النوم فکیف بانین الحسین
و لما اسلم وحشی قاتل حمزۃ قال لہ النبی غیب وجہک عنی فانی لا احب ان اری قاتل الاحبہ قال
ہذا والاسلام یجب ما قبلہ فکیف بقلبہ صلعم ان یری من ذبح الحسین و امر بقتلہ و حمل
اہلہ علی اقتاب الجمال و فی مسند احمد بن حنبل من دمعت عیناہ لقتل الحسین دمعۃ و قطر
بواہ الجنۃ و فی تفسیر الثعلبی باسنادہ قال مطرنا دمًا ایام قتل الحسین و از انجملہ آنست کہ در
بعضے حکایات آمدہ عمر بن لیث کہ یکی از سلاطین خراسان بود و پہلوان و توانا و قوی
دولت بود بعد او را در خواب دیدند و پرسیدند کہ چہ کرد خدا تعالیٰ با تو و بہ چہ امر
زید ترا گفت روزی بر بلندی کوہی بودم و نظر کردم و مشرف شدم بر لشکرہائے
خود پس خوش آمد مرا کثرت ایشان و حسرت خوردم کہ کاش در روز محاربہ حضرت

امام حسین علیه السلام واهلبیت آنحضرت حاضری بودهم ومخذول می کردانیدهم یزید پلید را پس بسبب این خیانت امر بد مرا خدا تعالی بنمانی مدارج النبوة واز انجمله آنست که جنّیان توجه میکردند یکی از ثقات گوید که مردی از قبیله طی گفته که بما رسیده است که شما نوحه جنّیان را بر امیر المؤمنین امام حسین شنیده آید گفت آری از هیچ آزاد وبنده ازین قبیله پرسی که ترا ازین معنی خبر دهد گفتم من دوست میدارم که از تو بشنوم آنچه خود از ایشان شنیده گفت من از ایشان شنیده ام که گفتند

شعر

مسح الرسول جبینه فله بریق فی الخدود ابواه من علیا قریش جده خیر الجدود

ومیگویند که چون یکی از بدبختان در مدینه خطبه خواند وبقتل امیر المؤمنین حسین علیه السلام بشاشت کرد شب آن روز در مدینه آوازی شنیدند وصاحب آوازی را نمی دیدند که میخواند

شعر

ایها القاتلون جهلا حسینا – ابشروا بالعذاب والتنکیل – کل من فی السماء یدعو علیکم من نبی وملک وقتیل – وقد لعنتم علی لسان داود – وعیسی صاحب الانجیل

وفی الصواعق قالت ام سلمة فلما کانت لیلة قتل الحسین سمعت قائلا یقول هذه الکلمات واز جملهٔ کرامات حضرت امام حسین علیه السلام آنست که هرکه در قتل آنحضرت شریک بود یا موالیان یزید ومفسدان همه بعذاب دنیا وعقبی گرفتار شدند وخسر الدنیا والآخرة در حق ایشان واقع شد وسابق احوال خسران آل یزید بقلم آمده

در اشاعة فی اشراط الساعة آورده که آیهٔ کریمه انما السبیل علی الذین یظلمون الناس
ویبغون فی الارض فسادًا اولئک لهم عذاب الیم اشاره است بسوی یزید و هر که
بعد او از بنی امیه بوده اند و در احوال عبید الله بن زیاد ملعون یکی از ثقات گوید
و قد صح عن الترمذی که چون سر عبید الله بن زیاد و اصحاب او را به مسجد کوفه آوردند
در رحبه نهادند من آنجا رسیدم آواز مردم شنیدم که میگفت آمد آمد ناگاه ماری آمد
و در میان آن سرها در آمد و بسوراخ بینی عبید الله بن زیاد خزید و ساعتی درنگ
کرد و بیرون آمد و برفت تا غائب شد باز مردم گفتند که آمد آمد دیگر بار آن مار
آمد و آنچه پیشتر کرده بود باز کرد و همچنین چند بار تکرار نمود و هذا فی الصواعق و مختار
شمر ذی الجوشن وغیره بدبختان را بعذاب و عقوبت بسیار بکشت و بر نعشهای آن
بدبختان اسپها دوانیدند و در دنیا بخسران و در عقبی بعذاب نیران مبتلا شدند
جزاء بما کسبوا والله شدید العقاب و رسول خدا خبر داد که همه قاتلان امام حسین علیه السلام
بعذاب دوزخ گرفتارند روی عن عامر بن سعد البجلی انه قال یوم قتل الحسین علیه السلام
بن علی رایت النبی صلی الله علیه و آله وسلم فی المنام فقال لی رائیت البرار بن عازب
فاقرأه منی السلام واخبره ان قتلة الحسین فی النار وان یحیی اهل الارض عن العذاب
الالیم فاتیت البرار فاخبرته فقال صدق الله و رسوله قال رسول الله من رانی
فان الشیطان لا یتصور فی صورتی اخرجه ابن الاخضر و هذا عذاب الآخرة
و هو اشد و ابقی و اما عذاب الدنیا فقد قال الزهری لم یبق احد ممن حضر قتله

محرم سنة خمس وستين خرج سليمان بن صرد الخزاعي والمسيب بن نجبة الفزاري بالكوفة يطلبان
ثار الحسين ومعهما مائة الف رجل ولما سارا من الكوفة نحو الشام لم يخرج معهما الا عشرة الاف
فارس وتقاعد سائرهم فوجه مروان اليهما عبيد الله بن زياد في ثلثين الف رجل وجرت
القتال بين اهل العراق واهل الشام بموضع عين الوردة من بلاد الجزيرة فغلب عسكر الشام
وقتل سليمان والمسيب مع كثير من جيش العراق ومات مروان في تلك الايام وتولى ابنه
عبد الملك على الشام ولما بلغ يعني سليمان بن صرد والمسيب بن نجبة الى الكوفة خرج المختار
بن عبد الله الثقفي يطلب ثار الحسين في سنة ست وستين وتبعه جم غفير من اهل الكوفة
لانهم ندموا على خذلانهم الحسين وارادوا غسل العار عن انفسهم فغلب المختار على الكوفة واخرج
عبد الله بن مطيع العدوي الذي كان والي الكوفة من قبل ابن الزبير منها وسار
عبيد الله بن زياد من الشام في ثمانين الف رجل وقيل اربعين الفا وقيل ثلثين الفا
فوجه المختار اليه ابراهيم بن مالك الاشتر في اثنا عشر الف رجل وقيل ثمان الف رجل
فالتقى الفريقان في نواحي الموصل وجرى بينهما قتال شديد فقتل فيه ابن زياد والحصين
بن نمير وشرحبيل بن ذي الكلاع مع كثير من رؤساء الشام وغرق في ذلك الوقت اكثر
عسكر الشام حتى قيل قتل منهم سبعون الفا وكان ذلك يوم عاشورا سنة سبع وستين
ثم ارسل ابراهيم رؤس ابن زياد وحصين بن نمير وسائر امراء الشام الى المختار وارسلها
المختار الى محمد بن الحنفية ولما فرغ المختار من قتل ابن زياد تفحص كل من كان حضر كربلا مع عمر
بن سعد وكان من اعوان ابن زياد ويزيد فقتل عمر بن سعد بن ابي وقاص والشمر بن ذي الجوشن

يعاير الاشقيا بانواع العقوبات و بالغ في القتل حتى بلغت القتلى على قول بعض اهل الاخبار
بمائة واربعين الفا وخمسمائة واربعا وستين من جانب العدو وخص الشمر بمزيد العقوبة
وامر حتى اوطاه بالخيول لانه فعل ذلك بالحسين وشكر الناس المختار على ذلك لكنه اظهر لاخرة
عن سوء باطنه بانقموا عليه قيل انه كان يقول ان جبرئيل ينزل عليه وقيل كان يقول ان الله
تعالى حل فيه فسار مصعب ابن زياد بامر اخيه عبد الله من البصرة اليه وجرى القتال
بينهما فقتل المختار وغلب مصعب على الكوفة في اواخر سنة سبع وستين ثم سار عبد الملك
بن مروان من الشام الى العراق في سنة احدى وسبعين فاستقبله مصعب بالجيوش ووقع
بينهما حرب شديد وظفر عبد الملك ونزل في قصر الامارة ثم تنزل بعد ذلك امر عبد الله
بن الزبير فوجه عبد الملك الحجاج بن يوسف الثقفي اليه حتى حاصره في مكة ودام الحصار
الى ان قتل ابن الزبير في سنة ثلث وسبعين وغلب بنو مروان على ممالك الاسلام
كلها الى ان زال دولتهم في سنة اثنى وثلثين ومائة وطلع راية بني العباس فقتلوا من بني
امية المعاندين والمروانيين الاف الاف وظهر صدق الحديث الذي رواه ابن عباس
عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال اوحى الله الى اني قتلت بيحيى بن زكريا سبعين الفا و انا
قاتل ابن بنتك سبعين الفا هكذا في الصواعق اما عمر گرامی جناب حضرت امام حسین علیه السلام
وقت شهادت پنجاه وشش سال وپنجاه وهشت روز بود و در هنگام رحلت سید الانام
شش سال وچند ماه عمر داشت و در زمان شهادت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه
سی وشش سال بود واما مرویات الامام عن جده فثمانية احاديث وروى عن ابيه وغيره

من الصحابیۃ الصبیاۃ و روی عنہ ابنہ زین العابدین علیہ السلام جماعۃ من کبار التابعین اما اولاد امجاد و الانثراد این امام عالی نہاد بروایت ابن جوزی ستہ پسر علی اکبر و علی اصغر وجعفر و دو دختر فاطمہ و سکینہ و بروایت ابن الاخضر و وافقہ الشیخ المفید و للحسین ستۃ اربعۃ بنین و بنتان فزاد فی البنین عبد اللہ و قال ابن الخشاب و وافقہ ابن طلحہ و المحب الطبری ولد الحسین ستۃ بنین و ثلث بنات فزاد فی البنین علی الاربعۃ المذکورۃ علی الاوسط و محمد و فی البنات زینب انتہی فعلی الاکبر امہ لیلی بنت ابی مرۃ بن عروۃ بن مسعود الثقفیۃ و علی الاصغر امہ شاہزنان بنت کسری یزدجرد بن شہریار بن خسرو بن پرویز بن ہرمز بن نوشیروان بن قباد و جعفر امہ قضاعیۃ و عبد اللہ و سکینہ امہما الرباب بنت امری القیس بن عدی الکلابیۃ و فاطمۃ امہا ام اسحق بنت طلحۃ بن عبید اللہ التیمیۃ فاما علی الاکبر فانہ قاتل بین یدی ابیہ حتی قتل بکربلا و اما علی الاوسط فہو زین العابدین علی قول من قال کان ثلثۃ من ولد الحسین یسمون علیا و امن قال انہ یسمی بعلی من ولدہ اثنان یقول زین العابدین علیہ السلام ہو علی الاصغر و ہو الصحیح و من قال زین العابدین ہو علی الاوسط یقول علی الاصغر کان صغیرا یوم الطف فاتاہ سہم فقتلہ و اما عبد اللہ فقتل صغیرا بکربلا و جاء سہم و ہو فی حجر ابیہ فقتلہ و اما محمد و جعفر فلم اقف علی احوالہما و اظن انہما ماتا قبل ان یبلغا الحلم و العقب منہم فی علی بن الحسین زین العابدین فقط و من الاناث فی فاطمۃ بنت الحسین فقط و ہی ام عبد اللہ و الحسین و ابراہیم بن الحسن المثنی بن الحسن السبط رضی اللہ عنہم و قد اخرج اللہ من صلب علی بن الحسین کثیر النسل منہم

شرقا وغربا حتی لیس یخلو بلد ولا قطر من اقطار الآفاق منهم ولم یبق من یزید واولاده ساکن واہل نافخ نار مع انہ لم یبق من الحسین صلوٰۃ اللہ علی نبینا وعلیہ الا ابن واحد وہو علی بن الحسین وترک یزید خمسۃ وعشر بنین واللہ تعالیٰ اصدق القائلین حیث یقول انا اعطیناک الکوثر وقال غیر من قائل ان شانئک ہو الابتر ہذا فی منتہی الحیا

وازاولاد حضرت امام ابی عبد اللہ الحسین علیہ السلام سید الساجدین علی بن الحسین امام زین العابدین علیہ السلام وامام ابوجعفر محمد باقر وامام ابی عبد اللہ جعفر صادق وابو ابراہیم وامام موسیٰ کاظم وامام ابو الحسن علی الرضا وامام ابوجعفر محمد تقی وامام ابو الحسن علی ہادی النقی وامام ابو محمد حسن زکی عسکری وامام منتظر ابو القاسم محمد مہدی شہود من ولد فاطمہ صلوات اللہ علی نبینا وعلیہم اجمعین اند تمام عالم از شرق تا بمغرب از فیوضات وبرکات آن معادن کرامات مملو ومشحون است

باب چہارم در بیان احوال اجلۃ التابعین امام العالمین وارث علم نبوت معدن فضل ولایت چراغ امت اکبر سادات اہلبیت رسالت سید الساجدین حضرت امام زین العابدین علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام وے امام چہارم است از ائمہ اثنا عشر علیہم السلام

فصل در بیان ولادت موفور السعادت واسم ولقب وکنیت آنحضرت علیہ السلام وولادت شریف در مدینہ منورہ سنہ سی وسہ ہجری ونزد بعضے

سنہ و سی و ہشت ہجری و بعضی سی و شش ہم گفتہ پانزدہم جمادی الاولی است و نزد
امامیہ اثنا عشریہ اختلاف بسیارست باتفاق کافی و تہذیب سنہ سی و ہشت
و صاحب کشف الغمہ گفتہ کہ ولادت آنحضرت پنجشنبہ پنجم شعبان بود و شیخ مفید طوسی
و سید ابن طاؤس در پانزدہم جمادی الاول سال سی و شش ہجری ذکر کردہ و کلینی سی و ہشت
گفتہ و صاحب جلاء العیون از شیخ طبرسی نقل کردہ کہ ولادت آنحضرت روز جمعہ
یا پنجشنبہ پانزدہم جمادی الاخرہ واقع شدہ و شیخ شہید گفتہ کہ روز شنبہ پنجم شعبان
متولد شد و در کتاب ربیع الابرار ابو القاسم زمخشری آوردہ ہرگاہ صحابہ سبایای
فارس در خلافت خلیفہ ثانی بمدینہ آمدند در ان سبایا سہ دختر بادشاہ یزدجرد بودند
پس خلیفہ ثانی امر کرد کہ اینہا را بفروشند علی مرتضی فرمود کہ با دختران بادشاہان اینچنین
معاملہ نباید پس قیمت کرد و گرفت آنرا علی مرتضی پس یکی ازان بہ عبد اللہ بن عمر
داد و دیگرے بحضرت امام حسین و یکی بہ محمد بن ابی بکر پس دختری کہ حوالہ امام حسین ع
نمود شہربانو نام داشت دختر یزدجرد بن شہریار بادشاہ عجم از اولاد نوشیروان
عادل است و ازان حضرت امام زین العابدین متولد شد و فرید العصر و وحید الدہر
گردید چون عرب کمال اشیا نرا مشاہدہ کردند در گرفتن سرایہ رغبت نمودند
و کراہتی کہ داشتند از دل مردان محو شد اسم شریف آنحضرت علی ابن الحسین و کنیتش مشہور
ابو محمد و بعضی ابو الحسن گفتہ و لقب مشہور زین العابدین و سبب این لقب آن بود
کہ شبے در نماز تہجد مشغول بود کہ شیطان بصورت اژدہائی متمثل گشتہ تا آنحضرت

را از عبادت باز دارد و آنحضرت ہیچ التفاتی بوی نفرمود اژدہا نزدیک آمدہ انگشت پائی مبارک را گرفت تا ہم التفات نفرمود و پس گزید کہ دردناک شد تا ہم نماز را قطع نکرد حق سبحانہ بروی منکشف ساخت کہ این شیطان است پس طپانچہ بروی زد و فرمود دور شو ای ملعون خوار و ذلیل پس دور شد و آنحضرت برخواست تا وِرد خود تمام کند آوازی شنید و قائل آن را ندید کہ میگفت انت زین العابدین بارہا از ان روز از جناب رب العالمین ملقب بہ زین العابدین گردید ہذا فی شواہد النبوۃ

فصل در بیان عبادت و طاعات و خضوع و خلوص نیات آنحضرت علیہ السلام

روایت کردہ شد کہ ہرگاہ کہ وضو بساختی رنگ روی مبارک متغیر و زرد گشتی و لرزہ بر اندامش افتادی چون کسی از وی پرسیدی فرمودی نمی دانید کہ پیش کہ خواہم ایستادہ

اولو العزم را تن بلرزد ز ہول		دران روز پرسند از فعل و قول
تو عذر گنہ را چہ داری بیا		بجائی کہ دہشت خورند انبیا

روزی در خانہ آتش افتاد و خود بہ نماز اشتغال داشت و در سجدہ بود ہر چند فریاد کردند کہ یا ابن رسول اللہ یا ابن رسول اللہ النار النار سر از سجدہ بر نداشت چون آتش فرو نشست از وی پرسیدند کہ چہ چیز ترا غافل گردانید ازین آتش فرمود غافل گردانید مرا ازین آتش دنیا خیال آتش عقبی شعر لا تخافوا دان چہ خوف دادحق

نان فرستد چون فرستاده طبق «لا تخافوا» هست بذل خائفان «هست و رخور از برای خائف آن

و مسجدی ساخته بود که دران عبادت می فرمود و هرگاه نصف شب تا ثلث شبے گذشت

و همه مردمان در خواب میرفتند با علی صوت دعا و مناجات میفرمود و میگفت بار خدایا

هول قیامت و ترس ایستادن حضور تو روز نشور باز داشت مرا از تکیه زدن و

منع کرد مرا از خواب کردن بعد ازان رخساره مبارک بر خاک می نهاد و میگریست

و اهل و عیال گرد آن حضرت جمع میشدند و بر احوال آنحضرت گریه و زاری می نمودند

اصلا التفات باینها نمیفرمود و می گفت الٰهی سوال می کنم و می طلبم از تو روح و

راحت هرگاه ملاقات بکنم ترا و تو از من راضی باشی **رباعی**

عاشقان جنت برای دوست میدارند دوست	در غم و راحت رضای دوست میدارند دوست
وعدهٔ دیدار چون در جنت آمد لاجرم	عاشقان جنت برای دوست میدارند دوست

طاؤس یمانی گوید که شبے از شبها نزد حجر اسود بودم که علی ابن الحسین تشریف آورد و در

دل خود گفتم که این مرد صالح از خاندان خیر معدن رسالت است دعای او را

غنیمت می شمارم پس نشستم در پس پشت او آنحضرت نماز کرد و بسجده رفت بعد ازان

هر دو رخسارهٔ خود بر خاک مالیده و هر دو دست بسوی آسمان بر داشت و میگفت

عبیدک بفنائک مسکینک بفنائک سائلک بفنائک طاوس گفت این دعا را یاد کردم

در هر غمی و رنجی که باین الفاظ دعا کردم آن رنج براحت مبدل شد و اکثر میفرمود

آنحضرت قومی که عبادت کردند خدا را از ترس و خوف او پس این عبادت بندگان

وغلامان است که از خوف مولائی خود طاعت و بندگی بجامی آرند و قومی عبادت کردند خدارا برائی رغبت جنت ونعیم پس این عبادت تجار و بازرگان است و دیگران عبادت کردند خدارا برای ادای شکر نعمت او که لا تعد ولا تحصی است پس این عبادت احرار و آزادگان است کما قال الله تعالی قلیل من عبادی الشکور و در کار خدا استعانت از کسی نمی جست و خود برائی وضو از چاه میاکشید و هرگاه پشت بر میخواست اول مسواک میفرمود و وضو ساخته شروع به نماز میکرد و آنچه در روز از او فوت میشد آنرا در شب قضا می فرمود و میگفت ای گروهان دوست دارید مرا بدوستی اسلام و افراط حب شما بر من عار است و امر کرد روزی بکردی که بگو از شیعیان که شما را از عذاب خدا باز نخواهم داشت تا آنکه شما اعمال صالحه خود را مزین نخواهید ساخت و بولایت ما نخواهید رسید مگر بورع و تقوی و اطاعت خدائی جل وعلا وصیت میکنم شما را بعقبی نه بدنیا رباعی

غم دین خور که غم غم دین است	همه غمها فسرده تر از این است
غم دنیا مخور که بیهوده است	هیچ کس در جهان نیاسوده است

فصل دربیان شدت بکاء آنحضرت صلوات الله علی نبینا وعلیه از خوف وخشیت رب العزة و مناجات آن معدن رسالت

ابو سعید اصمعی که از عدول محدثان است روایت میکند که شبی از شبها طواف میکردم

وشب ماه بود که ناگاه آواز اندوه ناکی شنیدم بجانب آن دویدم دیدم که
جوان خوشرو وخوشخو که آثار خیر وصلاح برجبین مبینش لایح وبرسرش دوگیسوی مشکبار
بوی خوش ازان فایح بغایت بیقراری ونهایت گریه وزاری دست به پرده کعبه
زده میگوید ای سید من وای مولائی من چشمها بخواب رفتند وستاره ها پوشیده
شدند وتو بادشاه مالک زنده وقایم هستی وبستند درهای خودرا بادشاهان
ونشاندند برآن دربانان ونگاهبانان را ملاقی شد هر محب بمحبوب خود ودر تو کشاده است
برای سائلان ومحتاجان پس سوال میکنم از تو وافتادم بدر تو گنهگار فقیر محتاج مسکین
تبه کار ایستاده است بدر تو آمده است امیدوار رحمت تو یارحیم برمن نظر لطف
فرما یاکریم یاارحم الراحمین بعد ازان چند شعر خواند که مضمونش اینست اے
قبول کننده دعای بیقراران ومضطران در تاریکی شب وای دور کننده بیماری وفتن
وای رفع کننده بلا وتعب بدرستی بخواب رفتند جماعتی گرد خانهٔ تو وچشمهاے
بخشش تو ای قیوم بخواب نمیرود اگر بخشش تو به نیکوکاران وبزرگان مخصوص
باشد پس کدام هست که جود وبخشش کند به بندگان عاصی دعا میکنم بحضرت تو اے
پروردگار من وای مولائی من رحم کن برگریه من بحق بیت وحرم یاارحم الراحمین
نام تو غفور است گناهان مرا بخشش ودرگذر از من بفضل وکرم خود یااکرم الاکرمین
بعد ازان دست بسوئے آسمان برداشت ومیگفت الٰهی اگر اطاعت تو کردم
بعلم ومعرفت خود پس تراست شکر ومنت برمن واگر عصیان تو کردم پس تراست

حجت و ثابت است حجت تو بر من رحم کن و ببخشا بر حال ما و درگذر از گناهان ما و محروم
مدار مرا از دیدن جد خود که برگزیده و حبیب تست محمد مصطفی در بهشت بعد از ان
چند شعر دیگر بزبان آورد و فرمود الہٰی دنیا خوش نیست مگر بذکر تو و عقبی
خوش نیست مگر بعفو تو و روزها خوش نیست مگر بعبادت تو و شبها خوش نیست
مگر بمناجات تو و مردمان خوش نیستند مگر بمحبت تو و جنت خوش نیست مگر بعفو تو
و دنیا و عقبی برای تست و حسنات و اعمال صالحه بندگان نفع نمیکند ترا و سیئات
و عصیان ایشان ضرر نمیکند ترا پس بده مرا انچه نفع نمی کند ترا و ان حسنات و اعمال
صالحه است و درگذر از من و مواخذه مکن از چیزیکه ضرر نمیکند ترا و ان سیئات
و اعمال قبیحه است بعد از ان چند شعر دیگر خوند باین مضمون ای بار خدا توشه راه
اندک است و باین اندک توشه مسافت بعید و راه دراز را چگونه طی خواهم کرد
پس برای کمی توشه بگریم یا برائی درازی راه گریه کنم سخت حیران و عاجز ام
و گنهگار و اعمال قبیحه دارم و نیست در خلق احدی که گناه کرده باشد مانند من اگر
بسوزی مرا به آتش پس کجاست امید رحمت از تو غریب عاجزم مقترسم
بگناهان خود و شکایت از ورد خود میکنم بتو پس زود راحت بمن رسان چنین
مناجات میکرد تا بیهوشی بر آنحضرت غالب شد و بر روی افتاد پس نزدیک
وی آمدم دیدم که حضرت زین العابدین است سر مبارکش در کنار گرفتم و به
احوال وی مرا بسیار گریه آمد و قطره از اشک من بر روی مبارکش افتاد پس بهوش آمد

آ دو چشم را وا فرمود و گفت کیست که مرا باز داشت از یاد مولای من عرض کردم که اصمعی ام ای سید من ای مولای من اینچه گریه و زاری و آه و ناله و بیقراری ست شما از اهلبیت نبوت و معدن رسالت هستید و در حق شما حق تعالے آیۂ تطهیر فرستاد پس آنحضرت برخواست و گفت ای اصمعی هیهات هیهات حقتعالے پیدا کرد جنت برای مطیعان و عابدان اگرچه غلام حبشی باشد و پیدا کرد دوزخ را برای گنهگاران و عاصیان اگرچه آزاد قریشی و باد شاه هاشمی باشد آیا نشنیدۂ آیۂ قرآن که وقت دمیدن صور هیچ نسب باقی نمی ماند و کسی را نمی پرسد و کسیکه گران خواهد آمد میزان اعمال صالحه او همون رستگاری خواهد یافت اصمعی میگوید باز مشغول بمناجات گشت و من آنحضرت را بر آنحالت گذاشتیم و تاب نیاوردم هذا ما فی تفسیر سورۂ یوسف النفرالی

فصل در بیان آنکه آنحضرت جمال و جلال و صولت و سطوت بالکمال داشت

هر که نظر بر چهرۂ مبارک می افتاد بجز اعزاز و احترام و عزت و اکرام چاره نمی دید چنانچه روزی هشام ابن عبد الملک بن مروان که از خلفای امیه بود در ایام خلافت پدر خود به حج رفت و در طواف خانۂ کعبه بود هر چند خواست که حجر اسود را استلام نماید بواسطہ ازدحام طایفان میسرش نشد بجای بنشست و مردم را نظاره میکرد ناگاه حضرت امام زین العابدین علی بن الحسین علیه السلام با روی مقمر و جمال منور و جامۂ معطر درآمدند و بطواف خانہ کعبه اشتغال نمودند چون بحجر اسود رسیدند همه مردمان تعظیم نمودند و بیکطرف

شدند حجر اسود را خالی کرده دادند تا تقبیل حجر اسود کرد یکی از اعیان شام که همراه هشام بود پرسید کہ این چه کس است تو کہ امیر المؤمنین بودی ترا بحجر اسود راه ندادند و انجوان خوبرو کہ آمد جملہ مردم از حجر یکسو شدند هشام گفت من اورا نمی شناسم از بیم آنکہ مبادا اهل شام بوی رغبت نمایند و تولی بوی کنند فرزدق شاعر آنجا حاضر بود گفت من اورا می شناسم و در بدیہہ این انشا کرد پس هشام بغضب آمد و فرزدق را بزندان فرستاد و همین را باینہمہ حالیکہ گذشتہ صاحب سلسلة الذہب بنظم آورده

قصیده

پور عبد الملک بنام هشام | در حرم بود با اهالی شام
می زدند از طواف کعبه قدم | لیک از ازدحام اهل حرم
استلام حجر ندادش دست | بهر نظاره گوشهٔ بنشست
ناگهان نخبهٔ نبی و ولی | زین عباد بن حسین علی
در کسای بها و حلهٔ نور | بر حریم حرم فگند عبور
هر طرف میگذشت بهر طواف | در صف خلق میفتاد شگاف
ز قدم بهر استلام حجر | گشت خالی ز خلق راه گذر
شامی کرد از هشام سوال | کیست با این چنین جمال و جلال
از جهالت در و تعلل کرد | در شناسائیش تجاهل کرد
گفت نشناسمش ندانم کیست | مدنی یا یمانی یا مکی است

بود فراسش آن سخنور نادر | بود در جمع شامیان حاضر
گفت من می شناسمش نیکو | زو چه پرسی بسوی من کن رو
آنکس است این که مکه و بطحا | زمزم و بو قبیس و خیف منا
حرم و حل و بیت و رکن و حطیم | ناودان و مقام ابراهیم
مروه مسعی صفا حجر عرفات | طیبه و کوفه کربلا و فرات
هر یک آمد بقدر آن عارف | بر علو مقام او واقف
قرة العین سید الشهداست | زهره شاخ دوحه زهراست
میوه باغ احمد مختار | لاله راغ حیدر کرار
چو کند جای در میان قریش | رود از فخر بر زبان قریش
که بدین سرور ستوده شیم | منتهی نهایت رسید فضل و کرم
نور دیده عزت است منزل او | حامل دولت است محمل او
از چنین عز و دولت ظاهر | هم عرب هم عجم بود قاصر
جد او را به مسند تمکین | خاتم الانبیاست نقش نگین
لایح از روی او فروغ هدا | فایح از خوی او شمیم وفا
طالعش آفتاب روز افروز | روشنائی فزای ظلمت سوز
جد او مصدر هدایت خلق | از چنین مصدر او شده مشتق
از حیا نا پسش پسندیده | که گشاید بروی کس دیده

خلق ازو نیز دیده خوابانند / گز مهابت نگاه نتوانند

نیست بے سبقت تبسم او / خلق را طاقت تکلم او

در عجم در عرب بود مشهور / گو ندانش معقل و مغرور

همه عالم گرفت پرتو خور / گر ضریری ندید زانچه ضرر

شد بلند آفتاب بر افلاک / بوم اگر زان نیافت بهره چه باک

بر نکو سیرتان و بدکاران / دست او ابر موهبت باران

فیض او ابر بر همه عالم / گر بریزد نے نگردد کم

هست زان معشر بلند آئین / که گذشتند ز اوج علیین

حب ایشان دلیل صدق و وفاق / بغض ایشان دلیل کفر و نفاق

قرب شان مایهٔ علو و جلال / بعد شان مایهٔ عتو و ضلال

گر شمارند اهل تقوی را / طالبان رضاے مولی را

اندران قوم مقتدا باشند / وندران خیل پیشوا باشند

گر بپرسد ز آسمان بالفرض / سایلی من خیار اهل الارض

بر زبان کواکب و انجم / هیچ لفظی نیاید الا هم

هم غیوث الندا اذا وهبوا / هم لیوث الثری اذا نهبوا

ذکر شان سابق است در افواه / بر همه خلق بعد ذکر آله

سرهر نامه را رواج فزاے / نام ایشانست بعد نام خداے

ختم هر نظم و نثر را الحق	باشد از این نام شان رونق
چون هشام آن قصیدهٔ غرّا	که فرزدق همی نمود انشا
کرد ز آغاز تا به آخر گوش	خونش اندر رگ غضب زد جوش
بر فرزدق گرفت حالی دق	همچو بر مرغ خوشنوا عقعق
ساخت در چشم شامیان خوارش	حبس فرمود بهر انکارش
اگرش چشم راست بین بودی	راست کردار و راست دین بودی
دست بیداد و ظلم نگشادی	جای آن حبس خلعتش دادی
ای بسا راست بین که شد بیدل	از حسد چشم او شده احول
آنکه احول بود ز اوّل کار	چون شود جانش از حسد بیزار
آفت دیدهٔ حسد رمد است	رمد دیدهٔ خرد حسد است
از حسد دیدهٔ خرد شد کور	وز رمد دیدهٔ حسد بی نور
جان حاسد ز داغ غم فرسود	واز غم آسوده خاطر محسود
دائما از طبیعت فاسد	بر خدا معترض بود حاسد
که چنان مال یا منال چرا	مر فلان را همی دهد [illegible]
گر بد او هم [illegible] خوشدل	کاش ز و نیز سازدش زائل
حسد المرء یاکل الحسنات	وان اعتماد [illegible] سنوات
نکشد از سر شر [illegible]	آن ضرر کز حسد کشد مردم

آن حسد خاصه که اهل نفس و هوا — می برند از گزیدگان خدا
جائی ایشان مقر قرب و وصال — جائے آنان جحیم بعد و ضلال
ز آسمان مه سپهر دهر پرتو — بر زمین سگ همی کند عوعو
ز آسمان خور همی درخشد فاش — بر زمین کور شود خفاش
قصهٔ مدح بو فراسش رسید — چون بدان شاه حق شناس رسید
از درم بهر آن نکو کردار — کرد حالی روان ده و دو هزار
بو فراسش آن درم نگرو قبول — گفت مقصود من خدا و رسول
بود از آن مدح نے نوال و عطا — زانکه بر شد بهشت راز خطا
همه جا از برائے هر کسے — کرده ام صرف در مدیح و هجا
یافتم بوسه این مدیح عیان — بهر کفارهٔ چنان سخنان
قلته خالصا لوجه الله — لا لان استفیض ما اعطاه
قال زین العباد و العباد — ما نود به عوض لا نرتاد
زانکه ما اهل بیت احسانیم — هرچه دادیم باز نستانیم
ابر جودیم بر نشیب و فراز — قطره از ما بما نگردد باز
آفتابیم بر سپهر علا — نفتد عکس ما گر سوی ما
چون فرزدق بآن وفا و کرم — گشت بینا قبول کرد درم
از برائی خدائے بود رسول — هرچه آمد از و پے رد چه قبول

این نه رفض است محض ایمان است	رسم معروف اهل عرفان است
رفض گر هست حبّ آل نبیؐ	رفض فرض است بزد کی و غبی

فصل در بیان علم و حلم وجود و سخاء آن حضرت واو در کشف حقایق و حل دقائق و نطق عبارت بکمال فصاحت و بلاغت مشهور و معروف است

زهری از ثقات و عدول اعلم علما محدثان ست میگوید که ندیدم هیچ یکی را در اولاد قریش بهتر از علی بن الحسین و او افضل از همه بود فی فضل الخطاب كان زين العابدين ثقة مامونا كثر الحديث عاليا رفيعا و اجمعوا على جلالته بر جلالت قدر و فور علم و کمال آنحضرت در همه چیز اتفاق است و ابیاتے که از ان حضرت منقول است دلالت میکند بر اختصاص او بعلوم خاصه

شعر

انی لاکتم من علمی جواهره	کیلا یری الحق ذو جهل فیفتنا
وقد تقدم فی هذا ابو حسن	الی الحسین و وصی قبله الحسنا
ورب جوهر علم لو ابوح به	لقیل انت ممن تعبد الوثنا
ولاستحل رجال مسلمون دمی	یرون اقبح ما یاتونه حسنا

و روایت کرده اند از آنحضرت بسیار محدثان مثل ابو سلمه بن عبد الرحمن و یحیی انصاری و الزهری ابو الزناد و زید بن اسلم و ابیه ابو جعفر محمد الباقر

وغیرہم وگفت ابوبکر بن شیبہ اصح الاسانید کلہا روی الزہری عن علی بن الحسین عن ابیہ عن علی وہرگاہ کہ درسفر میشد خود را پوشیدہ میداشت وانظہار نسب شریف از کسی نمیکرد عرض کردند کہ یا ابن رسول اللہ باعث این چیست فرمود نمیخواہم کہ باظہار نسب رسولخدا مالی بگیرم کہ آنرا خود بمردمان میدہم وہر کس را کہ چیزی عطا فرمود خفیہ میداد وبکسی اظہار نمی فرمود وبا وجود احتیاج ہیچ برای خود نمیداشت وہمہ را درراہ خدا صرف مینمود در روزیکہ وفات یافت معلوم شد کہ قوت صدخانہ اہل مدینہ از طرف آنجناب مقرر بود وہمہ پنہا میرسانید وبعد وفات دیدند کہ در پشت مبارک پینہا است زہری آنجا حاضر بود وگفت بمن رسیدہ است کہ آنحضرت آب میکشید برای کسانیکہ ضعیف وناتوان بودند وبرپشت خود بارکردہ میرسانید واین پینہا ازان بار است وہرگاہ براہ میرفت ہیچ طرف ملتفت نمیشد وبدن جسم شریف وعنصر لطیف از کثرت عبادت وشدت طاعت نحیف ولاغر گشتہ کہ بجز روح اعظم ہیچ باقی نبود روزی پسرش حضرت امام محمد باقر عرض کرد تا کجا نوبت خواہد رسید فرمود آیا تو جواب خواہی داد بہ پروردگار من ہر قدر کہ در راہ خدا مرا رنجی ومحنتی ومشقتی وذلتی رسد محبوب تر است نزد من از دنیا وما فیہا

ابیات

ہرکہ او در عشق یابد زندگی	کار او پیوستہ باشد بندگی

ذوق یابد هر کسی در طاعتی	لاجرم بشکیبد از وی ساعتی
هر که از دیدار برخوردار شد	این چنان در چشم وی مردار شد

واز کلمات طیّبات اوست اقرب ما یکون العبد من غضب الله اذا غضب نزدیک میشود بنده از خشم خدا وقتیکه خود در خشم می آید و فرمود ان صدقة السر یطفی غضب الرب یعنی مخفی دادن صدقه فرو می برد خشم خدا را از وی پرسیده شد که سعید ترین کیست فرمود اذا رضی لم یحمل رضاه علی الباطل واذا سخط لم یخرجه سخطه عن الحق یعنی سعید آنست که چون راضی بود بر باطل راضی نبود و چون بخشم آید از حق بیرون نرود بیت

بی مرد است آن از روی تحقیق	اگر خشم آیدش باطل نگوید

ومن کلامه العافیة ملک خفی ومن کلامه قنوطک اعظم من ذنبک ناامیدی از رحمت خدا بزرگ تر است از گناه هر چند گنهگار باشد ناامید از رحمت خدا ارحم الراحمین نشود انه هو الغفور الرحیم

از چنین محسن نشاید ناامید	دست در فتراک آن رحمت زنید
ناامیدی را خدا گردن زده است	چون گنه ماننده طاعت آمده است

و روایت ست که فرمود یقول الله عز وجل اذا عصانی من عرفنی سلطت علیه من خلقی من لا یعرفنی حق تعالی فرمود هر که از خلق من که مرا شناسد نافرمانی من کند مسلط میکنم بران کسی را که نمی شناسد مرا و حاصل آن که تمکین [illegible]

رب العالمین بعید و بیجاست و از انجمله آنست که شخصی تهمت و بهتان بحضرت بست که آنحضرت ازان پاک و بری بود در جوابش فرمود که اگر هستم من چنانکه میگوئی پس استغفار میکنم بجناب کبریا جل و علا و اگر نیستم چنانکه گفتی ببخشد ترا خدا پس برخواست آنشخص و بوسه بر جبین مبارکش داد و معذرت خواست و گفت مادر و پدر من فدائی تو باد نیستی تو چنانچه من گفتم تو پاک و منزه و مقدس هستی ازانکه بزبان آوردم از من درگذر و عفو فرما فرمود ببخشد ترا خدا پس گفت آنمرد اعلم الله حیث یجعل رسالته خدا داناست هر جا که بیجا میگرداند رسالت و نبوت خود را فی الواقع خاندان عالیشان آنحضرت قابل رسالت و نبوت و ولایت و کرامت است روزی مردی از اشقیا در حق اباء کرام آنحضرت سخنی ناسزا گفت فرمود اگر ایشان این چنین بودند مقتضا از ایشان درگذرد و الا نه از تو درگذرد نظم

تیغ حلم از تیغ آهن تیزتر	بل ز صد لشکر ظفر انگیزتر
صبر جمله انبیا با منکران	کرده شان خاص حق صاحبقران
کز شیطان است تعجیل و شتاب	لطف رحمن است صبر و احتساب

و چون حسین بن علی را با فرزندانش در کربلا شهید ساختند و بجز حضرت زین العابدین کسی باقی نماند و او بیمار بود ایشانرا با زنان و طفلان بر اشتران برهنه سوار کرده بدمشق پیش یزید پلید بردند آوردند که یکی گفت کیف اصبحتم

یا علی و یا اهلبیت الرحمة قال اصبحنا من قومنا بمنزلة قوم موسی علیه السلام من آل فرعون یذبحون ابنائنا و یستحیون نسائنا فلا ندری صباحنا من مسائنا و هذا حقیقة بلائنا مردی عرض کرد چگونه بامداد کردی ای علی بن الحسین علیه السلام و ای اهلبیت حضرت علیهم السلام فرمود بامداد ما از جفا و ظلم قوم خود مانند بامداد قوم موسی علیه السلام است از بلای قوم فرعون که فرزندان ما را کشتند و زنان را برده کردند با مداد نمی‌شناسیم و نه شبانگاه را اینست حقیقت ما و ما خدا را شکر ما میگوئیم بر نعمتها و صبر میکنیم بر بلاها

نظم

چون محک آمد بلا و بیم جان	زان پدید آمد شجاع از هر جبان
که بلا سے دوست تعلیم شماست	علم او بالای تدبیر شماست

فصل در بیان کشف و کرامات آنحضرت علیه السلام که مانند معجزات حضرت سید کائنات است صلی الله علیه و آله

از آنجمله آنست که زهری نقل کرده که عبدالملک بن مروان حکم کرد که حضرت زین العابدین علیه السلام را زنجیر کنند و بشام برند و جماعت بسیار بر آن حضرت علیه السلام موکل کرده بود من رفتم و سعی بسیار کردم و از ایشان رخصت گرفتم که آنحضرت را سلام کنم چون بخدمت آنحضرت رسیدم دیدم که پای مبارک آنحضرت را به زنجیر ها بستند و غل بر گردن آنحضرت انداخته اند از

ز مشاهدهٔ آن حال بسیار گریستم و گفتم کاش بجای تو می بودم و تو سالم می بودی
حضرت فرمود که تو می پنداری که اینها بر من گرانی میکند اگر خواهم می توانم
از خود دفع کرد و لیکن میخواهم که باشد مرا خوف الهی بخاطر من بیاید پس
دستها و پاهای از زنجیرها بیرون آورد که اگر خواهم چنین می توانم کرد
و باز دستها و پاهای خود را در غل و زنجیر داخل کرد و فرمود که دو منزل
بیشتر با ایشان نخواهم رفتن بعد از چهار روز دیدم که موکلان آن حضرت
برگشته اند و در مدینه بتفحص آنحضرت می گشتند من رفتم و حقیقت حال را از ایشان
سوال کردم گفتند کار این مرد بسیار غریب است ما او را تمام شب بیدار
بودیم و حراست می نمودیم و چون صبح شد در محمل نظر کردیم غیر از غل
و زنجیر چیزی در محمل ندیدیم زهری گفت که من بعد از آن رفتم نزد عبدالملک
او از من سوال کرد حال آنحضرت را من این واقعه را با او نقل کردم عبدالملک
گفت در همان روز که پاسبانان ما او را یافتند نزد من آمد و گفت مرا
با تو چه کار است از آنحضرت علیه السلام خوفی بر من مستولی شد که [illegible]
نسبت باو اراده کنم پس گفتم اگر خواهی نزد من باش تا ترا گرامی دارم
گفت من نمی خواهم و بیرون رفت و دیگر او را ندیدم من گفتم که علی بن
الحسین علیه السلام چنان نیست که تو گمان کرده او اراده و در خاطر ندارد
و پیوسته مشغول عبادت پروردگار خود است عبدالملک گفت نیکو شغلی است

شغل او وخوشا حال او وخوشا شغل وزهری هرگاه که علی بن الحسین را یاد
یاد میکرد بسیاری گریست ومیگفت که زین العابدین است و از انجمله
که روزی جوقی از عصافیر گرد وی میگشتند و بانگ میکردند فرمود ای جابر
هیچ میدانی که این عصافیر چه می گویند گفتند نه گفت تقدیس پروردگار
خود می کنند وقوت امروز خود می طلبند و از انجمله آنست که در میان شب سائلی
میگفت این الزاهدون فی الدنیا واین الراغبون فی الاخرة و از جانب بقیع
هاتفی آواز داد که او را می شنیدند و وی را نمی دیدند که ان علی بن الحسین است
و از انجمله آنست که روزی با جمعی از اولاد و موالی وغیر ایشان به صحرا
تشریف برد و برای چاشت سفره نهادند آهوئی آمد و نزدیک آنحضرت
ایستاد حضرت فرمود من علی ابن الحسین ابن علی بن ابی طالب ام و مادر من
فاطمه بنت رسول خدا است بیا و با ما چاشت بخور آن آهو خورد و باز یکسو
رفت بعضی از حضار مجلس عرض کرد که باز بخوان پس باز کلمهٔ اول فرمود آهو
آمد و خوردن آغاز نمود من له المولی فله الکل و از انجمله آنست که روزی
ناقه در راه کاهلی میکرد و نمیرفت وی را بخوابانیدن و عصا بنمود و گفت تیز
برو و اگرنه ترا باین تازیانه و عصا بزنم آن شتر تیز رفتن گرفت و بعد از آن
کاهلی نکرد و از انجمله آنست که روزی با اصحاب خود در صحرا نشسته بود ناگاه
آهوئی آمد و حضور آنحضرت ایستاد و دست خود بر زمین می زد و بانگ میکرد

حضار مجلس عرض کردند یا ابن رسول الله این آهو چه میگوید فرمود می گوید که
فلان قریشی دیروز بچه مرا گرفته است و من از دیروز شیر به وی نداده‌ام
در دل بعضی حاضران انکاری آمد آنحضرت کسی را فرستاد تا آن قریشی را
آورد فرمود که این آهو از تو شکایت می کند که بچه وی را گرفتی و از آنوقت
وی را شیر نداده اکنون از من درخواست می کند که بچه وی را باز دهی تا شیر
دهد بتو باز گرداند آن قریشی بچه وی را حاضر کرده داد و وی را شیر داد
پس آنحضرت علیه السلام از آن قریشی درخواست تا بچه را به مادرش داد
و آن آهو با بچه خود روان شد و بانگی میکرد عرض کردند یا ابن رسول الله
علیه السلام چه میگوید فرمود شما را دعا خیر میکند جزاکم الله و از آنجمله آنست
که عبد الملک بن مروان بحجاج نوشت که از قتل بنی عبد المطلب دست بردار که
آل ابو سفیان در وی مبالغه نمودند مدت ملک ایشان منقطع شد و آن نوشته
پنهان بحجاج فرستاد بر علی بن الحسین علیه السلام منکشف گشت بعبد الملک نوشت
فلان روز فلان ساعت مکتوبی چنین چنین بحجاج نوشتی رسول خدا صلعم مرا
خبر داد که پسندیده خدا افتاده و ملک ترا ثبات داد و آن نوشته را
به غلامی داد و بر راحله خود سوار کرده بسوی عبد الملک فرستاد چون
عبد الملک تاریخ آنرا موقوت کتابت خود یافت دانست که آن حق است
بسیار خوش شد و بر راحله آنقدر درهم که طاقت داشت بار کرده فرستاد

وازانجمله آنست که در طواف دست زنی و مردی بر حجر اسود چسپید هر چند
جهد کردند از انجا باز نشد مردم گفتند که دستهای ایشان را می باید برید ناگاه
آنحضرت علیه السلام در انجا رسید و دست مبارک خود بر ایشان مالید دستهای
ایشان کشاده شدند و رفتند وازانجمله آنست که بعد از شهادت حضرت امام حسین
علیه السلام محمد بن الحنفیه پیش علی ابن الحسین آمده گفت من عم توام و از تو بزرگ تر
ام و بامامت سزاوار ترام سلاح رسول خدا بمن بده آن حضرت فرمود ای عم
از خدا تعالی بترس و دعوی آنچه حق تو نیست مکن دیگر بار محمد بن الحنفیه مبالغه کرد
فرمود ای عم بیا تا پیش حاکمی رویم که میان ما و شما حکم کند گفت آن حاکم کیست فرمود
حجر الاسود و هر دو پیش وی آمدند فرمود ای عم سخن گو پس سخن گفت هیچ جواب
نیامد آن حضرت دست بدعا برداشت و خدای تعالی را باسما عظام بخواند و طلب
آنکرد که حجر الاسود را بسخن در آورد پس روی بحجر الاسود کرد و گفت بحق آن
خدائی که مواثیق بندگان خود را در تو نهاده است ما را خبر کن که امامت و
وصایت بعد از حسین بن علی علیه السلام حق کیست حجر الاسود بجنبید چنانچه
نزدیک بود که از جای خود بیفتد و بزبان عربی فصیح گفت که ای محمد مسلم دار
که امامت و وصایت بعد از حسین بن علی حق علی ابن الحسین است و مناقبه و
کراماته کثیرة شهیرة وهذه نبذة یسیرة هذا فی شواهد النبوة

فصل در بیان وفات آنحضرت

در شبی که وفات می کردند فرزند خود امام محمد باقر را فرمود ای پسر برای
من آب وضو بیار آنحضرت آب آورد فرمود آب دیگر بیار که درین آب موشی
مرده و آن شب تاریک بود چراغ آوردند موشی دران مرده بود پس
آب دیگر آورد و وضو ساخت و فرمود ای فرزند امشب وعده من رسیده است
و آنچه وصیت مذکور خاطر داشت بحضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود فی فصل الخطاب
توفی زین العابدین علیه السلام بالمدینة سنة اربع وتسعین وکان یقال لها سنة الفقهاء لکثرة من مات فیها منهم
وقیل توفی فی سنة خمس وتسعین وهو ابن ثمان وخمسین سنة دفن بالبقیع فی القبر الذی فیه عمه الحسن
بن علی ثم دفن هذا القبر ابنه محمد الباقر وابن ابنه جعفر الصادق وهو الان فی القبة التی فیها
قبر العباس بن عبد المطلب ووفات آنحضرت علیه السلام شهر دهم محرم الحرام سنه نود وچهار
ونزد بعضی نود و پنج بود ونزد امامیه اثنا عشریه در روز وفات آنحضرت
علیه السلام خلاف بسیار بعضی گفته اند هیژدهم محرم سال نود و چهار هجری
واقع شده و شیخ طوسی در بیست و پنجم محرم این سال ذکر کرده است و بعضی نود و پنج
گفته و کلینی این مذهب اختیار کرده وابن شهر آشوب گفته که وفات آنحضرت
علیه السلام در روز شنبه یازدهم یا دوازدهم محرم از سال نود و پنج از هجرت
واقع شد و کفعمی در بیست و دویم محرم این سال ذکر کرده است و در مدت عمر شریف
آن حضرت علیه السلام نیز خلاف است اکثر پنجاه و هفت سال گفته اند و کلینی
بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت علی

ابن الحسین علیہما السلام را در وقت وفات پنجاه و ہفت سال عمر بود و وفات
آنحضرت علیہ السلام در سال نود و پنج ہجری واقع شد و بعد از امام حسین علیہ السلام
سی و پنج سال زندگانی کرد و در کشف الغمہ از آنحضرت روایت کرده است
کہ عمر شریف آنحضرت پنجاه و ہشت سال بود و بعضی پنجاه و نہ سال نیز گفتہ اند
ہکذا فی جلاء العیون ہذا ما قالوا و اولاد امجاد آنحضرت یازده پسر و نہ دختر از
دختران سہ دختر فاطمہ و سکینہ و خدیجہ صاحب اولاد بودند و اسامی پسران
آنحضرت ابو جعفر محمد بن علی الباقر علیہ السلام و زید و عبد اللہ و عمر و الحسین
ہو الاصغر و علی از این شش پسر اولاد باقیمانده و الحسن و الحسین الاکبر و القاسم
و سلیمان و عبد الرحمن و از اولاد امام حسین علیہ السلام روز کربلا بجز
حضرت علی الاصغر زین العابدین باقی نمانده حق سبحانہ تعالی از صلب
ایشان اولاد امجاد بیرون آورده شرق و غرب از سادات عظام مملو
ساخت و یزید پلید کہ اولاد کثیر داشت منقطع حقیقی نامی و نشانی از و
نگذاشت و اللہ اصدق القائلین وعده خود را کہ از پیغمبر خدا صلی اللہ
علیہ و آلہ در سورهٔ کوثر فرموده بود بجا آورد انا اعطیناک الکوثر یعنی ترا
من اولاد کثیره بی‌نظیر در دنیا و خیر کثیر و حوض کوثر در عقبی عطا فرمودیم ان
شانئک ہو الابتر یعنی دشمن تو دم بریده و منقطع النسل است اللہم احشرنا
فی زمرة محبی آل سید المرسلین و ارزقنا شفاعتہم فی القیام تحت لوائہم یوم الدین آمین

باب الخامس

فی امام الاولیاء و مقتدی العلماء حجت اہل معاملت برہان ارباب مشاہدہ گلدستہ حدیقہ مصطفی و برگزیدہ نسل علی مرتضی ابو جعفر محمد بن علی القریشی الہاشمی المدنی الملقب بالباقر علیہ السلام وی امام پنجم است از ائمہ اثنا عشر علیہم السلام اسم شریفش محمد وجہ لقب وی بہ باقر برائے مہارت و توسع وی در علوم و کشف حقایق و دقائق و لطائف و اشارات و رموزات و خفیات کتاب اللہ و رسولہ بود و ہو امام جلیل رفیع مجمع علی جلالتہ و معدود فی فقہاء المدینہ

فصل

ولادت آنحضرت در مدینہ روز جمعہ سوم ماہ صفر سنہ سبع و خمسین من الہجرۃ پیش از شہادت حضرت امام حسین علیہ السلام بسہ سال است و مادر وے فاطمہ بنت الحسن ابن علی کہ او را ام عبد اللہ نیز گفتند و آنحضرت نجیب الطرفین بود و نسب بزرگوارش با امام حسن علیہ السلام و امام حسین علیہ السلام ہر دو میرسید و اول علوی کہ از دو علوی بہم رسید آن حضرت علیہ السلام بود لہذا اولاد آنحضرت را حسنی و حسینی میگویند و نیز علمائی امامیہ در ولادت آنحضرت اختلاف است شیخ طوسی و ابن شہر آشوب و دیگران روایت کردہ اند کہ ولادت شریف آنحضرت در روز جمعہ یا سہ شنبہ غرہ ماہ رجب واقع شد و بعضی سوم ماہ صفر نیز گفتہ و در مدینہ مشرفہ در سال پنجاہ و ہفت از ہجرۃ متولد شد کذا فی جلاء العیون

و در بعضی کتب آمده که غره رجب بوده است و باین قائل شده شیخ طبرسی و ابن شهرآشوب
وغیر آنها هذا ما قالوا و کنیت آنحضرت ابو عبد الله و ابو جعفر و القاب آنحضرت باقر
و شاکر و هادی و مشهورترین القاب بود و رسولخدا صلی الله علیه و آله باین لقب
او را ملقب ساخت روایت است از جابر بن عبد الله گفت که فرمود رسولخدا
روزی یوشک ان تبقی حتی تلقی ولدا من الحسین یقال محمد یبقر علم الدین بقرا
فاذا لقیته فاقراه منی السلام یعنی قریب است که در خواهی یافت ای جابر یکی
از فرزندان مرا که از اولاد امام حسین علیه السلام خواهد بود که لقبش باقر است
و علم را می شگافد برای مردم شگافتنی پس سلام ما باو برسان و از آنحضرت
منقولست که بر جابر در آمدم و بر وی سلام کردم در وقتی که نابینا شده بود
جواب سلام من داد و گفت تو کیستی گفتم من محمد بن علی بن الحسین ام گفت پیش بیا
ای فرزند رسولخدا پیش آمدم دست مرا ببوسید پس میل کرد تا پای مرا ببوسد
من پا را کشیدم گفت رسولخدا ترا سلام گفته است من گفتم و علی رسول الله السلام
و رحمة الله و برکاته پس گفتم این چون بوده است جابر گفت روزی با رسولخدا
صلی الله علیه و آله و سلم بودم مرا گفت ای جابر شاید تو بمانی تا آن وقتیکه ملاقات کنی
با یکی از فرزندان من که وی را محمد ابن علی الحسین علیه السلام گویند خدای تعالی
وی را نور و حکمت خواهد داد وی را سلام از من برسان و در بعضی روایت چنین آمده
که رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود ای جابر بقای تو بعد از ملاقات او اندکی خواهد بود

روایت است که درین چہار روز جابر وفات یافت ابو اسحق وعطا ابن ابی رباح وعمر ابن دینا والاعرج والزہری وخلائق کثیر از علما وکبار تابعین از آنحضرت روایت حدیث کردند وبخاری ومسلم احادیث از آنحضرت علیہ السلام آوردند واز کلمات طیبات اوست من دخل قلبہ خالص دین اللہ عز وجل شغلہ عما سواہ ہر کہ درآید در دل وی دین خدا بخلوص واعتقاد کامل باز میدارد اورا از ما سوی اللہ ودیگر خدا بچیزی دیگر التفات نمی کند شعر میگریزد ضدہا از ضدہا شب گریزد چون برافروزد ضیا وفرمود آنحضرت انا اہل التقوی ایسر اہل الدنیا مؤونۃ واکثرہم معونۃ ان نسیت ذکروک وان ذکرت اعانوک اسبابیست کار تقوی دارد زہد وفلاح کہ از وی یابند عالم فلاح چونکہ تقوی بست دو دست ہوا حق کشاید ہر دو دست عقل را چون اخس محکوم تو شد پس خرد سالار محمود تو شد در تفسیر قول خدای عز وجل فمن یکفر بالطاغوت ویؤمن باللہ فرمود کل من یشغلک عن مطالعۃ الحق فہو طاغوتک یعنی ہر چیزی کہ باز دارد ترا از مشاہدۂ حق آن بت راہ تست شعر ہر کسی کو غافل از حق یکزمان است در آن دم کافر است اما نہان است وفرمود سلاح اللئام قبح الکلام سلاح لئیمان درشتی وزبان درازی وبدخلقی است وفرمود ایاک والکسل والضجر انہما مفتاح کل شی ای بپرہیز واز خود دور ار سستی وکاہلی وناخوشی ودلتنگی کہ اینہا کلید ہمہ بدیہا ہستند ودر دفع حدیث کثیر ونہایت بسیار است فصل کشف وکرامات آنحضرت بحدیست کہ در سلسلہ تحریر در آید لیکن قطرہ از بحری می آید دیکی از ثقات گوید کہ روزی با آنحضرت علیہ السلام برادر ہشام ابن عبد الملک گفتیم

وقتیکه بنائی آن میکردند حضرت فرمود این خانه خراب خواهد شد و خاک این را
از اینجا نقل خواهند کرد و سنگهای این بنائی ظاهر خواهد شد من از این سخن
تعجب کردم و گفتم که وارث هشام را که تواند خراب کرد چون هشام مرد ولید بن هشام
امر کرد که آن خانه را بکنند پس خراب کردند و خاک آنرا بیرون بردند و سنگهای
بنا نمایان شدند و آنچه حضرت فرموده بود بظهور پیوست و از انجمله آنست که روزی
در حق برادر خود زید بن علی الحسین فرمود واللہ که این در کوفه خروج کند و وی را
بردار کشند بعد چندی آنچه فرموده بود ظاهر گشت و از انجمله آنست که بحضرت
امام جعفر صادق علیه السلام خبر داد که برادر تو عبد اللہ زود باشد که دعوی
امامت کند و مردم را با خود خواند بگذار عمر او کوتاه خواهد بود حضرت امام جعفر صادق
علیه السلام می فرماید که عبد اللہ دعوی امامت با من کرد و چندان نزیست چنانکه
پدر بزرگوار گفته بود و از انجمله آنست که فیض ابن مطر با راده سوال جواز نماز نافله
بر محمل بخدمت شریف رفت چون در آمد پیش از آنکه سخن گوید حضرت فرمود کان رسول اللہ
یصلی علی راحلته حیث توجهت به و از انجمله آنست که افاضه علوم بر عالم جن می فرمود
و ایشان بخدمت فیضدرجت میرسیدند و از حلال و حرام می پرسیدند یکی از عدول
می گوید که اجازت خواستیم که بر ابو جعفر محمد بن علی الحسین علیه السلام در آئیم مردمان
گفتند که تعجیل مکن نزد او جماعتی اند از اخوان که مشغول بهدایت ایشان است
بعد از ان دیدم که دوازده مرد از نزد آنحضرت علیه السلام بیرون آمدند قباهای تنگ در بر

رموز ها در پاسلام کرده و گذشتند بعد از آن من بجناب او رفتم و عرض کردم
که این جماعت که از پیش تو بیرون آمدند ایشانرا می شناسیم فرمود که این برادران
شما اند از جن عرض کردم ایشان بر آنحضرت علیه السلام ظاهر میشوند فرمود آری
همچنانکه شما می آیید و از حلال و حرام می پرسید ایشان هم می آیند و مسائل دینیه
می کنند و از انجمله آنست که شخصی به درخانهٔ آنحضرت علیه السلام رفت و در رکوفت
کنیزکی بیرون آمد آن شخص دست خود بر پستانش زد و گفت که به مولای خود خبر ما
برسان آنحضرت علیه السلام از درون خانه آواز داد درون درآی مادر بباد
ترا عرض کرد که من بآن کنیز بدی نمیدیده بودم فرمود راست میگوئی اگر شما
گمان برید که این دیوارها پیش ابصار ما حاجب اند چنانچه پیش ابصار شما پس میان
ما و شما چه فرق باشد زنهار بار دیگر اینچنین نکنی و از انجمله آنست که جابر ابلیه
روزی بجناب حضرت آمد فرمود چرا ابرهم آمدی عرض کرد که سفیدی بر سر
پیدا شده که خاطر مرا مشغول میدارد حضرت فرمود بمن نمای بوی مو دست
مبارک خود بر مو مالید سفیدی غائب شد و سیاهی مو واگشت آئینه بوی داد نه
دید که موی وی سیاه شده است و از انجمله آنست که ابوبصیر که بصری و مکفوف بود
روزی بخدمت حضرت آمد و عرض کرد که شما ذریت پیغمبر اید حضرت فرمود آری
گفت پیغمبر صلعم وارث همه پیغمبران است حضرت فرمود آرے علوم ایشانرا میراث
گرفته است ابو بصیر گفت شما نیز میراث گرفتید علم پیغمبر را فرمود آری ابو بصیر گفت

شمارا قدرت هست که مرده را زنده کنید و کور مادرزاد و ابرص را صبر اگرد انید
از کوری و برص و خبر کنید مردم را آنچه در خانهای خود میخورند و ذخیره می نهند فرمود
آری باذن الله تعالی بعد از ان آنحضرت با ابوبصیر گفت که پیش بنشین پس ابوبصیر
پیش آنحضرت نشست دست مبارک خود را بر روئی او فرود آورد و فی الحال چشم او
بینا گشت چنانکه کوه و دشت و زمین و آسمان را بچشم خود دید بعد از ان دست مبارک
بر روئش مالید بحال خود بازگشت حضرت فرمود از این دو حال کدام را میخواهی
آنکه چشم تو بینا باشد و حساب تو بر خدا تعالی باشد یا آنکه چشم تو نابینا باشد
و بیحساب در بهشت روی ابوبصیر عرض کرد نابینا باشم و بیحساب به بهشت در آیم

ابیات

اکمه و ابرص چه باشد مرده نیز	زنده گردد از فسون آن عزیز
هیچ نکشد نفس را جز ظل پیر	دامن ان نفس کش را سخت گیر

و از آنجمله آنست که راوی میگوید که قریب پنجاه تن در خدمت حضرت بودیم ناگاه
شخصی از کوفه در آمد صرفه او آن بود که دانه خرما را فروختی روی به آنحضرت علیه السلام
کرد و گفت که فلان کس در کوفه چنین گمان دارد که با تو فرشته ایست که کافر را
از مومن و محبان و دوستان ترا از اعدائی تو جدا میسازد و ترا بان شناسا
می گرداند حضرت از وی پرسید که حرفه تو چیست گفت گندم می فروشم فرمود دروغ
میگوئی گفت گاه گاهی جو هم می فروشم فرمود چنین نیست بلکه حرفت تو آنست که دانه خرما میفروشی

آن شخص گفت کہ ترا باین کہ خبر کرد فرمود کہ فرشتہ ایست ربانی کہ مرا شناسا میکرداند
بدوست من و عدو من و تو نخواهی مرد مگر بفلان علت راوی میگوید کہ یکدفعہ باز گشتم
واز احوال آن شخص پرسیدم گفتند کہ او در شب بہمان علت مرده کہ حضرت فرموده بودند
واز انجملہ آنست کہ یکی از ثقات میگوید کہ درمیان مکہ و مدینہ بودم ناگاه شکلی نمود کہ گاهی
ظاهر میشد و گاهی پنهان چون نزدیک رسیدم دیدم کہ کودکی است هفت سالہ یا
هشت سالہ بر من سلام گفت جواب دادم بعد ازان گفتم از کجا مے آئی گفت
از جانب خدا گفتم کجا میروی گفت بسوی خدا گفتم چہ توشہ داری گفت تقوی
گفتم کیستی تو گفت مردی عربی قریشی هاشمی علوی ام بعد ازان بیتی خواند کہ مضمونش
اینست کہ من ساقی کوثر ام و بوارد آن حوض کوثر توشہ میدهم هر کس اکنعمت از من
رسید فلاح و رستگاری یافت و کسیکہ از نعمت ما محروم گشت بنا امیدی بد گرفتار گردید
و فرمود کہ من علی ابن الحسین ام راوی گوید چون باز نگریستم ویرا ندیدم نمیدانم
کہ بآسمان بالا شد یا بزمین فرو رفت واز انجملہ آنست کہ روزی بر اشتر سوار بود ناگاه
گرگے از بالای کوه فرود آمد تا نزدیک آنحضرت رسید آن حضرت اشتر خود را نگاهداشت
گرگ دست پیش زین اشتر نهاد و با آنحضرت سخن گفت وان حضرت گوش میکرد پس
بگرگ فرمود برو و رخصت شو چنان کردم کہ میخواستی گرگ برفت و بحاضران
فرمود میدانید کہ چہ می گفت عرض کردند کہ اللہ و رسولہ و ابن رسولہ اعلم فرمود کہ
گرگ گفت جفت مرا درین کوه درد زه سخت گرفتہ است دعا کن تا خدا ویرا خلاصی دہد

هیچ تن را از نسل من بر دوست تو مسلط نگرداند من گفتم که من دعا کردم
واز آنجمله آنست که روزی شخصی از آنحضرت پرسید که حق المؤمن علی الله و گفت
آن شخص که آنحضرت روی خود را از من بگردانید و سه بار تکرار از آن سوال کردم
بار سیوم گفت حق مومن بر خدا تعالی آنست که اگر آن نخله را گوید که بیا بیا پیر چون
دران نخله که اشارت بان کرد نظر کردم دیدم که در حرکت آمد تا بیاید بسوی وی
آنحضرت اشارت کرد که بجای خود قرار گیر که باین سخن آمدن ترا نخواستم واز آنجمله آنست
که داؤد بن سلیمان و منصور دوانقی بخدمت آنحضرت علیه السلام آمدند داؤد
پیش آنحضرت آمد و دوانقی جائی دیگر نشست آنحضرت فرمود دوانقی چون پیش ما
نیامد داؤد معذرت گفت آنحضرت فرمود که عنقریب دوانقی والی امر خلق شود
و عمر دراز یابد و چندان کنوز جمع کند که پیش از وی کسی نکرده باشد داؤد برخاست
واینرا با دوانقی گفت دوانقی پیش آنحضرت آمده عرض کرد مرا هیچ از آمدن پیش تو
باز نداشت مگر تعظیم و اجلال تو پرسید که آن چه سخن بود که داؤد گفت فرمود
راست است و چنان خواهد شد دیگر پرسید که مدت ملک ما بیشتر باشد یا مدت
ملک بنی امیه فرمود مدت ملک شما درازتر باشد و هر آئینه بگیرند ملک را کودکان
شما و بآن بازی کنند چنانکه با گوی کنند از پدران من این چنین بمن رسیده است
چون ملک بدوانقی رسید از فرموده حضرت تعجب کردند واز آنجمله آنست که شخصی
برو رسید آنحضرت آمد و وی را دستوری نداد و دیگران را دستوری داد و

آن شخص اندوهگین بخانه خود باز رفت و تمام شب متفکر ماند و خوابش نیامد و با خود گفت اگر بجماعت مرجیه باز گردم ایشان چنین میگویند و اگر بقدریه بروم ایشان چنین میگویند و اگر بحروریه چنین و اگر بزیدیه چنین و سخن هیچ یک بی فسادی نیست درین فکر بود تا بانگ نماز بامداد گفتند ناگاه آواز آمد که کسی در میکوبد گفتم کیست گفت رسول محمد بن علی بن الحسین ام آن شخص بیرون رفت رسول گفت که ترا محمد بن علی بن الحسین علیه السلام میخواند اجابت کن آن شخص جامه پوشید و بخدمت آنحضرت رفت چون بر آنحضرت در آمد فرمود ای فلان نه بمرجیه باز گرد و نه بقدریه و نه بزیدیه و نه بحروریه بیا بازگرد و در طریق

ما بیان شعر

سایهٔ شاهان طلب هر دم شتاب   تا شوی زان سایه بهتر ز آفتاب

و در شواهد النبوة وغیره کتب روایات معتبر بسیار در کشف و کرامات آن فرزند سید ابرار منقول است و طالب صادق را اینقدر کافیست

فصل در بیان وفات آنحضرت

روزی بحضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود از مدت عمر من پنجاه و هشت سال مانده است حضرت امام جعفر صادق می فرماید چون آنحضرت علیه السلام وفات یافت حساب کردیم پنجاه سال شده بود بی زیادت و نقصان چنانچه فرموده بود آنحضرت رحمن ..... آنحضرت به امام جعفر صادق وصیت فرمود که چون بمیرم تو مرا غسل ده چرا که امام را جز امام غسل ندهد و دیگر آنچه وصایائی لائق حال و منصب وی بود فرمود و وفات

آنحضرت علیه السلام در مدینه منوره سنه یکصد و چهار هجری و بقول یحیی بن معین سنه
یکصد و شانزده و بقول واقدی هفتاد و سه و در تاریخ بخاری از حضرت امام
جعفر صادق علیه السلام روایت کرده که عمر شریف پنجاه و هشت و نزد بعضی پنجاه و هفت
و در بقیع در قبری که در آن پدر و عم وی حسن مجتبی است مدفون گشت و نزد علمای
امامیه هم اختلاف است و مشهور آنست که وفات آنحضرت در سال صد و چهاردهم
هجری بود و بعضی صد و هفتدهم و بعضی صد و شانزدهم نیز گفته اند و ماه
وفات آنحضرت را ذیحجه گفته و بعضی ماه ربیع الآخر و شیخ شهید و دیگران گفته اند
که وفات آنحضرت در روز دوشنبه پانزدهم ذیحجه بود و مشهور آنست که عمر شریف
آنحضرت در وقت وفات پنجاه و هفت سال بود و با جد خود حضرت امام حسین
علیه السلام چهار سال ماند و با پدر خود سی و چهار سال و مدت ایام امامت آن حضرت
نوزده سال بود و بعضی مدت حیات آنحضرت را پنجاه و هشت سال نیز گفته اند
و در کشف الغمه از محمد بن سنان روایت کرده است که ولادت آن حضرت
پیش از شهادت حضرت امام حسین علیه السلام به سه سال شده بود و در وقت
وفات پنجاه و هشت سال عمر داشت و وفات آنحضرت در سال صد و چهاردهم
هجری بود و با پدر خود علی ابن الحسین سی و پنج سال و دو ماه کم ماند و بعد از وفات
پدر بزرگوار خود نوزده سال زندگانی کرد و کلینی بسند معتبر از حضرت امام
جعفر صادق علیه السلام روایت کرده است که وفات آنحضرت علیه السلام در

در سال صد و چهارده بود و سن شریف آنحضرت پنجاه و هفت سال بود و مدت امامت آن حضرت نوزده سال و دو ماه بود و ابن بابویه و دیگران ذکر کرده‌اند که شهادت آنحضرت به امر ابراهیم بن ولید واقع شد و آنحضرت را مسموم گردانید و بعضی هشام بن عبد الملک را نیز گفته‌اند و به روایت قطب راوندی شهادت آنحضرت صلواة الله علی نبینا و علیه بامر عبد الملک بود مخالف اقوال مشهوره و تواریخ مضبوطه و شاید از ان روایت هشام افتاده باشد و قبر مقدس آنحضرت صلواة الله علی نبینا و علیه باتفاق در بقیع است و در پهلوی پدر و جد بزرگوار خود حضرت امام حسن علیه السلام و کلینی بسند معتبر روایت کرده است که چون حضرت امام محمد باقر بدار بقا رحلت فرمود حضرت امام جعفر صادق هر شب می فرمود که چراغ می افروختند دران حجره که آنحضرت علیه السلام دران حجره وفات یافته بود هکذا فی جلاء العیون و در بعضی کتب ایشان آورده که وفات آنحضرت در ماه ربیع الاول و نزد بعضی ربیع الثانی و حدیث ابی نصر فی الجملة این دو قول میکند زیرا که بنا بر مشهور دانستی که وفات حضرت امام زین العابدین علیه السلام خارج از ماه محرم نبود و پس انقضای دو ماه لا محاله آخر ربیع الاول خواهد بود

والله اعلم بالصواب هذا ما قالوا

باب ششم

در احوال قبلهٔ ارباب شریعت و کعبهٔ اصحاب طریقت کشاف اسرار معرفت مبین اشارهٔ حقیقت

وفرین بسند امامت در بیان امور رفائق ابوعبدالله جعفر بن محمد الصادق علیه السلام

فصل

ولادت آنحضرت علیه السلام در مدینه منوره سنه هشتاد و سه هجری بود و نزد بعضی در روز دوشنبه هفدهم ربیع الاول و ادام فروه بنت القاسم بن محمد بن ابی بکر و مادر ام فروه اسماء بنت عبدالرحمن بن ابی بکر و لذلک قال الصادق لقد ولدنی ابوبکر مرتین و کنیت آنحضرت ابوعبدالله و قیل ابواسمعیل و القاب اشهر الصادق بصدقه فی مقاله و نزد علمای امامیه اختلاف است در ولادت آنحضرت موافق مشهور در سال هشتاد و سه هجری بود و بعضی سال هشتاد و شش نیز گفته اند و بعضی هشتاد گفته و اشهر آنست که در هفدهم ماه ربیع الاول بود و غره ماه رجب نیز گفته اند و روز ولادت را جمعه و بعضی دوشنبه گفته و اسم مبارک آنحضرت جعفر بود و کنیت او ابوعبدالله و القاب آنحضرت صابر و فاضل و طاهر و صادق بود و مشهورترین القاب آنحضرت صادق است و آنحضرت میانه بالا و افروخته رو و سفید بدن و کشیده بینی و موهای او سیاه جعد بود و بر خد و روی ایشان خال سیاهی بود و در بعضی کتب آورده که ولادت آنجناب بر اتفاق کلینی و شیخ در سنه ثلث و ثمانین از هجرت بود و اشهر آنست که هفدهم ماه ربیع الاول بود و بعضی غره رجب گفته اند هذا ما قالوا و اتفاق کردند بر جلالت قدر و امامت و عظمت و کثرت علوم و دقت کلام آنحضرت بمرتبه رسیده بود که حقایق علوم که بر قلب منور ایشان افاضه فرموده از درک آن افهام فحول علما

عاجز گشت و جفر و جامعه که آن به بنو عبد المومن در مغرب به وراثت رسیده اما از کلام آنحضرت است و کتاب جفر مشهور و معروف مشتمل بر علوم و اسرار ایشان است و آنحضرت علیه الصلوة والسلام فرمود علمنا غابر و مزبور و نکت فی القلوب و نقر فی الاستماع وان عندنا الجفر الاحمر والجفر الابیض و مصحف فاطمه وان عندنا الجامعة فیها جمیع ما یحتاج الناس الیه و رسوال کردند از تفسیر این کلام فرمود علم غابر علم چیزهاست که در زمان مستقبل خواهد شد و علم مزبور علم چیزها که در زمان ماضی گذشتند واما النکت فی القلوب فهو الالهام یعنی نکت چیزیست که از جانب خدا بر قلوب ما قاء بعض میشود اما النقر فی الاستماع کلام ملائکه است که با خود میکنند آنرا من می شنوم اگرچه اشخاص آنرا نمی بینیم اما والجفر الاحمر ظرفیست که دران سلاح رسول خدا است و بیرون نخواهد آمد تا که ظهور خواهد کرد امام زمان از آل محمد حضرت امام مهدی علیه السلام است اما والجفر الابیض ظرفیست که دران توریت موسی و انجیل عیسی و زبور داود و دیگر صحائف پیغمبران است واما مصحف فاطمه علیها السلام پس دران مرقوم است جمیع حوادث و اسامی کسانیکه مالک ملک خواهند گردید تا روز قیامت واما الجامع کتابیست که طول آن هفتاد ذراع است که آنرا رسول خدا صلی الله علیه وآله املا فرمود و علی ابن ابی طالب علیه السلام بدست خود نوشته قسم بخدا که دران است جمیع ما یحتاج الیه الناس الی یوم القیمة و هیچ چیز را فرو نگذاشته هذا فی شواهد النبوة و در شرح مواقف آورده که الجفر والجامع کتابان لعلی ابن ابیطالب علیه السلام و از بعضی ثقات منقولست که آنحضرت علیه السلام فرمود سلونی قبل

ان تفقدونی فانہ لایجدکم احد بعدی بمثل حدیثی یعنی سوال کنید از من پیش
ازانکہ گم کنید مرا در ہر چیزے کہ خواہید بدرستی نخواہید یافت کسی را بعد از ین
کہ سخن گوید باشما چیزیکہ من بشما میگویم این علوم با اہلبیت رسالت است علیہ السلام

شعر

اسم ہر چیزے تو از دانا شنو	سر رمز علم الاسما شنو

و از کلمات طیبات اوست من عرف اللہ اعرض عمن سواہ یعنی عارف خدا
معرض بود از غیر او و منقطع از اسباب و از خلق گشتہ و بحق پیوستہ
غیر حق را در دلش آن مقدار نباشد کہ باو التفات کند **ابیات**

آنکس کہ ترا شناخت جان را چہ کند	فرزند و عیال و خانمان را چہ کند
دیوانہ کنی ہر دو جہانش بخشی	دیوانہ تو ہر دو جہان را چہ کند

و فرمود لا یصح العبادۃ الا بتوبتہ فقدم علی العبادۃ التوبتہ التائبون العابدون
یعنی عبادت جز بتوبہ راست نیاید و خدا سبحانہ مقدم کرد توبہ را بر عبادت
توبہ بدایت مقامات ہست و عبودیت نہایت مقامات ہست و او سبحانہ تعالی
ذکر عصیان کرد و امر بتوبہ فرمود قال توبوا الی اللہ جمیعا و رسول خدا را بعبودیت
یاد کرد و فرمود فاوحی الی عبدہ ما اوحی **ابیات**

توبہ کن مردانہ سر آور بره	کہ فمن یعمل بمثقال یره
در فسون نفس کم شو غرہ	کافتاب حق نپوشد ذره

عمر ئے تو بہ ہمہ جان کند نست — مرگ حاضر غائب از حق ماندن است
گر سیہ کردی تو نامہ عمر خویش — توبہ کن زانہا کہ کردستی ز پیش
عمر اگر بگذشت بیخش این دم است — آب توبہ اش دہ اگر او بی نم است
ہیچ عمرت را بدہ آب حیات — تا درخت عمر گردد با ثبات
جملہ ماضیہا از و نیکو شوند — زہر پارینہ از و گردد چو قند
سیئات را مبدل کرد حق — تا ہمہ طاعت شود زوما سبق
زندگی مقصود بہر بندگیست — زندگی بے بندگی شرمندگیست
گر تو خواہی خضر و دل زندگی — بندگی کن بندگی کن بندگی
بندہ باش و بندگی کن روز و شب — کاین بود خوشنودی درگاہ رب

داؤد طائی روزی بخدمت آن حضرت آمد عرض کرد یا ابن رسول اللہ مرا پندہ دہ کہ دلم سیاہ شدہ است فرمود ای ابا سلیمان تو زاہد زمانہ خویشی ترا بہ پند من چہ حاجت باشد عرض کرد ای فرزند رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ حق تعالی شمارا از ہمہ خلائق فضل کردہ پند دادن بر شما واجب است آنحضرت فرمود ای ابا سلیمان من از آن می ترسم کہ بقیامت جد من اندر من آویزد و دست در من زند کہ چرا حق متابعت من بجا نیاوردی این کار بنسب صحیح قوی نیست این کار بمعاملہ شایستہ حضرت حق است و این کار بمعاملت خوبست اندر حضرت حق سبحانہ تعالی داؤد بسیار گریست وگفت ای بار خدایا آنکہ معجون طینت وی از آب نبوت است

وترکیب طبیعت وی از اصول برهان ومحبت جدش رسول خدا ومادرش بتول زهرا
وپدرش علی مرتضی بدین حیرانی است که وداد که باشد که بمعاملت خود شنعه شود
روزی سفیان ثوری بخدمت حضرت آمد وصیت خواست وعرض کرد که وصیتی
فرماکه آنرا نگاهدارم شاید که خدا تعالی آن وصیت را در حق من نافع گرداند
حضرت فرمود ای سفیان لا مروة لکذوب یعنی نیست مروة مرد دروغگو را ولا راحة
لحسود یعنی نیست راحت مر حاسد را ولا سودد لسئ الخلق نیست سرداری بدخلق را
ولا اخوة للملوک ونیست برادری وقرابت مر سلاطین وامرا را سفیان عرض کرد
زیاده ازین فرما فرمود ای سفیان کف عن محارم الله تکن عابدا باز دار خود را
از منهیات خدای تعالی تا بشوی عابد وارض بما قسم الله لک تکن غنیا یعنی
راضی شو بچیزیکه خدا در قسمت تو کرده تا غنی شوی واحسن جوار من جاورک تکن
مسلما با همسایگان نیکوئی کن تا مسلمان شوی ولا تصحب الفاجر فیعلمک فی فجوره
با فاسق منشین که غالب آید بر تو در بدکاری وبتو سرایت کند زشت کرداریش

بیت

صحبت صالح ترا صالح کند صحبت طالح ترا طالح کند

وشاور فی امرک الذین یخشون طاعة الله عز وجل یعنی مشاورت کن در کارهای خود
با مردانیکه طاعت خدا بنیکی واخلاص بخشوع ونیاز میکنند بعد ازان سفیان
عرض کرد که زیاده ازین فرما حضرت فرمود من اراد عزا بلا عشیرة ومهابة بلا سلطان

فلیخرج من ذل المعصیۃ الی عز الطاعۃ کسیکہ عزت بخواہد بغیر برادران وخویشان
وصولت خواہد بغیر سلطنت و مددگاران پس باید کہ از خواری نافرمانی
خدا خود را بیرون آرد و بسوی عزت طاعت و بندگی خدا رجوع کند باز سفیان
عرض کرد کہ زیادہ ازین بگو حضرت فرمود من یصاحب صاحب سوء لا یسلم
ومن یدخل مدخل السوء یتہم ومن لا یملک لسانہ یندم یعنی کسیکہ مصاحبت کند
صاحب بدی را سلامت نماند از بدی وکسیکہ در آید در مقام بد البتہ متہم
شود وکسیکہ زبانش در اختیار نباشد پشیمانی گردد قال الشیخ عبد الرحمن سلمی
رحمہ اللہ فی کتاب تاریخ مشایخ الصوفیہ فی اول حرف الجیم جعفر بن محمد الصادق
کنیتہ ابو عبد اللہ لہ الاخلاق العالیۃ والفتوۃ الظاہرۃ وشان فی فہم القران
ان صح عنہ حسن حکی عنہ انہ قال کل معرفۃ لا یقارنہا دوام مراقبۃ اللہ عز وجل
وخوف تسلیط فہو نزۃ وکل محنۃ لا یقارنہا دوام الموافقۃ فذلک غرور واستدراج
آنحضرت فرمود ہر معرفتی کہ باد دوام مراقبہ ومشاہدہ وترس حق سبحانہ نباشد
پس آن ظلم وضلالت وغوایت وجہالت است وہر محنتی کہ با موافقت محبوب
وامتثال امروے بنود پس آن محنت غرور ودروغ وفتور است مردے
ازان حضرت سوال کرد کہ فتوت چیست فرمود لیست بالفسق والفجور لکن
الفتوۃ طعام مصنوع ونایل مبذول وبشر مقبول وعفاف واذی مکفوف
یعنی نیست کرم وبزرگی بفسق وفجور بلکہ طعام دادن بمردمان وعطا ونوال

در راه خدا وخوش خلقی وتبسم در روی مردم وبازماندن از جور وجفا واذیت خلق خدا وفرمود من انس بالله عزوجل توحش عن الناس ومن انس بغیر الله سبحانه نهبه الوسواس یعنی کسیکه انسیت گرفت بخدای عزوجل وحشت بهم رسانید از مردمان ورمید از مخالطت ایشان وکسیکه باغیر خدا مانوس گشت از خود برده او را وساوس شیطان واز آنحضرت عجایب وغرائب علوم که از حد عقل وقیاس بیرون است نقل میکنند خصوصًا اولیا الله همه متمسک باحادیث آنحضرت اند وابایزید بسطامی که مشهور بسلطان العارفین است سقائی درگاه ومستفیض از روحانیة آنحضرت بود وآنحضرت مدتی در مدینه منوره افاضه علوم احادیث بر طالبان فرمود وبعد ازان منصور بعراق تشریف آورده افاضه علوم دینی فرمود ودر مسند ابن حنیفه روایت کرده که ابوحنیفه گفت که روزی منصور دوانقی بمن گفته فرستاد که ابوعبدالله جعفر صادق علیه السلام در علم فقاهت مشهور گشته وبسیار مردمان باو رجوع می آرند پس ترا باید که مسائل مشکله که جواب آنها متعذر باشد برای جعفر صادق بیار واز وی در مجلس من سوال کن ابوحنیفه میگوید که من در خانهٔ منصور دوانقی رفتم ودیدم که او بر کرسی نشسته است وبدست راست او حضرت امام جعفر صادق علیه السلام نشسته هرگاه که نظر من بران حضرت علیه السلام افتاد موئها بر اندام من برخواست وهیبتی در دل من پیدا آمد پس منصور دست مرا گرفت ونشاند بعد از ان التفات نمود بامام جعفر صادق علیه السلام کرد وگفت ای ابوعبدالله این ابوحنیفه است حضرت فرمود بلی من میشناسم

اورا بعد ازان منصور گفت سوال کن ای ابو حنیفه ازان مسائل که در دل داری پس چهل مسئله بخدمت حضرت عرض کرد همه را جواب شافی فرمود ابو حنیفه گفت که من ایچنین اعلم الناس وافقه در وقت خود ندیدم و در شرح مثنوی ابوالفتاح وغیره کتب اهل سلوک بنظر آمده که ابو حنیفه بعد تکمیل علوم ظاهری برای تحصیل علوم باطنی دو سال دیگر در خدمت آن حضرت ماند و علوم باطنی حاصل کرد و گفت لولا السنتان لهلک النعمان اگر این دو سال نمی بودند ابو حنیفه هلاک میشد و در بعضی کتب شجره بیعت ابو حنیفه منسوب بآنحضرت یافته شد والله اعلم بالصواب روایت کرد از وی یحیی بن سعید الانصاری و ابو حنیفه و ابن جریح و مالک و محمد بن اسحق و پسر وی موسی بن جعفر و سفیان ثوری و سفیان بن عینه و شعبه و یحیی بن سعید القطان و بسیاری از علما روایت احادیث ازان حضرت می آرند و سلاسل همه اولیاء الله منسوب بآن مقتدای اهل صفا و پیشوای ائمه هدی است

فصل در بیان کشف و کرامات آنحضرت ع

کراماتش نهایت ندارد و از تبیین آن زبان قاصر است و از تحریر شرح آن قلم عاجز لکن تیمناً و تبرکاً از بسیار اندکی و از هزاران هزار یکی به نگارش می آید و سالک را شد را کفایت میکند از انجمله آنست ابن جوزی در کتاب صفة الصفوة باسناد خود از لیث ابن سعد روایت کرده که وی گفته که در موسم حج در مکه بودم و بعد گذاردن نماز دیگر ببالای کوه ابو قبیس رفتم دیدم که مردی نشسته دعا میکند که گفت یارب یارب

چندانکه نفس وی منقطع شد پس گفت یا الله یا الله چندانکه نفس وی منقطع شد پس گفت یا حی یا حی تا نفس وی منقطع شد پس گفت یا رحیم یا رحیم یا ارحم الراحمین تا نفس وی منقطع شد هفت بار چنین کرد پس گفت اللهم انی اشتهی العنب وان بردی قد اخلقا ای بار خدایا من خواهش انگور دارم و بر دستی هر دو چادر من کهنه گشته هنوز دعای خود تمام نکرده بود که دیدم سله پر انگور و دو برد نو آنجا نهاده و آن وقت بر روی زمین انگور نبود چون خواست که ازان انگور بخورد گفتم من شریک توام فرمود بچه سبب گفتم زیراکه تو دعا کردی و من آمین گفتم فرمود که پیش آی و هیچ ذخیره مکن پس مرا از انگور داد که دانه نداشت و هرگز مثل آن نخورده بودم چندان خوردم که سیر شدم و هیچ ازان سله کم نشد بعد ازان فرمود هر کدام ازین دو برد را که میخواهی بگیر گفتم بآن حاجت ندارم فرمود که پنهان شو تا آنرا پوشم پنهان شدم یکی را آزار ساخت و یکی را رداء آن دو برد کهنه را که ور بر داشت بدست گرفت و روان شد من نیز براثر وی روان شدم مسعی رسید مردی وی را پیش آمد و عرض کرد اکسنی کساک الله یا ابن رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم آن دو برد کهنه را بوی داد و ازان مرد پرسیدم کاین کیست گفت این جعفر بن محمد بن علی ست بعد ازان از نظر من غائب شد هر چند طلبیدم نیافتم

ابیات

اگر او از آسمان باران دهد	هم تواند که ز رحمت نار اند هد
رزق از وی جو مجو از زید و عمر	مستی از وی جو مجو از بنگ و خمر

منعمی زو خواه نے از گنج و مال ‌‌— نصرت از دی خواه فی از عم و خال

سر کا ول پاک شد از اعتدال — آن دعایش میرود تا ذو الجلال

پس بفیض اجابت ای محتاج زود — تا بجوشد از کرم دریائی جود

و از انجمله آنست که داود بن عبد الله بن عباس یکی از موالی آنحضرت علیه السلام را کشت و اموال وی را گرفت حضرت بر وی در آمد در حالیکه رادی خود را بر زمین میکشید و فرمود مولائی مرا کشتی و مال وی را گرفتی و الله که دعائی بد خواهم کرد داود بر سبیل استهزا گفت مرا از دعائی خود می ترسانی آنحضرت بخانهٔ خود باز گشت و همه شب بیدار بود و در نماز چون وقت سحر شد شنیدند که بر داود دعا بد کرد ساعتی

بر نیامد که وی را بکشتند ابیات

ای زننده بیگناهان از جفا — در قفائی خود سے بینی جزا

مر ضعیفان را تو ئے خصمی مدان — از نبی اذا جار نصر الله بخوان

گر تو پیلی خصم تو از تو رمید — تک جز اطیر اً ابابیلت رسید

گر ضعیفی در زمین خواهد امان — غلغل افتد در سپاه آسمان

گر بنالد آسمان گریان شود — ور بگیرد چرخ یارب خوان شود

تا دل مرد خدا نامد بدرد — هیچ قومی را خدا رسوا نکرد

و از انجمله آنست که راوی میگوید با جماعتی پیش آنحضرت علیه السلام رفتم و آنجماعت از آنحضرت سوال کرد که خدا تعالے ابراهیم علیه السلام را گفت خذ اربعة

من الطیر فصرهن الیک و آن مرغان از یک جنس بودند یا از اجناس مختلفه حضرت فرمود
میخواهید که مثل آنرا بشما بنمائیم گفتند آری حضرت فرمود ای طاؤس فی الحال طاوسی
حاضر شد پس فرمود ای غراب فی الحال زاغی حاضر شد پس فرمود آنحضرت ای
باز فی الحال بازی حاضر شد پس فرمود ای کبوتر کبوتری حاضر شد پس فرمود
تا همه را بکشتند و ریزه ریزه کردند و بایکدیگر آمیختند و سرهای ایشان را
نگاه داشتند بعد از ان فرمود ای طاوس و دیدند گوشت و استخوانها و پرها
طاوس از دیگران جدا شده به سر خود پیوستند و بدن وی درست شد و زنده
گشت و بآن مرغ باقی هم همین معامله کرد و همه زنده شدند **بیت**

همین که اسرافیل وقتند اولیا مرده را از ایشان حیات است و نما

و از آنجمله آنست که جماعتی نقل میکنند روزی با آنحضرت بجهت سیر رفتیم در زیر خرما خشک
فرود آمدیم آنحضرت لب می جنبانید و چیزی میخواند که فهم آن نمیکردیم ناگاه
روی بان خرما بن کرد و فرمود ما را اطعام کن از آنچه خدای تعالی در تو ودیعت
نهاده است از برای بندگان آنجماعه دیدند که آن خرما بن بسوی آنحضرت
علیه السلام میل کرد با خوشه ها پر از خرما های تر آویخته حضرت آنجماعه را فرمود
پیش آئید و بسم الله بگوئید و بخورید همه خوردند و آن جماعه میگویند که هرگز
از ان شیرین تر و خوشتر گاهی نخورده بودیم اعرابی آنجا حاضر بود گفت هرگز
اینچنین سحر که امروز دیدم گاهی ندیدم حضرت فرمود که ما وارثان پیغمبرانیم

در میان ما سحر نباشد دعا می کنم و خدا اجابت میکند اگر خواهی بر تو دعا کنم تا خدا ترا مسخ
کند و سگی گردانند اعرابی از جهل گفت دعا کن دعا کرد فی الحال سگ گردید پس و بخانه خود
نهاد حضرت بیکی از حاضران فرمود که عقب وی رو آنکس رفت دید که آن سگ پیش اهل و
عیال خود رفت دم می جنباند و آنها عصا برداشتند و ویرا از پیش خود براندند آنکس
بازگشت و بخدمت حضرت عرض نمود آن سگ نیز بخدمت آمده در خاک می غلطید آب
از چشمهای وی میرفت پس آنحضرت رحم فرمود دعا کرد بصورت خود بازگشت فرمود
ای اعرابی آنچه گفته بودم ایمان آوردی گفت آری هزار بار ایمان آوردم از آنجمله آنکه
منصور خلیفه عباسی آنحضرت را طلبید و ربیع را گفت که او را حاضر ساز چون ربیع ویرا
حاضر کرد منصور گفت چند بحیله فتنه می انگیزی و میخواهی که خون مسلمانان بریزی اگر
امروز ترا نکشم خدا مرا بکشد حضرت فرمود من هیچ نکرده ام و نخواسته ام اگر
بتو رسیده باشد دروغ است و از زبان دروغگوی رسیده است منصور گفت
از فلان این سخن رسیده است و آنکس را حاضر کرد و گفت تو خود شنیدی این سخن
از آنحضرت علیه السلام آنکس گفت آری منصور گفت سوگند می توانی خورد گفت
بلی پس آغاز سوگند کرد و بالله الذی لا اله الا هو عالم الغیب والشهادت آن حضرت
علیه السلام فرمود ای منصور او را سوگندی میدهم گفت تو سوگند ده آنحضرت علیه السلام
بآن شخص فرمود بگو برائت من حول الله و قوته والتجات الی حولی و قوتی لقد فعل کذا
و کذا جعفر و قال کذا و کذا جعفر آن شخص اندکی امتناع نمود و آخر سوگند خورد و بمرد خوردن

سوگند در مجلس منقباد و بمرد منصور گفت پائی وی را بکشید و از مجلس بدر ربیع میگوید

که حضرت صادق صلوٰة الله علی نبینا و علیه بر منصور در آمد لب خود می جنبانید و غضب

منصور فرو نشست تا وی را نزدیک خود نشاند و از وی خوشنود شد چون از پیش وی

بیرون آمد از وی پرسیدم که این مرد خشمناک تر از همه کس بود بر تو چون در آمدی

لب می جنبانیدی چه میخواندی دیدم که غضب وی فرو نشست فرمود دعائی جد خود

حسین بن علی میخواندم که یا عُدّتی عند شدتی و یا غوثی عند کربتی احرسنی بعینک التی

لا تنام واکنفی برکنک الذی لا یرام ربیع گوید که این دعا را یاد کردم هرگز شدتی

پیش نیامد مگر این دعا را خواندم و از آن شدت فرج یافتم و هم ربیع گوید که بحضرت

صادق گفتم که چرا نگذاشتی تا آن شخص سوگند خوردن را تمام کند و وی را سوگند دیگر

دادی فرمود چون بنده خدایتعالی را بیگانگی و بزرگواری یاد کند با وی حلم میورزد

و تاخیر در عقوبت وی می کند وی را سوگند دادم بانچه شنیدی خدای تعالی وی را

زود گرفت و از انجمله آنست که روزی منصور با حاجب خود گفت وقتیکه جعفر ابن

محمد علیه السلام بر من در آید پیش از آنکه بمن رسد وی را بکش آنحضرت علیه السلام در آمد

و پیش منصور نشست حاجب را طلبید آمد و دید که آنحضرت علیه السلام نشسته است

چون آنحضرت رفت از حاجب گفت ترا چه فرموده بودم حاجب سوگند خورد که

من وی را ندیدم مگر پیش تو نشسته معلوم نشد که کدام آمد و رفت و از آنجمله آنست

که یکی از مقربان منصور گوید که روزی پیش وی در آمدم و وی را متفکر یافتم گفتم چیست

نقلست گفت ای فلان جمعی کثیر را از علویان فانی ساختم و پیشوای ایشان را
گذاشتم گفتم آن کیست گفت جعفر بن محمد علیه السلام گفتم وی مردیست مشغول بعبادت
خدا و اصلا تفکر بدنیا ندارد گفت من دانستم که تو اعتقاد امامت وی داری من
سوگند خورده ام که بشب در نیابم تا خاطر خود را از وی فارغ نسازم سیاف را
بخواند و گفت چون جعفر ابن محمد حاضر شود هرگاه که من دست بر سر خود نهم باید که وی را
قتل کنی پس گفت تا صادق را حاضر کنند در وقت آمدن بوی پیوستم دیدم که لب
می جنبانید ندانستم که چه میگوید لیکن قصر منصور را دیدم که بجنبش در آمد چون کشتی
از تلاطم امواج بحر و منصور را دیدم سر و پای برهنه و لرزه بر اندامهای وی
افتاده باستقبال آنحضرت علیه السلام کرد و بازوی آنحضرت را گرفته بر مسند خود نشاند
و گفت یا ابن رسول الله باعث آمدن چه بود فرمود مرا خواندی آمدم گفت حاجتی
داری بخواه حضرت فرمود حاجت من آنست که مرا نخوانی تا من هر وقتی که خواهم
باختیار خود حاضر شوم آنگاه برخاست چون بیرون رفت منصور جامهٔ خواب طلبید
و تا نیم شب بخسپید و نماز از وی فوت شد چون بیدار گشت مقرب خود را خواند
و گفت در آن وقت که جعفر بن محمد حاضر شد اژدهائی را دیدم که یک لب وی
بر زمین و یک بر بالای قصر من بود و بزبان فصیح بمن گفت که مرا خدا تعالی
فرستاده است که اگر بصادق گزندی رسانی ترا و قصر ترا فرو میبرم حال برمن
متغیر شد چنانکه دیدی مقرب منصور گفت این سحر است منصور گفت مگو که سحر است این

خاصیت اسم اعظم است که برسول خدا صلی الله علیه و آله آمده بود هر چه میخواست چنان
میشد و از انجمله آنست که چون زید را کشتند و بر دار کشیدند حکم ابن عباس کلبی این
دو بیت گفت شعر

صلبنا لکم زیدا علی جذع نخلة	ولم نر مهدیا علی الجذع یصلب
وقستم بعثمان علیا سفاهة	وعثمان خیر من علی و اطیب

چون این دو بیت بآنحضرت رسید دست بدعا برداشت و فرمود اللهم ان کان
عبدک کاذبا فسلط علیه کلبک بنی امیه ویرا بکوفه فرستادند شیر ویرا در راه بدرید
چون این خبر بآنحضرت رسید در سجده درافتاد و گفت الحمد لله الذی انجز لنا ما وعدنا
هذا فی شواهد النبوة وغیره

فصل در بیان وفات آنحضرت علیه السلام

فی فصل الخطاب قال عمر بن المقدام کنت اذا نظرت الی جعفر بن محمد علمت انه من
سلالة النبیین ولد سنه ثمانین بالمدینه وتوفی بها فی شوال سنه ثمان و اربعین و مائة
وهو ابن ثمان وستین سنة و دفن بالبقیع فی قبر فیه ابوه وجده وعم جده و با اکرم
بذلک القبر و بان اجمع من الاشراف الکرام و وفات آنحضرت علیه السلام در مدینه منوره
بود روز دوشنبه پانزدهم رجب سنه یکصد و چهل و هشت و در بقیع در قبر که
پدر او امام محمد باقر علیه السلام و جد وی حضرت امام زین العابدین علیه السلام و عم
جد وی امام حسن علیه السلام مدفون هستند مدفون گشت پس قبر آنحضرت علیه السلام

عجیب مقام مشرف و مکرم واعلی قدر و منزلت نزد رب العزت است که علمای اہلبیت راجمع کرده و نزد علمای امامیه وفات آن منبع سعادت در سال صد و چهل و هشت واقع شد و اشهر آنست که در ماه شوال واقع شد و بعضی دو شنبه پانزدهم رجب سال مذکور گفته اند و اکثر عمر شریف آنحضرت را شصت و پنجسال گفته اند و بعضی شصت و هشت گفته اند و در کشف الغمه هفتاد و یک نیز روایت کرده است و خباب از محمد بن سنان روایت کرده است که در هنگام وفات عمر شریف آنحضرت علیه السلام شصت و پنجسال بود و در سال صد و چهل و هشتم از هجرت وفات یافت و صاحب کشف الغمه عبارتی از شیخ مفید نقل نموده که از ان مستفاد میشود که او مثل کلینی قائل شده و کلینی تصریح نموده که وفات آنحضرت در ماه شوال بود هذا ما قالوا

باب هفتم

در بیان احوال برگزیده خدا زبدة الاولیا قدوة الاصفیا محبوب خالق اکبر حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام و آنحضرت امام هفتم از ائمه اہلبیت علیهم السلام است اسم مبارکش موسی و کنیت وی ابو الحسن و ابو ابراهیم و ابو علی و ابو اسمعیل نیز گفته اند و اول اشهر است و القاب شریفش کاظم و صابر و صالح و امین است و لقب مشهور آنحضرت کاظم علیه السلام است فی شواهد النبوة انما لقب بالکاظم لفرط حلمه وتجاوزه عن المعتدین یعنی چونکه حلم کامل داشته و بسیار درگذرنده بود از جرم درگذشتگان و ظالمان لهذا ملقب به کاظم گشته ولادت آنحضرت علیه السلام در ابوا بود در میان مکه و مدینه روز یکشنبه هفتم صفر

سنه یکصد و هشت هجری روایت کرده اند که ابن عکاشه اسدی بخدمت حضرت امام
محمد باقر علیه السلام آمد و حضرت امام جعفر صادق علیه السلام در خدمت آنحضرت علیه السلام
ایستاده بود ابن عکاشه عرض کرد که یا ابن رسول الله صلی الله علیه وآله چرا فرزند خود را
تزویج نمیکنی که بحد تزویج رسیده است و همیان زری نزد حضرت علیه السلام گذاشته بود
حضرت فرمود که درین زودی برده فروشی از اهل بربر خواهد آمد و در خانه میمون
فرود خواهد آمد با این زر کنیزکے برای او خواهیم خرید راوی گوید که بعد از چند روز
دیگر بخدمت آنحضرت علیه السلام رفتیم فرمود که میخواهید خبر دهم شما را از برده فروشی
که من گفتم برای جعفر علیه السلام از و کنیزے خواهیم خرید الحال آمده است بروید با این
همیان زر از و کنیزے بخرید چون نزد آن برده فروش رفتیم گفت کنیزانی که داشتیم
همه را فروختیم و نمانده است نزد من مگر دو کنیز که یکی از دیگرے بهتر است گفتیم
بیرون آور ایشان را تا ببینیم چون ایشان را بیرون آورد گفتیم آن جاریه که نیکوتر است
بچند می فروشی گفت قیمت آخرش هفتاد دینار است گفتیم احسان کن و از قیمت چیزے
کم کن گفت هیچ کم نمیکنم گفتیم با آنچه درین کیسه است میخریم هر چه باشد مرد ریش سفیدی نزد او
بود گفت ابن کیسه بگشائید و بشمارید نخاس گفت مگشائید که اگر یک حبه از هفتاد دینار کمتر است
نمیفروشم آن مرد پیر گفت بگشائید و بشمارید چون شمردیم هفتاد دینار بود نه کم و نه زیاده
پس آن جاریه را گرفتیم و بخدمت آنحضرت آوردیم و حضرت امام جعفر صادق علیه السلام
نزد آنحضرت ایستاده بود و آنچه گذشته بود بخدمت آنحضرت علیه السلام عرض کردیم

حضرت باز خرید کرد و از جاریه سوال کرد که چه نام داری گفت حمیده حضرت فرمود
که پسندیده هستی در دنیا و ستایش کرده خواهی بود در آخرت و خبر ده که آیا بکری
یا ثیب گفت باکره ام حضرت فرمود که چیزی بدست نخاسان نمی آید که فاسد نکنند
چگونه تو باکره ماندی گفت هرگاه که به نزد من می آمد و اراده مقاربت مینمود
حق تعالی مرد سفید موئی را بر او مسلط میگردانید که طپانچه می زد تا او مانع میشد
و او را از من عمل دیگر چنین واقع میشد و در هر مرتبه آن مرد پیر مانع او میشد پس
حضرت علیه السلام فرمود ای جعفر علیه السلام متصرف شو این کنیز را که از او بهترین
دارین فرزندی بهم خواهد رسید که بهترین اهل زمین باشد کذا فی شواهد النبوة سئے
فضل الخطاب کان موسی الکاظم علیه السلام صالحا عابدا جوادا حلیما کثیر التعبد یدعی
بالعبد الصالح من کثرة عبادته و اجتهاده نقلیست که حضرت امام موسی کاظم صلوة الله
علی نبینا و علیه زیاده از ده سال سجده میرفت بعد از طلوع شمس تا وقت زوال
و آنحضرت علیه الصلوة والسلام عابدترین اهل زمان و فقیه‌ترین و سخی‌ترین و کریم‌ترین
ایشان بود و سخاوت و کرم به مرتبه بود که روزی از شخصی ایذائی بوی رسید صبر کرد
و صره هزار دینار او را داد و در حق وی حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود
این فرزند سید و امام در فرزندان ماست و غوث ما است و بابی است از ابواب
خدای عز و جل و خیر مولودی است و آنحضرت در مدینه استقامت داشت و اول بار
مهدی ابن منصور حضرت را از مدینه به بغداد آورده محبوس ساخت شبی امیر المومنین

٣٦٥

علی مرتضی علیه السلام را بخواب دید که فرمود یا محمد فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض
وتقطعوا ارحامکم ربیع گوید که شب بود که مهدی مرا طلبید چون من پیش وی رفتم شنیدم که
این آیت را بآواز خوش میخواند چون مرا دید گفت برو وموسی بن جعفر را بیار
من رفتم وآنحضرت علیه السلام را آوردم مهدی با حضرت معانقه کرد وبه نشاند
وخواب را با آنحضرت علیه السلام گفت بعد ازان گفت هیچ توانی که مرا ایمن گردانی
ازانکه بر من وفرزندان من خروج نکنی فرمود که والله هرگز نکرده ام واز شان من نیست
که بکنم مهدی گفت راست میگوئی پس ربیع را گفت که آنحضرت علیه السلام را دوازده
هزار دینار بده وبسوئی اهل وی روان کن ربیع گوید که هم در شب ساختگی وی کردم
ودو بیاره روان نمودم از خوف آن مبادا مانعی پیدا نشود تا ایام رشید در مدینه بود پس
دویم بار رشید آنحضرت علیه السلام را به بغداد طلبید ودران وفات یافت هذا فی
شواهد النبوة وفی فصل الخطاب روایت کرده شد که هارون رشید گفت من بخواب
دیدم که حضرت امام حسین علیه السلام تشریف آوردند ودر دست مبارکش حربه ایست
وی فرماید که اگر موسی بن جعفر را همین ساعت میگذاری فبها والا ترا باین حربه ذبح
خواهم کرد برو وآنحضرت علیه السلام را از قید خلاص کن وسی هزار درهم به او ده
وبگو هر جا که خاطر شریف بیاید به اقامت فرماید واگر خواهد بمدینه تشریف برد وهرگاه
که هارون بخدمت حضرت آمد وآنچه حضرت امام حسین امر کرده بود به او داد پس آنحضرت
فرمود که من رسول خدا صلی الله علیه وآله را در خواب دیدم که تشریف آوردند وفرمودند موسی

تو مظلومی و ناحق ترا حبس کرده اند بگو این کلمات را در همین شب از قید خلاص خواهی شد
پس عرض کردم یا رسول الله مادر و پدر من فدای تو باد بفرما این کلمات را حضرت
فرمود بگو یا سامع کل صوت و یا سابق الفوت و یا کاسی العظام لحما و منشرها بعد الموت اسألک باسمائک الحسنی
و باسمک الاعظم الاکبر المخزون المکنون الذی لم یطلع علیه احد من المخلوقین یا حلیما ذا اناة
لا یقوی علی اناته یا ذا المعروف الذی لم ینقطع ابدا و لا یحصی عددا فرج عنی و له اخبار
شهیرة و فواید کثیرة

فصل

در بیان کشف و کرامات آنحضرت علیه السلام که اظهر من الشمس و ابین من الامس است و ویرا
کرامات بسیار است و از آنجمله آنست که ابن جوزی از شقیق بلخی نقل کرده که گفت در سفر حج
بقادسیه رسیدم جوانی دیدم خوب روی گندم گون بالای جامهای خود پشمینه پوشیده
شمله بر کتف خود زده و نعلین در پا کرده از میان مردم بیرون آمده و تنها نشسته
با خود گفتم که این از صوفیه می نماید ها تا که میخواهد که درین راه سفر بر مردمان
بار باشد بروم و ویرا سرزنش کنم تا ازین باز ایستد چون نزدیک وی رسیدم فرمود یا شقیق
اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم با خود گفتم این جوان هر آینه بنده ایست صالح بود
برسم و از وی بحلی خواهم از نظرم غایب شد چون بمنزل دیگر رسیدم دیدم که در نماز است
و لرزه بر اعضای وی افتاده و اشک از چشمهای روان است گفتم بروم و از وی
عذری بخواهم صبر کردم تا فارغ شد و روی بمن کرد و گفت یا شقیق بخوان این آیه
و انی لغفار لمن تاب و آمن و عمل صالحا ثم اهتدی پس در دل من گذشت اینکه این جوان

ازابدال است که بضمیرمن دوبار سخن گفت باز ازچشم من پنهان گردید بمنزل زباله فرود آمدیم
دیدیم که برسرچاهی ایستاده وکوزه در دست دارد ومیخواهد که آب بیاشامد بناگاه کوزه
از دستش بچاه افتاد بجانب آسمان نگاه کرد وگفت توسیراب کننده منی هرگاه تشنه شوم
وقوت منی هرگاه که طعام بخواهم ای مولای من غیراز این کوزه ندارم شقیق گوید بخدا دیدم
که آب چاه بلند شد وکوزه رابرگرفت وآب پرکرد ووضو ساخت وچهار رکعت نمازگزارد
پس بتل ریگ رفت ومشتی ازانجا برداشته درکوزه ریخت ومی جنبانید ومی آشامید پیش رفتم
وگفتم مرا هم بخوران ازبقیه آنچه روزی داد ترا خدا تعالی وانعام کرد بر تو گفت ای شقیق
همیشه نعمتهای ظاهر وباطن او بما میرسد گمان خود را بخدای خود نیکوساز وکوزه بمن داد
ازان خوردم سویق وشکر بود تا سیرشدم چندروز بطعام وشراب حاجت نیفتاد وبخدا
لذیذتر وخوشبوتر ازان گاهی نخورده بودم باز ندیدم او را تا بمکه رسیدم شبی بجانب
قبه میزاب دیدم که نماز میکرد وبناله وگریه تا صبح برآمد پس نماز وطواف کرد وبرآمد وبدنبال او
افتادم ناگاه خدم وحشم وغلامان واموال باو دیدم برخلاف ایام راه وخلق انبوه گرد او
سلام بروی میکردند وتبرک میجستند وازحال او پرسیدم گفتند موسی بن جعفر است علیهما السلام
پس باخود گفتم عجب داشتم که این فضائل وعجائب بوده باشد مگر باین سید برگزیده وازار
واز آنجمله آنست که هارون رشید علی ابن یقطین را جامه های فاخر داد ودران دراعه بود
از خز سیاه زربفت وابن یقطین بکمال ارادت واعتقاد که بجناب آن حضرت علیه السلام داشت
چیزے ازاموال برآن جامه ها افزود وهمه را پیش آن حضرت فرستاد وآنحضرت همه را

قبول کرد دیگر آن درعه زربفت را رد کرد و فرمود که این را نگاه دار تا ترا بکار آید بعد
چند روز ابن یقطین بر یکی از غلامان خود غضب کرد و از پیش خود براند آن غلام پیش
رشید آمد و گفت که سید هم موسی ابن جعفر علیه السلام را امام میداند و وی را اموال بسیار
می فرستد و از انجمله درعه ایست که امیر المومنین وی را بان اکرام و احترام کرده چون
رشید آنرا شنید غضب بروی مستولی شد فی الحال گماشته بطلبش می فرستاد چون
حاضر شد از وی پرسید کان درعه که ترا پوشانیده بودم چه کردی گفت نزدیک
من است گفت حاضر کن غلامی را طلبید و گفت بفلان خانه رو از سرای من کلیدش را
از فلان کنیزک بطلب و در انخانه صندوق است آنرا بگشا و دران صندوق
ظرفیست سر بمهر آنرا بیار غلام زود انظرف را حاضر آورد رشید گفت تا سر را
برداشتند آن درعه دید که بوهای خوش مطیب ساخته پس غضب فرونشست
و گفت این را بجای خود باز فرست و خوش باش که من بعد ازین سخن کسی را در حق تو
نخواهم شنید و انحضرت علیه السلام را معلوم بود که این معامله در پیش خواهد آمد لهذا
درعه را رد فرمود و قبول نکرد و از انجمله آنست که راوی میگوید وقتیکه انحضرت را
به بصره می بردند نزدیک بمدائن همراه حضرت علیه السلام در کشتی نشستیم و عقب ما کشتی بود
که دران زنی نوعروس همراه شوهر خود نشسته غوغا میکرد حضرت فرمود این چه غوغاست
گفتند عروس رامی برند چون ساعتی برآمد شنیدیم که مردمان کشتی فریاد میکنند حضرت علیه السلام
این چه فریاد است گفتند آن عروس خواسته که کشتی از آب دریا بردارد دستوانه زرین

از دست او در آب افتاده است حضرت فرمود کشتی را نگاه دارید نگاه داشتند باز فرمود که ملاح ایشان را نیز بگویید که کشتی ایشان را نگاه دارند نگاه داشتند و بکنار کشتی آمد و در زیر لب چیزی بخواند پس فرمود که ملاح ایشان را بگویید که در آب درآید و آن دستوانه بگیرد چون نظر کردیم آن دستوانه بر روی زمین می بود و اندک آبی بر بالای آن ملاح به آب درآمد و برابر گرفت و از آنجمله آنست که راوی میگوید که مرا علی ابن یقطین با کسی دیگر گفت که بکوفه رو و فلانی را با خود همره کن و دو راحله بخرید و این مال را و این مکتوب را بحضرت امام موسی بن جعفر صلوة الله علی نبینا و علیه برسانید من بکوفه رفتیم و با آن دو کس دو راحله خریدیم چون بمدینه نزدیک رسیدیم جائی فرود آمدیم و چیزی میخوردیم ناگاه دیدیم که حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام سوار ظاهر شد برخاستیم و بر وی سلام کردیم فرمود که بیارید آنچه با شماست هرچه داشتیم پیش وی بردیم پس مکتوب را بوی دادیم مکتوبی چند از آستین مبارک خود برآورده فرمود که این جوابهای مکتوب شماست بازگردید در حفظ خدا تعالی عرض کردیم که توشه راه ما تمام شده و مدینه نزدیک است اگر اجازت باشد زیارت رسول خدا بکنیم و توشه نیز بخریم فرمود که با شما هیچ زاد راه باقیمانده است گفتیم آری فرمود که پیش آرید پیش آوردیم آنرا بدست مبارک خود بگرفت و فرمود که این زاد شما را بکوفه رسنده است بازگردید در حفظ خدا تعالی بازگشتیم و آن زاد تا بکوفه ما را بس بود

فصل در بیان وفات آنحضرت علیه السلام

فی فصل الخطاب توفی یوم الجمعة لخمس خلون من رجب سنه ثلث وثمانین ومائة وقد تم عمره

اربعا وخمسین سنة و آنحضرت در حبس هارون به بغداد روز جمعه پنجم رجب سنه یکصد و هشتاد و شش هجری وفات یافت وقبر شریفش در بغداد است ومیگویند که یحیی بن خالد البرمکی آنحضرت را بگفته هارون در رطب زهر داد روزیکه زهر داد حضرت فرمود امروز مرا زهر دادند وفردا بدن من زرد خواهد شد پس نیمه از وی سرخ خواهد شد و پس فردا سیاه و نیله خواهد شد آنگاه خواهم مرد چنان شد که فرموده بود فضائل و مناقب آنحضرت حدی و نهایتی ندارد که بقلم آید و نزد علمای امامیه اشهر در شهادت آنحضرت آنست که در سال صد و هشتاد و سیم هجری واقع شد و بعضے صد و هشتاد و شش گفته اند و روز وفات مشهور روز جمعه بست و پنجم ماه رجب بود و بعضی پنجم ماه مذکور نیز گفته اند و عمر شریف آنحضرت در وقت وفات موافق مشهور پنجاه و پنج سال بود و بعضی پنجاه و چهار گفته اند و در کافی ششم ماه رجب گفته و در تهذیب تاریخ بست و چهارم و صاحب کشف الغمه از کتاب کمال الدین نقل کرده که بست و پنجم رجب شیخ در مصباح باین قائل شده و قال ابن الجوزی هذا ما قالوا والله عالم بالصواب والعقب من ولد موسی بن جعفر وهم الموسویون فی اربعة عشر رجلا علی الرضا بن موسی ابراهیم بن موسی العباس بن موسی محمد بن موسے عبید الله بن موسی جعفر بن موسی حمزه بن موسی زید بن موسی هارون بن موسی اسحق بن موسی الحسن بن موسی الحسین بن موسی اسمعیل بن موسی عبید الله بن موسی لام ولد ولا بقیه له واما ابنا الذین لم یعقبوا فسلیمان وعبد الرحمن والفضل واحمد وعقیل والقاسم ویحیی وداود وکان ولد الکاظم سبعا وثلثین ستة عشر اثنین وعشرین ابنا فیکون جمع ولده تسعا وخمسین ولدا ومن بناته آمنه

قالوا قبرہا بمصر ومن بناتہ فاطمہ قبرہا ببلدۃ قسم وعن الرضا انہ قال عن زار ہا فلہ الجنۃ وکان موسی الکاظم یکنی بابالحسن وقیل بابراہیم وقبرہ مشہورہ بہ بغداد وصحبہ ہناک وکان علیہ السلام عظیم الفضل رابط الجاش واسع العطا وقیل ان اہلہ کانوا یقولون عجبا لمن جاریۃ صرۃ موسی بن جعفر فشکا القلۃ وکان علیہ السلام اسود اللون ہذا فی فصل الخطاب

باب ہشتم در بیان احوال امام اتقیا محبوب خدا قدوۃ الاصفیا حجۃ اولیا حضرت ابی الحسن علی بن موسی الرضا علیہ التحیۃ والثنا

اسم شریف آنحضرت علی بود وکنیت آنحضرت ابو الحسن ومشہور ترین القاب آنحضرت رضاست وصابر وفاضل ورضی ووفی وقرۃ عین المؤمنین وغیظ الملحدین نیز میگفتند واز حضرت موسی کاظم علیہ السلام می آرند کہ فرمودہ است وی را کنیت خود عطا کردم ولقب وی رضاست روایت ہست کہ بخدمت امام محمد تقی علیہ السلام عرض کردند کہ گروہی گمان برند کہ والد بزرگوار شما مامون ملقب بہ رضا گردانید در وقتیکہ آنحضرت را برای ولایت عہد خود اختیار کرد حضرت فرمود حق سبحانہ وتعالی اورا برضا مسمی گردانید برای اینکہ پسندیدۂ خدا بود در آسمان ورسول خدا وائمہ ہدی در زمین از وخوشنود بودند وآنحضرت را باین لقب گرامی مخصوص گردانیدند برای آنکہ مخالفان ودشمنان اورا پسندیدند وراضی بودند چنانکہ موافقان ودوستان از وخوشنود بودند واتفاق دوست ودشمن برخوشنودی مخصوص آن حضرت بود ولہذا باین لقب مخصوص شد وحضرت

حضرت موسی کاظم علیه السلام پیوسته فرزند پسندیدهٔ خود را رضا می نامید میفرمود
که بخوانید فرزندم را رضا چون بآن حضرت خطاب میکرد آنحضرت را ابوالحسن علیه السلام نامید
و مادر آنحضرت تکتم کنیزک حمیده مادر امام موسی کاظم بود و لها اسماء منها نجمه و شمانه
و ام البنین و بسند معتبر از علی بن میثم روایت است که حمیده که از جمله اشرف و بزرگواران
عجم بود کنیزکی خرید و او را تکتم مسمی گردانید و آن جاریه سعادتمند بهترین زنان
بود در عقل و دین و حیا و خاتون خود حمیده را تعظیم می نمود و از روزیکه خرید
او را هرگز نزد او نمی نشست برای تعظیم و اجلال و پس حمیده روزی با امام موسی
گفت که ای فرزند گرامی تکتم جاریه ایست که من از و بهتر ندیدم در زیرکی و محاسن اخلاق
و میدانم هر نسلی که از و بوجود آید پاکیزه خواهد بود و او را بتو می بخشیم و از تو التماس
میکنم که رعایت حرمت او بکنی چون حضرت امام رضا از و بوجود آمد او را طاهره
مسمی گردانید حضرت امام رضا شیر بسیار می آشامید روزی طاهره گفت که
مرضعه دیگر بهم رسانید که مرا یاری کند گفتند مگر شیر تو کمی میکند گفت دروغ نمیتوانم گفت
بخدا سوگند که شیر من کم نیست ولیکن نوافل و اورادیکه پیشتر داشتیم و بآنها عادت کرده بودم
بسبب شیر دادن او کم شده است و باین سبب بادن میخواهم که او را از خود ترک نمایم
و چون حمیده نجمه را بحضرت امام رضا خرید شبی حضرت رسولخدا صلی الله علیه و آله
را در خواب دید آنحضرت باو گفت که ای حمیده نجمه را بفرزند خود موسی تملیک نما
که از و فرزندی بهم خواهد رسید که بهترین اهل زمین باشد و باین سبب حمیده نجمه را

باآنحضرت داد و باکره بود و یکی از خواص حضرت امام موسی کاظم روایت کرده که روزی حضرت موسی کاظم از من پرسید که آیا خبر داری که کسی از برده فروشان مغرب آمده باشد گفتم نفرمود بلکه آمده است بیا تا برویم نزد او پس حضرت سوار شد و من در خدمت حضرت سوار شدم چون بمحل معهود رسیدیم دیدیم که مردی از تجار مغرب آمده هست غلامان و کنیزکان بسیار آورده است حضرت فرمود که کنیزان خود را برما عرض کن او نه کنیز بیرون آورده و هریک را حضرت میفرمود داری و باید که بیاوری گفت بجد اسوگند که ندارم مگر یک جاریه بیمار حضرت فرمود که او را بیار چون او مضائقه کرد حضرت مراجعت کرد و روز دیگر مرا به نزد او فرستاد فرمود بهر قیمتی که بگوید آنجاریه بیمار را خریداری کن و به نزد من آر چون رفتم و آن کنیز را طلب کردم قیمت بسیاری برای او گفت من گفتم خریدم باین قیمت گفت من نیز فروختم ولیکن مرا خبر ده که آنمرد که بود که دیروز با تو همراه بود گفتم مردی ست از بنی هاشم گفت از کدام سلسله بنی هاشم گفتم بیشتر از این نمیدانم گفت بدانکه من این کنیز را از اقصای بلاد مغرب خریدم و زنی از اهل کتاب این کنیز را با من دیده پرسید که این را از کجا آورده گفتم این را برای خود خریدم گفت سزاوار نیست که این کنیز نزد مانند تو کسی باشد می باید که این نزد بهترین اهل زمین باشد و چون تصرف او درآید بعد از اندک زمانی پسری از وجود آید که اهل مشرق و مغرب زمین او را طاعت کنند پس بعد از اندک وقتی حضرت امام رضا علیه السلام از وجود آمد و از آنحضرت روایت است که گفت چون حامله شدم

بفرزند بزرگوار بہیچ وجہ ثقل حمل در خود احساس نمیکردم وچون بخواب مے رفتم صدای تسبیح وتہلیل وتمجید حق سبحانہ وتعالے از شکم خود می شنیدم وخائف وترسان میشدم وچون بیدار شدم صدائے نمی شنیدم وچون آن فرزند سعادتمند از من متولد شد دستہای خود را بر زمین گذاشت وسر مطہر خود را بسوئی آسمان بلند کرد ولبہای مبارکش حرکت میکرد وسخن میگفت کہ من نمی فہمیدم دران ساعت حضرت امام موسیٰ پیش من آمد وگفت کہ گوارا باد ترا ای نجمہ کرامت پروردگار تو پس آن فرزند سعادتمند را در جامہ سفید می پیچیدم وبآنحضرت دادم در گوش راستش اذان نماز گفت ودر گوش چپ اش اقامت گفت وآب فرات طلبید وکام اش را بآن آب برداشت پس بدست من داد وفرمود کہ بگیر این را کہ این بقیہ خداست در زمین وحجت خداست بعد از من در فصل الخطاب آوردہ کہ ولادت آنحضرت در مدینہ روز پنجشنبہ یازدہم ربیع الاول سنہ یکصد وپنجاہ وسہ ہجری بعد وفات حضرت امام جعفر صادق صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ پنج سال ونزد علمای امامیہ در تاریخ ولادت آنحضرت اختلاف ہست وروز ولادت را بعضی پنجشنبہ وبعضی جمعہ گفتہ اند وابن بابویہ بسند معتبر روایت کردہ ہست موافق فصل الخطاب وکلینی ولادت آنحضرت در سال صد وچہل وہشتم ذکر کردہ ہست وبعضی یازدہم ماہ ذیحجہ صد وپنجاہ وسہ گفتہ اند وشیخ طبرسی روز جمعہ یازدہم ماہ ذیقعدہ از سال مذکور گفتہ ہست ہذا ما قالوا وفی فصل الخطاب عن موسی الکاظم انہ قال رایت

رسول اللہ فی المنام وامیر المومنین علی معہ فقال رسول اللہ علی ابنک ینظر بنور اللہ
عزوجل وینطق بحکمتہ یصیب ولا یخطی ویعلم ولا یجہل قد ملئ حکما وعلما یعنی رسول خدا
صلی اللہ علیہ وآلہ وعلی مرتضی علیہ السلام بحضرت امام موسی کاظم در رویا فرمودند
کہ فرزند تو علی الرضا می بیند بنور خدا ومیگوید بحکمت خدا کہ ہمہ صواب است واحتمال خطا
ندارد وعالم است کہ دران جہل را دخلی نیست وپر کردہ شد سینہ نے کینہ او از علم و
حکمت فی جامع الاصول فی ذکر الرضا انتہت الیہ امامۃ الشیعۃ فی زمانہ وفضائلہ اکثر
من ان یحصی وابن اثیر در شرح کتاب نبوت از جامع الاصول گفتہ کہ مجدد مذہب امامیہ
بر سر مائیہ ثانیہ علی ابن موسی الرضا بود واز کلمات طیبات آنحضرت است کہ فرمود
لمحسنا کفلان من الثواب ولمسیئنا ضعفان من العذاب من کان منا لم یطع اللہ عزوجل
فلیس منا وانت اذا اطعت اللہ تعالی فانت منا اہل البیت وابن نوح علیہ السلام
اخرجہ اللہ تعالی من اہلہ بمعصیتہ ولیس بین اللہ عزوجل وبین احد قرابۃ ولا ینال
احد ولایۃ اللہ الا بطاعتہ سبحانہ ولقد قال رسول اللہ لبنی عبد المطلب ایتونی
باعمالکم لا باحسابکم وانسابکم یا اہل البیت وحسب حقنا برسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
فمن جحد برسول اللہ حقنا ولم یعط الناس من نفسہ مثلہ فلا حق لہ وقال رجل واللہ ما
خیر الناس فقال لہ لا تحلف خیر منی کان اتقی اللہ عزوجل واطوع لہ سبحانہ واللہ
ما نسخت ہذہ الآیۃ ان اکرمکم عند اللہ اتقیکم وقال رجل ما علی وجہ الارض اشرف
منک ابا فقال التقوی شرفہم حضرت فرمود بدرگاہ خدا نسب وحسب بکار نمی آید وتقوی

و پرہیزگاری و اطاعت و جانبازے باید بزرگی و شرف تقوی ہست و فرمود آنحضرت شرف اجداد و ابا با تقوی و آنچہ یافتند از تقوے و اعمال صالحہ یافتند تقوی باید فقط نسب بچہ کار آید

نظم

بانبی گفت ایزد متعال — کہ امانت رسان بلطف مقال
ان تحبوا الله فاتبعون — نیست کار از متابعت بیرون
مایہ قرب حق متابعت است — پے روان را سبق متابعت است
ہر کہ در اتباع من شدہ گم — سر زد و آخر ز جیب یحببکم
ہر کہ جان در متابعت در باخت — حکم یحببکم اللش بنواخت
مصطفی کز مقام مجذوبی — شد مکرم بنام محبوبی
ز آفرینش محب مطلوب اوست — لم یزل لایزال محبوب اوست
ہر کہ با او مشارکت خواہد — جان براہ متابعت کاہد
خویشتن را بدو کند مانند — تا شود ہمچو او سعادتمند
جذب حق پیش راہ او گیرد — وز سرش تا قدم فرو گیرد
تو نسب یافت آنچہ جدم یافت — از نسب کس بقرب حق نشتافت
گر نسب ساختی سرافرازش — بولہب نیز بودی دمسازش
من ہم این از نسب نیافتہ ام — بلکہ در پیروی شتافتہ ام
بہرہ لطفش فرو شدہ ام — تا بجدے کہ جملہ او شدہ ام

هستیم در وجود او برسید — حق به مجبوری خود دم بگزید

و آنحضرت را از آبا و اجداد علم جمیع ما کان و ما یکون بوراثت رسیده چنانچه
هرگاه که مامون آنحضرت را تکلیف خلافت نمود حضرت فرمود هر چند قبول میکنم
لکن جفر الجامعه دلالت میکند بر اینکه بدعهدی از تو بوقوع خواهد آمد هذا فی
شرح المواقف و همه درویشان و اولیاء الله سلسله خود منسوب بآنجناب میکنند
و معروف کرخی که سید طایفه فقراست دربان در حضرت علی موسی رضا بود
چون رای مامون بران قرار گرفت که حضرت امام رضا صلوات الله علی نبینا
و علیه را از مدینه طلب کند و او را ولیعهد خود نماید پس رجا ابن ضحاک را با جمعی
از مخصوصان خود بخدمت حضرت فرستاد بسوی مدینه که آنحضرت را بسفر خراسان
ترغیب نماید چون ایشان بخدمت آنحضرت رسیدند حضرت در اول حال
امتناع بسیار نمود چون مبالغه ایشان از حد اعتدال متجاوز گردید آن سفر
محنت اثر اختیار نمود چون آنحضرت بمرو داخل شد مامون را ملاقات کرد بظاهر
آنحضرت را تعظیم و تکریم بسیار نمود و گفت یا ابن رسول الله من فضیلت و علم و زهد
و ورع و عبادت ترا دانستم و ترا از خود بخلافت سزاوارتر یافتم حضرت فرمود که
من به بندگی خدا افتخر میکنم و به زهد دنیا امید نجات از شرور دارم و به پرهیزگاری
از محرمات الهی امیدوارم بفائض گردانیدن نعمتهایم تا منتهائی و بتواضع در
دنیا امیدوار رفعت خود نزد حقتعالی هستم مامون گفت اراده کرده ام که

خود را از خلافت عزل کنم و امامت را بتو گذارم و با تو بیعت کنم حضرت فرمود که
اگر خلافت را خدا برای تو قرار داده است ترا جایز نیست که بدیگری بخشی
و خود را از ان معزول کنی و اگر خلافت از تو نیست ترا اختیار آن نیست
که بدیگری تفویض کنی مامون گفت یا ابن رسول الله لازم است که این را
قبول کنی حضرت فرمود که برضای خود هرگز قبول نخواهم کرد و تا مدت دو ماه این
سخن درمیان بود و چندانکه او مبالغه میکرد حضرت چون غرض میدانست
امتناع میفرمود چون مامون از قبول خلافت آنحضرت مایوس گردید گفت
هرگاه که خلافت را قبول نمیکنی پس ولایت عهد من اختیار کن که بعد از من خلافت
با تو باشد حضرت فرمود که پدر بزرگوارم مرا خبر داده اند از رسول خدا که پیش از تو
از دنیا بیرون خواهم رفت و مرا بسم خواهند کشت و برمن ملائکه زمین خواهند گریست
و در زمین غربت در پهلوی هارون رشید مدفون خواهم شد هرگاه که حضرت را
خبر کردند فرمود قبول می کنم بشرطیکه کسی را نصب نکنم و احدی را عزل ننمایم
و رسمی ابرهم نزنم و احداث امری نکنم و از دور بر بساط حکومت نظر کنم
مامون باین شرط از آنحضرت راضی شد پس حضرت رو بسوی آسمان
برداشت و گفت خداوندا تو میدانی که مرا اکراه کردند و بضرورت این امر را
اختیار کردم پس مرا مواخذه مکن چنانچه مواخذه نکردی دو بنده پیغمبر خود
یوسف و دانیال را در هنگامیکه قبول کردند ولایت از جانب پادشاهان

در زمان خود خداوند اعهدی نیست مگر عهد تو و لایق نمی باشد مگر از جانب تو پس
توفیق ده که دین ترا برپا دارم بدرستیکه تو نیکو مولائی و نیکو یاوری پس محزون گریان
ولایت عهد را از مامون قبول کرد و مامون روز دیگر مجلس عظیم ترتیب داد و کرسی
برائی آنحضرت در پهلوی کرسی خود گذاشت و جمیع اکابر و اشراف و سادات و علما را
جمع کرد اول پسر خود عباس را امر کرد که با حضرت بیعت کرد بعد از او سائر مردم
بیعت کردند و جواهر بسیار بمردم بخشید و مواهب یکساله لشکر بایشان رسانید و مداحان
و شعرا را امر کرد که قصائد غرا در شان آنحضرت گفتند و جواهر بسیار بایشان داد و در روس
منابر و مناشیر و وجوه دنانیر و دراهم را بنام نامی و لقب گرامی آنحضرت مزین گردانید
و مردم را امر کرد که سیاه پوشی که بدعت بنی عباس بود ترک کنند و جامهائی سبز بپوشند
و یک دختر ام حبیبه را با آنحضرت عقد کرد و دختر دیگر ام الفضل را با امام محمد تقی علیه السلام
نامزد کرد و دختر حسن بن سهیل را برای خود تزویج نمود و اینهمه در یک روز بود و چون
دید که روز بروز انوار علم و کمال و آثار رفعت و جلال آن برگزیده ایزد متعال
بر مردم ظهور میشود و محبت آنحضرت در دلهای ایشان بیشتر جا میکند نائره حسد در
سینه پر کینه اش مشتعل گردید و در مقام تدبیر دفع آنحضرت در آمد روایت است
که هرگاه بیعت آنحضرت منعقد گشت در روز عید آمد مامون بآن حضرت گفت که برای
نماز سوار شوند و نماز و خطبه برائی مردمان بخوانند حضرت فرمود که تو میدانی که
من با تو شرط کرده ام که از دور رویه بساط حکومت نظر کنم مرا از نماز عید و خطبه

معافت دار مامون گفت که مرا منظور اظهار بزرگی و فضل آنحضرت است تا بدلهای
مردمان اطمینانی حاصل گردد واز قدر و منزلت و رفعت و جلال آنحضرت واقف شوند
قبول نمی فرمود تا مباحثه بسیار بطول کشید و مامون بسیار بالحاح و زاری پیش آمد
ناچار حضرت فرمود که اگر معاف داری بهتر و اگر معاف نمیداری پس بیرون خواهم آمد
بسوی مصلی عید چنانچه بیرون می آمد رسول خدا صلی الله علیه و آله مامون گفت
بهر طوریکه بخاطر شریف بیاید تشریف فرما شود امر کرد بخادمان و غلامان و لشکریان
که بدر حضرت علی موسی الرضا حاضر شوند مردمان در راه ها و سقف ها و زنان و طفلان
جمع شدند و منتظر خروج آنحضرت بودند و سواران همه بر آسپان خود ها سوار شده
ایستاده بودند تا آفتاب طلوع کرد و آنحضرت غسل فرمود و جامها پوشید و
دستار سفید بر سر مبارک بست و یکطرف شمله آن بر سینه بے کینه خود گذاشت
و خوشبو مالید و عصا در دست گرفت و بموالیان حکم فرمود که شما هم غسل کنید و جامها
بپوشید همه امر بجا آوردند پس اراده رفتن بیرون فرمود بعد از دو سه گام
ایستاده شد و سر خود را بسوی آسمان برداشت و گفت الله اکبر الله اکبر و موالیان
همه نیز گفتند و هرگاه که خادمان و غلامان و لشکریان مامون آنحضرت را باینحال
مشاهده کردند بر زمین افتادند آنحضرت بر در ایستاد و تکبیر گفت و همه مردمان
تکبیر گفتند راوی میگوید که بنظر ما می آمد که در و دیوار و زمین و آسمان جواب میدهند
آنحضرت را و تمام اهل مرو در گریه و زاری و آه و ناله و بیقراری در آمدند

و این خبر به مامون رسید فضل بن سهل که وزیر و مشیر او بودی گفت که اگر امام علی موسی رضا علیه السلام بمصلی عید بهمین حال خواهد رفت خداوندا که چه فتنه برپا گردد و چه هنگامه شود و امی ترسم که چگونه بسلامت خواهیم ماند پس مامون یکی از خواص خود را بخدمت حضرت فرستاد که من آنحضرت را تکلیف دادم و در مشقت و محنت انداختم و دوست ندارم که با آنحضرت مشقتی و رنجی برسد آنحضرت مراجعت بخانهٔ خود فرماید و به مصلی عید تشریف نبرد کسیکه همیشه نماز عید میکرد بدستور با مردمان خواهد کرد و پس حضرت موزه‌های خود طلب فرمود و پوشیده سوار شد و مراجعت بخانه نمود و پس مختلف شد بر مردمان در این روز و انتظام نیافت امر ایشان در نماز عید. بهر ترجمهٔ فی فصل الخطاب آنحضرت از جملهٔ اولیائیست که تصرفش در حیات و ممات یکسانست و ویرا کرامات بحد و بیکران لیکن قطره از بحر زخار می آریم از آنجمله آنست که بعد از آنکه مامون آنحضرت را ولیعهد خویش ساخت هرگاه که آنحضرت تشریف فرما بملاقات وی شدی حاجبان و خادمانش استقبال آنحضرت کردندی و پرده را که بر در سرای مامون آویخته بودی بالا برداشتند تا آنحضرت در آمدی و آخر الامر بموجب تقابلیکه اصحاب نفس و هوا با ارباب صدق و صفا میدارند نفرتی از جناب آنحضرت پیدا کردند و با یکدیگر اتفاق نمودند که بعد ازین بقاعدهٔ معهود استقبال نکنند و پرده را بر ندارند چون دیگر بار حضرت تشریف آورد ایشان که نشسته بودند بی اختیار برخاستند و استقبال آنحضرت کردند و پرده را

بالا داشتند چون حضرت تشریف بدرون بردباکید گفتند این چه بود که ما کردیم دیگر
اتفاق کردند که باز این چنین هرگز نکنند اتفاقا روزی حضرت تشریف آورد برخاستند
و سلام کردند اما در برداشتن پرده توفیقی نمودند خدا تعالی بادی برانگیخت که آن
پرده برداشت پیش از آنکه ایشان برمیداشتند چون حضرت بدرون در آمد آن باد
ساکن شد باز چون قصد بیرون آمدن فرمود باز آن باد برخاست و آن پرده را
بالا داشت آنجماعت چون آنرا دیدند گفتند هر که را خدا تعالی عزیز گرداند هیچکس
خوار نمیتواند کرد و تعز من تشاء و تذل من تشاء بیدک الخیر انک علی کل شئ قدیر
و از آنجمله آنست که دعبل ابن علی الخزاعی که از شعرای فصیح العصر بود گوید که من قصیده
مدارس را در مدح اهلبیت گفتم و پیش آنحضرت بردم آنحضرت در خراسان ولیعهد
مامون بود چون آن قصیده برآن حضرت خواندم تحسین کرد و فرمود که این را
پیش هیچکس دیگر مخوان مگر آنکه من گویم و این خبر بمامون رسید مرا طلب کرد و
و احوال من پرسید و گفت قصیده مدارس آیات را بخوان من تعلل کردم گفت که
آنحضرت را حاضر کنند حضرت تشریف آورد مامون گفت یا ابا الحسن دعبل را از
قصیده مدارس آیات پرسیدم نخواند حضرت فرمود ای دعبل بخوان آن قصیده
را خواندم مامون استحسان کرد و پنجاه هزار درهم بمن داد و آنحضرت نیز همین قدر
عطا فرمود عرض کردم یاسیدی میخواهم که مرا از جامه های خود چیزی
عطا فرمائی تا کفن من باشد پیراهنی که در بدن مبارک داشت عطا فرمود

بغایت لطیف داد و فرمود که اینها را نگاهدار که بآن از آفات نگاهداشته خواهی شد

بعد از آن مراجعت به عراق کردم و در راه بعضی از کردان بیرون آمدند و قافله

ما را غارت کردند چنانچه با من سوای پیراهن کهنه هیچ نماند و بر هیچ چیز تاسف نداشتم

که بر آن پیراهن و منسقه عطایے آنحضرت متاسف بودم و در سخن آنحضرت که آنرا

نگاهدار که بآن نگاهداشته خواهی شد متفکر بودم ناگاه دیدم که یکی از کردان بر

اسپ من سوار و جامه بارانی من در بر آمد و نزدیک من بایستاد منتظر آنکه اصحابش

جمع شوند و این بیت را خواندن گرفت که مدارس آیات خلت من تلاوة و گریه آغاز

کرد با خود گفتم عجب است که دزدی از کردان طریق محبت اہلبیت میورزد پس طمع کردم

مگر پیراهن و منسقه آن حضرت بدست من آید و پیا گفتم این قصیده را که گفته است

گفت ترا با این چه کار گفتم مرا درین سری ست که خواهم گفت گفت صاحب این قصیده

از آن مشهور تر است که کسے نداند گفتم کیست آن گفت دعبل ابن علی الخزاعی شاعر

آل محمد گفتم اے سید و الله که دعبل منم و این قصیده من گفته ام اعتقاد الیسار

کرد و اہل قافله را طلب کرد و از ایشان استفسار نمود همه گواهی دادند که این

دعبل است هر چه از قافله گرفته بود باز پس داد و هیچ نگاه نداشت و بدرقه شد

و از محل خطر ما را گذرانید پس من و قافله به برکت آن پیراهن و منسقه از بلا

برستیم و نگاهداشته شدیم و این قصیده در بعضی روایات از پنجاه بیت

زیاده است و در آنجا ذکر قبور اہلبیت کرده است و چنین روایت است

۳۸۹

که دران قصیده چون باین بیت رسید که

وقبر ببغداد لنفس زکیة	تضمنها الرحمن بالغرفات

حضرت امام رضا فرمود که ای دعبل باین موضع بیت دیگر الحاق کنم که قصیده تو بآن تمام شود گفت بلی یا ابن رسول الله فرمود شعر

وقبر بطوس یالها من مصیبة	الحت علے الاحشار بالزفرات

دعبل پرسید که این قبر که خواهد بود یا ابن رسول الله فرمود که قبر من زود باشد که طوس محل آمد و شد دوستان اہل بیت شود ہر که مرا زیارت کند درین غربت با من باشد و در درجه من روز قیامت و از انجمله آنست که یکی ز اہالی بناج گفته است که رسولخدا را در خواب دیدم که بناج تشریف آورده و در مسجدیکه فرود می آیند فرود آمده است پیش وی رفتم و سلام کردم در نظر وی طبقی بود از برگ خرما یافتم پر از خرمای تر رسولخدا کفی ازان خرما بمن داد بشمردم هفتده بود تعبیر چنان کردم که بعدد ہر خرما سالے خواہم زیست چون بعد از بست روز شنیدم که حضرت امام رضا علیه السلام دران مسجد فرود آمده است فی الحال بخدمت او شتافتم وی را در ہمان موضع که رسولخدا را دیده بودم یافتم طبقی بر ہمان صفت پیش وی نهاده سلام کردم جواب دادمرا نزدیک خود خواند وکفی از خرما بمن داد بشمردم آنهم هفتده خرما بود گفتم یا ابن رسول الله خرما بیشتر ازین میخواہم فرمود اگر رسولخدا بیشتر بتو میداد من هم نیزمی دادم و از انجمله آنست قطاع طریق تاجرے را در راه کرمان برگرفتند

۳۸۵

و دهان وی را از برف کردند زبان وی از کار برفت چنانکه بآسانی سخن نمیتوانست کرد
چون به خراسان رسید شنید که حضرت امام رضا علیه التحیه و الثنا در نیشاپور است
با خود گفت که وی اهل بیت نبوت است پیش وی روم شاید که این را علاجی تواند
کرد شب در خواب دیدم که پیش امام رضا آمدم و طلب شفاعت کردم فرمود که
بستان کمونی و صعتر و ملح و آنرا به آب ترکن و دو سه بار در دهان گیر که شفا یابی از
خواب بیدار شدم و اعتبار نکردم چون به نیشاپور رسیدم حضرت امام رضا بیرون
رفته بود و در بعضی رباطها نزول کردم بعد از آن بخدمت حضرت رفتم و قصه
خود را باز گفتم و ذکر خواب نکردم حضرت امام رضا فرمود که دار وی تو همان است
که در خواب با تو گفته بودم گفت یا ابن رسول الله میخواهم که دیگر بار بشنوم فرمود که
بستان قدری کمونی و صعتر و ملح و به آب ترکن و دو سه بار در دهان گیر که شفا یابی
آن شخص چنان کرد و شفا یافت و از آنجمله آنست ابو اسمعیل سندی گوید که بخدمت حضرت
امام رضا علیه السلام در آمدم و یک کلمه عربی نمیدانستم بر آنحضرت بلغت سندی سلام گفتم
آنحضرت بهمان لغت جوابداد و بعد از آن سوالات کردم بزبان سندی وی از همه
بهمان زبان جواب گفت چون بیرون آمدم عرض کردم که من زبان عربی نمیدانم
دعا کن تا خدا تعالی مرا بدانستن آن ملهم گرداند دست مبارک بر لبهای من مالید
فی الحال بزبان عربی سخن گفتن آغاز کردم و از آنجمله آنست که راوی گوید عزمیت حج کردم
جاریه من برای من جامه را ترتیب کرده بود که در آن احرام نبندم چون وقت احرام رسید

در خاطر من دغدغه پیدا شد که احرام در ثواب ملحم یا پارچه ریشمی جائز است یا نه ترک آن
کردم و جامه دیگر پوشیدم چون بمکه رسیدم بسوی حضرت امام رضا علیه السلام کتابتے
کردم و همراه آن چیزها بآنحضرت فرستادم و فراموش کردم که در آنجا از وی سوال کنم
که در ثوب ملحم که جامه از جامه هاست احرام جائز است یا نه با وجود آنکه در خاطر داشتم
چندان بر نیامد که قاصد آمد و جواب مکتوب من آورد و در آخر آن نوشته که هیچ
باک نیست اگر محرم جامهٔ ملحم بپوشد شعر

اولیا اطفال حق اند اے پسر	حاضری و غائبی بس باخبر

و از آنجمله آنست که راوی گوید روزی با حضرت امام رضا در باغی بودم و بآن حضرت
سخن میگفتیم ناگاه عصفوری آمد و خود را پیش آن حضرت بر زمین انداخت و بانگ مے کرد
اضطرابے نمود حضرت امام رضا فرمود که میدانی که این عصفور چه میگوید گفتم الله
و رسول و ابن رسوله اعلم فرمود که میگوید در خانه من ماری در آمده است و میخواهد که
فرزندان مرا بخورد برخیز و باین خانه در آئی و آن مار را بکش برخواستم و بآن
خانه در آمدم دیدم که ماری گرد آن خانه میگردد و وی را بکشتم و از آنجمله آنست
که چون مامون بر وی عرض خلافت کرد او قبول نمی فرمود و این استدعا تا مدت
دو ماه کشید و مبالغه از حد گذشت و بوعید و تهدید انجامید پس قبول کرد
و در ان فصلے نوشت و در آخر آن ثبت کرد الجفر والجامعه یدلان علی ضد
ذلک وما ادری ما یفعل بی ولا بکم ان الحکم الا لله یقص الحق و هو خیر الفاصلین لکن

اشل ہت امر امیر المومنین ورضاه والله یعصمنی وایاه واز انجمله آنست که حضرت امام
رضا فرمود که چون مرا از مدینه طلبیدند عیال پریشان خود را جمع کردم وخبر شهادت
خود را بایشان دادم وگفتم که من ازین سفر معاودت نخواهم کرد اکنون بتعزیت من
قیام نمائید وبرمن زاری کنید وآب حسرت از دیده خود بیارید پس هر یک از اہلبیت
خود را وداع نمودم ودوازده هزار درہم برایشان قسمت کردم وگفتم هرگز
بسوئے شما معاودت نخواهم کرد واین آخرین ملاقات ماست قال فصل الخطاب
وکان الرضا اسود اللون کابیه الکاظم وفی الانساب ایضا الرضا علی بن موسی الرضا
کان من اہل العلم والفضل مع شرف النسب والخلل فی روایته عن رواته در
انساب ذکر کرده که حضرت امام رضا علم وافر بسیار وفضائل بیشمار وشرف نسب
باکمال داشت وخلل در روایات از ان حضرت از خلل روایانست اگر از
ثقات وعدول بسند صحیح حدیثی از انحضرت در روایتی از آبا کرام واجداد
عظام ثابت شود بالراس والعین مقبول وعمل بران واجب ولازم است

شعر

آنچه ثابت شود بقول ثقات	که محمد علیه الف صلوٰة
دار ما را عجب بموجب آن	واجب آمد بآنزمان الیمان

فصل در بیان وفات انحضرت

توفی آخر یوم من سنة ثلاث ومائتین وقد سم فی مائدة الزمان واستقی فی تاریخ الامام الیافعی

توفی الرضا مسموما خامس فی الحجه وقیل لثالث عشر من ذیقعد سنه ثلاث و مائتین
وقیل فی آخر یوم من صفر سنه اثنین و مائتین بمدینه طوس و صلی علیه المامون و دفنه
بالصق قبر ابیه الرشید و کان سبب فی فائته علی ما حکوا انه اکل عنبا و اکثر منه و قیل بل توفی
مسموما وفات آنحضرت در ولایت بوده است و قبر وی در خانه حمید
ابن قحطبه طائی است در قبری که در آن هارون رشید است روز جمعه بیست و یکم
رمضان سنه دو صد و دو وفات یافت و در تاریخ یافعی پنجم ذیحجه و نزد بعضی
سیزدهم ذیقعده سنه دو صد و سه و نزد بعضی آخر ماه صفر وفات یافت حضرت
را در انار و انگور زهر دادند چنانچه در شواهد النبوت از ابو صلت آورده که
مامون غلام خود را به طلب آن حضرت فرستاد و حضرت پیش مامون در آمد
در پیش مامون طبقهای میوه نهاده بودند و خوشه انگور در دست داشت
و میخورد چون وی را دید از جای خود برجست وی را معانقه کرد و بر میان چشم
وی بوسه داد و وی را به نشاند و آن خوشه انگور را بوی داد و گفت یا ابن
رسول زین انگور خوب تر انگور دیده رضا فرمود که انگور نیکو از بهشت باشد
پس مامون گفت که این انگور بخور رضا فرمود که مرا معاف دار مامون مبالغه کرد
و گفت مرا متهم میداری و آن خوشه را بستد و بعضی از آن بخورد و دیگر باره به رضا
داد و سه دانه آنحضرت از آن بخورد و بینداخت و برخواست مامون گفت
کجا میروی فرمود که بانجا که فرستادی پس در سرای خود آمد و وفات یافت مامون

وغلامان وی بر در بودند در آمدند گریان واندوهگین گریبان میدریدند وطپانچه
بر سر می زدند ومامون میگفت وا سیداه فجعت بک یا سیداه بعد ازان به تکفین و
وتجهیز مشغول شدند وامر کرد تا بحفر قبر وی اشتغال نمایند دران موضع حاضر شدم
هر چه رضا فرموده بود همه ظاهر شد ونزد علماء امامیه مشهور در تاریخ شهادت
آنحضرت ماه صفر گفته اند وبعضی چهاردهم وبعضی روز شنبه هفتدهم گفته وبه روایت
محمد بن سنان ودیگران سال دویست هجری بود وبعضی سال دویست ویکم نیز گفته اند
وماه را بعضی هفتم وبعضی غره ماه رمضان نیز گفته اند وبعضی بیست وسیوم ماه ذیقعده
گفته اند وابن بابویه از ابراهیم بن عباس روایت کرده است که بیعت آنحضرت
در پنجم ماه رمضان سال دویست ویکم بود ودر اول سال دویست ودوم مامون
ام حبیبه دختر خود را با آنحضرت تزویج نمود ودر بارهٔ رجب سال دویست وسیوم
آنحضرت را به زهر شهید کرد پس ابن بابویه گفته است که صحیح آنست که وفات آنحضرت
در روز جمعه بیست ویکم ماه مبارک رمضان دویست وسیوم هجرت واقع شد واز
عمر شریف آنحضرت چهل ونه سال وشش ماه گذشته بود با پدر بزرگوار خود بیست ونه
سال ودو ماه زندگانی کرد وایام امامتش بیست سال وچهار ماه بود وبسند دیگر
روایت کرده است که وفات آنحضرت در صفر سال دویست وسیوم بود ودر وقت
عمر شریفش پنجاه ودو سال بود وبه روایتی دیگر پنجاه وپنج سال هذا اما قالوا حلیه مبارک
آنحضرت کان اسود اللون یعنی رنگ مبارکش مایل به سیاهی بود برنگ پدر بزرگوار خود

حضرت موسی کاظم چنانچه نقل است که روزی برای غسل در حمام تشریف آورد حمامی آنحضرت را نشانده برای خرید اسباب غسل بیازار رفته اتفاقاً در آن وقت شخصی دیگر در آمد و خواست که غسل کند حضرت را نشسته دید خیال کرد که حمامی است گفت برخیز و مرا غسل ده حضرت برخواست و غسل میداد چونکه واقف از طریق غسل نبود آن شخص بر حضرت غضب و غصه می نمود و ناسزا می گفت حضرت می فرمود که من نا واقف ام مرا عفو فرمائید در این اثنا حمامی آمد و گفت که این علی موسی رضا است آنکس ترسان لرزان بر قدم حضرت افتاد و عفو تقصیرات خواست حضرت فرمود که اینهمه از جانب خدا است چرا او را علامتی ننهاد که هر که و همه را می شناخت و آنحضرت را پنج پسر بود محمد و حسن و جعفر و ابراهیم و حسین و عقب او از فرزندان بجز از فرزند بزرگوارش محمد تقی کسی نیست

باب نهم در بیان احوال امام عباد و معدن ارشاد حجة الاقطاب والاوتاد حضرت امام ابوجعفر محمد بن علی جواد

اسم مبارک آنحضرت محمد بود و کنیت مشهورش ابوجعفر رضی الله عنه است چونکه نام آنحضرت موافق حضرت امام محمد باقر علیه السلام بود لهذا آنحضرت را ابوجعفر ثانی گفته اند و بعضی ابوعلی نیز گفته اند و متروک است و اشهر القاب تقی و جواد است و مختار و مجتبی و مرتضی و قانع و عالم و القاب دیگر نیز گفته اند

فصل

ولادت موفور السعادت آنحضرت

روز جمعه ده روز از رجب گذشته سنه یکصد و نود و پنج هجری و مادر آنحضرت ام ولد
بوده است و نام وی خیزران و قیل ریحانه و قیل کان من اهل المارية القبطية و نزد علمای
امامیه اشهر آنست که روز ولادت آنحضرت جمعه بوده است پانزدهم ماه مبارک رمضان
یا نوزدهم و شیخ طوسی از عباس روایت کرده است که ولادت آنحضرت در دهم
ماه مبارک رجب بوده است و دعائی که از ناحیه مقدس حضرت صاحب الامر بیرون آمده
فی الجمله شهادتی بر حقیقت این قول میدهد و مکان ولادتش باتفاق مدینه طیبه است
و مادر بزرگوار آنحضرت ام ولد بود که او را سکینه میگفتند و بعضی خیزران و ریحانه نیز
گفته اند و اشهر آنست که نوبیه بوده است و بعضی مرلیه نیز گفته اند و مرویست
که در اهل بیت ماریه مادر ابراهیم فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بوده است
هذا ما قالوا و در اولاد حضرت امام علی موسی الرضا علیه السلام عقب از حضرت امام محمد تقی
علیه السلام ماند زیرا که حضرت امام علی موسی رضا علیه السلام را دو پسر بود یکی را
نام موسی است و دیگر آنحضرت علیه السلام و یک دختر فاطمه بود از موسی عقب نماند
و از کمال علم و ادب و فضلی که از حضرت امام محمد تقی علیه السلام داشت در صغر سن
مامون مشغوف وی شد و دختر خود ام الفضل را بزنی بوی داد و همراه آنحضرت
بمدینه روان ساخت و هر سال هزار هزار درهم بوی فرستادی و بعد وفات
پدر خود حضرت امام موسی رضا علیه السلام در سن چهارده سالگی در بعضی از کوچه‌ها
بغداد با جمعی از کودکان ایستاده بود اتفاقاً مامون بقصد شکار بیرون رفته گذر وی

برآنجا افتاد همه کودکان از سر راه بگریختند و حضرت امام محمد تقی جواد علیه السلام بر جائی خود
ایستاده بود چون مامون نزدیک رسید ویرا دید و حق سبحانه و تعالے ویرا در دلها
قبولی عظیم داده بود مامون ایستاد و پرسید که اے کودک تو چرا با کودکان دیگر از سر راه
نرفتی بر فور جواب داد که ای مامون راه تنگ نیست که از رفتن خود بر تو کشاده گردانم
و مرا جرمیه نیز نبود که از ترس بگریزم و حسن ظن من تو آنست که بے جرمیه آزار بهیچ کس
نرسانی مامون را صورت و تکلم آن حضرت بغایت خوش آمد پرسید که نام تو چیست
فرمود که محمد پرسید که فرزند کیستی فرمود که فرزند امام رضا علیه السلام بر پدر آنحضرت
ترحم و ترضی کرد و بجانبے که میرفت روان شد و باخود بازهای شکاری داشت چون از
عمارات بیرون رفت بازے را بر تدروی سر داد و آن باز غایب شد و بعد از
دیری از هوا فرود آمد ماهی خورد نیمجان بمنقار گرفته مامون سخت متعجب گردید ماهی بدست
خود گرفته بازگشت و بموضعی رسید که حضرت امام محمد تقی سابقا با کودکان ایستاده بود و
همچنان کودکان از راه بیکسو شدند و حضرت ایستاده ماند چون مامون نزدیک
آنحضرت رسید گفت ای محمد حضرت فرمود لبیک پرسید این چه چیز است در دست من
فرمود ان الله تعالے بمشیة فی بحر قدرته سمکا صغارا یصید با بزات الملوک فیختبرون
سلالة اهل بیت النبوة چون مامون این سخن شنید تعجب نمود و بسیارے بوی نگریست
و گفت انت ابن الرضا علیه السلام حقا و انعام و احسان نسبت به وے که داشت
مضاعف ساخت و چنین روایت کنند که ام الفضل به پدر خود مامون از مدینه شکایت نوشت

که حضرت امام محمد تقی بر من سریه گرفته است و زن خواسته است مامون در جواب نوشت که ترا برای آن بوی نداده که حلالی را بر وی حرام کنم می باید که بعد از این مثل این سخنان مگوی و منویسی و از کلمات قدسیه آنحضرت است انه قال العامل بالظلم والمعین له والراضی به شرکاء یعنی عمل کننده بظلم و کسیکه مددگار ظالم و راضی بظلم باشد همه با شریک اند در ظلم یعنی ظالم و معین و راضی و همه ستمگر اند و فرمود یوم العدل علی الظالم اشد من یوم الجور علی المظلوم روز عدل و انصاف یعنی روز قیامت بر ظالم سخت تر است از روز ظلم او بر مظلوم و فرمود العلماء غرباء بکثرة الجهال بینهم یعنی علماء و فضلاء غربا اند زیراکه جهلا میان ایشان بسیار اند و فرمود الصبر علی المصیبة مصیبة علی الشامت یعنی صبر کردن بر مصیبت در رنج است بر کسیکه بکرده دیگرے شادی میکند ابیات

توچه دانی ذوق صبر ای شیشه دل — قاصه صبر از بهر آن نقش چگل
هفت سال ایوب با صبر و رضا — در بلا خوش بود با ضیف خدا
صبر سه تا شب منور دارد ش — صبر گل ناچار افزود ارد ش

و فرمود من امل فاجرا کان ادنی عقوبته الحرمان کسیکه امید از فاجری و فاسقی دارد کمترین عقوبتش آنکس آنست که محروم ماند و بمقصد خود نرسد و حضرت فرمود اثنان علیلان ابدا صحیح محتمی و علیل مخلط یعنی دو کس همیشه بیمار اند تندرست و صحیح که پرهیز کند و بیمار که پرهیز نکند

فصل در بیان کشف و کرامت آنحضرت

که هیچش لا تعد و لا تحصی است و از انجمله آنست که چون مامون دختر خود ام الفضل را بآن حضرت

نکاح کرد همراه آنحضرت ساخت تا بمدینه برد چون بکوفه رسید آخر روز نزول فرمود و بمسجد
در آمد که در صحن آن درخت سدره بود که هنوز باری نیاورده کوزهٔ آب طلبید و در بیخ
آن درخت وضو ساخت بعد از ان با مردم نماز شام گذارد و بعد از فراغ در وقت
بیرون آمدن بپایهٔ آن درخت رسیده میوهٔ تازه بار آورده بود شیرین و نیز دو ماه
مردم آنرا به تبرک گرفتند و میخوردند و از انجمله آنست که یکی در سلف گفته که در عراق
بودم شنیدم که کسی در شام دعوی پیغمبری کرده است و بند آهنی بر وی نهاده آورده اند
در فلان جا محبوس است بآنجای رفتم و دربان را چیزی دادم و پیش وی رفتم و ویرا
با عقل و فهم تمام یافتم از وی پرسیدم که قصهٔ تو چون بوده است گفت من مردی بودم
از شام بعبادت مشغول در ان مسجدی که میگویند سر مبارک حضرت امام حسین علیه السلام
آنجا نصب کرده بودند یک شب روی بقبله نشسته و بذکر خدا مشغول بودم ناگاه
دیدم که شخصی پیش روی من آمد و گفت برخیز برخاستم مرا اندکی راه برد خود را
در مسجد کوفه دیدم فرمود که میدانی که این کدام جای است گفتم بلی مسجد کوفه است
در نماز ایستاد و من نیز در نماز ایستادم چون از نماز فارغ شد بیرون آمد و من نیز
با وی بیرون آمدم اندکی برفت من نیز برفتم خود را در مسجد رسول الله صلی الله علیه
و آله و سلم یافتم بر روضهٔ رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم سلام کردم و در نماز
ایستاد و من نیز در نماز ایستادم پس بیرون آمد من نیز بیرون آمدم اندکی راه رفتیم
و خود را در مسجد مکه یافتم طواف کرد و من نیز طواف کردم پس بیرون آمد و من نیز بیرون آمدم

از نظر من غایب شد و من خود را در ان موضع یافتم از شام که بعبادت مشغول بودم
ازین حال در تعجب ماندم و هیچ ندانستم که آنکه بود چون سال آینده آن وقت رسید باز
آن شخص پیدا شد و مرا همراه برد و هر چه در سال گذشته کرده بود بجا آورد و چون
در وقت مفارقت سوگند بروی دادم که بآن خدائیکه ترا بر آنچه مشاهده کردم
قدرت داده است مرا بگوی که تو کیستی فرمود که من محمد بن علی بن موسی جعفرم چون با مردم
قصهٔ ترا با آنان که نزد من تردد می داشتند باز گفتم خبر بوالی شام رسید مرا متهم
داشتند بآنکه دعوی نبوت میکنی مرا بند بر نهادند و همراه خود تا باینجا آوردند راوی
گوید که بوالی شام رقعه نوشتم و عرض حال آن متهم کردم بر پشت رقعه نوشت که آنکس را
که در یک شب ویرا از شام بکوفه برد و از کوفه بمدینه و از مدینه بمکه و از مکه به شام بگو بیاید
که ویرا از حبس خلاصی دهد این سخن بسیار بر من گران آمد مغموم و محزون گردیدم
چون بامداد کردم بجای حبس روان شدم تا ویرا ازان حال آگاه کنم لشکریان
و نگاهبانان را در اضطراب تمام یافتم پرسیدم که حال چیست گفتند این شخص
که دعوی نبوت کرده بود و ویرا حبس کرده بودند دوش غایب شده نمیدانیم که
ویرا زمین فرو برده است یا مرغان بهوا برده اند

ابیات

آنکه برافلاک رفتار رسش بود	بر زمین رفتن چه دشوارش بود
دامن او گیر زود ای بیگمان	تا رهی از فتنهٔ آخر زمان

و از انجمله آنست که شخصی گفته است که بر حضرت امام محمد تقی علیه السلام در آمدم

وگفتم که فلان صالحه بشاد عار رسانیده است واز جامه های شما جامه طلبیده است که کفن به وی کنند فرمود که وی ازان مستغنی شده است من بیرون آمدم هیچ ندانستیم که معنی آن سخن چه بود ناگاه بمن خبر رسید که وی پیش از ین سیزده روز یا چهارده روز مرده است واز انجمله آنست که راوی گوید که بایکی از اصحاب قصد سفری داشتم بر حضرت امام محمد تقی علیه السلام درآمدم که وداع کنم فرمود که امروز بیرون مروید تا فردا صبر کنید چون بیرون آمدیم صاحب من گفت که من بیرون می روم که بار من بیرون رفته است من باز ماندم و وی برفت وشب آن وادی را که دران فرود آمد سیل گرفت که دران غرق شد وبمرد

فصل دربیان وفات آنحضرت

فی فصل الخطاب توفی الجواد محمد بن علی الرضا علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام سنة عشرین ومائتین وله خمس وعشرون سنة وصلی علیه الواثق ابوجعفر هارون المعتصم محمد بن هارون الرشید وفات آن حضرت روز سه شنبه ششم روز از ذی الحجه گذشته سنه دوصد وبست هجری در عهد معتصم وگویند که آنحضرت را به زهر شهید ساختند وقبر شریفش در بغداد است در قفای قبر جد وی حضرت امام موسی کاظم علیهما السلام وعلماء امامیه در شهادت آنحضرت چنین نقل کرده اند که آنحضرت از مامون رخصت طلبید ومتوجه بیت الله الحرام گردید وازانجا بمدینه جد خود حضرت رسول صلعم معاودت فرمود ودرآنجا سکینه اختیار نمود درسال دویست ونهرده مامون مرد ومعتصم برادر او خلیفه گردید وبتکرار از استماع

وفور فضایل و کمالات آن معدن خیرات و سعادت نایره در کانون سینه نفاق گنجینه اش
مشتعل شد و در صدد دفع آنحضرت در آمد و او را از مدینه به بغداد طلبید آنحضرت
هنگام اراده بغداد حضرت امام علی النقی علیه السلام را وصی و خلیفه و جانشین خود گردانید
و در حضور اکابر شیعه و ثقات اصحاب خود نص صریح بر امامت آنحضرت نمود و کتب
علوم الهی و اسلحه و آثار حضرت رسالت پناهی و سایر پیغمبران را بفرزند دلپسند خود
تسلیم نمود و دل بر شهادت نهاده آن فرزند گرامی را وداع کرد و با دل پرخون مفارقت
تربت مقدس خود اختیار نمود و روانه بغداد گردید و در بیست و نهم محرم سال
دویست و بیستم هجری داخل بغداد شد و معتصم در همین سال آنحضرت را شهید کرد و بعضی
گفته اند که واثق باشد که بعد از معتصم خلیفه شد آنحضرت را شهید کرد وفات آنحضرت در
آخر ماه ذیقعده سال دویست و بیستم هجرت واقع شد و بعضی روز شنبه ششم ماه ذیحجه گفته اند
و بعضی سه شنبه پانزدهم ذیقعده گفته اند و در آنوقت از عمر شریف آنحضرت بیست و پنج
سال و دو ماه کسری گذشته بود و موافق مشهور مدت امامت آنحضرت هفده سال و کسری
بوده است و ابن شهر آشوب روایت کرده است که در وقت وفات والد بزرگوار
هفت سال و چهار ماه و دو روز از عمر شریفش گذشته بود مدت امامتش هیجده سال بیست روز
کم بود و در کشف الغمه روایتی نقل کرده است که وفات آن حضرت در روز سه شنبه
پنجم ماه مذکور واقع شد و به روایت دیگر از محمد بن سنان روایت کرده است که عمر
شریف آنحضرت در وقت وفات بست و پنجسال و سه ماه و دوازده روز بود و ولادت

آن حضرت در سال صد و نود و پنجم هجرت بود و با پدر خود هفت سال و سه ماه زندگانی کرد و وفات آنحضرت در روز سه‌شنبه ششم ماه ذیحجه سال دویست و بستم هجرت واقع شد و بروایتی دیگر وقت وفات والد بزرگوار خود [illegible] سال و چند ماه عمر داشت و از کتاب دلائل حمیری بسند محمد بن سنان روایت کرده است که در وقت وفات آنحضرت از عمر گرامی او بست و پنج سال و سه ماه و دوازده روز گذشته بود و در روز سه‌شنبه ششم ماه ذیحجه سال دویست واقع شد و بعد از پدر بزرگوار خود نوزده سال و بست و پنج روز زندگانی کرد و باتفاق وفات آنحضرت در بغداد واقع شد در مقابر قریش در پهلوی جد بزرگوار خود امام موسی کاظم علیه السلام مدفون گردید و در موضعی که اکنون آنحضرت زیارت میکنند بذا قالوا

باب دهم

در احوال نهال مصطفوی و گل بوستان مرتضوی حضرت امام علی النقی علیه السلام

فصل در بیان اسم و لقب و کنیت و تاریخ ولادت آن حضرت ع

اسم مبارکش علی بود و کنیت وی ابوالحسن و وی را ابوالحسن الثالث گفتند و لقب وی هادی و ذکی و به عسکری مشهور است و نزد بعضی مشهورترین القاب آنحضرت نقی و هادی بود و آنحضرت را نجیب و مرتضی و عالم و فقیه و امین و امین و مومن و طیب و متوکل نیز گفته اند و سبب شهرة آنحضرت و فرزندش امام حسن به عسکری آن بود که هرگاه لشکر معتصم به کثرتی رسید که در بغداد گنجایش استقامت آن نماند و بر مردمان اذیت میرسید بالشکر خود از انجا بیرون آمد و شهری دیگر آباد ساخت با مکان‌های رفیع و سیع متفرقات

وتکلفات وآنرا سُرمن رائی بضم السین وفتحہا نام کردو ساعرہ نیز از نامہای آن بود
وبعلت قیام لشکر آنرا عسکری می نامیدند این ہر دو جناب را بسبب سکونت دران
عسکری میگفتند وما در آن حضرت ام ولد بودہ است سمانہ نام فی فصل الخطاب لہ علیہ السلام
فی سنتہ اربع عشر ومائتین وقیل سنتہ ثلاث عشرہ ومائتین وکان ولادتہ فی الثالث
عشر من رجب وقیل فی یوم عرفہ وکان مولدہ بالمدینہ ولادت آنحضرت در مدینہ
بودہ است سیزدہم ماہ رجب سنہ دوصد وچاردہ ہجری ونزد علمای امامیہ سال
ولادت آنحضرت اشہر آنست کہ سال دویست ودوازدہم ہجرت بود وبعضی گفتہ در
سال دویست چاردہم نیز گفتہ اند وماہ ولادت مشہور پانزدہم ذی الحجہ است بروایت
آنکہ شیخ در مصباح نقل کردہ کہ بست وہفتم ذی الحجہ است وبروایت ابن عیاش
در دوشنبہ یا سہ شنبہ پنجم رجب واقع شدہ وبروایت علی بن ابراہیم قمی در روز
سہ شنبہ سیزدہم رجب واقع شدہ وزیارتی کہ از ناحیہ مقدسہ بیرون آمدہ دلالت میکند
برآنکہ ولادت آنحضرت در ماہ رجب بود ومکان ولادت شریف موضعی است در
حوالی مدینہ طیبہ کہ آنرا صریا میگویند فی فصل الخطاب کان الہادی ابو الحسن علی بن الجواد
علیہم السلام متعبدا فقیہا اماما یعنی بود آنحضرت عابدترین وفقیہ ترین مردم
وامام عباد وزہاد وفقہا بود ونقل است کہ متوکل در اوائل خلافت خود بیمار گشت
ونذر کرد کہ اگر شفا یابد دینارہای بسیار تصدق کند پس یکی از مقربان خود را بخدمت
حضرت امام علی النقی فرستاد وسوال کرد کہ چہ قدر دینارہا تصدق کنم فرمود کہ ہشتاد وسہ دینار

پس همه حاضران تعجب کردند و بعضی گفته اند این مسئله از کجا میگوید بتوکل گفتند سوال کن
که این مسئله از کجاست حضرت فرمود که حق تعالی در قرآن فرمود ولقد نصرکم الله فی مواطن
کثیرة و یوم حنین روایت کردند که مواطن وقائع و غزوات و سرایا هشتاد و سه بودند
پس حقتعالی هشتاد و سه را کثیر گفته کمتر ازین تصدق نباید کرد و هر قدر که زیاده
دهد از ذخیره صدقات خواهد داد در دنیا و عقبی نفع و بهتر است وجود و سخای آنحضرت
مشهور است روزی بیکی از دیها که در نواحی سر من رأی بود تشریف برده اعرابی ویرا
طلب کرد گفتند که بفلان ویه رفته است در عقب رفت چون بخدمت آنحضرت رسید
فرمود که چه حاجت آمده گفت من از آنانم که بولای جد تو علی بن ابیطالب تمسک
نموده اند مرا دینی عظیم است که از ادای آن عاجزم و غیر تو هیچکس را نمی دانم که آنرا از
گردن من بردارد فرمود که خاطر خویش خوش دار و او را همراه خود آورد و چون با او
کرد باعرابی فرمود که با تو سخنی خواهم گفت می باید که در آن مخالفت من نکنی اعرابی گفت
نکنم آنحضرت بدست مبارک خود خطی نوشت باین مضمون که اعرابی را مبلغ کذا که زیاده
از دین وی بود در ذمه آنحضرت دین است فرمود که این را بستان چون من بسر من
رأی مراجعت کنم پیش من آئی و چون در میان جماعتی نشسته باشم طلب دین خود بکن
و با من سخن درشت گوئی و تشدد می باید که درین امر مرا موافقت کنی اعرابی گفت نکنم و خط را
گرفت چون آنحضرت بسر من رأی باز آمد جمعی کثیر از اصحاب خلیفه و غیره پیش وی
حاضر بودند آن اعرابی حاضر شد و خط را بیرون آورد چنانچه آنحضرت وصیت کرده بود

مطالبه بنمود آنحضرت باوی نرم نرم سخن میفرمود و عذر میخواست و وعده ادای آن میکرد خبر آن بمتوکل رسید فرمود که سه هزار درهم پیش آنحضرت ببرند چون پیش آنحضرت آوردند نگاه داشت و بآن اعرابی فرمود که این را بگیر و دین خود را ادا کن و آنچه زیاده آید بر عیال خود نفقه کن و مارا معذور دار اعرابی گفت یا ابن رسول الله والله که آنچه میخواستم از ثلث آنچه دادی کمتر بود ولیکن الله اعلم حیث یجعل رسالته و بفضل الخفا آورده که در حق آنحضرت سعایت نزد متوکل که از خلفاء عباسی بود کردند و گفتند که در خانهٔ خود سلاح و همه اسباب حرب مهیا دارد و میخواهد که خلافت بگیرد پس متوکل شخصی را بخانهٔ آنحضرت فرستاد آن شخص دید که در خانه بسته و آنحضرت در آن نشسته و جامهٔ پشمین در بر و کلاه پشمین بر سر و بر زمین و سنگ ریزها رو بقبله نشسته مشغول بعبادت خدا و بآواز خوش میخواند کلام الله پس آن شخص آنحضرت را بجائیکه بود در مجلس متوکل حاضر ساخت و هرگاه متوکل آنحضرت را دید تعظیم کرد و نزد خود نشاند و گفت که شعری بخوان حضرت فرمود که من چندان التفات بشعر ندارم معاف دار متوکل گفت البته می باید خواند حضرت چند ابیات خواندند

باتوا على قلل الجبال تحرسهم	غلب الرجال فلم ينفعهم القلل
واستنزلوا بعد عز من معاقلهم	الى مقابرهم يا بئس ما نزلوا
ناداهم صارخ من بعد ما قبروا	اين الاسرة والتيجان والحلل
اين الوجوه التي كانت منعمة	من دونها تضرب الاستار والكلل

ذاتقع القلب عنهم حنين مالهم | | تلك الوجوه عليها الدود تنتقل

مضمون این اشعار آنست کہ شب گذر اینده بر سر کوه های وسکونت ورزیدند براے نگہبانی خود ها تا و پناه باشند و از فتنه ها غالب آمدند مردان بر ایشان نفع نکرد وسکونت کوهستان و پناه یافتند و فرود آمدند و بعد از عزت و غلبه از پناه گاه های خود بسوی قبر خود ها و بعد از آنکه در قبر کرده شدند آواز داد ایشان را در حالیکه فریاد زننده بود کجاست آن تختهای رنگین و کجاست آن کلاه زرین و کجاست آن رویهای خوش و تازه که برای آنها پرده ها و سایبان ها زده میشد پس فصاحت جواب میداد قبر از جانب ایشان در حال سوال از ایشان که بر آن رویها کرمها مسلط شده و بالهاست پایها برباد رفته

ابیات

در زمانه مر ترا سه همراه اند	آن یکی دانی و دیگر عذر مند
آن یکی یاران و دیگر رخت و مال	آن سیوم دانی السنا حسن الفعال
مال ناید با تو بیرون از قصور	یار آید لیک تا بالین گور
چون ترا روزی اجل آید به پیش	یار گوید از زبان حال خویش
تا بدینجا پیش همره نیستیم	بر سر گورت زمانے ایستیم
فعل تو دانی است زو کن ملتحد	که در آید با تو در قعر لحد
هم پیمبر گفت بهر این طریق	با وفا تر از عمل نبود رفیق
گر بود نیکو ابد یارت شود	ور بود بد در لحد مارت شود

پس متوکل هرگاه که مضمون اشعار دریافت کرد چندان بگریست که ریشهای او
ریشها تر شد و حضار مجلس بگریه درآمدند پس گفت ای ابوالحسن آیا بر تو دینی هست
حضرت فرمود بلی چهار هزار دینار پس آن وقت داد و آن حضرت را رخصت کرد

فصل در بیان کشف و کرامات آنحضرت است

و آن از ضبط حصر بیرون است و از اندازه احصا افزون حرفی از دفتری می‌نگارد
و قطره از بحر جلیلی می‌آرد از آنجمله آنست که چون متوکل آنحضرت را از مدینه بعراق
طلبید چون وارد مسعود شد پس من رأی شد آنحضرت را در منزلی فرود آوردند
که محل نزول گدایان و غریبان بی نام و نشان بود یکی از محبان آنحضرت که وی را
صالح ابن سعید نام بود بخدمت حضرت آمد و عرض کرد که یا ابن رسول الله من خود را
فدای تو سازم این جماعت در همه امور اخفای قدر و اطفای نور تو میخواهند که
ترا درین منزل پر وحشت فرود آوردند حضرت فرمود ای پسر سعید گمان میکنی
که اینها با رفعت شان ما منافات دارد و نمیدانی که کسی را خدا بلند کرد با اینها پست
نمیشود پس بدست مبارک خود اشاره کرد بجانب ابن سعید میگوید که چون بآنجانب
نظر کردم دیدم بستانها بالوان شقائق و ریاحین آراسته و باغهای با نواع ثمرها
و میوه‌ها پیراسته و نهرها در صحن آن باغها روان و قصرهای پر از حور و غلمان و آنچه
مشاهده کردم هرگز در خیال خواب نظیر و ندیده بود از مشاهده این احوال دیده‌ام
حیران و عقلم پریشان شد پس حضرت علیه السلام فرمود ای پسر سعید ما هر جا که هستیم

دیباشیم اینها برای ما ہیاست بلطف الٰہی ابیات

آن بهاران مضمر است اندر خزان	در بهار است آن خزان مگریز از آن
غیب را ابری و آبی دیگر است	آسمان و آفتاب دیگر است
ناید الا آنکه بر خاصان پدید	باقیان فی لبس من خلق جدید
دور کن از مغز و از بینی زکام	تا که ریح الله آید در مشام

و از آنجمله آنست که دنبلی بر بدن متوکل بهم رسید که مشرف بر هلاک گردید و کسی جرأت
نمیکرد که نیشتری بآن برساند پس مادر متوکل نذر کرد که اگر او عافیت یابد مال بسیاری
برای حضرت امام علی النقی علیه السلام بفرستد پس فتح بن خاقان با متوکل گفت که اگر
میفرمائی بخدمت امام علی النقی علیه السلام کسی بفرستیم شاید دوائی این مرض بفرماید
گفت بفرستید چون بخدمت حضرت رفتند و حال متوکل را عرض کردند حضرت فرمود
که پشک گوسفند را در گلاب بخیسانید و بر آن جراحت ببندید چون آن خبر را آوردند
جمعی از اتباع خلیفه که حاضر بودند خندیدند و استهزا کردند و فتح ابن خاقان گفت سید الکم
که حرف آنحضرت بے اصل نیست اگر آنچه فرموده است بعمل آوریم ضرری نخواهد داشت
چون دوا را بآن موضع بستند در آن ساعت دنبل منفجر شد و متوکل از درد
و الم آن جراحت راحت یافت و مادرش ده هزار دینار در کیسه کرده و سر کیسه را
مهر کرده برای آنحضرت فرستاد چون متوکل شفا یافت مردی شکایت آن حضرت
نزد متوکل کرد که اسلحه و اموال بسیار جمع کرده است و داعیه خروج دارد پس

پس شبی متوکل سعید حاجب را طلبید و گفت بخیز بخانهٔ حضرت امام علی النقی برو و هرچه در آنجا اسلحه و اموال بیابی برای من بیار سعید گفت که در میان شب نردبانی برداشتم و بخانهٔ آنحضرت رفتم و نردبانی را بر دیوار خانه گذاشتم و بر بام برآمدم چون فرود آمدم که بزیر روم راه گم کردم و حیران شدم ناگاه حضرت از اندرون حجره مرا ندا کرد که ای سعید باش تا شمع برای تو بیاورند و بزیر رفتم و دیدم که حضرت جبهٔ پشم پوشیده و عمامه از پشم بر سر بسته و سجادهٔ خود را بر روی حصیر گسترده و بر بالای سجاده رو بقبله نشسته است پس فرمود که برو و در این خانه بگرد و آنچه بیابی بردار پس رفتم و جمیع خانه‌ها و حجره‌ها را تفتیش کردم و در آنها هیچ نیافتم مگر یک بدره که بر سرش مهر مادر متوکل بود و یک کیسهٔ دیگر سر بمهر پس فرمود که مصلای من بردار چون برداشتم زیر مصلا شمشیری یافتم که غلاف چوبین در آن است شمشیر را با مهر و بدره برداشتم و نزد متوکل رفتم چون مهر مادر خود را بر بدره دید او را طلبید و از حقیقت آن حال سوال کرد مادرش گفت که در مرض تو نذر کرده بودم که اگر عافیت یابی من ده هزار دینار برای او بفرستم و این بدره همان است که من برای او فرستاده بودم و هنوز مهرش را برنداشته است چون کیسهٔ دیگر را گشودند چهارصد دینار در آن بدره بود پس متوکل یک بدرهٔ دیگر بآن بدره ضم کرد و گفت ای سعید این بدره‌ها را با آن کیسه و شمشیر برای او ببر و عذر بخواه چون آنها را بخدمت آنحضرت بردم گفتم ای سید من از تقصیر من بگذر که من بی ادبی کردم و بی رخصت بخانهٔ تو درآمدم چون از جانب خلیفه مامور بودم معذورم.

حضرت فرمود وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون و از انجمله آنست شخصی از قاضی
کوفه پیش آنحضرت شکایت کرد که مرا ایذا بسیار میرساند فرمود که دو ماه صبر کن چون
ازان سخن دو ماه برآمد قاضی را عزل کردند

گر توئی از ظلم چاه میکنی	از برائ خویشتن آن میکنی
هم دران چه عاقبت خود افگنی	این بدانی کز پئی من چه کنی
اے درنده پوستین یوسفان	گر بدرد گرگ این از خویش دان
هرکه او بنهاد ناخوش سنتے	سوے او نفرین رود هر ساعتی
چون بحفر خویش خود اندر رسی	پس بدانی کز تو بود آن ناکسی
آن توئی آن زخم بر خود میزنی	بر خود آن دم تار لعنت میکنی
صد هزاران کیمیا حق آفرید	کیمیائے همچو صبر آدم ندید
صبر آرد آرزو را ور شتاب	صبر کن واللہ اعلم بالصواب

و از انجمله آنست که زن شخصی را آبستن بود از وی التماس کرد که دعا کنند تا پسر باشد
فرمود که شمارا دختر از پسر بهتر باشد چون متولد شد دختر بود و دیگر فرمود ترا
فرزندی متولد شود او را محمد نام کن چون متولد شد پسر بود او را محمد نام کرد و
از انجمله آنست که متوکل را خانه بود و دروی مرغان بسیار که هرکس آنجا در آمدی
از اختلاف آوازهای ایشان سخن کسی مے توانستی شنید و نه کس سخن وی هر وقت
که حضرت امام علی النقی علیه السلام آن خانه در آمدی همه مرغان خاموش گشتندی چون

بیرون آمدی آغاز آواز کردندی و از انجمله آنست که شعبده بازی از هند پیش متوکل آمده بود و شعبده های عجیب غریب می‌نمود روزی متوکل وی را گفت که اگر شعبده پیش آری که علی بن محمد را خجل سازی ترا هزار دینار بدهم شعبده باز گفت نانی چند تنک سبک بر مائده بگذارید و مرا پهلوی وی نشانید چنان کردند حضرت امام علی النقی علیه السلام دست دراز کرد تا نانی بردارد و آن شعبده باز عملی کرد که آن نان از پیش دست وی بپرید و چون دست کشید باز آمد سه بار این عمل کرد حضار مجلس بخندیدند دران مجلس مشوره بالکسر تکیه و بالش از پوست بود بران شیر کشیده حضرت امام علی النقی علیه السلام اشاره بآن صورت کرد که بگیر این را آن صورت شیر شد و بجست و شعبده باز را فرو برد و باز بمشوره آمد هر چند متوکل درخواست کرد که شعبده باز را باز گرداند قبول نکرد و فرمود که والله هرگز بعد ازین ویرا نبینید دشمنان خدائے را بر دوستان متسلط میگردانید پس از مجلس بیرون آمد و آن شعبده باز را بعد از ان هیچکس ندید و از انجمله آنست که روزی در ولیمه بعضی اولاد خلفا بود و جمعی کثیر بعزت و عظمت نشسته جوانے بی ادب حق تعظیم و تکریم آنحضرت بجا نمی آورد و سخن بسیار میگفت و می خندید حضرت روبآن جوان کرد و فرمود ماند الضحک بملا رفیک و تذهل عن ذکر الله و انت بعد ثلث من اهل القبور یعنی چه میخندیدی ای جوان در مجلس و غفلت میکنی از ذکر خدا حال آنکه بعد از سه روز خواهی شد از جمله موتی آنجوان از ان بی ادبی باز ایستاد

وچون طعام خورد وبیرون آمد روز دیگر بیمار شد و روز سیوم مرد و از انجمله آنست که روزی دیگر در ولیمه یکی از اهل سامرا بود بی ادبی در مجلس سخنان بیهوده میگفت وحق تعظیم آنحضرت رعایت نمیکرد آنحضرت علیه السلام فرمود این شخص ازین طعام نخواهد خورد و از خانه وی چیزی خواهد آمد که زندگی را بروی تلخ گرداند چون طعام حاضر آوردند آن شخص دست بشست و خواست که از ان تناول کند غلام وی گریان و فریاد کنان از در درآمد که مادر تو از بام افتاده است و مشرف بر موت است زود تر خود را آنجا برسان باشد که وی را زنده دریابی آن شخص طعام ناخورده برخاست و برفت

فصل در بیان وفات آنحضرت

فی فصل الخطاب توفی علیه السلام بسر من رای فی یوم الاثنین للیال بقین من جمادی الاخر سنه اربعین وخمسین ومائتین ودفن فی دار السامره فی شارع ابی احمد الرشیدی وفات آنحضرت در زمان منتصر بود در سر من رای از نواحی بغداد روز دوشنبه از اواخر جمادی الاخره سنه دو صد و پنجاه و چهار و قبر وی هم در سرای ویست که در سر من رای داشت وقیل ان مشهد علی الهادی بقم ولیس الصحیح وانما الصحیح ان مشهد فاطمه بنت موسی بن جعفر ابن محمد به بلدة قم وقد نقل عن الرضا علی بن موسی علیه السلام انه قال من زارها وجل الجنته هذا ما فی شواهد النبوة ونزد علمای امامیه سال شهادت آن حضرت علیه السلام باتفاق سال دویست و پنجاه و چهارم هجرت بود و در روز وفات خلاف است بروایت

علی بن ابراهیم قمی و ابن عباس روز دوشنبه نهم ماه حبیب و به روایت خشاب بست و پنجم ماه جمادی الاخری بود و روایت دیگر بست و هفتم ماه مذکوره بود و بروایت دیگر بست و ششم ماه مذکوره بود سن شریف آنحضرت در آنوقت به روایتی چهل سال رسیده بود و بروایت دیگر چهل و یک سال و چند ماه و در هنگام وفات پدر بزرگوار خود که منصب جلیل القدر امامت کبری و خلافت عظمی سرفراز گردید عمر شریفش شش سال و پنج ماه تقریباً گذشته بود و مدت امامت آنحضرت سی و سه سال و کسرے بود و قریب سیزده سال در مدینه طیبه اقامت فرمود و بعد از آن متوکل آنحضرت را به سر من رای طلبید بیست سال در سر من رای توطن فرمود در خانه که اکنون مدفن شریف اوست و بنابر قول ابن بابویه و جماعتی دیگر معتمد عباسی آنحضرت را شهید کرد به زهر و در وقت شهادت آنحضرت حضرت امام حسن عسکری علیه السلام نزد حضرت بود و نعم ما قال

باب یازدهم در بیان احوال قدوة اولیا مستند اصفیا کشاف اسرار لم یزلی حضرت امام ابی محمد حسن بن علی عسکری علیه السلام

فصل در بیان ولادت و اسم و لقب و کنیت آنحضرت اسم شریف آنحضرت حسن بود و کنیت او ابو محمد و القاب شریفش زکی و هادی و عسکری است و خالص و سراج و وجه تلقب وی بعسکری گذشت و وی نیز چون پدر بعسکری مشهور است ولهذا او را عسکری ثانی لیث میگویند و مادر آنحضرت ام ولد بود نام وی سوسن و بعضی

سلسبیل گفته اند و حضرت امام علی النقی وی را حدیث نام نهاد و آن عفیفه کریمه در نهایت صلاح و ورع و تقوی بوده است فی فصل الخطاب کانت ولادته فی سنة احدی وثلاثین ومائتین وقیل سنة اثنین وثلثین ومائتین ونزد علماء امامیه در تاریخ ولادت باسعادت آنحضرت اشهر آنست که در سال دویست سی و دو هجرت واقع شد وبعضی دهم ماه مذکور وبعضی دوشنبه چهارم نیز گفته اند و شیخ مفید ربیع الاول سال دویست وسی هجرت نقل کرده و مکان ولادت مدینه مشرفه است وبعضی سرمن رای نیز گفته اند

فصل در بیان کرامات آنحضرت

وآن بسیار وبیشمار است از انجمله آنست که محمد ابن علی ابن ابراهیم ابن موسی ابن جعفر گفته که وقتی معیشت بر ما بغایت تنگ شد و پدر من گفت بیا تا پیش ابومحمد زکی برویم زیرا که وی را بجود وسماحت وصف میکنند گفتم تو وی را می شناسی گفت من وپدرم نمی شناسم وهرگز ندیده ام پس بقصد وی در راه ایستادیم پدر من در راه گفت که بس حاجتمندیم تا که ما را پانصد درهم بدهد دویست درهم را جامه سازیم و دویست درهم را آرد خریم وصد درهم را دیگر مرا اخراجات نفقه کنم من با خود گفتم که چه باشد که مرا سیصد درهم دهد صد درهم را جامه سازیم وصد درهم را نفقه کنم وصد درهم را دراز گوش بخرم و بجانب کوهستان روم چون بدر خانه وی رسیدیم

بی آنکه باکسی سخن گویم غلام وی بیرون آمد و گفت علی بن ابراهیم و پسر وی محمد
درون آئینه چون درآمدیم وسلام کردیم فرمود که ای علی ترا چه چیز باز داشت
که تا اینوقت پیش ما نیامدی پدرم گفت ای سید من شرم میداشتم که با این حال پیش تو
آیم غلام آنحضرت در عقب آمد وصره به پدر من داد و گفت درین پانصد درهم است
و دویست درهم از برای جامه و دویست درهم بهای آرد وصد درهم برای نفقه
وصره دیگر بمن داد و گفت این سی صد درهم صد برای کسوة وصد برای نفقه
وصد برای درازگوش امی باید که بکوهستان بروی و بفلان جا روی بآنجا که
اشاره کرد رفتم و کتخدا شدم و در همان سفر مرا از ده هزار دینار رسید و از انجمله است
که دیگری گفته است که پدر من بیطار بود و چهار پایان حضرت امام محمد عسکری علیه السلام
بیطاری می کرد مستعین را استری بود و بنهایت سرکش هیچکس وی را رام نتوانستی کرد
و زین و لگام نتوانست کردن تا بسواری خود چه رسد یکی از مقربان مستعین را
گفت چرا نمیگوئی که حسن ابن علی التقی را حاضر کنند و وی این استر را سواری کند
تا این استر وی را بکشد مستعین آنحضرت را طلبید چون به سرای وی درآمد آن
استر در صحن سرای ایستاده بود آنحضرت پیش وی رفت و دست مبارک بر کفل آن
نهاد عرق از وی روان شد بعد از آن پیش رفت مستعین وظیفه تعظیم و توقیر
بجا آورد آنحضرت را نزدیک خود نشاند پس گفت یا ابا محمد این استر را لگام کن
ابو محمد علیه السلام پدر مرا گفت ای فلان این استر را لگام کن مستعین باد گفت

که خود لگام کن ابو محمد علیه السلام طیلسان بنهاد و برخاست و ویرا لگام کرد و باز آمد و بجای خود بنشست باز مستعین گفت که ویرا زین کن ابو محمد به پدر من اشاره کرد که ای فلان آن استر را زین کن مستعین گفت که تو خود زین کن دیگر بار برخاست و آن استر را زین کرد و بجای خود باز گشت مستعین گفت چه باشد که سوار شوی سوار شد و در صحن سرای ویرا راهوار براند چنانکه هیچکس سرکشی کند پس فرود آمد مستعین پرسید که چون یافتی این را فرمود که از این خوب تر استری ندیدم مستعین هم این را پیش کشید آنحضرت به پدر من گفت که این را بگیر و بپدر من آنرا گرفت ـ آنکه هیچ سرکشی کند برو شعر

هر شود		
هر حرون از بیم او ساکن شود		هر محال از دست او ممکن شود

و از انجمله آنست شخصی گفته که پیش آنحضرت از فقر شکایت کردم تازیانه بدست داشت زمین را بان بکاوید و پانصد دینار از آنجا بیرون آورد و بمن داد و از انجمله شخصی دیگر گفته که در زندان بودم از تنگی زندان و گرانی قید با آنحضرت شکایت نوشتیم و میخواستیم که از تنگدستی خود نیز چیزی بنویسیم از شرم ننوشتیم و نتوانستیم در جواب من نوشت امروز نماز پیشین را در خانهٔ خود خواهی گذارد و نماز پیشین مرا از زندان بیرون آوردند و نماز در خانهٔ خود گذاردم ناگاه دیدم که قاصدی فرستاده می آید و برای من صد دینار آورده و همراه آن کتابتی بدین مضمون که هرگاه ترا حاجتی باشد آنرا طلب کن و شرم مدار که اگر طلب کنی آن را خواهی رسید

۴۱۳

انشاء الله تعالی و از انجمله انست شخص دیگر گفته که بآنحضرت رقعه نوشتنیم و دران از آنحضرت مسئله پرسیدیم و میخواستم که از حمی ربع نیز سوال کنم اما فراموش کردم و نه نوشتیم آنحضرت بمن نوشته که جواب مسئله تو اینست و میخواستی که از حمی نیز بپرسی و فراموش کردی این آیت را که یا نار کونی بردا و سلاما علی ابراهیم بر پاره کاغذ بنویس و بر گردن محموم بیاویز چنان کردم آن محموم شفا یافت و از انجمله انست که شخص دیگر گفته که بوی کتابتی نوشتم و دران معنی مشکوة پرسیدم و خاتون من حامله بود و خواستیم که وی را دعا خیر کند و فرزند وی را نام نهد و جواب نوشت که مشکوة قلب محمد است و از حال خاتون و فرزند هیچ ننوشت و در آخر کتابت این بود که عظم الله اجرک و اخلف علیک خاتون من فرزند زاد و مرده بعد از ان حامله شد پسری آورد

فصل در بیان وفات آنحضرت

فی فصل الخطاب و فاته فی ربیع الاول سنة ستین و مائتین فی یوم الجمعة السادس من ربیع الاول و قیل فی الثامن منه و قیل غیر ذلک من السنة المذکورة بسر من رای و دفن بجنب ابیه فی هذه البلدة و کان اقام هو و ابوه فیها و الحسن العسکری عند الامامیة والد ابی القاسم محمد المنتظر صاحب سرداب و کانت مدة تقارب الحسن العسکری بعد ابیه علی الهادی ست سنین و لم یخلف الحسن العسکری اولادا و ظاهرا و لا باطنا غیر ابی القاسم محمد المنتظر الملقب بالقاسم عند الامامیه و کان مولد المنتظر لیلة النصف من شعبان

۱۴۳

سنة خمس وخمسين ومائتين امام ولد يقال لها نرجس توفي ابوه وله سنتين او خمس سنين وفات آنحضرت در ماه ربیع الاول و تاریخ ششم ماه مذکور روز جمعه سنه دو صد و شصت و بعضی ثامن ماه مذکور گفته و نزد علماء امامیه تاریخ شهادت آنحضرت باتفاق اکثر مورخان و محدثان هشتم ماه ربیع الاول سال دو صد و شصت هجرت بود و شیخ طوسی در مصباح اول ماه مذکور نیز گفته است و اکثر گفته اند که روز جمعه بود و بعضی چهارشنبه و بعضی یکشنبه نیز گفته اند و اعمر شریف آنحضرت علیه السلام بیست و نه سال گذشته بود و بعضی بیست و هشت سال نیز گفته اند و مدت امامت آنحضرت قریب شش سال بود و ابن بابویه و دیگران گفته اند که معتمد عباسی آنحضرت را بزهر شهید کرد و در کتاب عیون المعجزات از احمد بن اسحق روایت کرده است که آنحضرت در ماه ربیع الآخر سال دو صد و شصت از دنیا رحلت کرد و در سر من رای در پهلوی پدر بزرگوار خود مدفون گردید و عمر شریف آنحضرت بیست و نه سال بود

باب دوازدهم

در بیان احوال حضرت صاحب الزمان خلیفة الرحمان حجة الله المشابه برسول الله المنان حضرت امام محمد مهدی علیه و علی آبائه الصلوة والسلام فی فصل الخطاب و ابو محمد الحسن العسکری ولد محمد علیه السلام معلوم عند خاصة اصحابه و ثقات اهله و یروی ان حکیمة بنت ابی جعفر محمد الجواد عمة ابی محمد الحسن العسکری کانت تحبه و تدعو له

وتتفرع ان ترى له ولدا وكان ابو محمد الحسن العسكري اصطفى جارية يقال لها نرجس فلما
كان ليلة النصف من شعبان سنة خمس وخمسين ومائتين دخلت حكيمة فدعت لابي
محمد الحسن العسكري فقال لها يا عمة كوني الليلة عندنا لامر فاقامت فلما كان وقت
الفجر اضطربت نرجس فقامت اليها حكيمة فلما رات المولود اتت به ابا محمد الحسن العسكري
وهو مختون مفروغ منه فاخذه وامر يده على ظهره وعينيه وادخل لسانه في فيه واذن
في اذنه اليمنى واقام في اليسرى ثم قال يا عمة اذهبي به الى امه فاتت به ورددته الى امه
قالت حكيمة فجئت الى ابي محمد الحسن العسكري فاذا المولود بين يديه في ثياب صفر و
عليه من البهاء والنور ما اخذ بجامع قلبي فقلت سيدي هل عندك من علم في
هذا المولود المبارك فتلقيه الي فقال يا عمة هذا الذي بشرناك به قالت حكيمة
فخررت لله تعالى ساجدة شكرا على ذالك قالت ثم كنت اتردد الى ابي الحسن العسكري
فلم اره فقلت له يوما يا مولاي ما فعل سيدنا ومنتظرنا قال استودعناه الذي
استودعته ام موسى عليه السلام ابنها وروي عن ابي الحسن الرضا انه قيل له ما
اسم قائمكم قال يتعال ان تسميه قبل ولادته فزعمت الشيعة الامامية ان القائم
محمد بن الحسن العسكري هو الامام القائم وكان عمره عند وفات ابيه خمس او ستين
اتاه الله تعالى فيها الحكمة وفصل الخطاب وجعله آية للعالمين كما قال عز من قائل
في حق يحيى عليه السلام يا يحيى خذ الكتاب بقوة واتيناه الحكمة صبيا وقال عز من
قائل في قصة عيسى عليه السلام فاشارت اليه قالوا كيف نكلم من كان في المهد صبيا

٤١٦

قال انی عبد الله آتانی الکتاب و جعلنی نبیا و قالوا طول عمره کما طول عمر الخضر علیه السلام
و قالت الشیعة الامامیة القائم المهدی متولد شده بسر من رای حکیمه عمه ابو الحسن محمد الزکی
گفته است که روزی پیش ابو محمد در آمدم فرمود که ای عمه امشب در خانه ما باش که
خدای تعالی ما را خلفی خواهد داد من گفتم این فرزند از که خواهد بود که در نرجس
هیچ اثری نمی بینم فرمود که ای عمه مثل نرجس همچو مثل ام موسی است علیه السلام که حمل وی
خبر وقت ولادت ظاهر نخواهد شد آن شب بخانه بودم چون شب به نیمه رسید
برخواستم و تهجد گذاردم و نرجس نیز تهجد گذارد بعد از ان با خود گفتم که وقت فجر
نزدیک رسید و آنچه ابو محمد حسن عسکری فرموده بود ظاهر نشد ابو محمد از مقام خود
آواز داد که ای عمه تعجیل مکن بآنخانه که نرجس آنجا بود باز گشتم مرا در راه پیش آمد
لرزه بر وی افتاده وی را بسینه خود باز گرفتم و قل هو الله احد و انا انزلنا
و آیة الکرسی بر وی خواندم از شکم وی آواز خواندنی می شنیدم همچنانکه من میخواندم
بعد از ان دیدم که خانه روشن شد نظر کردم فرزند وی بر زمین آمده بود
و در سجده افتاده ابو محمد از حجره خود آواز داد که ای عمه فرزند مرا پیش من آر
پیش وی بردم و برابر کنار خود نشاندم و زبان در دهان وی کرد و گفت که
سخن گو ای فرزند من باذن الله تعالی گفت بسم الله الرحمن الرحیم و نرید ان نمن
علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین بعد از ان دیدم که
مرغان سبز ما را فرو گرفتند ابو محمد علیه السلام یکی از ان مرغان را بخواند و گفت

قده فاحفظه حتی یاذن الله فیه فان الله بالغ امره یعنی بگیر این فرزند را و نگاهدار
تا که حکم الٰهی شود در وی بدرستی خدا تعالے رسانندهٔ حکم خود است از ابو محمد پرسیدم
که این مرغ که بود و این مرغان دیگر کیانند فرمود که آن جبرئیل و دیگران ملائکه رحمت اند
بعد ازان فرمود که یا عمه وی را به مادر وی باز گردان کی تقر عینها و لاتحزن ولتعلم
ان وعد الله حق ولکن اکثرهم لایعلمون وی را پیش مادر وی بردم چون متولد شد
ناف زده بود و ختنه کرده و بر ذراع ایمن وی مکتوب بود جاء الحق وزهق
الباطل ان الباطل کان زهوقا و از دیگری روایت کرده اند که گفته است چون
متولد شد بدو زانو در آمد و انگشت سبابه بجانب آسمان برداشت پس عطسه زد
و گفت الحمد لله رب العالمین و روایت کرده اند که شخصے از ابو محمد پرسید که یا ابن
رسول الله خلیفه و امام بعد از تو که خواهد بود بخانه در آمد پس بیرون آمد کودکے
بر دوش گرفته گویا که ماه شب چهاردهم بود در سن سالگی پس فرمود ای فلان اگر تو
پیش خدا تعالے گرامی نبودی این فرزند خود را بتو ننمودی نام این نام رسول است
و کنیت این کنیت وی است هو الذی یملاء الارض قسطا کما ملئت جورا و ظلما و شخصی
روایت کرده است که روزی بر ابو محمد در آمدم بر دست وی خانه دیدم پرده
بان فرو گذاشته گفتم یا سیدی صاحب این امر بعد ازین که خواهد بود فرمود که این
پرده را بردار بر داشتم کودکی بیرون آمد در کمال طهارت و پاکیزگی بر رخساره
راست وی خالی و گیسوان گذاشته آمد و بر کنار ابو محمد نشست ابو محمد فرمود که

آنکیست صاحب شما بعد ازان از زانوی وی برخاست ابومحمد گفت وی را یا بنی ادخل الی الوقت المعلوم بہ آن خانہ درآمد و من بوی نظر کردم پس ابومحمد مرا گفت برخیز و ببین کہ در خانہ کیست بخانہ درآمدم ہیچکس را ندیدم و روایت است کہ شخصی گفتہ کہ معتضد مرا با دو کس دیگر طلبید و گفت حسن ابن علی در سر من رای وفات یافت زود بروید و در خانہ وی را فرو گیرید و ہر کہ در خانہ وی ببینید سر وی را بمن آرید راوی میگوید کہ رفتیم بہ سرای وی درآمدیم سرائی دیدیم در غایت خوبی و پاکیزگی گویا کہ حالی از عمارت وی فارغ شدہ بودند و در آنجا پردہ دیدیم فرو گذاشتہ پردہ را برداشتیم سردابی دیدیم بہ آنجا درآمدیم دریائی دیدم و در انتہائی آن حصیری بر روی آب انداختہ و مردی خوب ترین صورت بر بالائی آن حصیر در نماز ایستادہ بما ہیچ التفات نکرد یکی ازان دو نفر کہ با من بود سبقت گرفت و خواست کہ پیش وی رود در آب غرق شد و اضطراب می کرد تا دست وی گرفتم و خلاص گردانیدم بعد ازان نفر دیگر خواست کہ پیش رود وی را نیز ہمان حال پیش آمد و خلاص کردم من حیران بماندم پس گفتم ای صاحب خانہ از خدا تعالی و از تو عذر میخواہم و اللہ کہ من ندانستم کہ حال چیست و بہ کجا می آییم از آنچہ کردم بخدا تعالی باز گشتم ہر چند گفتم بمن ہیچ التفات نکرد باز گشتیم قصہ پیش معتضد گفتیم گفت این سر پوشیدہ دارید و الا بفرمایم کہ شما را گردن زنند ہذا ما فی شواہد النبوة و این ہمان مہدی موعود آخر الزمان است کہ خدا مسمی بقائم خلیفۃ الرحمان آخر الائمہ الاثنا عشر نزد امامیہ است میگویند کہ ولادت شریف

آنحضرت در سال دویست و پنجاه پنجم ہجرت واقع شد و بعضی پنجاه و شش و بعضی پنجاه و ہشت نیز گفته اند و مشهور آنست که روز ولادت شب جمعه پانزدهم شعبان بود و بعضی ہشتم شعبان نیز گفته اند و در کشف الغمه از بعضی بیست سیوم ماه رمضان روایت کرده است و باتفاق ولادت آنحضرت در سر من رای واقع شد و اسم و کنیت آنحضرت با حضرت رسول موافق است و در زمان غیبت اسم آن حضرت را مذکور ساختن جائز نیست و حکمت آن مخفی است و القاب شریف آنحضرت مهدیؑ و قائم و منتظر و حجت و صاحب است از حضرت امام رضا علیه السلام نقل کرده که حضرت امام مهدی علیه السلام اعلم الناس و احلم الناس و اتقی الناس و اسخی الناس و اشجع الناس و اعبد الناس خواهد بود و ختنه کرده متولد خواهد شد و پاک و طاهر و مطهر و از پیش و پس یکسان ببیند چنانچه از رسول خدا منقول است و هرگاه که از بطن مادر جدا شود بر زانوئی خود نشیند و کلمه شهادت بر زبان راند و احتلام و بیا نباشد چنانچه انبیا را می باشد و هرچند بظاهر چشمانش بخواب روند اما دلش همیشه بیدار باشد و زره رسول خدا او سلاح و ذو الفقار علی مرتضیؑ و مصحف فاطمه زهراؑ نزد او خواهد بود و یک صحیفه هم دارد که در ان اسامی تابعان و محبان او و دشمنان و مخالفان او که تا قیامت باشند نوشته و بول و غایط او را زمین فرو برد و بوی خوش از بدن مبارکش فایح و ظاهر و منتشر گردد و صاحب مکارم اخلاق باشد و هرچه دعا کند خدا تعالی آنرا اجابت فرماید و موید بروح القدس باشد

وہیچ چیز از اعمال بندگان بر وی مخفی نماند و الامام یولد و یلد و یصح و یمرض و یاکل و یشرب و یبول و ینوح و یحزن و یضحک و یبکی و یحیی و یمیت و یقبر و یزار

فصل

در بیان احادیثے کہ در فضل و بزرگی و ظہور آنحضرت وارد گشتہ است فے جامع الاصول فی اشراط الساعۃ و علاماتہا عن ابن مسعود ان رسول اللہ قال لو لم یبق من الدنیا الا یوم واحد یطول اللہ ذالک الیوم حتی یبعث اللہ فیہ رجلا منی او من اہل بیتی یواطی اسمہ اسمی و اسم ابیہ اسم ابی یملا الارض قسطا و عدلا کما ملیت ظلما و جورا و فی روایۃ اخری لا تنقضی الدنیا حتی یملک العرب من اہل بیتی رجل یواطی اسمہ اسمی اخرجہ ابو داؤد و روی ابو العباس المستغفری فی کتاب دلائل النبوۃ و المعجزات فی ذکر المہدی باسنادہ عن عاصم زر عن عبد اللہ انہ قال قال رسول اللہ لا یذہب اللیالی و الایام حتی یبعث اللہ تعالے رجلا من اہل بیتی یواطی اسمہ اسمی یملا الارض عدلا کما ملیت قبل ذالک جورا عن ابن شیبہ باسنادہ عن ابراہیم بن محمد بن حنیفہ عن ابیہ علی انہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم المہدی منا اہل البیت یصلحہ اللہ تعالے فی لیلۃ و باسنادہ الامام المستغفری الصا عن اسحق بن عبد اللہ بن ابی طلحہ عن انس بن مالک انہ قال قال رسول اللہ نحن عبد المطلب سادات اہل الجنۃ انا و علی و الحسن و الحسین و حمزہ و جعفر و المہدی و باسنادہ الصا عن ابی سعید الخدری انہ قال قال رسول اللہ یکون فی امتی المہدی ان قصر فسبع و الا فثمان و الا فتسع ینعم فیہا

امتی نعمة لم ینعموا مثلها قط یرسل السماء علیهم مدرارا ولا تدخر الارض شیئا من النبات
وباسناده الصاعن عبد الله بن عمر انه قال یخرج المهدی عن قریة بالیمن یقال لها
کرعه قال ابن عمر سمعت رسول الله یقول وملک من السماء ینادی تحت علیه
انه المهدی فاجیبوه وعن طاؤس المهدی یخرج فی آخر الزمان شدید علی العمال
باذل المال رحیم بالمساکین عن ابی اسحق انه قال رایة المهدی فیها مکتوب البیعة لله
وباسناد الامام المستغفری عن عقبة بن عامر قال کنت امشی مع معاویه فقال
والله ما علی الارض رجل کان احب الی من علی بن ابیطالب قبل الذی کان ا بینی
وبینه وفی الاعلام انه یملک من ولده من هو خیر اهل الارض فی زمانه وان له اسما
فی السماء یعرفه اهل السماء وان له علامة تکون فی زمانه الخصب ویمیت الباطل ویحیی
الحق وهو زمان الصالحون یرفعون رؤسهم وینظرون فی شرق الارض وغربها
هذا فی فصل الخطاب احادیث کثیره دالت بر خروج حضرت امام مهدی علیه السلام
میکند من انکر خروج المهدی فقد کفر بما انزل علی محمد صلی الله علیه وآله وسلم

فصل در بیان مولد وحلیه مبارک آنحضرت ع

جلال الدین سیوطی در تاریخ خود وشیخ شهاب الدین ابن حجر در رساله عدیده
وعبد الرسول العلوی الموسوی الحسینی البرزنجی در اشاعة فی اشراط الساعة وحسام الدین
متقی در رساله خود آورده است که آنحضرت از سادات حسنی است ونام او
ونام پدر او موافق حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم یعنی محمد بن عبد الله

وتولد او در مدینه مشرفه باشد وظهور او از مکه وهجرت او بسوی بیت المقدس
باشد وهمانجا وفات یابد ودر کتف او علامتی باشد چنانچه حضرت رسالت پناه
را بوده ودر روی او همچو ستاره درخشنده مانند ماه شب چهاردهم بود وپیشانی
کشاده وبینی دراز وباریک ومیانه بینی بلند نماید وکمان ابرو باشد واز دوری
ابرو وچشمهائی او فراخ باشد درمیانه دندانهائی او فرقی باشد یعنی سخت متصل
نباشد رنگ او گندم گون وچشم او چشم بنی اسرائیل باشد یعنی در عرض وطول وبه
رخساره راست آنحضرت خال سیاه باشد وهمچنین برکف دست راست نیز باشد
ودرمیان هردو زانوئی او کشادگی وبعدی باشد وانبوه ریش باشد وچشمهائی
او سرمه رنگ خلقی باشد ودر وقت ظهور چهل ساله باشد وصاحب کرامات مخصوصه
باشد از آنجمله آنست که چون از وی علامتی بر دعوائی او طلبند اشاره به پرنده
بکند بیاید وبر دست او به نشیند وچون شاخی خشک در زمین به نشاند
فی الحال سبز وبرگ دار شود وهر قلعه وحصاری که متوجه کشادن وی گردد همین که
تکبیر گوید دیوار ها خود بیفتند وبر سر او ابری باشد که دران فرشته ندا کند که
مهدی است علیہ السلام او را بیعت کنید وبروایتی آواز وی از مشرق تا بمغرب شنیده شود
چنانچه هر که در خواب بوده باشد بیدار شود وبر سر لشکر او حضرت جبرئیل باشد
ودر مدار لشکر او حضرت میکائیل علیهما السلام وسه هزار فرشته برائے مدد او
ملازم باشند ودر زمان او گوسپند با گرگ بچرد وکودکان با مار وکژدم بازی کنند

۴۲۳

درزمین خزینه هائی خود مثال ستون زر و نقره بیرون اندازد و در زمین برکت
پیدا آید که یک دانه صد بروید و دلهای مردمان چنان غنی کنند که فقیری را
نیابند تا زکوة قبول کند و علاماتی که پیش از ظهور آنحضرت در عالم پیدا گردد
یکی آنکه سیدی بیگناه هاشمی میان حجر اسود و مقام ابراهیم کشته شود و دیگر آن
که پیش از ظهور مهدی مردی از اهلبیت بیرون آید به مشرق تا یکسال و شش ماه
تیغ بر دوش خود دارد و قتل کند بعد از ان متوجه شود به بیت المقدس و قبل از
رسیدن بیت المقدس بمیرد و نیز پیش از ظهور او امیری باشد که نام سفیانی
باشد از اولاد سفیان بن حارث برای طلب مهدی عم لشکر عظیم بفرستد و در مدینه
از آن محمد بهر که را یابد اسیر سازند و بسیاری از مردان بنی هاشم و زنان ایشان را
بقتل رسانند و امام مهدی عم از آنجا بمکه بیاید و لشکر سفیان متوجه بمکه گردد چون
در محلی برسند که نام آن محل بیدا است در میان مکه و مدینه تمام لشکر او
در زمین فرو رود و دو کس سلامت بمانند یکی خبر بد برائی سفیان برد دوم
خبر خوش برائی مهدی عم در مکه آرد و بعد از ان مردمان بیعت وی کنند و مهدی
باز از مکه برائی جنگ سفیانی بیرون آید آخر کار سفیانی را ذبح کند دیگر آنکه
دیهی باشد که نام آن دیهه خرستا باشد بجانب شهر که نام ان شهر غوطه باشد
در زمین شام آن بتمام در زمین فرو رود دیگر آنکه در غره ماه رمضان
خسوف ماه شود و در پانزدهم کسوف آفتاب شود که گاهی نشده است

و بروایتی دو بار خسوف قمر شود در یک ماه دیگر آنکه فتنه در مدینه واقع شود که مسلمانی

ربیت که در مدینه اند غرق خون گردند و خلق از مدینه بیرون روند مقدار

دو فرسنگ بعد از ان مهدی بیرون آید دیگر بادشاه شام و بادشاه مصر جنگ کنند

که اهل شام چند قبیله اهل مصر را اسیر کنند و دیگر از جانب مشرق مردی پیدا شود

همراه پرچهای سیاه باشد بالشکر بسیار برائی اعانت مهدی دیگر آنکه اهل مصر

بر طرف شام بروند دیگر آنکه تاریکی در عالم پیدا شود چنانچه دود باد دود دیگر آنکه

پیش از مهدی مردمان هر یکی از فرزندان امیر المؤمنین علیه السلام جمع شوند و بیعت

کنند بانکه او لائق بیعت نباشد پس کشته شود و یا بمیرد و بعد از ان مهدی ظهور کند

فصل در بیان خبرهای که واقع شود از اول خروج حضرت امام مهدی علیه السلام تا آخر وفات آنحضرت علیه السلام

یکی آنست که از مکه مشرفه خروج کند در محرم روز عاشوره بعد عشاء در تاریخی

بعد از آنکه دویست و چهار سال به هزار بگذرد جلال الدین سیوطی آورده

که از اثار چنین معلوم شده و حق آنست که ظهور آنحضرت بجز خدا دیگر نمیدانند

و الله اعلم بالصواب و در فصل الخطاب بروایتی از حضرت امام رضا پرسیدند

که ظاهر خواهد شد مهدی از ذریت شما حضرت فرمود که بروایت ائمه اهلبیت

مثل مهدی مثل قیامت است نمیدانند و را اگر حق تعالے و یکایک ظاهر شود

حکم بعدل و انصاف کند و از تهامه بیرون آید با وی صحیفه باشد که دران اسامی

۴۲۵

وشهرهای ایشان باشد و پیش و علمی باشد که وقت خروج او منتشر گردد و حید او
گویا گرداند خداان علم کشاده را و بزبان فصیح ندا کند بیرون آی ای ولی خدا
و مر مهدی را سیفی مغلف باشد و وقت ظهور آنحضرت خود از غلاف بیرون آید
و بزبان فصیح بگوید ظاهر شو ای ولی خدا پس بیرون آید و قائم کند حدود خدا
و بر یمین او جبرئیل و بر یسارش میکائیل باشد خوشا حال کسیکه به سعادت
ملازمتش فائز گردد ختم شد کلام فصل الخطاب و سیصد و سیزده اشراف قوم بعدد
اهل بدر او را بیعت کنند در میان رکن و مقام ابراهیم علیه السلام و با حضرت
امام مهدی علیه السلام بیرق حضرت رسالت پناه صلعم از صوف سیاه چهار گوشه
بوده باشد هرگز بعد از وفات آنحضرت علیه السلام او را کسی بپا نکرد تا زمان
مهدی و او او را بپا کند و بران رایت نقش بر طریق علم نوشته باشد
البیعة لله یعنی بیعت برای خداست و صاحب بیرق شخصی باشد که نام او شعیب
بن صالح التمیمی اندک ریش باشد و با مهدی پیراهن و تیغ حضرت رسالت باشد
چون نماز عشا گذارده بر منبر برآید خطبه دراز بخواند و خلق را دعوت سوی
طاعت خدا و رسول خدا بکند و ناصران و یاری دهان مهدی بیشتر از کوفیان
و اهل یمن و ابدال شام باشند و دنیا را مالک شود چنانچه ذو القرنین و حضرت
سلیمان علیهما السلام مالک شوند و تمام عرب و عجم مسلمانان او را اطاعت کنند
نه بجنگ و در حدیث آمده که چهار کس تمام زمین را مالک شدند دو کس از

۴۲۶

کافران بگرد و وبخت نصر و مالک خواهد شد از زمین را شخص پنجم از اہل بیت من
یعنی مہدی علیہ السلام و علامت شناختن لشکریان او چون با دشمن خلط شود
لفظ امت امت باشد یعنی ہر کہ این لفظ را گوید معلوم شود کہ از لشکریان مہدی
است و مدت سلطنت او ہفت سال باشد و در روایتی مشہور عالم را بعدل
خویشتن پر کند و خزینہا کہ در زیر کعبہ مدفون است در زمان او بیرون آید
و مال را برابر قسمت کند غنی را و فقیر را برابر بدہد و ہمہ را یکسان ببیند
و لشکر جانب ہند بفرستد و گنجہای ہند را در آرایش بیت المقدس
صرف کند و ملوک ہند را در گردن ایشان طوق نہادہ پیش او بیارند و بسیار
شہرہا و قلعہا در زمان او فتح شود خصوصاً این شہر اول قسطنطنیہ دوم رومیہ
سوم قاطع چون برای فتح کنار دریا برسد بیرق خود در زمین قسطنطنیہ فرو کند
تا وضو کند برای نماز فجر آب از دور دور برود و این دنبال آب کند
تا بکنارہ دیگر برسد بیند کہ تمام دریا خشک شدہ لشکر خود را آواز دہد ہمہ لشکر
در زمین خشک بگذرد چنانچہ بنی اسرائیل در زمان موسی از دریا گذشتند
بعد از ان مقابل قسطنطنیہ شود و تکبیر گوید دیوارہای قلعہ از ہم بپاشند
و آنکہ شہر فتح کند پس جانب شہر رومیہ کہ در وی صد بازار است و در ہر بازاری
صد ہزار دوکان متوجہ شدہ چہار تکبیر گوید فتح شود و سی صد ہزار کس را
بکشد و درین شہرہا از خزاین بیت المقدس تابوت کہ در سکینہ بود چنانچہ

۴۲۷

در قرآن شریف وارداست قوله ان یاتیکم التابوت فیه سکینة من ربکم
وبقیة مما ترک آل موسی وآل هارون ودراین تابوت بروایتی مائده بنی اسرائیل
وپارچه های لوح توریت وحلیه سیدنا آدم وعصا موسی ومنبر سلیمان صلوات الله
علیهم ونزد بعضی هست که بربنی اسرائیل نازل شده بود سفید تر از شیر همه این
چیزها را از شهر رومیه بدر کند پس چون یهودان تابوت را به بینند جمله
اسلام آرند مگر اندکی از اینها بعد ازان بطرف شهر قاطع که برکنار دریای
سبز گرداگرد او بناست متوجه شود طول آن شهر هزار میل وعرض او
پانصد میل واورا سیصد وشصت دروازه اند ودر هر دروازه هزار
جنگجو آن شهر را نیز بچهار تکبیر فتح کند بعد ازان در بیت المقدس قرار گیرد
وخبر بیارند که دجال بیرون آمد متوجه بیت المقدس شود ومسلمانان را
گرد کند قحط سخت پیدا شود که مردمان زه کمان را بجوزند وبه تسبیح و
تهلیل وتکبیر زنده باشند هم درینحالت حضرت عیسی علیه السلام فرود آید بوقت
صبح روز جمعه چون مهدی علیه السلام ایشان را انشناسد گوید پیش شو امامت بکن حضرت
عیسی گوید این نماز برای تو اقامت کرده شده تو بکن پس آن نماز را
حضرت عیسی دنبال مهدی علیه السلام بگذارد وچون از نماز صبح فارغ شود
حضرت عیسی فرمان کند که دروازهای شهر باز کنند چون درباز کنند
نظر دجال بر عیسی بیفتد بگدازد چنانچه نمک در آب می گدازد پس

حضرت عیسی او را زخم زنند و بکشند و او را ہلاک گردانند بعد از ان حضرت
امام مہدی علیہ السلام وفات یابد و عیسی بعد از ان تا چہل سال
بادشاہی بکنند ہمچو بادشاہی حضرت امام مہدی علیہ السلام بعد از ان یاجوج
و ماجوج پیدا شوند بالشکری بعید کہ از فرزندان حضرت آدم باشند
کوچک ایشان یک شبر باشند و بزرگ ایشان سہ شبر باشند عالم را خراب
کنند و حضرت عیسی را بر کوہ طور حصر کنند با شدت تمام پس خدائی تعالی
مسلمانان را از شر ایشان خلاص کند و ایشان را ہلاک کند چنانچہ تفصیل
این قصہ و حالات در کتب احادیث مذکور و مرقوم است بعد از ان
دابۃ الارض پیدا شود و بعد از ان آفتاب از مغرب طلوع کند
بعد از ان در توبہ بستہ شود و قرآن از میان برداشتہ شود و کعبہ را
اہل حبشہ ویران کنند بعد از ان قیامت قائم گردد واللہ اعلم یسئلونک
عن الساعۃ ایان مرسہا فیم انت من ذکراہا والی ربک منتہاہا و حضرت امام
مہدی آخر ائمہ ہدی است کہ مشہور بہ دوازدہ امام اند و فی صحیح البخاری
فی اواخر کتاب الاحکام فی آخر باب الاستخلاف قبل کتاب التمنی فی اواخر الربع
الرابع من الصحیح حدثنا محمد المثنی حدثنا شعبۃ عن عبد الملک سمعت جابر بن سمرۃ
قال سمعت النبی یقول یکون اثنا عشر امیرا فقال کلمۃ لم اسمعہا فقال ابی انہ صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم قال کلہم من قریش و فی روایۃ قال النبی لا یزال امر الناس ماضیا

429

باولیہم اثنا عشر رجلا ثم تکلم النبی بکلمۃ خفیت علی فسالت ابی ماذا قال رسول اللہ فقال
قال کلہم من قریش ہذاہ روایۃ البخاری والمسلم وفی اخری لمسلم قال انطلقت الی
رسول اللہ ومعی ابی فسمعتہ یقول لا یزال ہذا الدین عزیزا منیعا الی اثنی عشر خلیفۃ
فقال کلمۃ اخفاہا عن الناس فقلت لابی ما قال فقال قال کلہم من قریش وفی اخری
لا یزال الاسلام عزیزا الی اثنی عشر خلیفۃ ثم ذکر مثلہ وفی روایۃ ابی داؤد
رحمہ اللہ قال سمعت رسول اللہ یقول لا یزال ہذا الدین عزیزا الی اثنا عشر خلیفۃ
قال وکبر الناس وضجوا ثم قال کلمۃ خفیفۃ وذکر الحدیث ومن مسند ابی جحیفۃ ابیہ
قال کنت مع ابی عند النبی فقال لا یزال امر امتی صالحا حتی یمضی اثنا عشر خلیفۃ ثم
قال کلمۃ وخفض بہا صوتہ فقلت لعمی وکان امامی ما قال یا عمی قال یا بنی کلہم من
قریش در بخاری حدیث شریف آوردہ کہ امر امت من قائم ماند تا کہ دوازدہ
امیر شوند وہمہ از قریش باشند ودر کثیر از احادیث آمدہ کہ دین غالب وعزیز وباصلاح
باشد تا کہ دوازدہ خلیفہ وامیر باشند عصمت الدین کازرونی شارح صحیح بخاری
دران سہ اقوال نقل کردہ یکی آنکہ این حدیث بطریق مدح نیست بلکہ اشارہ است
کہ سلطنت این دوازدہ کس مستقیم باشد ودران خلفا بنی امیہ را اشعار کردہ
وقولی دیگر آنست کہ بعد از وفات حضرت امام مہدی آخر الزمان دوازدہ کس
امیر شوند پنج کس از اولاد امام حسن مجتبی وپنج کس از اولاد امام حسین شہید کربلا
وآخرین ایشان وصیت خلافت بمردی از اولاد حضرت امام حسن علیہ السلام بکند

۴۳۱

و وفات یابد بعد از آن آن مرد بمیرد و پسرش قائم مقام او باشد و همه هادی مهدی باشند و قول ثالث اینست که تا آخر دنیا و قیام قیامت دوازده کس باشند که عمل بحق و صواب کنند هر چند علی التوالی نباشند بلکه در میان ایشان زمانه بعضی ظالمان هم باشند و در فصل الخطاب از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام نقل کرده که حضرت فرمود که از ما اثنا عشر مهدی و هادی مضی ستة و بقی ستة و یصنع الله عز و جل فی السادس ما احب یعنی از مایان دوازده مهدی و امامان هادی اند شش از ایشان گذشتند و شش باقی ماندند و خدا تعالی خواهد کرد با ششم که آن آخر دوازدهم ائمه هدی است آنچه دوست میدارد و این اشاره بحضرت امام مهدی است یعنی و بین ثبین کما هو حقه از وی ظاهر خواهد شد پس بر این تقدیر دوازده امام علیهم الصلوٰة والسلام اول ایشان حضرت امیر المؤمنین علی مرتضیٰ دویم امام حسن مجتبیٰ و سیوم امام حسین شهید کربلا و چهارم علی بن الحسین زین العابدین پنجم حضرت ابوجعفر محمد الباقر و ششم ابوعبدالله جعفر الصادق و هفتم ابوالحسن موسی الکاظم و هشتم ابوالحسن علی بن موسی الرضا و نهم ابوجعفر محمد تقی الجواد و دهم ابوالحسن علی الهادی محمد نقی الزکی و یازدهم ابومحمد الحسن بن علی العسکری و دوازدهم امام الزمان خلیفة الرحمان حضرت امام مهدی علیهم الصلوات والسلام اجمعین

خاتمه در بیان فضیلت و ثواب زیارات ائمه اطهار علیهم السلام

واانچه درین باب بروایات علمای امامیه در فصل الخطاب آورده است

از حضرت امام جعفر صادق روایت است که آنحضرت فرمود هر که زیارت کند از

ائمه اطهار را پس گویا که زیارت کند رسولخدا را و آنچه ثواب در زیارت رسولخدا

است همان ثواب در زیارت ائمه هدی ست و حضرت امام رضا فرمود اگر

میخواهی که ملاقات کنی با خدا در حالیکه نباشد ترا گناهی و پاک شوی از گناه

پس زیارت کن امام الحسین ع را و اگر گریه کنی بر حسین ع و اشک از چشمان بر خساره

تو جاری شوند ببخشد خدا تعالے همه گناهان ترا و اگر می خواهی که حاصل شود

ترا ثواب کسانیکه با حضرت امام حسین شهید گشتند از اهل بیت و سے که

شبیه و نظیر خود ندا شتند بر روی زمین پس هرگاه که یاد کنی ایشان را بگوی کاشکی

همراه ایشان در کربلا بودمی و شهید گشتمی و بمقصد خود فائز شدمی یالیتنی کنت

معهم فافوز فوزاً عظیما و برای نصرت آنحضرت چهار هزار فرشته بزمین فرود آمدند

و اجازت قتال نیافتند پس نزد قبر شریف آنحضرت غبار آلوده پراگنده مو

نشسته اند تا قیام حضرت امام مهدی ع رضی الله عنه و وقت خروج امام مهدی

رضی الله عنه از اعوان و انصار او خواهند شد و در فضیلت زیارت حضرت

امام رضا از رسولخدا روایت است که فرمود عنقریب است دفن خواهد شد

پارهٔ از گوشت من در زمین خراسان هر مغمومی و مکروبی زیارت کند او را

دور کند خدا کرب و غم وی و هر گناهگاری که زیارت کند او را حق تعالے

كما الشيخ رحمه الله في فضل الخطاب عن الرضا انه قال من شد رحله الى زيارتي
استجيب دعاءه وغفرت ذنوبه من زارني في تلك البقعة كان كمن زار رسول الله
وكتب الله تعالى له ثواب الف حجة مبرورة والف عمرة مقبولة وكنت انا و
آبائي شفعاءه يوم القيمة وهذه البقعة روضة من رياض الجنة ومختلف الملائكة
لايزال فوج ينزل من السماء وفوج يصعد الى ان ينفخ في الصور وعن الرضا
من زارني وهو على غسل خرج ذنوبه كيوم ولدته امه وعن الرضا من زارني
عارفا بحقي غفر الله ما تقدم من ذنبه وما تأخر وعن الرضا من زارني في
غربتي كان معي في درجتي يوم القيمة مغفورا له وعن علي بن محمد الرضا انه قال
من زار الرضا ما اصابه في طريقه قطرة من السماء حرم الله جسده على النار وعن
علي بن محمد الرضا انه قال من كانت له الى الله عز وجل حاجة فليزر قبر جدي الرضا
وهو على غسل وليصل عند راسه ركعتين وليسال الله تعالى حاجته فانه يستجاب
له ما لم يسال في مأثم او قطيعة رحم ان موضع قبره لبقعة من بقاع الجنة لا يزورها
مؤمن الا اعتقه الله تعالى من النار وادخله دار القرار وقيل للرضا علمني قولا بليغا كاملا
اذا زرت واحدا منكم فقال اذا صرت الى الباب فقف واشهد الشهادتين
وانت على غسل واذا دخلت ورأيت القبر فقف وقل الله اكبر الله اكبر ثلثين
مرة ثم امش قليلا وعليك السكينة والوقار وقارب بين خطاك ثم قف وكبر الله
عز وجل ثلثين مرة ثم ادن من القبر وكبر الله عز وجل اربعين مرة تمام مائة مرة

ثم قل السلام علیک یا اہلبیت رسالہ ومختلف الملائکہ ومہبط الوحی ومعادن الامر النہی وخزان العلم ومنتہی الحلم ومعدن الرحمۃ واصول الکرم وقائد الامم وعناصر الابرار ودعائم الاخیار وابواب الایمان وامناء الرحمن وسلالۃ النبیین وعترۃ صفوۃ المرسلین صلعم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ السلام علی ائمۃ الہدی ومصابیح الدجی واعلام التقی وذوی الحجۃ الہدی ورحمۃ اللہ وبرکاتہ السلام علی محل معرفۃ اللہ تعالی السلام علی مساکن ذکر اللہ تعالے ومساکن برکۃ اللہ تعالے ومعادن حکمۃ اللہ تعالے وحفظۃ سر اللہ تعالے عزوجل وحملۃ کتاب اللہ تعالے عزوجل ورثۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ السلام علی الدعاۃ الی اللہ عزوجل والادلاء علی مرضاۃ اللہ عزوجل والمطہرین لامر اللہ عزوجل ونہیہ والمخاطبین فی توحید اللہ سبحانہ ورحمۃ اللہ وبرکاتہ انی مستشفع الی اللہ عزوجل بکم ومقدمکم امام طلبتی وارادتی ومسالتی وحاجتی اشہد اللہ سبحانہ وتعالے انی مومن بسرکم وعلانیتکم وانی ابرا الی اللہ عزوجل من عدو ال محمد من الجن والانس وصلی اللہ علی محمد وآلہ الطاہرین وسلم تسلیما وامین اداب بزیارت ائمہ اطہار علیہم السلام صاحب فصل الخطاب نقل کردہ در فی الصواعق اخرج الشیخ من جملۃ حدیث طویل یا ایہا الناس ان الفضل والشرف والمنزلۃ والولایۃ لرسول اللہ وذریتہ فلا یذہبن بکم الاباطیل البنی ذریتی وہم الیہ وسیلتی ارجوہم اعطی غدا بیدی الیمین صحیفتی سے از مشرق تا بمغرب تمام است

علی آل و ما را تما و ست بہ اللہم بلغ صلاتی و سلامی الی جناب نبیک و آلہ الاطہار و جعل مودتہم فی قلبی یوم القیمۃ سببا لاجارتی من النار فانک تعلم ان ولاہم فی قلبی مکنون و قلبی لولا یہم مشحون و ہذا عندک وسیلتی و للنجاۃ من الدرکات حیلتی و ارجو بحجۃ العترۃ الطاہرۃ و الحجۃ الساطعۃ الفوز بما فی اقصد الدنیا و الاخرۃ من النیل بالدرجات الرفیعہ و الوصول الے المقامات المنیعہ انک علی کل شیٔ قدیر و بالاجابۃ جدیر آمین آمین آمین

الٰہی بحق بنی فاطمہ		کہ بر قول ایمان کنی خاتمہ
اگر دعوتم رد کنی ور قبول		من و دست و دامان آل رسول

الحمد للہ رب العالمین و الصلوۃ و السلام علی سید المرسلین و آلہ الطاہرین کہ اصل کتاب وسیلۃ النجات فارسی یہاں پر ختم ہو گئی آیندہ صفحہ سے ترجمہ ہی متن اور حاشیہ پر تحریر ہوگا

فقط

ولیعہدی کو قبول کیا مامون نے دوسرے دن بڑی مجلس ترتیب دی اور
حضرت کے واسطے کرسی اپنی کرسی کے پہلو مین بچھائی اور اشرافون کو اور
سیدون کو اور عالمونکو جمع کیا اور پہلے اپنے پسر عباس کو حکم کیا اوسنے
آپکی بیعت کی بعد اوسکے سب لوگون نے بیعت کی اور بہت سے جواہر
مامون نے لوگون کو عطا کیے اور اہل لشکر کو ایک سال کی تنخواہ دی اور
مدح کرنیوالون کو اور شاعرونکو حکم دیا کہ امام کی شان مین قصائد کہین اور
بیشمار جواہر اونکو دیے اور منبرونکو اور فرمانون کو اور دینارونکو اور درہمونکو
آپکے نام کے ساتھ زینت دی اور لوگون کو حکم دیا کہ سیاہ پوشی کہ اولاد
عباس کی ایجاد تھی ترک کرین اور سبز لباس پہنین اور ام حبیبہ نام ایک اپنی
دختر کا امام سے عقد کیا اور دوسری لڑکی ام الفضل کو امام محمد تقیؑ کے نامزد
کیا اور حسن ابن سہیل کی دختر سے خود نکاح کیا اور یہ سب ایک روز مین ہوا
جب دیکھا کہ روز بروز امام کے انوار علم وکمال و آثار رفعت اور جلال
لوگون پر ظاہر ہوتے ہین اور آپکی محبت خلق کے دلونمین جگہ پکڑتی ہے شعلہ
حسد کا اوسکے سینہ پر کینہ مین بھڑکا اور آپکی دفع کی تدبیر کرنے لگا روایت ہے کہ
جب آپکی بیعت منعقد ہوئی اور عید کا دن آیا مامون نے آپ سے کہا کہ نماز کے
واسطے سوار ہون اور خطبہ اور نماز لوگون کے واسطے پڑھین امام نے
فرمایا تو جانتا ہے مین نے تجھسے شرط کی ہے کہ ابدا حکومت پر دور سے نظر کرونگا

کرے حضرت دروازہ پر کھڑے ہوے اور تکبیر کہی سب لوگون نے تکبیر کہی راوی کہتا ہے ہماری نظر مین آتا تہا کہ در و دیوار اور زمین و آسمان جواب دیتے ہین آپکو اور تمام مرد کے باشندے گریہ و زاری اور نالہ و بیقراری کرنے لگے یہ خبر ماموں کو پہونچی فضل بن سہیل کہ اوسکا وزیر اور مشیر تہا اوسنے ماموں سے کہا کہ اگر امام علی موسی رضا علیہ السلام اسی حال سے عیدگاہ جا دینگے خدا جانے کیا فتنہ برپا ہو اور کیا ہنگامہ قائم ہو ڈرتا ہون کیونکر سلامت رہونگا ماموں نے ایک اپنے خواص کو بہیجا آپکی خدمت مین کہ مین نے آپکو تکلیف دی اور محنت اور مشقت مین ڈالا مین نہین چاہتا کہ آپکو مشقت اور رنج پہونچے آپ اپنے گھر کو تشریف لیجا وین عیدگاہ نہ جاوین جو ہمیشہ نماز لوگونکو پڑہاتا ہے بدستور پڑہا دیگا امام نے اپنے موزہ منگا کر پہنے اور سوار ہوے اور سب لوگ مختلف ہو گئے اور اوس روز عید کی نماز کا انتظام درست نہوا یہ ترجمہ ہے اوسکا جو فصل الخطاب مین ہے اور امام اون اولیاء اللہ سے ہین جنکا تصرف زندگی مین اور بعد موت کے یکسان ہے اور کرامتین آپکی بیحد ہین لیکن بحر ذخار سے ایک قطرہ پیش کرتا ہون آپکی کرامتون سے ہے بعد اوسکے کہ ماموں نے آپکو اپنا ولیعہد کیا جسوقت آپ اوسکی ملاقات کے واسطے تشریف لیجاتے ماموں کے دربان اور خادم آپ کا استقبال کرتے اور اوس پردہ کو جو اوسکی محل سرا کے دروازہ پر پڑا رہتا تہا اوٹھا دیتے تھے آپ تشریف لاتے تھے

میرا حال پوچھا اور کہا قصیدہ مدارس آیات کو پڑھ مین نے حیلہ و حوالہ کیا اوسنے
امام کو بلایا آپ تشریف لائے اموں نے کہا اے ابو الحسن مین نے دعبل سے
قصیدہ مدارس آیات کو پوچھا اوسنے نہین پڑھا امام نے فرمایا ای دعبل قصیدہ کو
پڑھو مین نے پڑھا اموں نے تعریف کی اور پچاس ہزار درہم مجکو دئیے امام نے
بہی اوسیقدر عنایت کیے مین نے عرض کیا ای سردار میرے مین چاہتا ہون کہ
حضور مجکو اپنے لباس سے کچھ مرحمت کرین تاکہ میرا کفن ہو آپ نے وہ پیراہن
جو جسم مین تہا عطا فرمایا اور ایک نہایت لطیف دستہ دیا وہ ایک قسم کی لکڑی
ہے اور فرمایا کہ اسکو نگاہ رکھنا اسکی وجہہ سے آفات سے محفوظ رہیگا بعد اوسکو
مین عراق کو پلٹا راہ مین بعض گردنکلے اور ہماری قافلہ کو لوٹ لیا چنانچہ میری پاس
سوائے پیراہن کہنہ کے کچہ نہ ہا مجکو کسی چیز کا افسوس نہ تہا مگر آپکے عطا کیے ہوئے پیراہن
اور دستہ کا تاسف تہا اور آپکے اس ارشاد مین کہ اسکو نگاہ رکھ اسکی وجہہ سے محفوظ
رہیگا مین متفکر تہا ناگاہ دیکہا مین نے کہ ایک شخص گردون میرے گھوڑے پر
سوار میرا جامہ پہنے ہوئے میرے برابر کھڑا ہے انتظار مین کہ سب یار اوسکے
جمع ہون اور اس شعر کو پڑہنے لگا مدارس آیات خلت من تلاوۃ اور رونیلگا
مین نے دل مین کہا تعجب ہے کہ ایک چور گردون سے اہلبیت کی محبت رکھتا ہے
مجکو طمع ہوئی کہ آپ کا پیراہن اور دستہ مجکو ملیگا مین نے اوس سے کہا کہ یہ قصیدہ
کسکا کہا ہے اوسنے کہا تجکو اس سے کیا کام مین نے کہا اسمین ایک راز ہے میرا

۴۳۸

ایک شخص نے بناج کے باشندون مین سے کہا ہے کہ رسول خدا کو مین نے خواب مین
دیکھا بناج مین تشریف لائے اور جس مسجد مین اوترتے ہین اوترے مین آپکے
سامنے حاضر ہوا اور سلام عرض کیا آپکے سامنے ایک طبق تھا برگ خرمہ کا بنا ہوا
تر خرمون سے بھرا ہوا رسول خدا نے ایک مٹھی بھر کے خرمے اوسمین سے مجھکو
عنایت کیے مین نے اونکو شمار کیا سترہ تھے مین نے تعبیر یہ کی بعد و ہر خرمے کی
ایک سال زندہ رہونگا جب بیس دن گئے مین نے سنا کہ حضرت امام رضا
اوس مسجد مین اوترے ہین فوراً مین اونکی خدمت مین حاضر ہوا مین نے
اونکو اوسی جگہ مین پایا جہان رسول اللہ کو دیکھا تھا ایک طبق اوسی طرح کا اونکے
سامنے رکھا ہوا مین نے سلام کیا آپنے جواب دیا اور قریب اپنے بلایا اور
مٹھی بھر خرمے مجکو عطا فرمائے شمار کیا مین نے سترہ تھے عرض کیا مین نے
اے ابن رسول اللہ میں اس سے زیادہ خرمے چاہتا ہون فرمایا اگر رسول اللہ زیادہ
تجکو دیتے مین بھی دیتا اور آپکی کرامات سے ہے ٹھگون نے کرمان کی راہ مین
ایک سوداگر کو برف مین پکڑا اور دہن کو برف سے بھر دیا زبان اوسکی
کام سے جاتی رہی اسانی سے بات نہ کر سکتا تھا جب خراسان مین وہ پہونچا
سنا کہ امام رضا علیہ السلام نیشاپور مین ہین اپنے دل مین کہا کہ وہ اہلبیت نبوت
سے ہین اونکے پاس چلون شاید اسکا علاج کر سکین رات کو خواب مین
دیکھا کہ امام رضا کے سامنے مین آیا اور شفا طلب کی فرمایا کہ کمونی اور صعتر

۴۳۹

جب کہ معظمہ مین پہونچا امام رضا علیہ السلام کے پاس خط بھیجا اور اوسکے ساتھ
کچھ اشیا بطور تحفہ کے روانہ کیے اور اوسمین یہ لکھنا بھول گیا کہ ثوب ملحم مین کہ ایک
قسم کا کپڑا ہے احرام جائز ہے یا نہ باوجودیکہ اسکا دریافت کرنا دل مین تھا کچھ دیر
ہوئی تھی کہ قاصد آیا اور میرے خط کا جواب لایا اوسکے آخر مین امام علیہ السلام
نے لکھا تھا کچھ باک نہین ہے اگر احرام باندھنے والا ثیاب ملحم پہنے ترجمہ شعر
اولیاء اللہ اطفال حق ہین اے پسر حاضر اور غائب مین خوب با خبر ہین اور کرامات
امام سے ہے راوی کہتا ہے کہ ایکدن امام رضا علیہ السلام کے ایک باغ ہین مین تھا
اور آپ سے باتین کرتا تھا ناگاہ ایک چڑیا آئی اور آپکے سامنے زمین پر گر پڑی
اور چلاتی تھی اور تڑپتی تھی امام نے فرمایا جانتے ہو یہ چڑیا کیا کہتی ہے مین نے کہا
اللہ اور اللہ کا رسول اور اوسکے رسول کا فرزند بڑا جاننے والا ہے فرمایا کہتی
ہے میرے گھر مین ایک سانپ آیا ہے اور چاہتا ہے میرے بچونکو کھا جاوے
اوٹھ اور اوس گھر مین جا اور سانپ کو مار مین اوٹھا اور اوس گھر مین آیا
دیکھا مین نے کہ ایک سانپ گرد اوسکے گھومتا ہے مین نے اوسکو مارا اور آپ کی
کرامتون سے ہے کہ مامون نے جب ولیعہد خلافت کو پیش کیا اور اوٹھون نے
قبول نکیا دو مہینے گذرے اور مبالغہ حد سے گزرا اور نوبت ڈرانے اور
دھمکانے کی آئی امام نے قبول کیا اور اوسمین ایک فصل لکھی اور اوسکے آخر مین
لکھا جفر اور جامعہ دلالت کرتے ہین اسکی ضد پر مین نہین جانتا کیا کرتا ہے وہ ہمارے ساتھ

۴۴۰

آخر دن مین اور زہر ملایا گیا آب انار مین اور آپ کو پلایا گیا اور امام یافعی
کی تاریخ مین ہے امام رضا کو زہر دیا گیا پانچوین ذیحجہ کو اور کہا گیا ہے سترھوین
ذیقعدہ کو سنہ دو سو تین مین اور کہا گیا ہے ماہ صفر کے آخر دن مین
سنہ دو سو دو مین شہر طوس مین اور نماز پڑھی اونپر مامون نے اور دفن کیا
اونکو اپنے باپ رشید کی قبر کے متصل اور تھا سبب وفات الکا قول راویون کا
یہ کہ انگور کھائے بہت اور کہا گیا ہے بلکہ وفات کی زہر سے وفات آپکی ولایت
طوس مین ہوئی اور قبر آپکی حمید ابن قحطبہ طائی کے گھر مین اوس مقبرہ مین جسمین
ہارون رشید ہے ہوئی جمعہ کے دن اکیسوین رمضان کو سنہ دو سو دو مین
وفات پائی اور تاریخ یافعی مین پانچوین ذیحجہ ہے اور بعض کے نزدیک سترھوین
ذیقعدہ سنہ دو سو تین مین اور بعض کے نزدیک آخر ماہ صفر مین وفات کی اور
آپکو انار اور انگور مین زہر دیا جیسا کہ شواہد النبوت مین ابو صلت سے نقل کیا ہے
کہ مامون نے اپنے غلام کو امام کے بلانیکو بھیجا اور آپ مامون کے پاس تشریف
لائے مامون کے سامنے میوہ کے طبق رکھے تھے اور خوشہ انگور کا ہاتھ مین
لیے وہ کھاتا تھا جب امام کو اوسنے دیکھا اپنی جگہ سے اوٹھا اور آپ سے
معانقہ کیا اور آپکی پیشانی پر بوسہ دیا اور بٹھایا اور وہ انگور کا خوشہ آپکو دیا
اور کہا اے ابن رسول اللہ اس انگور سے اچھا انگور آپ نے دیکھا ہے امام نے
فرمایا اچھا انگور بہشت کا ہے مامون نے کہا اسکو کھاؤ امام نے فرمایا معاف رکھو

نوان باب بیان احوال امام عباد و معدن ارشاد

جمعہ کے دن اکیسوین ماہ رمضان سنہ دو سو تین ہجری مین واقع ہوئی اور آپکی
عمر شریف سے انچاس سال اور چھ ماہ گذرے تھے اپنے پدر بزرگوار کے ساتھ
انتیس برس دو مہینے زندگانی کی اور ایام امامت اونکے بیس برس اور
چار مہینے تھے اور دوسری سند سے روایت کی ہے کہ وفات آپکی ماہ صفر
سنہ دو سو تین مین تھی اور اوسوقت عمر شریف باون برس کی تھی اور دوسری
روایت مین پچپن برس کی یہ علمائی امامیہ کے اقوال ہین حلیہ مبارک آپ کا
رنگ آپکا مائل بسیاہی تھا مثل رنگ پدر بزرگوار حضرت موسی کاظم ع کے
چنانچہ نقل ہے کہ ایک دن غسل کے واسطے حمام مین تشریف لائے حمامی
آپکو ہوشیار غسل خرید کر نکو بازار مین گیا اتفاقاً اوسوقت ایک اور شخص حمام
مین آیا اور چاہا کہ غسل کرے حضرت کو سمجھا کہ حمامی ہین کہا اوٹھ مجھکو نہلا دے
حضرت اوٹھ کھڑے ہوے چونکہ طریق غسل سے واقف تھے وہ حضرت پر
غصہ کرتا تھا اور کلمات ناسزا کہتا تھا آپ فرماتے تھے کہ مین ناواقف ہون
معاف کر اس درمیان مین حمامی آیا اور اوسنے کہا یہ علی موسی رضا ہین وہ شخص
ڈر کر آپ کے قدمون پر گر پڑا اور عرض کیا قصور معاف ہو امام نے فرمایا
یہ سب خدا کیجانب سے ہے کیون نہ ہم مین کوئی علامت رکھدی کہ ہر چھوٹا
بڑا پہچان لیتا اور امام کے پانچ فرزند تھے محمد اور حسن اور جعفر اور ابراہیم
اور حسین اور اولاد اونکی فقط بڑے فرزند امام محمد تقی سے باقی رہی ہے

کے گروالون سے ثقہ ہین یہ اقوال علماء امامیہ کے ہین اور حضرت امام علی موسیٰ رضا کی
اولاد امام محمد تقی سے باقی رہی ہے اسواسطے کہ حضرت امام علی موسی رضا کے دو
فرزند تھے ایک کا نام موسی اور دوسرا امام محمد تقیؑ اور ایک دختر فاطمہ موسی کا
عقب نہین رہا اور بکمال علم اور ادب اور فضل کے وجہ سے جو امام محمد تقیؑ کو حاصل تھا
بچپن ہی مامون آپ کا دل سے فریفتہ ہوا اور ام الفضل اپنی دختر کو آپکو دیا اور آپ کے
ساتھ مدینہ منورہ روانہ کر دیا اور ہر سال ہزار ہزار درہم اونکو بھیجتا تھا اور بعد
وفات اپنے والد امام علی موسی رضا کے آپ چودہ برس کی عمر مین بغداد کی بعض
گلیون مین ایک گروہ اطفال کے ساتھ کھڑے تھے اتفاقاً مامون بقصد شکار باہر
جاتا تھا اوسطرف گذرا سب لڑکے راستہ سے بھاگ گئے اور آپ اپنی جگہ پر کھڑے
رہے جب مامون قریب پہونچا آپکو دیکھا اللہ تعالے نے اونکے واسطے دلونمین
قبول عظیم دیا تھا مامون کھڑا ہو گیا اور پوچھا اے لڑکے تو دوسرے لڑکونکے
ساتھ کیون نہ چلا گیا راہ سے آپ نے جواب دیا اے مامون راستہ تنگ نہین
مین سمجھا تا اور تیرے واسطے کشادہ کر دیتا اور مجھپر کوئی جرم بھی نہین ہے کہ ڈر سے
بھاگ جاؤن اور تجھپر مجکو یہ حسن ظن ہے کہ بے جرم کے کسیکو آزار نہ دیگا مامون کو
آپکی صورت اور کلام کرنا نہایت اچھا معلوم ہوا پوچھا تمہارا نام کیا ہے فرمایا
محمدؑ پوچھا کسکے لڑکے ہو فرمایا کہ امام رضا علیہ السلام کا فرزند ہون مامون نے
آپ کے والد کے واسطے دعائے رحمت اور خدا کے راضی ہونیکی کی اور جسطرف

۴۴۸

ظالم پر زیادہ سخت ہو اوسکے روز ظلم سے مظلوم پر اور فرمایا ہے علمائی غرباہین
اسواسطے کہ جاہل ونمین مبتلا ہین اور فرمایا ہے مصیبت پر صبر کرنا مصیبت ہے
اوس شخص پر کہ دوسرے پر مصیبت ہونے سے خوش ہوتا ہے ترجمہ اشعار
تو کیا جاتا ہے ذوق صبر اے شیشہ دل علی الخصوص صبر واسطے اوس نقش
چنگل یعنی حسین کے بیان مراد حسن ازلی ہے سات برس ایوب با صبر و رضا بلا مین
خوش تھا خدا کے مہمان کے ساتھ چاند کو صبر منور رکھتا ہے تمام شب صبر پھول کو
نیز خوشبو ضرور رکھتا ہے فرمایا جو شخص فاسق و فاجر سے امید رکھتا ہی کمتر سزا
اوسکی محروم رہنا ہے اور مقصد کو نہ پہونچا اور فرمایا ہے دو شخص ہمیشہ بیمار
ہین صحیح اور تندرست کہ پرہیز کرے اور بیمار کہ پرہیز نکرے فصل امام کے

کشف وکرامات کے بیان مین کراماتین آپکی بیشمار ہین اونمین سے

ہے کہ جب ماموں نے اپنی دختر ام فضل کو آپکے نکاح مین دیا آپ کے ہمراہ
کر دیا تھا کہ مدینہ منورہ لیے جاوین جب کوفہ مین پہونچے آخر دنمین قیام فرمایا
اور اوس مسجد مین اوترے کہ جسکے صحن مین بیر کا درخت تھا کہ اوسوقت تک
نہ پھلا تھا امام نے کوزہ پانی کا منگایا اور اوسکی جڑ مین ڈالا اور وضو کیا بعد
اوسکے لوگونکے ساتھ نماز مغرب کی پڑھی بعد اوسکے باہر نکلتے وقت اوس
درخت کے نیچے پہونچے تازے پھل دیکھین لگے تھے شیرین اور بے دانہ
لوگون نے اوسکو تبرکاً لیا اور کھایا اور کرامات امام سے ہے کہ ایک شخص نے

مین نے اونکو قسم دی اوس خدا کی کہ جسنے تمکو وہ قدرت دی ہے جو مین نے دیکھی
مجھسے کہو تم کون ہو فرمایا کہ مین محمد بن علی بن موسی بن جعفر ہون جب صبح
ہوئی مین نے یہ حال اون لوگون سے جو میرے پاس آتے جاتے تھے بیان کیا
یہ خبر حاکم شام کو پہونچی مجکو متہم کیا کہ تو پیغمبری کا دعوی کرتا ہے مجکو قید کیا اور
اپنے ساتھ بیا تنگ لائے راوی کہتا ہے کہ مین نے والی شام کو اوس متہم کا
حال ظاہر کیا اوسنے میرے رقعہ کی پشت پر لکھا کہ ایسا شخص کہ ایک رات مین اوسکو
شام سے کوفہ مین لیگیا اور کوفہ سے مدینہ مین اور مدینہ سے مکہ مین اور مکہ سے
شام مین تم کہتے ہو اوسکو ہماری قید سے چھوڑ دین یہ بات مجکو بہت گران
معلوم ہوئی اور رنج اور ملال ہوا جب صبح ہوئی مین قیدخانہ کی طرف گیا
تاکہ اوسکو اس حال سے آگاہ کرون لشکر دیکھا اور نگہبانونکو مین نے بکمال اضطراب مین
پایا پوچھا کیا حال ہے کہا وہ شخص جسنے دعوی نبوت کیا تھا اور اوسکو قید کیا تھا
کل غائب ہو گیا ہم نہین جانتے اوسکو زمین نگل گئی یا چڑیان ہوا مین لیگئین ترجمہ اشعار
وہ شخص جسکی آسمان پر رفتار ہو اوسکو زمین پر چلنا کیا دشوار ہے دامن
اوسکا جلد پکڑ لیجیان کے تاکہ چھوٹے فتنہ آخر زمان سے اور کرامات امام سے
ہے ایک شخص نے کہا ہے کہ مین امام محمد تقی ع کے پاس آیا اور عرض کیا کہ فلان صالحہ
نے آپکو دعا کہی ہے اور آپکے کپڑونمین سے ایک کپڑا مانگا ہے کہ اسکا کفن
کرے آپنے اوس سے فرمایا وہ اوس سے مستغنی ہو گئی ہے یعنے اب اوسکو کپڑے کی

اوسکے سینہ نفاق گنجینہ مین شعلہ بھڑکا اور آپکے فوت ہونیکی تدبیر کرنیلگا
اور آپکو مدینہ منورہ سے بغداد مین بلایا آپنے وقت ارادہ روانگی بغداد کے
امام علی نقی علیہ السلام کو اپنا وصی اور جانشین کیا اور آپنے ثقہ
یارون اور اکابر شیعہ کے سامنے اونکی امامت پر نص صریح کیا اور علوم الٰہی
کی کتابین اور ہتھیار اور آثار حضرت رسالت پناہ اور تمام انبیا کے اپنے
صاحبزادہ کو سپرد کیے اور شہادت پر دل سے آمادہ ہوکر فرزند گرامی
کو رخصت کیا اور با دل پُرخون مفارقت اپنے جد کی تربت اقدس کی
اختیار کی اور بغداد روانہ ہوئے اور اُنتیسوین محرم سنہ دوسوبیس
ہجری مین داخل بغداد ہوے اور معتصم نے اسی سال مین آپکو شہید کیا اور
بعض نے کہا ہے کہ واثق باللہ نے کہ بعد معتصم کے خلیفہ ہوا ہے آپکو شہید کیا
وفات آپکی آخر ماہ ذیقعدہ سنہ دوسوبیس ہجری مین واقع ہوئی اور اوسوقت
عمر شریف پچیس برس کچھ کم دو ماہ کی تھی موافق مشہور روایت کے
مدت امامت آپکی سترہ سال سے کچھ کم تھی اور ابن شہر آشوب نے روایت کی
ہے کہ وقت وفات والد بزرگوار کے آپ سات برس اور چار ماہ دو روز
کے تھے مدت امامت آپکی بیس دن کم اٹھارہ برس کی تھی اور کشف الغمہ
مین ایک روایت نقل کی ہے کہ وفات آپکی منگل کے دن پانچوین ماہ
مذکور کو واقع ہوئی اور بروایت دیگر محمد بن سنان سے روایت کیا ہے

اور متوکل بہی کہا ہے اور آپ کا اور آپکے فرزند امام حسن کا سبب شہرت ساتھ عسکری کے یہ تھا کہ جب لشکر معتصم کا اس کثرت کو پہونچا کہ بغداد مین اونکی قیام کی گنجایش نرہی اور لوگونکی اذیت پہونچتی تھی وہ اپنے لشکر کے ساتھ وہان سے نکلا اور دوسرا شہر آباد کیا اور نہایت پرتکلف مکانات اوسمین تیار ہوی اوسکا نام سرمن رای رکھا اور سامرہ بہی اوسکا نام تھا اور بسبب قیام لشکر کے اوسکو عسکری کہتے ہین والدہ آپکی ام ولد تھین شمانہ نام فصل الخطاب مین ہے پیدا ہوسے آپ سنہ دوسو چودہ مین اور کہا گیا ہے سنہ دوسو تیرہ مین اور ولادت ہوی تیرھوین رجب کو اور کہا گیا ہے یوم عرفہ کو اور پیدا ہوئے آپ مدینہ منورہ مین اور علمای امامیہ کے نزدیک آپکی سال ولادت مین زیادہ مشہور سنہ دوسو بارہ ہجری ہین اور ایک بڑی جماعت نے سنہ دوسو چودہ کہا ہے اور ماہ ولادت مشہور پندرھوین ذیحجہ ہے اور موافق اوس روایت کے شیخ نے مصباح مین نقل کی ہے ستائسوین ذیحجہ کو اور بروایت ابن عباس دوشنبہ یا سہ شنبہ پانچوین رجب کو واقع ہوی ہے اور بروایت علی ابن ابراہیم قمی کے روز سہ شنبہ تیرھوین رجب ہے اور وہ زیارت کہ ناحیہ مقدسہ سے نکلی ہے دلالت کرتی ہے اسپر کہ ولادت آپکی ماہ رجب مین تھی اور مکان ولادت شریف ایک موضع ہے حوالی مدینہ طیبہ مین کہ اوسکو صریا کہتے ہین فصل الخطاب مین ہے کہ ہادی ابو الحسن

۴۴۷

نے فرمایا کس ضرورت سے اوسنے عرض کیا مین اون گون مین سے
هون کہ جنھون نے تمھارے جد علی ابن ابی طالبؑ کی ولا سے تمسک کیا
مجھپر بہت قرض ہے اوسکے ادا کرنے سے مین عاجز ہون اور تمھارے
سوا کسیکو نہین سمجھتا ہون کہ اس بار کو میری گردن سے اوتار دے فرمایا
آپنے دلکو خوش رکھ اور اوسکو اپنے ہمراہ آپ لائے جب صبح ہوئی اعرابی
سے فرمایا مین تجھسے ایکبات کہونگا تو اوسکے خلاف نکرنا اعرابی نے کہا
نکرونگا آپ نے اپنے ہاتھ سے ایک خط لکھا اس مضمون کا کہ اعرابی کے
مجھپر اسقدر روپیہ ہین قرض مقدار اوسکی اعرابی کے قرض سے زیادہ تھی
فرمایا اسکو لے جب مین مقام سرمن رائے مین پلٹ کر جاون میرے پاس آنا
اور جب لوگونکی جماعت مین بیٹھا ہون اپنا قرض طلب کرنا اور سخت باتین
کہنا اور سجدہ اسمین میری رعایت نکرنا اوسنے کہا نکرونگا اور خط کو لے لیا
جب آپ سرمن رائی مین پھر تشریف لائے اور بہت لوگ یاران خلیفہ
وغیرہ سے آپکے پاس حاضر تھے اعرابی حاضر ہوا اور خط نکالا اور موافق آپکے
ارشاد کے آپ سے مطالبہ کیا امام کلمات نرم فرماتے تھے اور عذر کرتے
تھے اور وعدہ ادا کا فرماتے تھے اسکی خبر متوکل کو پہونچی حکم دیا تین ہزار درہم
آپ کے پاس لیجاؤ جب وہ درہم آپ کے پاس آئے آپ نے رکھ لیے
اور اعرابی سے فرمایا لیجا اپنا قرض ادا کر اور جو کچھ زیادہ اپنے عیال پر خرچ کر

فریاد کرنیوالا تھا کہاں ہین وہ رنگین تخت اور کہاں ہین وہ زرین ٹوپیان اور کہاں ہین
وہ نفیس کپڑے اور کہاں ہین وہ چہرے خوش اور تازہ کہ اونکے واسطے
پردے اور سائبان لگائے جاتے تھے پس قبر جواب دیتی ہی اونکی طرف سے
سوال کے وقت کہ اون چہرون پر کیڑے مسلط ہوے اور وہ سب مال اور
اسباب برباد ہوا ترجمہ اشعار تحفہ مولف رحمہ اللہ زمانہ مین تیرے واسطے
تین ہمراہ ہین ایک وفا کرنیوالا ہے اور دوسرے غدر کرنیوالے ایک اونمین سے
یار ہین اور دوسرا مال اور اسباب وہ تیسرا جو وفادار ہے نیک عمل ہین
مال تیرے ساتھ نہین آتا ہے گھر سے باہر یار ساتھ آتا ہے مگر قبر تک جب
تجکو ایک دن موت پیش آوے یار کہی اپنی زبان حال سے اس سے زیادہ
ہمراہ نہین ہوتے ہین تیری قبر پر تھوڑی دیر ٹھہرا ہو لیکن عمل تیرا وفا کرنیوالا ہے
اوس سے دوستی کر کہ آوے تیرے ساتھ قبر مین پیغمبر نے فرمایا ہے اسیواسطے
کہ کوئی رفیق عمل سی زیادہ باوفا نہین ہے اگر عمل نیک ہے ابدتک تیرا یار ہے
اور اگر بد ہے قبر مین تیرا سانپ ہے متوکل نے جسوقت مضمون اشعار کا سنا
اسقدر رویا کہ آنسوؤن سے داڑھی اوسکی تر ہو گئی اور حاضرین مجلس بھی
روئے پھر کہا متوکل نے اے ابو الحسن تمپر کچھ قرض ہے امام نے فرمایا
چار ہزار دینار اوسیوقت چار ہزار دینار دیئے اور امام کو رخصت کیا

فصل امام کی کشف و کرامت مین

خدا کی مہربانی سے یہ سب ہمارے ساتھ ہین ترجمہ اشعار تحفہ مولف رحمہ اللہ
وہ بہار پوشیدہ ہے خزان مین بہار مین خزان ہے بھاگ اوس سے غیب کے واسطے
ابر اور پانی اور رہے آسمان اور آفتاب دوسرے ہے سوا اُسکے
خاصان خدا کے وہ کسی پر ظاہر نہین ہوتا باقی لبس مین ہین خلق جد بدسے
دور کر متعزا اور رہنی سے زکام کو تاکہ خوشبوئے خدا آوے دماغ مین کرامات
امام سے ہے کہ ایک دنبل متوکل کے بدن پر نکلا کہ مرنے کے قریب ہوگیا
کسیکو جرات نہ پڑتی تھی کہ اوسمین نشتر دے اور مادر متوکل نے نذر کی کہ اگر
متوکل صحت پائے گا بہت سا مال امام علی نقی علیہ السلام کے واسطے بھیجونگی پھر
فتح بن خاقان نے متوکل سے کہا اگر تم حکم دو کسیکو امام علی نقی کی خدمت مین
بھیجدین شاید کوئی دوا اس مرض کی وہ فرمادین کہا بھیجدو جب لوگون
نے حال متوکل کا امام کیخدمت مین عرض کیا فرمایا گوسفند کا پشکل گلاب مین ترکرو
اور زخم پر باندھو جب اوسکو لائے ایک جماعت خلیفہ کے تابعدارون
سے جو حاضر تھے ہنسنے لگے اور مضحکہ کیا فتح بن خاقان نے کہا مین جانتا ہون
کہ ارشاد امام کا بے اصل نہین ہے اگر آپ کے ارشاد کے موافق عمل کرینگے
کوئی ضرر نہوگا جب دوا کو اوسپر باندھا فوراً دنبل پھوٹ گیا اور متوکل
نے اوسکی تکلیف سے نجات پائی اور اوسکی مان نے دو ہزار دینار
تھیلی مین رکھکر اوپر مہر کرکے پاس بھیجدیے جب متوکل نے صحت پائی ایک شخص

دو ہزار دینار اونکے پاس بھیجونگی یہ وہی تھیلی ہے جو مین نے اونکے واسطے بھیجی تھی
ابتک اوسکی مُہر نہین کھولی ہے اور دوسری تھیلی کو کھولا اوسمین چار سو دینار تھے
متوکل نے ایک اور تھیلی اوسمین ملا کر سعید سے کہا ان تھیلیون کو اور تلوار کو
امام کے پاس لیجا اور عذر خواہی کر راوی کہتا ہے جب مین اوسکو امام کی خدمت
مین لیگیا عرض کیا اے سید میرا قصور معاف کرو کہ مین نے بے ادبی
کی اور بغیر اجازت کے آپکے گھر مین آیا چونکہ خلیفہ کا حکم تہا مین معذور تہا امام نے
فرمایا وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون یعنی اب معلوم کرینگے ظلم کرنیوالے
کس کروٹ پر پلٹتے ہین اور کرامات امام سے ہے ایک شخص نے قاضی کوفہ کی آپسے
شکایت کی کہ وہ مجھکو بہت ایذا دیتا ہے فرمایا دو مہینے صبر کر جب دو مہینے
گزرے قاضی معزول کیا ترجمہ اشعار اگر تو ظلم سے ایک کوان کھودتا ہے
اپنے واسطے اوسکو کھودتا ہے اوسی کوین مین آخر کار اپنے کو گرا دیگا تو
تو یہ جانتا ہے کہ میرے واسطے کوان کھودتا ہے اے یوسف کی پوستین کے
پھاڑنیوالے اگر بھیڑیا تجکو پھاڑے اس فعل کو اپنے سے تجھ جیسے کونسا برا
طریقہ پیدا کیا اوسکی طرف ہر ساعت نفرین پہنچی ہے جب تحقیق انتہی خبر
پہونچیگا تو اوسوقت جانیگا تو کہ تجہی سے تہی وہ نالش وہ تو ہی ہے زخم اپنا دیکر
مارتا ہے تو اپنے اوپر اوسوقت بوجھ لعنت کا رکھتا ہے تو سیکڑون کیمیا
خدا نے پیدا کیے ہین کوئی کیمیا مثل صبر کے آدمی نے نہین دیکھی صبر آرزو بہت جلد

فصل — بیان وفات آنحضرت میں

اور پھر تکیہ میں وہ تصویر آگئی ہر چند متوکل نے درخواست کی کہ شعبدہ بازکو پھیر دین
امام نے قبول نکیا اور فرمایا کہ واللہ بعد اسکے اوسکو ند یکھینگے تم خدا اسکے
دشمنونکو دوستی دوستون پر مسلط کرتے ہو پھر مجلس سے امام تشریف لیگئے
پھر کسی نے اوس شعبدہ بازکو ند یکھا اور کرامات امام سے ہے کہ ایک روز
امام خلفائی عباسیہ کے کسی اولاد کی دعوت ولیمہ مین شریک تھے اور بہت سے
لوگ عزت اور عظمت کے ساتھ بیٹھے تھے ایک جوان نے ادب آپکا حق تعظیم ادا
نکرتا تھا بہت باتین کرتا تھا اور ہنستا تھا امام اوسکی طرف متوجہ ہوئے اور
فرمایا یہ کیا ہے کہ تو ہنستا ہے مجلس میں اور غافل ہوتا ہے اللہ کے ذکر سے حالانکہ
تو تین دن کے بعد اہل قبور سے ہے یعنے مرجاویگا وہ جوان اوس بے ادبی سے
باز رہا اور جب کھانا کھا کر باہر گیا دوسرے دن بیمار ہوا اور تیسرے دن مرگیا
کرامات امام سے ہے کہ ایکدن کسی سامرہ کے رہنے والے کی دعوت ولیمہ مین
آپ شریک تھے ایک بے ادب مجلس مین بیہودہ باتین کرتا تھا اور آپ کے
حق تعظیم کی رعایت نکرتا تھا امام نے فرمایا کہ یہ شخص اس کھانے سے نکھاویگا
اوسکے گھر سے ایسی خبر آویگی کہ زندگی اوسپر تلخ ہوجاویگی جب کھانا آیا اور اوس
شخص نے ہاتھ دھوئے اور چاہا کہ کھانا کھاوے غلام اوسکا روتا ہوا اور
چلاتا ہوا آیا اور کہا اوس سے تیری ماں کوٹھے پر سے گر پڑی اور قریب
مرگ کے ہے جلد اوسکے پاس چل شاید تو اوسکو زندہ پاوے وہ شخص بغیر

کے تھے مدت امامت آپکی تینتیس ۳۳ برس کچھ زیادہ تھی تیرہ برس مدینہ منورہ مین
قیام کیا بعدہ متوکل نے سر من رأی مین آپ کو بلایا بیس برس سر من رأی مین
آپنے قیام کیا اوس گھر مین جسمین آپ کا مدفن شریف ہے اور بنابر قول ابن بابویہ
کے اور ایک دوسری جماعت کے معتمد عباسی نے آپکو شہید کیا زہر سے
اور آپکی شہادت کے وقت حضرت امام حسن عسکری آپکے پاس تھے یہ قول علماء امامیہ کا ہے

گیارھوان باب بیان مین احوال قدوۂ اولیا مستند صلحا کشاف اسرار لم یزلی حضرت ابو محمد حسن ابن عسکری کے سلام اللہ علیہ و علی آبائہ

فصل
امام کی ولادت اور اسم اور لقب اور کنیت کے بیان مین اسم شریف
آپ کا حسن تھا اور کنیت ابو محمد اور القاب آپ کے زکی اور ہادی اور
عسکری ہین اور خالص اور سراج اور عسکری لقب ہونیکی وجہ بیان ہو چکی
وہ بھی مثل اپنے باپ کے عسکری مشہور ہین اسیوجہ سے آپکو عسکری ثانی
کہتے ہین والدہ آپکی ام ولد تھین نام اونکا سوسن اور بعض نے سلیل کہا ہے
اور حضرت امام علی نقی نے نام اونکا حدیث رکھا ہے اور وہ عفیفہ کریمہ نہایت
صاحب صلاح اور ورع اور تقوی تھین فصل الخطاب مین ہے ولادت آپکی
سنہ دو سو اکتیس ہجری مین تھی اور کہا گیا ہے سنہ دو سو بتیس ہجری مین
واقع ہوئی اور بعض نے اکتیس بھی کہا ہے اور روز ولادت زیادہ مشہور
جمعہ کا دن آٹھوین ربیع الثانی ہے اور بعض نے دسوین ماہ مذکور کی اور

اور ایک تھیلی میرے باپ کو دی اور کہا اسمین پانسو درہم ہین دو سو درہم کپڑے کے واسطے اور دو سو درہم قیمت آٹے کی اور سو درہم نفقہ کے واسطے اور ایک تھیلی مجکو دی اور کہا یہ تین سو درہم ہین سو کپڑے کیواسطے اور سو نفقہ کے واسطے اور سو خچر کی قیمت لیکن چاہیے کہ کوہستان مین فلان جگہہ جاؤ جہان اشارہ کیا تھا وہان مین گیا میری شادی ہو گئی اور اوس سفر مین مجکو دو ہزار دینار ملے اور کرامات امام سے ہے ایک شخص نے کہا ہے کہ باپ میرا جانورونکا معالج تہا حضرت امام حسن عسکری ع کے جانورون کا علاج کرتا تھا اور مستعین کے پاس ایک خچر نہایت سرکش تہا کوئی شخص اوسکو شائستہ نکر سکتا تہا نہ لگام دیسکتا تہا نہ زین رکھ سکتا تہا سواری کرنا کیا مقربان مستعین مین سے ایک شخص نے اوس سے کہا کیون نہین حکم دیتا ہے کہ حسن ابن علی نقی کو حاضر کرین اور وہ اسپر سوار ہون تاکہ یہ خچر اونکو ہلاک کر ڈالے مستعین نے امام کو بلایا جب آپ اوسکے گھر مین آئے وہ خچر گھر کے صحن مین کھڑا تھا امام علیہ السلام اوسکے آگے آئے اور ہاتھ اوسکے پیٹھ پر ملا عرق اوسکا جاری ہوا بعد اوسکے امام مستعین کے پاس گئے اوسنے تعظیم کی اور اپنے پاس بٹھا لیا پھر امام سے کہا اس خچر کو لگام دیدو امام نے میرے باپ سے فرمایا اسکو لگام دیدے مستعین نے کہا آپ خود لگام دیدین امام کھڑے ہو گئے اور چادر رکھدی اور اوسکی لگام دی اور پلٹکر اپنی جگہہ پر بیٹھ گئے پھر مستعین نے کہا زین بھی پہر کسدو

جواب تیرے مسئلہ کا یہ ہے اور تو چاہتا تھا کہ چوتھے دن کے بخار کا بھی سوال کر
اور بھول گیا اس آیۃ کو یا نار کونی بردًا وسلاً ما علی ابراھیم ایک کاغذ کے پرچہ پر لکھ
اور بخار والے کی گردن مین ڈالدے مین نے ایسا ہی کیا وہ بیمار اچھا ہو گیا ایک
شخص نے کہا ہے کہ مین نے آپکو خط کو لکھا اور مشکوۃ کے معنے پوچھے اور عورت میری
حاملہ تھی مین نے چاہا کہ اوسکو دعائے خیر دین اور لڑکے کا نام رکھدین میرے جواب مین
امام نے لکھا کہ مشکوۃ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم کا قلب ہے اور زوجہ اور
لڑکے کی نسبت کچھ نہ لکھا اور آخر کتاب مین لکھا اللہ تیرے اجر کو بڑھا دے
اور خلف دے تجکو تیری زوجہ کے یہان لڑکا پیدا ہوا اور وہ بعد اوسکے پھر حاملہ
ہوئی اور لڑکا جنی **فصل فی ذکر وفات** مین فصل الخطاب مین ہے وفات آپکی سنہ دو سو ساٹھ ہجری مین
جمعہ کے دن چھٹی تاریخ ربیع الاول کو ہوئی اور کہا گیا ہے آٹھوین اوس مہینے کی
اور اسکے سوا بھی کہا گیا ہے سال مذکور سے مقام سر من رای مین اور
دفن ہوئے اوسی گھر مین اپنے باپ کے پہلو مین اور اونھون نے اور اونکے
باپ نے اوسجگہ قیام کیا تھا اور امامیہ کے نزدیک حسن عسکری کے صاحبزادے
پیدا ہوئے ابو القاسم محمد منتظر صاحب سرداب اور زندہ رہے امام حسن عسکری
بعد اپنے باپ کے چھ برس اور نہین چھوڑی اولاد حسن عسکری نے ظاہرًا اور باطنًا
سوا ابو القاسم محمد منتظر کے امامیہ کے نزدیک اور تھی ولادت منتظر کی نصف شعبان
کی رات سنہ دو سو چھپن ہجری مین اور اونکی ام ولد تھین نرجس کہلاتی تھین جب وفات فرمائی

باب ۱۲ دوازدہم بیان احوال مین حضرت صاحب الزمان خلیفۃ الرحمن حجۃ اللہ المنان

کے اولاد ہوا اور حسن عسکری نے ایک جاریہ کو کہ اونکا نرجس نام تھا اپنی خدمتمین رکھا تھا
جب ہوئی نصف شعبان کی رات سنہ دو سو پچپن مین داخل ہوئین حکیمہ پس دعا کی
ابو محمد حسن عسکری کیواسطے پس کہا اونھون نے اے پھوپی آج رات کو میرے پاس ہو
ایک کام کے واسطے پس رہین حکیمہ جب صبح ہوی اضطراب کیا نرجس نے مستعد ہوئین
اونکے واسطے حکیمہ پھر جب دیکھا مولود لائین لڑکے کو حسن عسکری کے پاس اور وہ
صاحبزادے ختنہ کیے ہوئے اور ناف بریدہ تھے امام نے فرزند کو لیا اور اونکی
پشت پر اور آنکھون پر ہاتھ پھیرا اور اپنی زبان اونکے منھ مین دی اور دہنے
کان مین اذان کہی اور بائین کان مین تکبیر پھر فرمایا اے پھوپی لیجا اسکو اوسکی
ماں کے پاس پس لیگئین حکیمہ اونکو اونکی ماں کے پاس پہونچا دیا اور کہا ہے حکیمہ نے
پس آئی مین ابو الحسن کے پاس جسوقت مولود اونکے ہاتھ مین تھا ایک زرد کپڑے مین
ایسا نور اور تابانی اوس مولود پر تھی کہ میرے درون قلب مین اثر کرتی تھی
پس کہا مین نے اے میرے سردار اگر تمکو علم اس مولود مبارک کے بارہ مین ہے
مجھپر القا کرو فرمایا امام نے اے پھوپی یہ منتظر ہے یہ وہ ہے کہ ہمنے تمکو اسکی بشارت
دی تھی کہا حکیمہ نے مین نے اللہ تعالے کو سجدہ شکر کیا اسپر یعنے اس حصول نعمت پر
کہا حکیمہ نے مین آیا کرتی تھی ابو محمد حسن عسکری کے پاس پھر جب مین نے نہ دیکھا اوس
فرزند کو کہا مین نے امام سے ایکدن مولا میرے کیا کیا ہمارے مولا کو اور ہمارے
منتظر کو کہا سپرد کیا مین نے ایسے کو کہ سپرد کیا تھا اوسکو مادر موسی نے اپنے فرزند کو

جو کچھ ابو محمد حسن عسکری نے فرمایا تہا ظاہر ہوا ابو محمد نے اپنے مقام پر سے آواز دی
کہ اے پھوپی جلدی نکرو مین اوس گھر کیطرف جہان نرجس تھین پلٹی وہ مجکو راہ مین
ملین اونکا جسم کانپتا تھا مین نے اونکو اپنے سینہ سے لگالیا اور سورۂ
اخلاص و انا انزلنا و آیۃ الکرسی وغیرہ دم کی مین اونکے پیٹ سے ایک آواز
آواز پڑھنے کی سنتی تھی جیسا کہ مین پڑھتی تھی بعد اوسکے دیکھا مین نے کہ گھر روشن
ہوگیا نظر کی مین نے لڑکا اونکا زمین پر آیا تہا اور سجدہ مین پڑا تھا ابو محمد نے
اپنے حجرہ سے آواز دی کہ پھوپی میرے لڑکے کو میرے پاس لے آؤ مین اوسکے
پاس لیگئی امام نے گود مین لیا اور زبان اونکے منہ مین دی اور کہا اے فرزند
کلام کر اللہ کے اذن سے کہا اونھون نے بسم اللہ الرحمٰن الرحیم اور آیۃ کریمہ پڑھی
ترجمہ اوسکا یہ ہے ارادہ کیا ہے ہمنے کہ منت رکھین ہم ایسے لوگون پر کہ ضعیف ہوے
وہ زمین مین اور گردانا ہے ہمنے اونکو ائمہ اور گردانا ہمنے انہو وارث پھر دیکھا
مین نے سبز چڑیان ہمارے واسطے اوترین ابو محمد علیہ السلام نے اونمین سے ایک
مرغ سے کہا لے اس لڑکے کو اور نگاہ رکھ یہانتک کہ اللہ کا حکم ہو اوسمین
تحقیق اللہ تعالی پہونچانیوالا ہے اپنے حکم کا پوچھا مین نے ابو محمد سے یہ مرغ
کون تہا اور یہ دوسری چڑیان کون تہین فرمایا وہ جبرئیل ہے اور دوسرے
ملائکہ رحمت ہین پھر فرمایا اے پھوپی اوسکو اوسکی ماں کے پاس پھیر لیجاؤ تاکہ
اوسکی آنکھین روشن ہون اور غمگین نہو اور معلوم کرے کہ تحقیق وعدہ اللہ کا

۴۵۷

اوسنے فرمایا اے میرے فرزند داخل ہو وقت معلوم تک وہ فرزند اوس گھر مین آ گئے مین نے اونکو دیکھا پھر ابو محمدؑ نے مجھسے فرمایا اوٹھ دیکھ گھر مین کون ہے مین گھر مین آیا کسیکو نہ دیکھا اور روایت ہے ایک شخص نے کہا ہے کہ معتضد نے مجکو اور دو شخصونکو بلایا اور کہا حسن ابن علی نے سرمن راے مین وفات کی جلد جاؤ راوی کہتا ہے کہ مین گیا اور اونکے گھر مین آیا ایک مکان دیکھا نہایت اچھا گویا کہ اوسیوقت اوسکی تعمیر سے فارغ ہوئے تھے اور وہان ایک پردہ پڑا ہوا تھا پردے کو مین نے اوٹھایا ایک تہ خانہ دیکھا وہان مین گیا ایک دریا دیکھا اوسکے کنارے پر ایک بوریا پانی پر بچھا تھا اور ایک مرد نہایت خوبصورت اوس بوریہ پر نماز مین کھڑا ہوا اوسنے کچھ التفات نکیا ایک نے اون دونو نمین سے جو میرے ساتھ تھے سبقت کی اور چاہا کہ اونکے آگے جاوے پانی مین غرق ہوا اور مضطرب ہوا مین نے اوسکا ہاتھ پکڑا اور نکال لیا بعد اوسکے دوسرے نے چاہا کہ آگے جاوے اوسکو بھی وہی حال پیش آیا اور مین نے اوسکو نکالا مین حیران ہو گیا پھر کہا مین نے اے صاحب خانہ مین خدا سے اور تجھسے عذر چاہتا ہون واللہ مین نجانتا تھا کہ کیا حال ہے اور کہان مین آتا ہون جو کچھ ہمنے کیا اوس سے خدا کیطرف مین پھیرا ہر چند مین نے عرض کیا میری طرف کچھ التفات نکیا ہم پلٹے اور یہ واقعہ معتضد سے بیان کیا کہا اوسنے اس راز کو کسی سے نہ کہنا ورنہ حکم دونگا کہ تیری گردن مارین یہ ہے شواہد النبوت مین اور یہ وہ ہے مہدیؑ موعود آخر الزمان حجۃ خدا معصوم ہے

پیشاب اور پاخانہ کو زمین کھا جاویگی اور خوشبو اونکے جسم سے ظاہر ہوگی اور پہلیلی
اور صاحب مکارم اخلاق ہونگے اور جو دعا کرینگے اللہ تعالی اوسکو قبول کریگا اور
روح القدس کے ساتھ اونکو مدد دیجاویگی اور کوئی شے بندونکے فعلون سے
اونپر پوشیدہ نہ رہیگی اور امام جنا گیا اور جنے گا اور صحیح ہوتا ہے اور مریض
ہوتا ہے اور کھاتا ہے اور پیتا ہے اور نکاح کرتا ہے اور نوحہ کرتا ہے اور غمگین
ہوتا ہے اور ہنستا ہے اور روتا ہے اور زندہ رہتا ہے اور مرتا ہے اور
دفن ہوتا ہے اور زیارت کیا جاتا ہے **فصل** اون حدیثونکے بیان مین کہ
امام مہدی کے فضل اور بزرگی اور ظہور مین وارد ہوئی ہین جامع الاصول مین
قیامت کے اور اوسکی علامتونکے بیانمین ہے ابن مسعود رضی اللہ عنہ سے تحقیق فرمایا
رسولخدا نے اگر نہ باقی رہیگا دنیا سے مگر فقط ایک دن بڑھا دیگا اللہ اوس
دنکو یہانتک کہ اوٹھاویگا اوسمین ایک مرد کو ہم مین سے اور ہمارے اہلبیت سے
موافق ہوگا نام اوسکا میرے نام کے اور میرے باپ کے نام کے یعنی محمد ابن عبد اللہ
نام اونکا ہوگا بھر دیگا زمین کو از روئے عدل کے جیسے بھری زمین از روئے
ظلم اور جور کے اور دوسری روایت مین ہے نہ گذریگی دنیا یہانتک مالک ہوگا
عرب کا میرے اہلبیت سے ایک مرد موافق ہوگا اسم اوسکا میرے نام کے
اخراج کیا اسکا ابوداؤد نے اور روایت کی ابو العباس مستغفری نے کتاب دلائل
النبوۃ والمعجزات مین مہدی کے ذکر مین ساتھ اپنے اسناد کے عاصم سے اونھون نے

عبدالرسول علوی موسوی حسینی مدنی نے اشاعۃ فی شرایط الساعۃ مین اور حسام الدین متقی نے برہان فی علامات مہدی آخر الزمان مین نقل کیا ہے کہ امام مہدی سادات حسینی سے ہین اور نام اونکا اور اونکے والد کا موافق حضرت رسالت پناہ صلعم کے ہے یعنی محمد بن عبداللہ ولادت اونکی مدینہ منورہ مین ہوگی اور ظہور اونکا مکہ سے اور ہجرت اونکی بیت المقدس کو

ایک فرشتہ آسمان سے ندا کریگا اوپر جو اوسکے تخت مین ہین تحقیق وہ مہدی ہے
نہین قبول کرے داوسکو اور طاوس سے روایت ہے کہ مہدی خروج کریگا آخر زمانہ
مین سخت ہے عاملون پر اور بخشش کرنیوالا ہے مال کا اتم کرنیوالا ہے مسکینون کے
ساتھ ابواسحق سے روایت ہے کہا اونھون نے علم مہدی مین مکتوب ہوگا البیعۃ للہ
یعنے بیعت اللہ کے واسطے ہے اور باسناد امام ستقعری کے عقبہ بن عامر
مروی ہے کہا اونھون نے مین جاتا تھا ساتھ معاویہ کے پس کہا اونھون نے
واللہ نہ تھا زمین پر کوئی مرد مجکو محبوب زیادہ علی ابن ابی طالب سے قبل اسکے
کہ ہو اور میان میرے اور اونکے تحقیق ہین جانتا ہون کہ تحقیق مالک ہوگا اونکی
لڑکون سے ایسا کہ وہ بہتر ہے اہل زمین سے اپنے زمانے مین تحقیق اوسکے
واسطے ایک نام ہے آسمان مین پہچانتے اوسکو اہل آسمان اور اونکے واسطے
ایک علامت ہے کہ ہوگی اوسکے زمانے مین خاص مٹاویگا باطل کو اور زندہ
کریگا حق کو اور وہ ایسا زمانہ ہے کہ صالحین اوٹھاوینگے اپنے سرونکو اور دیکھینگے
زمین کے پورب پچھانہین یہ ہے فصل الخطاب مین اور بہت حدیثین دلالت
کرتی ہین حضرت امام مہدی علیہ السلام کے خروج پر جسنے انکار کیا مہدی کے
خروج سے پس انکار کیا اوسکا جو نازل ہوا محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پر

فصل

امام آخر الزمان کی جای ولادت اور حلیہ کے بیان مین جلال الدین سیوطی
نے اپنی تاریخ مین اور شیخ شہاب الدین ابن حجر نے صواعق محرقہ مین اور

اور جس قلعہ اور حصار کے فتح کرنیکی طرف متوجہ ہونگے جسوقت تکبیر کہینگے دیوارین
خود گر جاویگی اور اونکے سر پر ایک ابر ہوگا کہ اوسمین فرشتہ ندا کریگا کہ مہدی ہین
اونکی بیعت کرو اور ایک روایت مین ہے کہ آواز اوسکی مشرق سے مغرب تک
سنی جاویگی چنانچہ جو شخص کہ سوتا ہوگا جاگ اوٹھیگا اور سر لشکر پر اونکی جبرئیل
ہونگے اور لشکر کے درمیان مین میکائیل علیہما السلام اور تین ہزار فرشتے اونکے
مدد کے واسطے ملازم ہونگے اور اونکے زمانے مین بھیڑ بکریٔے کے ساتھ چریگی
لڑکے سانپ بچھو کے ساتھ کھیلینگے اور زمین اپنے خزانونکو مثل چاندی سونے کے
ستونون کے باہر ڈالدیگی اور زمین مین ایسی برکت ظاہر ہوگی کہ ایک دانہ سے
نو سو مد غلہ پیدا ہوگا مد ایک پیمانہ ہے عرب مین اور آدمیونکے دلونکو ایسا
غنی وہ کرینگے کہ کوئی فقیر نہ ملیگا کہ زکوۃ قبول کرے اور نشانیان کہ امام کے
ظہور سے پہلے ظاہر ہونگی ایک یہ ہے کہ ایک سید ہاشمی بیگناہ حجر اسود اور مقام
ابراہیم کے درمیان مین مارا جاویگا دوسرے یہ کہ ظہور امام سے پہلے ایک شخص
اہلبیت سے مشرق مین نکلے ڈیڑھ برس تلوار کندھے پر رکھے اور قتل کرے
بعد اوسکے بیت المقدس کی طرف متوجہ ہو اور بیت المقدس مین پہونچنے
سے پہلے مرجاوے اور اونکے ظہور سے پہلے ایک شخص امیر ہو نام اوسکا
سفیانی ہو اولاد سفیان ابن حارث سے امام مہدیؑ کے ڈھونڈنیکے
واسطے ایک بڑا لشکر بھیجے اور مدینہ منورہ مین رسولخدا کی اولاد سے جسکو

لوگ امیر المومنین علی علیہ السلام کے ایک فرزند کے ساتھ جمع ہون اور بیعت کرین
باوجود اسکے کہ وہ لایق بیعت کے نہو پس وہ مرجاوے یا مار ڈالا جاوے
بعد اوسکے ظاہر ہون مفصل بیان مین اون خبرونکے کہ واقع ہون اول
خروج امام سے آپکے زمانہ وفات تک ایک یہ ہے کہ مکہ معظمہ سے خروج کرین
ماہ محرم مین عاشورہ کے دن بعد عشا کے اور ایک تاریخ مین یہ ہے کہ سنہ
بارہ سو چار مین جلال الدین سیوطی نے نقل کیا ہے کہ آثار سے ایسا معلوم ہوا
اور حق یہ ہے کہ وقت ظہور امام کو سوائے اللہ کے کوئی نہین جانتا ہے اور
فصل الخطاب مین ایک روایت مین ہے امام رضا علیہ السلام سے پوچھا
کب ظاہر ہونگے مہدیؑ تمہاری ذریت سے فرمایا کہ بروایت ائمہ اہل بیت
مثل مہدیؑ کے مثل قیامت کے ہے سوائے اللہ کے اوسکو کوئی نہین جانتا
ہے یکبیک ظاہر ہو ساتھ عدل اور انصاف کے حکم کرے اور تمام یعنی
مکہ سے خروج کرے ایک کتابیہ اونکے ساتھ ہو کہ اوسمین نام اونکے یارونکے
اور اونکے شہرونکے ہون اور اونکے آگے ایک علم ہو کہ اونکے خروج
کیوقت منتشر اور جدا ہوا اور گویا کرے اللہ اوس علم کشادہ کو اور زبان
فصیح ندا کرے باہر نکل آئے خدا کے ولی اور مہدی کیواسطے ہو ایک تلوار
غلاف مین کی ہوئی اونکے ظہور کیوقت خود غلاف سے نکلے اور زبان فصیح
کہے باہر آئے خدا کے ولی پس خروج کرے اور قائم کرے خدا کے حدود کو

باہر نکلین اور مال کو برابر تقسیم کرین غنی اور فقیر کو برابر دین اور سبکو ایکسا دیکھین
اور ہندوستان کی طرف لشکر روانہ کرین اور ہند کے خزانونکو بیت المقدس
کی آرایش مین صرف کرین اور ہند کے حاکمونکے گلے مین طوق پہنا کر اونکے سامنے
لاوین اور بہت سے شہر اور قلعے اونکے زمانے مین فتح ہون خصوصًا تین شہر
اول قسطنطنیہ دوم رومیہ سوم قاطع جب واسطے فتح کے دریا کے کنارے پر
پہونچے علم اپنا زمین قسطنطنیہ پر گاڑ دے تاکہ وضو کرے نماز صبح کے واسطے
پانی اوس سے دور دوہ جاوے اور وہ پانی کا پیچھا کرے یہانتک کہ دوسرے
کنارہ پر پہونچے دیکھے کہ تمام دریا خشک ہو گیا ہے اپنے لشکر کو آواز دے
تمام لشکر خشک زمین مین گزر جاوے جیسے بنی اسرائیل موسی علیہ السلام کے
زمانہ مین گزرے تھے بعد اوسکے قسطنطنیہ کے مقابل ہو اور تکبیر کہے قلعہ کی
دیوارین پھٹ جاوین اوسوقت شہر کو فتح کرے پھر شہر رومیہ کیطرف متوجہ
ہو اوس شہر مین سو بازار ہین اور ہر بازار مین لاکھ دوکانین چار بار تکبیر کہے
وہ شہر بھی فتح ہو اور تین لاکھ آدمیونکو قتل کرے اور اس شہر مین بیت المقدس
کے خزانو مین سے تابوت کہ جسمین سکینہ ہو جیسا کہ قرآن شریف مین وارد
ہے کلام اوسی اللہ بزرگ کا یہ کہ آوے تمکو تابوت اوسمین سکینہ ہے
تمہارے رب کی طرف سے اور بقیہ اوس چیز سے جسکو چھوڑا ہے آل موسی
اور آل ہارون نے اور ایک روایت کے مواقق خان پر نعمت بنی اسرائیل کا

عیسی بعد اونکے چالیس برس بادشاہی کرین مثل امام کی بادشاہت کے بعد اوسکے
یاجوج اور ماجوج ظاہر ہون بڑے بجید لشکر کے ساتھ اولاد آدم علیہ السلام سے
ہون چھوٹا اونمین کا ایک بالشت کا ہو اور بڑا اونکا تین بالشت کا ہو عالم کو
خراب کرین اور حضرت عیسی کو کوہ طور پر محصور کرین کمال شدت کے ساتھ
پس خدائے تعالے مسلمانونکو اونکی شر سے خلاص کرے اور اونکو ہلاک کرے
چنانچہ تفصیل اسکے حالات کی حدیث کی کتابونمین مذکور ہے اور لکھا ہے
بعد اوسکے دابۃ الارض پیدا ہو بعد اوسکے آفتاب مغرب سے طلوع کرے
بعد اوسکے دروازہ توبہ کا بند ہو جاوے اور قرآن مجید اوٹھا لیا جاوے
اور کعبہ کو اہل حبشہ ویران کرین بعد اوسکے قیامت قائم ہو اور اللہ
بڑا جاننے والا ہے ترجمہ آیہ کریمہ پوچھتے ہین تجھسے حالات قیامت سے
کہ کب ہے ٹھراؤ اونکا تم کس بات مین ہو اوسکے مذکور سے تمہارے رب
تک ہے پہونچ اوسکی یعنے وہی جانتا ہے کہ قیامت کب ہوگی اور سب
بیخبر ہین اور حضرت امام مہدی آخر ائمہ ہدا ہین جو مشہور بہ دوازدہ امام ہین
صحیح بخاری مین آخر کتاب الاحکام مین آخر باب استخلاف مین قبل کتاب التمنی کے
آخر ربع رابع مین صحیح سے ہے حدیث بیان کی ہمسے شعبہ نے عبد الملک سے
سنا مین نے جابر ابن سمرہ سے کہا اونھون نے سنا مین نے نبی صلی اللہ علیہ
وآلہ سے فرماتے تھے ہونگے بارہ امیر پھر فرمایا ایک کلمہ مین نے اوسکو نہین سنا

پی در پی ہونگے بلکہ اونکی درمیانمین بعض ظالمون کا بھی زمانہ ہوا اور فصل الخطاب
مین حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام سے نقل کیا ہے کہ آپ نے فرمایا کہ
ہم مین سے بارہ مہدی اور امامان ہادی ہین کہ چھہ اونمین گزر رہا اور
چھہ باقی رہے اور اللہ تعالے کریگا چھٹے کے ساتھ کہ آخر بارہ کا ہے الکم ہدا
وہ جسکو دوست رکھتا ہے یہ اشارا امام مہدی کیطرف سے یعنے دین حق
اونسے ظاہر ہوگا پس اس تقدیر پر بارہ امام ہین اول اونکے حضرت امیر المومنین
علی مرتضی دوسرے امام حسن مجتبی تیسرے امام حسین شہید کربلا چوتھے علی ابن
حسین زین العابدین پانچوین ابو جعفر محمد باقر چھٹے ابو عبد اللہ جعفر صادق ع
ساتوین ابو الحسن موسی کاظم آٹھوین ابو الحسن علی ابن موسی رضا نوین ابو جعفر محمد تقی
جواد دسوین ابو الحسن علی ہادی محمد تقی نقی گیارھوین ابو محمد حسن بن علی العسکری ع
بارھوین امام زمان خلیفۃ الرحمن حضرت امام مہدی سلام اللہ علیہم اجمعین
فائدہ واضح ہو کہ فرقہ امامیہ مین اثنا عشریہ اسکے قائل ہین کہ محمد ابن
حسن عسکری جو سرداب مین مختفی ہوگئے ہین زندہ ہین اور وہی امام مہدی
ہین ایک وقت پر خروج کرینگے اور امامیہ اثنا عشریہ امامت کو بارہ مین
حصر کرتے ہین اور دوسرے فرق امامیہ اونسے اختلاف کرتے ہین چنانچہ
صواعق مین ہے کہ بعض کا اونمین سے یہ زعم ہے کہ ابو القاسم محمد ابن علی
ابن عمر ابن حسن سبط مہدی ہین معتصم خلیفہ عباسیہ نے اونکو قید کیا تھا اونکے

قدس اللہ سرہ نے ذکر ابدال مین اور اقطاب مین تحقیق ملے رتبہ قطبیت کو
محمد ابن حسن عسکری رضی اللہ عنہ وعن ابائہ الکرام جو ائمہ اہلبیت طہارت سے ہین اوہ
وہ ہے یعنے محمد ابن حسن جب مختفی ہوے داخل ہوئے دائرہ ابدال مین اور
ترقی کی درجہ بدرجہ یہانتک کہ ہوے سید الفراد اور تھے قطب علی بن حسین
بغدادی جب اونھون نے انتقال کیا نماز پڑھی ونیر محمد ابن حسن نے اور بیٹھے
اونکی جائے نشست پر اور باقی رہے مرتبہ قطبیت پر اونیس برس پھر وفات
دی اونکو اللہ نے ساتھ فرحت اور تازگی کے اور قائم ہوے اونکے مقام پر
عثمان ابن یعقوب جوینی خراسانی اور نماز پڑھی اونھون نے اوپر اونکے یاران
نے اور دفن کیا اونکو مدینہ رسول مین ختم ہوا کلام اونکا اور امام آخرالزمان
خلیفۃ الرحمن محمد مہدیؑ جنکے صفات کمالیہ سے حدیثین بھری ہین اور شبیہ
ہونگے نبی کریم سے اور مظہر ذات جناب رسالت ہین وہ امام جلیل القدر
مطابق احادیث نبوی کے موسوم بہ محمد فرزند عبد اللہ ہین اولاد امجاد
سبط رسول اللہ سیدنا امام حسن مجتبی علیہ السلام سے ہونگے وقت ظہور کے
عمر شریف اونکی چالیس برس کی ہوگی اور یہ آخر ائمہ ہدا ہین اولاد جناب رسالت
سے العلم عند اللہ تو تمام اولاد جناب رسالت ہمارے سردار ہین لیکن ائمہ ہدا
یعنے ائمہ اثنا عشریہ بہترین اولاد جناب نبوت اور اوصیائے جناب رسالت
ہین اور کمالات باطنی اہلبیت حضرات کے فیض سے جملہ اولیا امت محمدی پاتی ہین

نباتیہ خشمیہ درست کرکے کام مین لادین اور ساتھ تامل عقلی کے سمجھین کہ نجات ثقل طبعی
گناہون سے کہ مثل آب کے غرق کرنے والے ہین اور قعر جہنم مین ڈالتے ہین بغیر اسکے
کہ توسل لیئے لوگون سے کیا جاوے کہ اونھون نے اپنے کو ظرف کیا ہو اوس
لطیف کا جو سب لطیفون سے لطیف ہے مثل چوب کے کہ اوسنے اپنے کو ظرف
ہوائی لطیف کا کیا ہے ممکن نہین ہی پس جسطرح ممکن ہو اپنے کو اوس ظرف لطیف کے
دلین جگہ دینا چاہیے کہ بہ برکت سے اوس لطیف کے کہ مظروف اوس ظرف کا ہے
اتحاد ظرف کا اوس لطیف کے ساتھ ہم پہونچادین ہم اور اپنیکو ثقل گناہون سے
چھڑادین ہم اور وہ ظرف لطیف ہر وقت مین کمیاب اور نادر الوجود ہوتا ہے
ناچار اوسکو ڈھونڈھنا چاہیے اور رجان و دل سے اوسکی تابعداری و محبت
مین کوشش کرنا چاہیے تاکہ اوسکے دلمین جگہ پیدا کرین ہم اور اس امت مرحومہ
کے واسطے وہ ظرف لطیفہ اہلبیت مصطفویہ ہین علیہ وعلیہم السلام کہ محبت اور
تابعداری اونکی سبب اسکا ہوتی ہے کہ اونکے دلون مین اسکو جگہ پیدا ہو اور
چونکہ اونکے دل نور لطیف حضرت باری جل اسمہ سے معمور اور مملو ہین
بسبب مشارکت ظرفیت اور مجاورت مکان کے اوس جناب کے ساتھ ایک
نسبت پیدا ہو کہ وہ نسبت ثقل طبیعی گناہونکی دفع کیواسطے حکم تریاق
رکھتی ہے کیا اچھا خوب ہے ترجمہ شعر چھوٹے بیچارے نے ہوس کی کہ کعبہ مین جاوے
کبوتر کے پیر کو اوسنے پکڑا اور ناگاہ پہونچ گیا اوراسی واسطے حدیث مین وارد ہے

تا مدت دراز اور استاد کے مرضیات کے ساتھ متفطن ہونا اور سیکھنا آئین کا
حل مشکلات میں اور استخراج مجہولات میں ضرور ہے اسی سے نبی صلی اللہ علیہ و آلہ
وسلم نے فرمایا ہے میرے صحابہ مثل تارونکے ہیں جسکی تم اقتدا کروگے ہدایت
پاؤگے چونکہ دریای حقیقت کا قطع کرنا بدون بازو علمی اور بازو عملی کے ممکن نہین
ہے مرد مسلمان کو دونون بازون سے تمسک کرنا ضرور ہوا جیسا قطع
کرنا دریا کا بدون سواری کشتی اور اعانت کرنے حال نجوم کے تاکہ سمت توجہ
جدھر جانا منظور ہے غیر سمت توجہ سے امتیاز حاصل ہو ممکن نہین ہو لہذا فرمایا
اللہ تعالے نے وتعیہا یعنے یاد رکھے اس کشتی کے قصہ کو اور کیفیت نجات کو
غرق طوفان سے کہ مومن کو اس سے عبرت حاصل ہوتی ہے اذن واعیہ یعنی
وہ کان کہ اس قسم کا یاد رکھنے والا ہے اور حدیث مین وارد ہوا ہے کہ جب
یہ آیتہ نازل ہوئی حضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم نے حضرت امیر المومنین علی مرتضی
کرم اللہ وجہہ سے فرمایا کہ سوال کیا مین نے اللہ سے یہ کہ کرے وہ کان یعنی
یاد رکھنے والا تیرے کان کو اور علی تخصیص حضرت امیر کا اس شرف و مرتبہ کے
ساتھ اسی نکتہ کیواسطے ہے کہ سفینی اہلبیت کے کشتی ہونیکا بغیر توسط حضرت
امیر کے متصور نتھا اسواسطے کہ اہلبیت حضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم کہ قائل
امامت اس طریق کے ہین اوسوقت مین بچے تھے اور تربیت انکی دوسرے
کو حوالہ کرنا آنحضرت کی شان کے کمال منافی تھا لاجرم قواعد نجات کو گنا ہونگے

ساتھ دعا کے اور منصب اوسکا یعنے وصی کا یہ ہے کہ وہ خازن ہو نبی کے علم کا اوسکی امت مین اور حامل ہو اوسکی وحی کا ان اقوال علما سے تعریف امام کی اور وصی کی ظاہر ہو گئی پس ائمہ ہدا سلام اللہ علیہم پس شان کے امام ہین تم کلامہ ہین اور وصی جناب رسالت ہین

خاتمہ بیان فضیلت و ثواب زیارت ائمہ اطہار علیہم السلام مین

جو کچھ کہ اس باب مین بروایت علمائے امامیہ کے فصل الخطاب مین نقل کیا ہے یہ ہے حضرت امام جعفر صادق سے روایت ہے کہ آپ نے فرمایا ہے جسنے زیارت کی ائمہ اطہار کی پس گویا کہ زیارت کی رسول خدا کی جو ثواب رسول خدا کی زیارت مین ہے وہی ثواب ائمہ ہدا کی زیارت مین ہے اور حضرت امام رضا نے فرمایا اگر چاہتا ہے تو ملاقات کرے خدا سے ایسے حال مین کہ نہو تیرے واسطے کوئی گناہ اور پاک ہو گناہ سے زیارت کر امام حسین علیہ السلام کی اور اگر گریہ کرے تو حسین پر اور آنسو آنکھون سے رخسارہ پر جاری ہون بخشدے اللہ تیرے سب گناہ اور اگر چاہتا ہے تو کہ حاصل ہو تجکو ثواب اون لوگو نکا کہ حضرت امام حسین کے ساتھ شہید ہوئے اونکے اہلبیت سے کہ وہ اپنا شہید ہونا زندگی ہی مین جانتے تھے روی زمین پر پس جسوقت یاد کرے تو اونکو یہ کہ کاش ہوتا مین ہمراہ اونکے کربلا مین اور فائز ہوتا مین فوز عظیم کو یعنے اپنے بڑے مقصد پر فائز ہوتا اور واسطے سید الشہدا کے مدد کے چار ہزار فرشتے زمین پر اوترے

خارج ہوے گناہ اوسکے مثل وس روز کے کہ جنا اوسکو اوسکی مان نے اور امام رضاؑ سے ہے جسنے کہ زیارت کی میری غربت مین ہوگا میرے درجہ مین قیامت کے دن درحالیکہ مغفور ہونگے اوسکے گناہ اور امام علی نقی ابن امام محمد تقی ابن امام رضاؑ سے روایت ہے فرمایا اوںھون نے کہ جسنے زیارت کی امام رضا کی پس پہونچا اوسکو اوسکی راہ مین ایک قطرہ آسمان سے حرام کیا اللہ تعالی نے اوسکی جسم کو آگ پر اور امام علی نقی سے ہے فرمایا اونھون نے جسکی کوئی حاجت ہو اللہ عزوجل سے پس زیارت کرے میرے جد امام رضا کی درحالیکہ ہو نہایا ہوا اور پڑھے اوسکے سرہانے قریب دو رکعتین اور مانگے اللہ تعالی سے حاجت کو پس تحقیق قبول کریگا اوسکی دعا کو ہوا اوس حاجت کے جسمین گناہ یا قطع رحم ہوگا اور مقام قبر اونکا ایک بقعہ ہے بقعات جنت سے جو مومن اوسکی زیارت کریگا آزاد کریگا اللہ اوسکو آگ سے اور داخل کریگا اوسکو دار القرار مین اور کہا گیا امام رضا سے سکھا ؤ مجکو ایک کلام بلیغ کامل جسوقت مین مین زیارت کرون تمسے ایک کی یعنی اوسوقت وہ پڑھون پس فرمایا جب دروازہ پر پہونچ ٹھہر اور شہادت دے دونون شہادتین یعنی اللہ کی الوہیت اور وحدانیت اور رسول کی رسالت کی اور ہو تو طہارت پر اور جب داخل ہوا تو اور دیکھا قبر کو ٹھہر جا اور کہہ اللہ اکبر اللہ اکبر تینتیس ۳۳ مرتبہ پھر چل تھوڑا سا اور ہو تجہپر سکینہ اور وقار اور قریب ہو درمیان مین اپنے قدمون کے پھر ٹھہر جا اور تکبیر کہہ اللہ عزوجل کی تینتیس ۳۳ مرتبہ پھر قریب

فایدہ حضرت شیخ عبد الحق محقق دہلوی رحمہ اللہ نے بھی ایسا ہی طریقہ زیارت ائمہ کا جذب القلوب مین لکھا ہے اور کلمہ ایراد دشمنان آل سید انبیا سے جو فصل الخطاب کی روایت مین ہے اہل سنت کے مذہب کے موافق ہے ہم اعدای اولاد نبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم کو برا جانتے ہین اور منافق سمجھتے ہین فرق ہم مین اور فرق امامیہ مین فقط یہ ہے کہ وہ اصحاب رسول اللہ کو جو اخیار امت مرحومہ محمدیہ ہین اور رہبر من خلایق ہین بعد انبیا کے موافق ارشاد رسول خدا کے اور اعلی درجے کے اخیار اولاد رسول ہین اعدائی اولاد نبی جانتے ہین انکو برا کہتے ہین اور ہم لوگ صحابہ کو اعلی درجہ کا محب اولاد نبی اور اونکا خدمت گذار اور تعظیم کرنے والا جانتے ہین اور اونکی تعظیم اور توقیر بسبب محبت جناب رسالت کے مثل ولائی اہل بیت کے فرض سمجھتے ہین فقط اور صواعق مین اخراج کیا شیخ نے جملہ ایک حدیث طویل سے اے انسانون تحقیق شرف اور منزلت اور ولایت واسطے رسول اللہ کے اور اونکی ذریت کے ہے پس لیجاوین تمکو یعنی راہ راست باطل نہ تمہین آل نبی ترا ذریعہ ہین اور وہ اوسکی طرف میرا وسیلہ ہین امید رکھتا ہون اونکے وسیلے سے کہ دیا جاوے قیامت کے دن مجکو میرا نامہ اعمال داہنے ہاتھ مین ترجمہ شعر مشرق سے مغرب تک گر امام ہے علی و آل علی ہمکو کافی ہین ای میرے اللہ پہنچا میرے صلوۃ اور سلام کو اپنے نبی کی اور اونکی آل اطہار کی جناب مین اور کر اونکی محبت کو میرے قلب مین قیامت کے دن سبب میری نجات کا نار سے پس تحقیق تو جاننا ہے

حالت ہے کہ علامت دوستونکی اور حلیہ اپنی شیعون کا تم مین نہین پاتا ہون مین
وہ سب چپ ہوگئے اور حیا مانع ہوئی کہ جواب مین کچھہ کہین پس عرض کیا اونسے
اوس شخص نے کہ اونکے ہمراہ تھا سوال کرتا ہون مین تم سے بواسطہ اوس ذات کے
کہ بزرگ کیا تمکو اہل بیت اور خاص کیا اوسنے تمکو اور برگزیدہ کیا بتلاؤ ہمکو
فرمایا کہ میرے شیعہ خدا کے عارف ہین اور اوسکے فرمانبردار ہین اور فضائل اور
کمالات بلا ارتیاب اونکی صفت ہے کلام باصواب کرتے ہین اور قوت حلال
اونکی غذا ہے اور ملبوس اونکا موافق شرع کے اور اعتدال سے ہے اور تواضع
اور خوف کے ساتھہ چلتے ہین اور رسولخدا کی تابعداری کرتے ہین خدا کے واسطے
طاعت مین اور اللہ کیواسطے اوسکی عبادت مین خضوع اور تذلیل کرتے ہین اور
اور خداوند کے محرمات سے آنکھہ بند کرتے ہین اور کان رکھتے ہین پروردگار کے
علم پر اور ساتھہ قضائی الٰہی کے راضی ہین اگر اجل اونکی مقرر نہوتی ایکدم ارواح اونکے
جسم مین قرار نپاتی بسبب شوق لقائی حق اور ثواب کے اور بسبب خوف اور دہشت
عذاب الیم کے اسواسطے کہ خالق کا عذاب اونکے نزدیک بہت بڑا ہے اور
ماسوا اوسکے سب اونکی نگہ مین حقیر ہے اور وہ جنت مین ہون مثل ایسے شخص کے کہ
اوسکو دیکھا ہے پھر وہ اوسکے تختون پر تکیہ لگائے ہین اور دشمن اونکے دوزخ
مین مثل ایسے شخص کے ہین کہ اوسکو دیکھا ہے پیچھے وہ اوسمین عذاب دے جاوین
صبر کیا ہے اونھون نے محنت دنیا مین تھوڑے دن پس پیچھے پہونچیگی اونکو ایک

خشوع ہے عبادت مین اور رحمت ہے ناتوانون پر اور بخشش ہے خدا کی راہ مین
اور رفق ہے کسب مین اور طلب ہے حلال مین اور خوشی ہے ہدایت مین اور
نگاہ رکھنا ہے شہوت مین قریب نہین دیتی ہے اونکو وہ چیز کہ اوسکو نہین جانا
اور نہین چھوڑا اوس شی کا شمار کرتا کہ اوسکو کیا ہے اور دیر کرنا نہین چاہتے
ہین اپنے نفس کو عمل نیک مین سو اسطے کہ اپنے اعمال صالحہ سے اندیشہ رکھتے ہین صبح کو
اوسکا ذکر ہے اور شام مین ہمت اونکی شکر ہے شب کو وحشت مین ہے خوف غفلت سے
اور صبح کو خوشحال ہے بسبب اسکے کہ پہونچا ہے اوسکو فضل اور رحمت سے رغبت
اونکی دار بقا مین ہے اور زہد اوسکا دار فنا مین ملایا ہے عمل کو ساتھ علم کے
اور علم کو ساتھ حلم کے خوشی اوسکی ہمیشہ ہے اور کسل سے دور ہے اور نزدیک
ہے امید اوسکی اور قلیل ہے دامن اوسکا اور متوقع ہے اجل اوسکی اور خاشع ہے
قلب اوسکا اور وہ خدا کے شکر مین ہے اور شکر کرتا ہے اور اپنے نفس کو
روکتا ہے اور اپنے دین کو محفوظ رکھتا ہے اور غیظ اور غصہ کو ضبط کرتا ہے
اور ہمسایہ اوسکا اوس سے امن مین ہے اور تکبر اور غرور اوس سے معدوم
ہے ظاہر ہے صبر اوسکا اور بہت ہے ذکر اوسکا اور اعمال اور افعال خیر سے
کوئی چیز ریا کے ساتھ نہین کرتا ہے اور خیر کو حیا کی وجہ سے ترک نہین کرتا ہے
اسوجہ سے شیعہ اور دوست ہمارے ہم مین سے ہین اور ہمارے ساتھ ہین اور لائق
ہے کہ ہم مین سے ہون اسطرح کے لوگ ایسے شخص ہین کہ اونکو شوق دیدار سے

راجی رحمۃ اللہ القوی محمد یادعلی غفر اللہ ذنوبہ وستر عیوبہ اہل علم کی خدمت میں
عرض کرتا ہے کہ کتاب فیض انتساب مسمّٰی بہ وسیلۃ النجات فی مناقب
آل حضرت کو تالیف فرمایا عمدۃ العلما قدوۃ الفقہا رئیس المتکلمین امام الواعظین
مولانا محمد مبین اسکنہ اللہ فی اعلی علیین نے حضرت مولف مرحوم
ممدوح مشاہیر علمائے دار العلم والعمل فرنگی محل سے ہیں اور سلف سے
آجتک حضرت موصوف اعقاب مسجد فرنگی محل میں وعظ فرماتے ہیں خلق کو
ہدایت کرتے ہیں مولانا ممدوح مغفور نے اس کتاب ہدایت انتساب کو
بسبب فساد زمانہ یعنی قلت علما اور کثرت جہلا کے واسطے ہدایت ہم ایسے
بے علموں کے تحریر فرمایا اہل سنت جو بسبب بے علمی کے ناواقف ہیں اپنے
سچے رسول کی اولاد کے فضل و کمال سے واقف ہوں اور انکی حقوق کو جو
مسلمانوں پر واجب ہیں پہچانیں اور دوسرے فرقے کے لوگ جو بسبب جہالت کے
اہلسنت کو الزام بے محبتی اور بے تعظیمی اہلبیت رسالت لگاتے ہیں انکی زبانیں طعنہ زنی
سے بند ہوں اور منصف مزاج محبان اولاد رسول و شیفتگان اعقاب بتول کو
اعداے عترۃ نبویہ میں شمار نکریں مگر بمقتضائے حکمۃ الٰہی ایک زمانہ دراز تک یہ جوہر گرانبہا شے
معدن میں مخفی رہا یعنی مولانا ممدوح کے گھر والوں سے باہر نہ نکلا اتفاقاً اس ہیچمدار کو
اس کتاب کا حال معلوم ہوا بے اختیار دل نے چاہا کہ دیکھوں لہذا زبدۃ العلما عالم باعمل واعظ
فرنگی محل معدن اخلاق عمیم مولوی محمد ابراہیم صاحب سے کہ مولانا مرحوم کے پوتے ہیں اور بفضلہ تعالی

گرد حق تعالی او را محبوب خلق ساخته و قدر و منزلت او در دل هر یک نشاده بکمال عزت عمر خودش بسر برده
و در هر فن کتابی تصنیف و تالیف نموده چنانچه منجمله کتب درسیه حواشی ثلثه زاهدیه جداگانه حاشیه نوشته و
حل مطلب بر وجهی که شاید نموده تا اکثر مردم بعد ملاحظه حواشی او محتاج تحصیل مطالب حواشی مذکوره از دیگری نشوند
حواشی او گویا استاد طلبه علم شدند و در منطق شرح سلم تالیف داده و در فقه بعضی رسائل فارسیه تصنیف نموده
و ترجمه حکایات الصالحین که بهتر از آن متصور نیست تحریر فرموده و نیز بیشتر از مقامات خاصه شرح هدایة الحکمة از ملا
صدرا التعلیقات تحریر فرموده و کتابی در مناقب اهلبیت نبوی علی صاحبهم و علیهم السلام یعنی (این کتاب) و شرح
اسماء الحسنی هم تالیف نموده و در اصول فقه شرح مسلم نه غرض بر تلامذه خود بلکه بر سایر طلبه علم تحفه داده که از
عهده شکر آن بیرون نمی توانند شد و رقت قلب و گدازگی طبع بحدی داشت که در بیان نمی آید اکثر در مجالس وعظ
که می نشست و زبان بسخن میکشاد و آواز در گلوی او از گریه بسته شدی و اشکها مثل فواره از هر دو چشمانش جوشش میزد
و بیان خوش زبانی و شیرین لسانی کلام میکرد که هر یک متاثر میگشت عالمی در محفل وعظ وی حاضر میشد و جهانی متاثر
گشته هدایت یافته چنانچه چند کس به ایمان اسلام یافتند و بسیاری کسان هدایت توبه از اعمال سیئه اجر عظیم یافتن
بآن هادی حاصل گشته و در اوائل حال بتدریس علوم نقلیه و عقلیه اشتغال داشت و ملکه قوت نظریه بر قلب صافی او چنان
استحکام یافته بود که در اواخر حال تا مدت بیست سال بلکه زائد عارضه ضعف ابصارت او را عارض مانده بصیرت باطن
او در ازدیاد بود و بحفظ درس کتب میداد بلکه در آن حالت بعضی از شرح مسلم و رسائل تالیف داده و احادیث بسیار
حفظ داشت چنانچه هنگام وعظ ترجمه هزاران احادیث بر زبان می آورد و مردم میدانستند که گویا دریائیست در طغیانی
آمده و موج میزند غرض بحری بود ذخار یگانه روزگار و یادگار اعصار و با مشایخ وقت و اتقیای زمانه بسیار ملاقات
میفرمود چنانچه هرگاه در فیض آباد همراه مرتضی خان شیخ تشریف شریف برده بود و بسیار بخدمت مولوی حقانی علیه الرحمه
حاضر شده و استفاده برده و مصاحبت کرده و میفرمود که خدمت مولوی را در هر مشکلی که بمن پیش می آید
می بینم که در خواب آمده است و میگوید دل قوی دار حل مشکلات بخوبی خواهد شد و این امر تا مدت حیات وی بجا بود
و بخدمت شاه شاکر الله علیه الرحمه هم بسیار حاضر شده و بشارت فرزند از خدمت او و خدمت شاه قدرت
صفی پوری یافته و در اواخر سن او را عارضه نقرس لاحق گشته و هم از چندی عارضه درد صدر لاحق شده بود
ابتدا این درد کشیده و هیچ برداشت آن را اشتداد نمود و هر روزه لاحق میگشت آخر یکبار بکمال شدت کرد
و تا سه روز و شب بر یکحال قرار گرفت بعد سه روز طاقت بالکل سلب شد و تا سیزده روز همین حالت ماند در حواس
مطلق فرق نگشته بطور معمول از مردم گفتگو میکرد و تفقد هر یک از اهل و عیال میفرمود و اکثر احادیث نبوی بر زبان
می آورد و اقوال و افعال بزرگان نقل میفرمود و رقت میکرد در همین حال بتاریخ بیست و دوم از ماه ربیع الثانی